

Nr 39.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol; given
Stockholms slott den 17 februari 1928.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Jakob Pettersson.

F ö r s l a g
till
Lag om kollektivavtal.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Har arbetsgivare eller förening av arbetsgivare med fackförening eller annan liknande förening av arbetare slutit avtal om villkor, som skola lända till efterrättelse för anställning av arbetare, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare, skall i avseende å sådant kollektivavtal och verkningarna därav gälla vad i denna lag stadgas.

Bestämmelser i denna lag, som hava avseende å förening av arbetsgivare eller arbetare, skola äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar; och skall, då fråga är om dylik sammanslutning, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna föreningarna, så ock om deras medlemmar.

2 §.

Kollektivavtal, som slutits av förening, vare beträffande yrkesgrupper och område, som avses i avtalet, bindande jämväl för medlem i föreningen, vare sig han inträtt före eller efter avtalet; dock ej i den mån han redan är bunden av annat kollektivavtal. Utträder medlem, upphöre han ej på den grund att vara bunden av avtalet.

3 §.

Har mellan arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, träffats överenskommelse om villkor, som innebär avvikelse från kollektivavtalet, vare överenskommelsen ej gällande i vidare mån än avvikelsen må anses tillåten enligt kollektivavtalet.

4 §.

Arbetsgivare eller arbetare, som äro bundna av kollektivavtal, må under den tid avtalet är gällande icke vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd:

1. på grund av tvist om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller på grund av tvist, huruvida visst förfarande strider mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas;

2. för att åstadkomma ändring i avtalet;
3. för att genomföra bestämmelse, avsedd att träda i tillämpning efter det avtalet utlupit; eller
4. för att bispringa annan i fall, då denne icke själv äger vidtaga stridsåtgärd.

Är förening eller medlem däri bunden av kollektivavtal, må föreningen ej anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd, som enligt första stycket icke är lovlig, ej heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid olovlig stridsåtgärd, som medlem vidtagit. Förening, som själv är bunden av kollektivavtal, vare jämväl pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga olovlig stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

Vad i denna paragraf stadgas skall gälla, ändå att avtalet innehåller bestämmelse, som strider häremot. Har i kollektivavtal upptagits föreskrift om längre gående förpliktelse, lände den till efterrättelse.

5 §.

Kollektivavtal vare ej bindande utöver fem år från den dag avtalet trädde i tillämpning. Har avtal slutits för längre tid, och vill part frånträda avtalet vid utgången av femte året eller senare, skall uppsägning ske senast tre månader innan avtalet avses skola upphöra att gälla. Finnes i avtalet viss uppsägningstid angiven, skall den i stället tillämpas.

6 §.

Är kollektivavtal, för vars upphörande fordras uppsägning, å ena sidan eller båda slutet av flera, äge part att för egen del uppsäga avtalet hos en eller flera å andra sidan. Har avtal sålunda uppsagts till viss tid endast vad angår några parter, och vill annan part å den sida, från vilken uppsägning skett, eller part å andra sidan samtidigt helt eller delvis frånträda avtalet, må han verkställa uppsägning inom tre veckor efter den dag, då uppsägning eljest skolat senast verkställas, eller, om den avtalade uppsägningstiden understiger sex veckor, inom hälften av uppsägningstiden.

7 §.

Därest meddelande om uppsägning, under mottagarens senaste kända adress, inlämnats för befordran med post eller telegraf så tidigt, att det bort framkomma under tid, inom vilken uppsägning må verkställas, skall uppsägning anses hava skett, även om meddelandet ej rätteligen framkommer.

8 §.

Har arbetsgivare, arbetare eller förening, som är bunden av kollektivavtal, gjort sig skyldig till förfarande, som i synnerlig mån strider mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas, och finnes förfarandet vara av väsentlig bety-

delse för avtalsförhållandet i dess helhet, må på yrkande av part å andra sidan avtalet kunna av arbetsdomstolen förklaras icke vidare vara gällande.

Är avtalet å någondera sidan eller båda slutet av flera, och har i tvist mellan allenast vissa parter i avtalet detta förklarats icke skola gälla i avseende å dem, äge annan part å den sida, från vilken talan väckts, eller part å andra sidan inom tre veckor från det domen gavs uppsäga avtalet att omedelbart upphöra att gälla i vad honom angår.

Därest i anledning av väckt talan visst förfarande förklarats strida mot kollektivavtal eller mot bestämmelserna i denna lag, men rättelse det oaktat ej sker, må arbetsdomstolen, ändå att fall, som avses i första stycket, ej föreligger, på yrkande förklara, att å motsidan arbetsgivare, arbetare eller förening skall, så länge rättelse ej skett, vara befriad från sådan förpliktelse enligt avtalet eller denna lag, vars fullgörande med hänsyn till det otillåtna förfarandet finnes icke skäligen kunna påfordras.

9 §.

Äsidosätter arbetsgivare, arbetare eller förening sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller denna lag, gälde därav uppkommen skada.

Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till intresset i avtalets upprätthållande och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas eller fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet äga rum.

10 §.

Äro flera ansvariga för skada, skall skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter den större eller mindre skuld, som prövas ligga envar till last. Förening, som jämte medlemmar däri är skadeståndsskyldig, må dock förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda även vad av skadeståndet belöper på medlemmarna, men äge föreningen i sådant fall att av dem söka åter vad föreningen erlagt utöver sin egen andel.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1929 och skall med undantag för bestämmelserna i 5 och 6 §§ äga tillämpning jämväl beträffande kollektivavtal, som slutits före nämnda dag.

F ö r s l a g
till
Lag om arbetsdomstol.

Häriigenom förordnas som följer:

Om arbetsdomstolens sammansättning.

1 §.

För upptagande och avgörande av mål rörande kollektivavtal skall finnas en arbetsdomstol med säte i Stockholm.

2 §.

Arbetsdomstolen skall bestå av ordförande och sex ledamöter.

3 §.

Ordföranden och två ledamöter förordnas av Konungen för viss tid bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna. Den andre ledamoten skall äga särskild insikt och erfarenhet i arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor.

För vardera ledamoten förordnar Konungen en ersättare, som uppfyller de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren.

Äro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att tjänstgöra, föres ordet av den andre ledamoten, om han är lagkunnig, men eljest av ersättaren för den ledamot, som förordnats att vara vice ordförande.

4 §.

Fyra ledamöter, vilka skola vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga, förordnas av Konungen för två år i sänder, två efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och två efter förslag av landsorganisationen i Sverige. För vardera sidan förordnas enligt samma regler fyra ersättare.

Förslag skall för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola förordnas för den sidan. Har å någondera sidan veder-

börligt förslag icke avgivits, förordnar Konungen ändå ledamöter och ersättare för den sidan.

5 §.

Ledamot eller ersättare, som avses i 4 §, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den, som är omyndig eller försatt i konkurstillstånd, ej heller av den, som på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, som ännu icke yunnit laga kraft, är dömd till påföljd, som nu är sagd, eller är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

6 §.

Har ledamot eller ersättare, som avses i 4 §, åtagit sig uppdraget, äger han ej bliva entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår sådan ledamot eller ersättare, förordnar Konungen annan för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit utsedd. Härvid skall vad i 4 § stadgas om förslag äga motsvarande tillämpning.

7 §.

Skulle vid något rättegångstillfälle ledamot utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej ersättare tillkallas, äger ordföranden kalla annan lämplig person i stället.

8 §.

Den som ej avlagt domared skall, innan han tager säte i arbetsdomstolen, avlägga sådan ed inför ordföranden eller inför allmän underrätt.

9 §.

Arbetsdomstolen sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta det erfordras för måls handläggning. Domstolen må, där det prövas nödigt, sammanträda utom Stockholm.

10 §.

Arbetsdomstolen vare domför med ordförande och fyra ledamöter. Av ledamöter, som avses i 4 §, skola lika många närvara för vardera sidan.

Besiktning å arbetsplats eller annan dylik förrättning må kunna verkställas av ordföranden jämte två ledamöter, en för arbetsgivarsidan och en för arbetarsidan.

Om mål rörande kollektivavtal och om rätt till talan i sådana mål.

11 §.

Till mål rörande kollektivavtal hänföras mål, däri tvisten är:

1. om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd;

2. huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas; eller

3. om påföljd av förfarande, som förmenas strida mot kollektivavtal eller nämnda lag.

Tvist, som eljest skulle höra under arbetsdomstolen, må i stället enligt avtal hänskjutas till avgörande av skiljemän, där fråga ej är om förklaring, som avses i 8 § av lagen om kollektivavtal.

12 §.

Har någon vid arbetsdomstolen väckt talan, som ej innefattar yrkande att motparten skall förpliktas något fullgöra eller underlåta, och finnes det ej äga avsevärd betydelse för honom att sådan fastställsetalan vinner prövning, må den avvisas av domstolen.

13 §.

Förening, som slutit kollektivavtal, äge vid arbetsdomstolen väcka och utföra talan för den som är eller varit medlem i föreningen; och må denne själv ej kära, med mindre han visar, att föreningen undandrager sig att tala å hans vägnar.

Vill någon föra talan vid arbetsdomstolen mot medlem eller förutvarande medlem i förening, som slutit kollektivavtal, skall även föreningen instämmas; och må föreningen svara å medpartens vägnar där denne ej själv utför sin talan.

Har förening eller förbund av flera arbetsgivar- eller arbetarföreningar slutit kollektivavtal, skall vad nu är sagt om medlem gälla såväl de samman slutna föreningarna som deras medlemmar.

14 §.

Är i kollektivavtal stadgat, att för biläggande av tvist rörande avtalet förhandling skall äga rum mellan parterna eller mellan dem överordnade föreningar, må arbetsdomstolen icke, förrän dylik förhandling ägt rum, till prövning upptaga sådan tvist, med mindre av omständigheterna framgår, att för förhandlingen mött hinder, vilket icke berott av kändanden.

15 §.

Mot arbetsdomstolens beslut må talan ej fullföljas.

Om förfarandet vid arbetsdomstolen.

16 §.

Den som vill anhängiggöra talan vid arbetsdomstolen har att till ordföranden ingiva eller i betalt brev med posten insända ansökan om stämning, med uppgift å motparten samt å kändandens påståenden och skälen därför.

Vid ansökningen bör käranden foga de handlingar han vill åberopa till sakens belysande.

Käranden har tillika att, i den mån ordföranden ej medgiver undantag, ingiva avskrift av ansökningen och av de vid densamma fogade handlingar i lika många exemplar som antalet motparter.

17 §.

I anledning av ansökningen utfärdar ordföranden stämning, däri svaranden förelägges, vid äventyr att målet ändock avgöres, att å viss tid inställa sig vid arbetsdomstolen. Jämväl å käranden utfärdas skriftlig kallelse. Där det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga svaranden att inom viss tid före målets handläggning inkomma med skriftlig förklaring. Vad i 16 § stadgats om stämningsansökan har motsvarande tillämpning å förklaring.

Finnes anledning att målet ej hör under arbetsdomstolen eller av annan grund ej kan på den inkomna ansökningen upptagas till prövning, ankommer på arbetsdomstolen att avgöra, huruvida stämning skall utfärdas.

Ordföranden ombesörjer, att parterna med posten eller på annat sätt erhålla del, svaranden av stämningen jämte avskrift av stämningsansökningen samt käranden av den å honom utfärdade kallelsen och avskrift av förklaring. Finnes det lämpligt, må motparten föreläggas att, på sätt om stämning i allmänhet gäller, verkställa delgivningen.

Åtgärd, som enligt denna paragraf ankommer på ordföranden, må ock enligt dennes uppdrag utföras av tjänsteman vid domstolen.

18 §.

Ingiver eller insänder part till arbetsdomstolen annan handling än i 16 eller 17 § sägs, och är den av beskaffenhet, att motparten därav bör erhålla del, skall vad i 16 § andra stycket samt 17 § tredje och fjärde styckena stadgats äga motsvarande tillämpning.

19 §.

Arbetsdomstolen äger, om den finner erforderligt, själv inkalla vittnen och i övrigt inskaffa utredning.

Inkallas någon av domstolen såsom vittne eller för att upplysningsvis höras, skall beträffande ersättning av allmänna medel för inställelsen och sådan ersättnings återgåldande i tillämpliga delar gälla vad i avseende å brottmål är stadgat.

20 §.

I tvist vid arbetsdomstolen må den, som efter lag är jävig att vittna, höras utan ed, dock ej den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, varom förmäles i 2 kap. 19 § strafflagen.

21 §.

Arbetsdomstolen äger, där den finner det påkallat, förelägga och utdöma vite, så ock besluta kvarstad eller skingringsförbud. Utdömt vite tillfaller kronan.

22 §.

Det åligger arbetsdomstolen att vaka över att mål slutföres utan onödigt uppskov och om möjligt avgöres efter allenast ett rättegångstillfälle.

Där det finnes lämpligt, må särskild dom givas i del av målet eller rörande viss däri uppkommen fråga.

23 §.

Uteblir part från arbetsdomstolens sammanträde, må utan hinder därav dom meddelas i målet, om parten minst sju dagar före sammanträdet erhållit del av stämning eller kallelse att inställa sig vid domstolen och icke visat laga förfall.

24 §.

Inkomna skrifter och handlingar skola för varje mål sammanföras i en akt.

Protokoll föres för varje mål särskilt. I protokollet antecknas, vilka hava säte i domstolen, närvarande parter och ombud, yrkanden och medgivanden, som icke finnas antecknade i inkomna skrifter, skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning, samt domstolens beslut, som ej meddelas genom dom. I övrigt upptages i protokollet vad domstolen anser erforderligt att däri anteckna.

25 §.

Arbetsdomstolens dom skall avfattas skriftligen utan samband med protokollet och undertecknas av dem, som deltagit i avgörandet. Domen skall innehålla en kortfattad redogörelse för tvisten i den del domen omfattar. Skälen för domslutet skola angivas.

Utskrifter av domen, å domstolens vägnar underskrivna av ordföranden, skola genom dennes försorg med posten utsändas till parterna. Äro flera parter å en sida, må gemensam utskrift sändas till en av dem.

Har domen ej blivit offentligen avsågd, skall den anses given den dag utskrifterna undertecknas av ordföranden.

26 §.

Parterna äga utan avgift erhålla utskrift av arbetsdomstolens dom och protokoll.

Särskilda bestämmelser.**27 §.**

I allt, varom ej i denna lag är särskilt stadgat, skall beträffande arbetsdomstolen och rättegången därstädes lända till efterrättelse vad i fråga om rådstuvurätt finnes föreskrivet, där det är tillämpligt.

28 §.

Åtal mot ordförande eller ledamot i arbetsdomstolen för fel eller försummelse i ämbetet skall upptagas av Svea hovrätt.

29 §.

Erfordras närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag, meddelas sådana föreskrifter av Konungen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1929.

Förslag å ledamöter i arbetsdomstolen skola dock första gången avgivas under år 1928.

Mål rörande kollektivavtal, som anhängiggjorts vid allmän domstol före denna lags ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag.

Genom denna lag upphäves lagen den 28 maj 1920 (nr 246) om central skiljenämnd för vissa arbetstvister. Har före nya lagens ikraftträdande påkallats tillämpning av skiljeavtal, enligt vilket tvist må hänskjutas till den centrala skiljenämnden, skall skiljenämnden dock i enlighet med nämnda lag den 28 maj 1920 behandla och avgöra tvist, som avses med påkallandet. I den mån tillämpning av dylikt skiljeavtal ej sålunda påkallats, vare det förfallet.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 novem-
ber 1927.*

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson:

Jag anhåller nu att få anmäla frågan om lagstiftning rörande kollektivavtal och dess rättsverkningar samt angående särskilda organ för prövning av tvister på grund av dylika avtal.

Historik.

Förslag om åtgärder till främjande av arbetsfreden hava vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning.

Redan vid 1887 års första lagtina riksdag förordades i en inom andra kam-
maren väckt motion inrättande av skiljedomstolar för avgörande av tvister mel-
lan arbetare och arbetsgivare. Till följd av riksdagens upplösning blev motio-
nen icke slutbehandlad. Yrkanden om lagstiftning till skyddande av arbets-
avtal eller om upprättande av förliknings- och skiljenämnder för biläggande
av arbetstvister framkommo sedermera i motioner såväl vid 1887 års senare
lagtina riksdag som vid riksdagarna åren 1892, 1893, 1895, 1897 och 1898.
Förslagen föranledde icke någon riksdagens åtgärd. 1899 års riksdag anhöll
emellertid med anledning av väckta motioner dels i skrivelse den 19 april 1899
(nr 52), att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga för-
slag till sådana lagbestämmelser, som kunde anses erforderliga för beredande
av nödigt skydd åt i behörig ordning ingångna arbetsavtal, dels ock i skrivelse
den 8 maj 1899 (nr 85), att Kungl. Maj:t ville efter erforderlig utredning taga
under övervägande frågan om inrättande av förliknings- och skiljenämnder i in-
tressetvister mellan arbetsgivare och arbetare samt därefter framlägga de för-
slag, som kunde finnas påkallade.

Med anledning av förstnämnda skrivelse uppdrog Kungl. Maj:t den 27 okto-
ber 1899 åt en kommitté att bland annat taga i övervägande frågan om införan-

*Riks-
dagarna
1887—1899.*

*Kommitté
1901 ang.
arbetsavtal.*

de av sådana särskilda bestämmelser, som kunde finnas erforderliga till beredande av skydd åt i behörig ordning ingångna arbetsavtal. Till fullgörande av berörda uppdrag avlämnade kommittén med betänkande den 19 oktober 1901 förslag till lag om vissa arbetsavtal och till vissa i samband därmed stående lagändringar. Förslagen blevo icke framlagda för riksdagen.

*Riksdagarna
1903—1905.*

Jämväl skrivelsen den 8 maj 1899 gav anledning till utredning genom Kungl. Maj:ts försorg. Den 19 maj 1899 uppdrog nämligen Kungl. Maj:t åt en kommitté att avgiva utlåtande och förslag till bestämmelser i fråga om inrättande av förliknings- och skiljenämnder i tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Kommittén avgav i februari 1901 betänkande med förslag till förordning angående medling i arbetstvister. På grundval av nämnda betänkande utarbetades inom civildepartementet ett förslag till lag angående medling i arbetstvister, vilket genom proposition (nr 17) framlades för 1903 års riksdag. Till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut förföll emellertid frågan.

Vid 1904 och 1905 års riksdagar föreslogs i väckta motioner bland annat lagstiftning reglerande, huru förhandlingar skulle föras och tvister avgöras mellan arbetarorganisationer och arbetsgivare eller deras organisationer. Motionerna avslogos av riksdagen.

*Riksdagen
1906.*

Sedan nämnda för 1903 års riksdag framlagda lagförslag undergått granskning av särskilda sakkunniga, blev nytt förslag i ämnet genom proposition (nr 84) förelagt 1906 års riksdag. Detsamma antogs med en mindre ändring av riksdagen, varefter den 31 december 1906 (nr 113 s. 1) utfärdades lag angående medling i arbetstvister. Samma dag utfärdades även instruktion för förlikningsmännen.

*Riksdagen
1910.*

Spörsmålet om rättslig reglering av arbetsavtalet återupptogs till behandling påföljande år. Sedan inom civildepartementet genom tillkallade personer verkstälts en förberedande utredning av vissa till berörda lagstiftningsområde hörande frågor, uppdrog Kungl. Maj:t enligt beslut den 18 oktober 1907 åt en kommitté att undersöka möjligheten av en lagstiftning angående arbetsavtal och att, för den händelse sådan lagstiftning funnes möjlig och lämplig, avgiva förslag till sådan lag ävensom att taga i övervägande andra i samband därmed stående frågor och avgiva de förslag, som kunde föranledas därav. Då nämnda kommitté, vilken utarbetat men ej slutgiltigt antagit åtskilliga lagförslag, förklarade sig ur stånd att inkomma med sitt betänkande eller någon del därav i sådan tid, att avlåtande av proposition till 1910 års riksdag kunde medhinnas, fann Kungl. Maj:t den 12 september 1909 för gott att upplösa kommittén och åt justitiedepartementet överlämna det vidare bearbetandet av berörda förslag, vilka funnits lämpade att läggas till grund för en blivande lagstiftning. I anslutning till kommitténs förslag utarbetades därefter inom justitiedepartementet förslag till bland annat lag om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, lag om vissa arbetsavtal och lag om ändring i lagen angående medling i arbetstvister. Förslagen blevo genom proposition (nr 96) framlagda för 1910 års riksdag. Med anledning av propositionen väcktes inom båda kamrarna ett stort antal motioner, åsyftande dels avslag å ett eller flera av lagförslagen, dels ock ändring i de särskilda be-

stämmelserna. Det av riksdagen för behandling av förslagen tillsatta särskilda utskottet tillstyrkte antagande av de tre förstnämnda förslagen med åtskilliga ändringar. Medlingslagen, i fråga om vilken Kungl. Maj:ts förslag avsåg endast en mindre jämkning, gjordes av utskottet till föremål för en mera genomgripande omarbetning. Vid ärendets behandling i kamrarna godkände desamma i princip de föreslagna lagarna om kollektivavtal och om den särskilda domstolen men stannade beträffande lagarnas innehåll i olika beslut. Ett av utskottet uppgjort sammanjämningsförslag antogs visserligen av första kammaren men avslogs av den andra. Förslaget till lag om vissa arbetsavtal antogs av första kammaren i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet tillstyrkt men avslogs i sin helhet av andra kammaren. Utskottets förslag till ny medlingslag godkändes av båda kamrarna men förslaget föll dock, enär dess antagande av första kammaren gjorts beroende av antagandet av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. Vissa andra i propositionen framlagda mindre lagförslag, vilka stodo i samband med den föreslagna arbetsavtalslagen, blevo ej heller antagna av riksdagen.

Över de för 1910 års riksdag framlagda lagförslagen infordrades utlåtanden från åtskilliga myndigheter, varjämte tillfälle bereddes ett stort antal enskilda sammanslutningar att yttra sig i frågan. Ett utförligt yttrande avgavs av kommerskollegium, som dessförinnan infordrat utlåtande från statens förlikningsmän i arbetstvister. Sedan förslagen därefter med ledning av riksdagsbehandlingen och de inkomna utlåtandena överarbetats inom justitiedepartementet avlämnade Kungl. Maj:t genom proposition (nr 43) till 1911 års riksdag förslag till lag om kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister och lag om vissa arbetsavtal samt dessutom till lag om vissa arbetstvister jämte andra i samband därmed stående lagförslag. Propositionen jämte åtskilliga i anledning därav väckta motioner hänvisades till ett särskilt utskott, som hemställde om bifall till förslagen med vissa ändringar beträffande de ifrågasatta lagarna om kollektivavtal, om vissa arbetstvister och om vissa arbetsavtal. Vid kammarbehandlingen godkände första kammaren utskottets förslag, lagen om vissa arbetstvister dock endast under förutsättning, att jämväl lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol vunne riksdagens bifall. Däremot blevo utskottets förslag avslagna av andra kammaren. Genom kamrarnas skiljaktiga beslut i frågan hade densamma ånyo förfallit.

*Riksdagen
1911.*

Berörda fråga upptogs åter, då Kungl. Maj:t den 18 juni 1915 anbefallde socialstyrelsen att verkställa undersökning, huruvida och i vad mån åtgärder, särskilt på lagstiftningens väg kunde åstadkommas i syfte att på verksamt sätt befrämja arbetsfreden, ävensom att skyndsamt inkomma med yttrande angående resultatet av den sålunda anbefallda utredningen.

*Socialstyrelsen
1916.*

Till fullgörande av nämnda uppdrag avgav socialstyrelsen den 13 juli 1916 utlåtande med förslag till lag om vissa åtgärder till främjande av arbetsfred. Förslaget innehöll främst vissa bestämmelser angående arbetsavtal och kollektivavtal samt angående deras rättsverkningar. Tillika föreslogos ändrade regler rörande medlingsmyndigheterna och deras verksamhet samt föreskrevos vissa

villkor för arbetsinställelse eller liknande åtgärd. Slutligen gävos föreskrifter om arbetsdomare och om särskild domstol i vissa arbetstvister.

Över socialstyrelsens förslag avgåvos yttranden från åtskilliga myndigheter samt ett stort antal arbetsgivar- och arbetarorganisationer. Med hänsyn till de erinringar, som framförts i nämnda yttranden, blev förslaget icke i sin helhet framlagt för riksdagen. I anslutning till de i förslaget ingående bestämmelserna om medlingsmyndigheter och om arbetsdomare utarbetades däremot inom civildepartementet förslag till lagar om medling i arbetstvister och om särskilda skiljedomare i sådana tvister. Därjämte upprättades förslag till lag om central skiljenämnd i vissa arbetstvister. Förslagen blevo genom proposition (nr 155) framlagda för 1920 års riksdag. Desamma antogos av riksdagen i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, och den 28 maj 1920 (nr 245, 246 och 248) utfärdades nu gällande lagar om medling i arbetstvister, om central skiljenämnd för vissa arbetstvister och om särskilda skiljedomare i arbetstvister. Den 31 december samma år (nr 898 och 899) utfärdades närmare föreskrifter angående medling och angående särskilda skiljedomare.

Riksdagen
1921.

Frågan om ytterligare åtgärder till bevarande av freden på arbetsmarknaden upptogs vid 1921 års riksdag. Nämnda år väcktes inom båda kamrarna ett flertal motioner i detta syfte. I anslutning till motionerna anhöll riksdagen i skrivelse den 15 juni 1921 (nr 345), att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vissa i skrivelsen berörda synpunkter till prövning upptaga, huruvida åtgärder till arbetsfredens bevarande utöver vad redan vidtagits ytterligare kunde företagas, samt för riksdagen framlägga de förslag, som kunde föranledas därav.

Med anledning av nämnda skrivelse tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet efter därtill den 7 juli 1921 erhållet bemyndigande en sakkunnig person att inom departementet biträda med utredning av bland annat frågan om vidtagande utöver vad redan skett av åtgärder till arbetsfredens bevarande. Genom beslut den 24 november 1922 förklarade emellertid Kungl. Maj:t, att berörda utredningsarbete skulle vila från och med den 1 januari 1923 och därefter icke upptagas utan särskilt medgivande.

Riksdagen
1924.

Vid 1924 års riksdag föreslogs i väckta motioner vidtagande av vissa ändringar i de den 28 maj 1920 utfärdade lagarna om medling i arbetstvister, om central skiljenämnd och om särskilda skiljedomare. Dessa förslag åsyftade att på ett verksamt sätt förekomma öppna konflikter mellan arbetsgivare och arbetare samt att bereda utvägar för biläggande av tvister. I en annan motion hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse begära, att den påbörjade men avbrutna utredningen angående ytterligare åtgärder till arbetsfredens bevarande snarast måtte återupptagas samt att för riksdagen bleve framlagda de förslag, som av utredningen komme att föranledas. Motionerna föranledde icke någon riksdagens åtgärd.

Den 27 september 1924 förordnade emellertid Kungl. Maj:t, att nyssnämnda utredningsarbete skulle återupptagas, samt uppdrog åt socialstyrelsen att verkställa utredningen och inkomma med det förslag, vartill densamma kunde giva anledning.

Frågan om ytterligare åtgärder till tryggande av fred på arbetsmarknaden upptogs till behandling av min närmaste företrädare i ämbetet, som till statsrådsprotokollet den 29 januari 1926 anförde i huvudsak:

*Departement-
schefen
29 januari
1926.*

Samhällets ingripande till arbetsfredens fromma hade i vårt land främst ägt rum genom ett på växlande sätt anordnat förlikningsförfarande. Ehuru omdömet om förlikningsverksamheten rättvisligen måste utfalla mycket gynnsamt, kunde dock berörda verksamhet icke förhindra, att smärre arbetskonflikter oavbrutet följde på varandra och att arbetsmarknaden då och då allvarligt stördes av mycket omfattande strejker eller lockouter. Orubbad arbetsfred vore ett så betydelsefullt samhällsintresse, att nämnda konflikter hölle den offentliga debatten om möjligheten att skapa mera verk samma garantier för arbetsfredens stabilitet ständigt levande. Även om det syntes vara befogat att stå skeptisk gentemot föreställningen, att man i ett samhälle med djupgående intressemot-sättningar mellan arbetstagare och arbetsgivare skulle genom lagstiftning eller genom på särskilt sätt utformade avtal kunna förebygga alla arbetskonflikter, borde ingen förutfattad mening få förhindra, att problemet om samhället och arbetsfreden gjordes till föremål för en grundlig undersökning. Innan man till närmare övervägande kunde upptaga frågan om mer eller mindre vittgående åtgärder på nämnda område, vore det enligt departementschefens mening erforderligt att utröna, i vad mån medverkan kunde vinnas från de parter, mellan vilka arbetskonflikterna direkt utkämpades. En undersökning därom borde kunna utföras på så sätt, att representanter för landsorganisationen i Sverige och för svenska arbetsgivareföreningen bereddes tillfälle att tillsammans med personer, vilka kunde anses stå neutrala till själva intressefrågorna vid arbetskonflikter, diskutera dithörande spörsmål. Då det från skilda utgångspunkter måste anses önskvärt, att den industriella rättsordningen icke genombrötes av avtalsbrott, syntes frågan om obligatorisk skiljedom i rättstvister böra hän-skjutas till nämnda undersökning. Likaså borde undersökningen avse frågan, huruvida lagens stadga borde givas åt den faktiska rättsordning, som under tidernas lopp vuxit upp genom arbetarnas och arbetsgivarnas förenings-, för-handlings- och avtalsväsende. Nära sammanhängande därmed vore frågan om förenings- och förhandlingsrättens lagfästande. Jämväl nämnda fråga syntes vid den ifrågasatta undersökningen böra upptagas till behandling, därvid hän-syn borde tagas även till sådana löntagargrupper, vilkas kollektiva förhand-lingsrätt ännu icke vunnit hävd. Slutligen borde undersökningen även omfatta de särskilt ömtåliga frågorna om olika blockad- och bojkottmetoder, tillämpade av arbetsgivare och arbetare, samt om möjligheterna för skiljedomsinstitutets införande inom olika arbetsområden även i andra tvister än rättstvister. Av-sikten med den undersökning, som departementschefen sålunda förordade, skulle icke vara att få till stånd utarbetade förslag till bestämda åtgärder, utan un-der-sökningen avsåge att låta olika grupper klart fixera sina ståndpunkter, så att därom kunde avgivas en officiell rapport, vilken borde kunna bilda ett fastare underlag för omdömet om ändamålsenligheten av vidare åtgärder till arbetsfredens främjande genom lagstiftning eller på annat sätt. Därvid vore öet av lika vikt att få konstaterat, i vad mån samstämmighet kunde uppnås

mellan de i undersökningen deltagande grupperna, som att erhålla upplysning, i vad mån meningsskiljaktigheter dem emellan alltjämt bestode.

I enlighet med hemställan av departementschefen förordnade därefter Kungl. Maj:t, att för utförande av den föreslagna undersökningen skulle tillsättas en delegation av nio personer, varjämte departementschefen bemyndigades dels att till ledamöter av nämnda delegation utse tre personer samt uppdraga åt en av dem att vara delegationens ordförande, dels ock att anmoda landsorganisationen och svenska arbetsgivareföreningen att vardera utse tre ledamöter av samma delegation.

Under återopande av nämnda bemyndigande utsåg departementschefen samma dag till ledamöter i delegationen advokaten Eliel Löfgren, generaldirektören och chefen för socialstyrelsen Gunnar Huss samt professorn Sigfrid Wallengren, varjämte åt Löfgren uppdrogs att såsom ordförande leda delegationens arbete. Efter anmodan utsågo landsorganisationen och arbetsgivareföreningen sina representanter i delegationen. Sedan Löfgren utnämnts till minister för utrikes ärendena, utsåg jag den 14 juni 1926 landshövdingen Henning Elmquist att i Löfgrens ställe vara ledamot av delegationen och ordförande i densamma.

Riksdagen
1926.

Redan före tillsättandet av omförmälda delegation hade i tre vid 1926 års riksdag väckta motioner framhållits behovet av åtgärder till främjande av arbetsfreden. Med anledning av dessa motioner anhöll riksdagen i skrivelse den 30 april 1926 (nr 167) om ytterligare åtgärder i berörda syfte. Riksdagen framhöll häri bland annat, att frågan, huruvida det över huvud taget vore ändamålsenligt att söka åstadkomma ytterligare åtgärder till arbetsfredens främjande, icke borde göras beroende av de ståndpunkter, som komme att intagas av de grupper, vilka vore företrädade inom delegationen. Även om en viss hänsyn vid lagstiftningens utformande syntes böra tagas till åskådningarna inom de åsyftade grupperna, borde de meningsskiljaktigheter dem emellan, som vore att befara, icke tillmätas sådan betydelse, att de föranledde, att tanken på ytterligare lagstiftning övergåves. Tydligt vore, att därvid åsyftades en lagstiftning, som vore rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning. Då så lång tid förflutit, sedan riksdagen avlåtit skrivelse till Kungl. Maj:t i berörda ärende, uttalade riksdagen den förväntan, att den pågående utredningen måtte så fullföljas, att förslag, som därav föranleddes, snarast möjligt kunde föreläggas riksdagen. På grund av vad sålunda anförts anhöll riksdagen, att så snart Kungl. Maj:t ansåge det material föreligga, som vore erforderligt för bedömande av frågan om lagstiftningsåtgärder till arbetsfredens bevarande, Kungl. Maj:t ville utan tidsutdräkt för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

I anledning av riksdagens sistnämnda skrivelse anmodade jag den 12 juli 1926 delegationens ordförande att skyndsamt inkomma med uppgift, huruvida delegationen kunde under hösten 1926 före fullgörandet av sitt uppdrag i dess helhet förebringa erforderligt material för bedömande av frågan om viss eller vissa av ifrågavarande lagstiftningsåtgärder, samt att, därest berörda fråga besvarades nekande, meddela ungefärlig uppgift om tiden, när arbetet i dess helhet kunde beräknas vara avslutat. Till svar härå anmälde delega-

tionens ordförande i skrivelse den 14 juli 1926, att delegationen hyste förhoppning att före utgången av år 1926 åtminstone i väsentliga delar hava slutfört sitt uppdrag att få klarlagda olika berörda gruppers ståndpunkter till de i statsrådsprotokollet den 29 januari 1926 angivna spörsmålen, så att officiell rapport därom kunde avgivas.

Den 12 juli 1926 avlät jag jämväl en skrivelse till socialstyrelsen, däri jag — under erinran att styrelsen den 27 september 1924 erhållit i uppdrag att verkställa utredning och inkomma med förslag rörande åtgärder till arbetsfredens bevarande — anhöll bland annat om uppgift angående den tid, inom vilken den åt styrelsen sålunda uppdragna utredningen kunde beräknas vara avslutad. Med anledning härav meddelade socialstyrelsen i skrivelse den 16 juli 1926, att styrelsen efter delegationens tillsättande ansett sig tills vidare befriad från fullgörandet av förenämnda uppdrag, i den mån icke delegationen, som erhållit bemyndigande därtill, funne påkallat anlita styrelsens medverkan.

Med hänsyn till dessa svar och då i riksdagsskrivelsen framhållits, att däri avsedda lagstiftningsåtgärder borde vidtagas snarast möjligt, upptog jag till övervägande frågan, huruvida icke någon del av ämnet lämpligen kunde utbrytas och göras till föremål för särskild legislativ behandling. Det framstod därvid klart, att till behandling främst borde upptagas spörsmålet om anlitande av obligatorisk skiljenämnd eller domstol i tvister angående tolkning och tillämpning av kollektivavtal. På grund härav riktade jag i september 1926 till delegationens ordförande en förfrågan, huruvida delegationen inom den allra närmaste tiden kunde avgiva rapport beträffande den del av undersökningen, som avsåge frågan om parternas ställning till obligatoriskt rättsförfarande i sådana tvister. Till svar härå anmälde delegationens ordförande i skrivelse den 21 september 1926, att av landsorganisationens representanter inom delegationen upplysts, att man på arbetarsidan funne sig icke kunna slutgiltigt fixera sin ståndpunkt till berörda spörsmål förrän efter hörande av landsorganisationens representantskap. Man hade vidare meddelat, att representantskapsmöte av praktiska skäl kunde avhållas först under december månad 1926. Vid sådant förhållande kunde den åsyftade rapporten avlämnas tidigast under loppet av samma månad.

Då det emellertid var uppenbart, att därest förslag i ämnet skulle kunna framläggas för 1927 års riksdag, med förarbetena till desamma icke kunde anstå till dess delegationen inkommit med sin omförmälda rapport, lät jag under hösten 1926 inom departementet igångsätta en förberedande utredning rörande möjligheterna för en lagstiftning om rättsligt avgörande av tvister angående kollektivavtals tolkning och tillämpning. Såsom material för denna utredning användes förutom de lagförslag, som framlagts för 1910 och 1911 års riksdagar, det förslag, som år 1916 avlämnats av socialstyrelsen, ävensom de yttranden, som på sin tid avgivits däröver av myndigheter och organisationer. Tillika erhöles från delegationen vissa inom densamma utarbetade förberedande promemorior, varjämte utländsk lagstiftning beaktades. På grundval av detta material utarbetades inom departementet preliminära utkast till lagar om kollektivavtal samt om arbetsdomstolar.

I skrivelse den 22 december 1926 anmälde delegationens ordförande, att det icke blivit möjligt för delegationen att avgiva den i skrivelsen den 21 september 1926 nämnda rapporten inom i samma skrivelse angivna tid eller före december månads utgång. Vissa arbetsgivar- och arbetarorganisationer hade nämligen ej för delegationen framlagt slutgiltigt fixerade ståndpunkter till föreliggande spörsmål. Därtill komme, att flera av delegationens ledamöters tid under de senaste månaderna starkt tagits i anspråk för andra offentliga uppdrag av brådskande natur. Delegationens utredningar hade dock framskridit så långt, att de i väsentliga delar föreläge färdiga i preliminärt skick och vore föremål för slutlig omprövning. På grund av sålunda angivna förhållanden kunde delegationen emellertid ej utfästa sig att tidigare än under loppet av mars månad 1927 avlämna resultatet av sina utredningsarbeten.

*Departementschefen
30 december
1926.*

Med hänsyn till vad sålunda förekommit syntes det mig nödvändigt att till förnyat övervägande upptaga frågan, huru utredningsarbetet på berörda område lämpligen borde bedrivas. Till statsrådsprotokollet den 30 december 1926 anförde jag därför bland annat:

Givetvis hade det, från vissa synpunkter sett, varit önskvärt, att frågan om åtgärder för främjande av arbetsfred i hela dess vidd kunnat på en gång upptagas till prövning och alla däri ingående spörsmål samtidigt företagas till avgörande. Emellertid syntes detta icke för det dåvarande vara möjligt. Vid sådant förhållande vore det lämpligt, att uppgiften begränsades till det område, där ett ingripande från lagstiftningens sida framför allt påkallades, nämligen det genom kollektivavtal uppkommande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare samt tvister i anledning därav. I synnerhet på nämnda område framstode den nuvarade bristen på rättslig reglering såsom betänkelig. Rättssäkerheten krävde, att lösningen av dylika tvister icke bleve beroende av de stridande parternas maktmedel. Därtill komme, att den betänksamhet, som inom intresserade kretsar gjorde sig gällande gent emot lagstiftning i omförmälda ämne över huvud, vore mindre principiellt grundad och mindre skarpt betonad i fråga om statens ingripande mot nämnda slag av tvister.

Jag ansåg mig därför böra förorda, att frågan om lagstiftningsåtgärder för anordnande av ett obligatoriskt rättsförfarande i tvister på grund av kollektivavtal omedelbart upptoges till särskild behandling. Detta syntes lämpligen kunna ske i anslutning till det förberedande arbete, som under hösten utförts inom departementet. För ärendets fortsatta behandling borde tillkallas särskilda sakkunniga. Ändamålsenligt vore, att därvid anlätades jämväl medlemmar av delegationen. Därigenom möjliggjordes nämligen ett utnyttjande av den erfarenhet, som vunnits under delegationens verksamhet. Arbetet borde med hänsyn till riksdagens uttalade önskan bedrivas på sådant sätt, att förslag i ämnet om möjligt kunde föreläggas 1927 års riksdag. Naturligen hade det varit önskvärt, att före arbetets slutförande delegationens utlåtande förelegat, men att uppskjuta det fortsatta utredningsarbetet i avvaktan på nämnda utlåtande syntes dock icke vara nödvändigt. På det sätt jag antytt kunde nämligen delegationens erfarenhet utnyttjas vid ärendets fortsatta behandling. Att döma av delegationens utfästelse kunde man i varje fall förvänta, att då riksdagen hade

att taga ställning till omförmälda förslag, delegationens slutliga utlåtande skulle föreligga. Vad anginge delegationens fortsatta arbete, borde detsamma bedrivas enligt förut gällande grunder. Oavsett huru den särskilt upptagna lagstiftningsfrågan löstes, syntes det vara av värde att erhålla kunskap om de närmast intresserade parternas ställning såväl till nämnda fråga som till de övriga problem, vilka hänskjutits till delegationen. Sedan densamma avgivit sitt utlåtande, syntes ställning böra tagas till den fortsatta behandlingen av dessa andra problem. Jag utgick därvid från att delegationen komme att senast den 31 mars 1927 avgiva sin slutliga rapport.

I enlighet med av mig gjord hemställan förordnade därefter Kungl. Maj:t Elmquist och Huss samt ordföranden i centrala skiljenämnden, revisionssekreteraren Arthur Lindhagen att såsom sakkunniga inom socialdepartementet biträda vid fortsatt behandling av frågan om rättslig reglering av det genom kollektivavtal uppkommande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare.

I skrivelse den 13 januari 1927 till delegationens ordförande meddelade sedermera landsorganisationens tre representanter i delegationen, att de vore förhindrade att taga vidare del i delegationens arbete. Såsom grund härför framhöll de bland annat, att då regeringen på de skäl jag anfört beslutit tillkalla särskilda sakkunniga för att utarbeta förslag till lagstiftning, hade regeringen intagit sin ståndpunkt utan hänsyn till delegationens utredningsarbete eller de meningar, som kunde vara till finnandes hos arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. I anledning av den ringaktning regeringen visat såväl de stora och vittomfattande frågor, varom det rörde sig, som delegationens arbete, hade landssekreterariatet ansett det olämpligt att vidare deltaga i detsamma och att till delegationen insända något yttrande i de frågor, som ursprungligen förelagts delegationen för utredning. Oaktat någon saklig anledning till ytterligare lagstiftning på ifrågavarande område ej förefunnes, vore landssekreterariatet givetvis redo att avgiva yttranden vid remiss, som väl i vanlig ordning komme att ske av de bebadade lagförslagen.

På grund av vad sålunda förekommit uppdrog Kungl. Maj:t den 21 januari 1927 åt de av departementschefen utsedda ledamöterna i arbetsfredsdelegationen, Elmquist och Huss, ävensom delegationens sekreterare att skyndsamt fullfölja och avsluta de av delegationen föranstaltade specialutredningarna rörande vissa faktiska förhållanden av betydelse för arbetsfredsfrågans belysande. Wallengren hade den 12 januari 1927 på egen begäran blivit entledigad från uppdraget att vara ledamot av delegationen. Med skrivelse den 28 februari 1927 avlämnade Elmquist och Huss redogörelse för omförmälda utredningar.

Den 21 januari 1927 avlämnade jämväl bemälda, den 30 december 1926 tillkallade sakkunniga — efter granskning och överarbetning av de inom socialdepartementet uppgjorda preliminära utkasten — utkast till lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstolar jämte kortfattad motivering. De av de sakkunniga avlämnade utkasten torde få såsom bilagor fogas vid protokollet i detta ärende (se bilagorna A och B). För de sakkunnigas motivering kommer jag att redogöra i det följande.

Över de sakkunnigas utkast avgåvos efter remiss utlåtanden av socialstyrel-

De sakkunniga 1927.

sen, generalpoststyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, arméförvaltningen, marinförvaltningen och domänstyrelsen. Socialstyrelsen fogade vid sitt utlåtande utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med sociala rådets sektion för arbetarskydd och arbetarfrågor i allmänhet den 15 februari 1927. Arméförvaltningen och marinförvaltningen återopade yttranden av en del underlydande förvaltningsorgan.

Vidare avgåvos yttranden av centralförbundet för socialt arbete, svenska arbetsgivareföreningen, svenska lantarbetsgivarnes centralförening, Sveriges redareförening, svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivaresektion, svenska städernas förhandlingsorganisation, Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, Sveriges bageriidkareförening, Stockholms bageriindustriförening, Sveriges charkuteri- och slakteriidkares riksförbund, Sveriges bleck- och plåtslageriarbetsgivareförbund, Sveriges målarmästareförening, Sveriges skraddarmästares centralförening, Sveriges trafikbilägares riksförbund, svenska frisörföreningen, Sveriges smides- och mekaniska verkstadsidkares riksförbund, landssekreteriatet, svenska textilarbetsareförbundet, svenska lantarbetsareförbundet, svenska elektriska arbetsareförbundet, Sveriges lokomotivmannaförbund, Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund, Upplands lantarbetsareförbund, telegraf- och telefonmannaförbundet, Sveriges fartygsbefälsförening, svenska maskinbefälsförbundet, svenska järnvägarnas kontorspersonalförbund, svenska automobilförareförbundet samt försvarsverkens civila personals förbund. Landssekreteriatet fogade vid sitt yttrande uttalanden från trettio till landsorganisationen anslutna fackförbund.

Tillika inkommo skrivelser i ämnet från svenska eldareunionen och omkring ettusenfemhundra fackförbundsavdelningar och andra arbetarsammanslutningar i olika delar av landet.

I åtskilliga av de avgivna yttrandena, för vilkas innehåll jag i det följande kommer att närmare redogöra, framställdes anmärkningar mot de sakkunnigas utkast. Vid anmälan i statsråd den 18 mars 1927 av fråga om anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m. yttrade jag rörande de framställda erinringarna bland annat, att en del av desamma syntes värda beaktande. I varje fall krävde de ett ingående överbäggande. Ett tillgodoseende av de gjorda änderingsyrkandena kunde ej ske utan en omarbetning av utkastet. Uppenbart vore, att den ytterligare beredning av ärendet, som sålunda krävdes, icke kunde bliva slutförd å sådan tid, att förslag i ämnet kunde framläggas för 1927 års riksdag. Vid den sålunda ifrågasatta beredningen borde även komma under överbäggande, i vilken utsträckning frågan om särskilda anordningar i syfte att förekomma arbetsinställelser i tvister, där staten eller kommun vore part, kunde bringas till lösning.

*Departementschefen
12 juli 1927.*

Frågan om ärendets fortsatta beredning upptogs av mig i statsråd den 12 juli 1927. Därvid redogjorde jag i korthet för vad som tidigare förekommit samt framhöll vidare, att såsom av det anförda framginge, två i viss mån skilda uppgifter förelägg: å ena sidan åstadkommandet av lagstiftning rörande kollektivavtal och arbetsdomstolar, å andra sidan genomförandet av anordnin-

gar, ägnade att förekomma arbetsinställelse i statens och kommunernas verksamhet.

Vad den först berörda frågan anginge, syntes, såsom jag påpekat den 18 mars 1927, en överarbetning böra ske av de omförmälda lagutkasterna, med hänsyn tagen till de från olika håll framställda anmärkningarna. Det kunde antagas, att vissa av de uttalade önskemålen borde och kunde tillgodoses. Den omarbetning av utkasterna, som sålunda borde komma till stånd, syntes kunna verkställas inom socialdepartementet. Arbetet borde bedrivas på sådant sätt, att förslag i ämnet kunde framläggas för 1928 års riksdag.

Vidkommande det andra spørsmålet, frågan om trygghet av arbetsfreden vid statens och kommunernas arbeten, kunde olika utvägar tänkas för vinande av berörda syfte. I första hand syntes man därvid böra eftersträva slutande av sådana kollektivavtal med arbetarna vid de olika företagen, att därigenom parternas mellanhavanden på ett enhetligt sätt reglerades och former skapades för avgörande av uppkomna tvister. Angående det närmare innehåll av dylika avtal kunde jag icke för det dåvarande yttra mig. I fråga om sättet för biläggande av tvister under avtalstiden borde emellertid stadgas, att förhandling skulle äga rum mellan parterna samt att, därest enighet icke kunde på dylikt sätt vinnas, tvisten borde hänskjutas till en på lämpligt sätt anordnad skiljenämnd. I anslutning därtill borde i avtalen föreskrivas, att under avtalstiden arbetsinställelse eller andra stridsåtgärder icke under några förhållanden finge förekomma. Önskvärt vore ur arbetsfredens synpunkt även, att i avtalen intoges bestämmelser rörande förfarandet, därest vid avtalstidens utgång parterna icke kunde enas om nytt avtal. Möjlighet syntes för dylikt fall böra beredas att under fullt betryggande former reglera parternas förhållande även efter angivna tid. Därest avtal av det innehåll jag sålunda berört allmänt komme till användning inom statens och kommunernas verksamhetsområden, skulle tydligen därmed arbetsfreden i hög grad betryggas. För de närmast intresserade parterna skulle dylika avtal därjämte medföra betydande direkta fördelar. Till förmån för arbetarna skulle genom en sådan anordning allmänt erkännande givas åt rätten att ingå kollektivavtal och att träda i förhandling med arbetsgivaren. För det allmänna såsom arbetsgivare och jämväl för arbetarna skulle det vara en stor fördel att i avtal fastsloges, att arbetsvillkoren på förenämnda områden alltid skulle regleras på fredlig väg och att genom överenskommelse förbud skulle skapas mot arbetsinställelser av alla slag.

Jag förbisåge icke, att, särskilt vad anginge kommunerna, avsevärda svårigheter kunde möta mot genomförande av en anordning, sådan som den ifrågasatta. Det syntes mig emellertid lämpligt, att denna fråga gjordes till föremål för grundlig utredning. Därvid borde främst undersökas, huruvida kollektivavtal av det innehåll jag antytt kunde upprättas för statens och kommunernas verksamhet. Om det funnes lämpligt, borde vidare enhetliga normer uppställas för innehåll i dylika avtal. Även andra åtgärder för arbetsfredens trygghet på ifrågavarande område borde emellertid komma under övervägande. Vid utredningen måste särskild hänsyn tagas till de i viss mån olikartade

förhållanden, som, jämfört med statens verksamhet, rådde beträffande kommunerna.

Den utredning jag sålunda ifrågasatte syntes böra utföras av sakkunniga, tillkallade inom socialdepartementet. Därjämte borde till samarbete med dessa inkallas såväl representanter för dem av statens verk, vid vilka användes personal i arbetarställning, samt för kommunerna som ock ombud för de arbetarorganisationer, vilkas medlemmar i någon större omfattning skulle komma att beröras av de föreslagna åtgärderna. I den mån riksdagens medverkan kunde komma att krävas för genomförande av blivande förslag i ämnet, syntes det mig önskvärt, att frågan kunde föreläggas 1928 års riksdag.

Enligt av mig gjord hemställan bemyndigade därefter Kungl. Maj:t mig att tillkalla högst sex sakkunniga att verkställa utredning rörande anordningar, ägnade att förekomma arbetsinställelser i tvister, däri staten eller kommun vore part. Tillika erhöll jag bemyndigande att till samarbete med nämnda sakkunniga inkalla representanter för statens verk och kommunerna samt ombud för de arbetarorganisationer, vilkas medlemmar skulle komma att beröras av de ifrågasatta anordningarna. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade jag såsom sakkunniga Elmquist, ordförande, samt byråchefen i socialstyrelsen J. A. E. Molin och tillförordnade sekreteraren i samma ämbetsverk O. Ekblom. De sakkunniga hava börjat sitt arbete.

I anslutning till mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 juli 1927 lät jag vidare inom socialdepartementet verkställa en omarbetning av de sakkunnigas utkast till lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstolar, därvid de anmärkningar, som framställes i de inkomna utlåtandena, såvitt möjligt beaktades. Såsom resultat av detta arbete föreligga nu förslag till lagar om kollektivavtal och om arbetsdomstol.

Kollektivavtalens utbredning m. m.

De föreliggande förslagen.

För att klargöra betydelsen av den nu föreliggande lagstiftningsfrågan torde det vara lämpligt att något beröra kollektivavtalens utbredning i vårt land. Den kollektiva avtalsformen vann i början av 1900-talet hastigt terräng i Sverige. Kollektivavtal upprättades inom ett flertal näringsgrenar såväl inom storindustrin som hantverket och även vissa delar av transportverksamheten. En kraftig tillbakagång inträdde visserligen efter 1909 års storstrejk, men från och med år 1915 har kollektivavtalets betydelse åter vuxit. Nu antydda utveckling framgår av följande sammanställning ur den officiella statistiken över kollektivavtal:

Å r	Antal kollektivavtal	Antal av kollektivavtal berörda	
		arbetsgivare	arbetare
1/1 1908	1,971	11,241	255,950
» 1909	2,365	12,936	318,190
» 1910	1,765	9,410	254,000
» 1911	1,617	9,289	251,625
» 1912	1,476	8,547	229,792
» 1913	1,457	8,240	226,885
» 1914	1,448	8,300	233,020
» 1915	1,408	8,168	244,390
» 1916	1,457	8,320	255,731
» 1917	1,586	8,305	265,517
» 1918	1,779	9,070	297,346
» 1919	2,041	10,549	316,772
» 1920	2,154	11,532	378,889
31/12 1920	2,256	12,404	424,366
» 1921	1,876	11,105	348,675
» 1922	1,762	10,923	312,765
» 1923	1,975	11,437	391,197
» 1924	2,214	12,614	413,181
» 1925	2 455	13,610	451,592
» 1926	2,617	14,300	464,503

Hela antalet lönarbetare i Sverige beräknas uppgå till omkring 1.2 miljoner. Då antalet av kollektivavtal berörda arbetare för närvarande utgör omkring 460,000, har alltså något mer än en tredjedel av samtliga lönarbetare sina arbetsvillkor reglerade genom kollektivavtal.

Den kollektiva avtalsformen är starkt företrädd inom vissa arbetsområden, medan den inom andra fått ringa eller nästan ingen tillämpning. Det är framför allt inom fabriksindustrien och byggnadsverksamheten som kollektivavtalet funnit användning. Kollektivavtalen inom dessa områden torde beröra direkt omkring 75 procent av hela antalet sysselsatta arbetare.

För jordbruket och skogshanteringen har kollektivavtalet relativt liten betydelse. Inom det större jordbruket (brukningsdelar av över 50 hars storlek), som sysselsätter cirka 100,000 lönarbetare, beröras direkt endast cirka 10 procent av arbetarna av kollektivavtal. Inom skogshanteringen har den kollektiva avtalsformen kommit till användning i större mån endast i Värmland och Bergslagen (cirka 15,000 arbetare).

Inom samfärdseln gälla enligt föreliggande uppgifter kollektivavtal för omkring 50,000 arbetare (inklusive enskilda järnvägarnas trafik- och kontorspersonal). Inom handelsnäringen äro endast cirka 7,000 arbetare berörda av kollektivavtal.

I fråga om kollektivavtalens giltighetsområde brukar man skilja mellan tre huvudtyper av kollektivavtal, nämligen riksavtal, ortsavtal och avtal för enskilda arbetsplatser (lokal- eller fabriksavtal), vartill kommer en mellanform mellan riks- och ortsavtal, benämnd distriktsavtal.

Ett *riksavtal* omfattar i regel ett flertal arbetsställen inom en industri eller ett yrke i hela landet. Det ingås mellan de riksorganisationer, som å ömse sidor finnas på området, och dess räckvidd begränsas alltså till de företag å

olika orter, vilkas arbetsgivare och arbetare tillhöra riksorganisationerna. Som garant å arbetsgiversidan står alltid ett industri- eller yrkesförbund, å arbetarsidan ett fack- eller industriarbetarförbund eller, såsom i vissa fall, flera sådana förbund. Riksavtalet inom mekaniska verkstadsindustrien är, exempelvis, undertecknat av fem fackförbund och enligt förhandlingsprotokoll godkänt av ytterligare två förbund. Pappersbrukens riksavtal är å arbetarsidan avslutat förutom av svenska pappersindustriarbetareförbundet av fyra förbund, till vilka en del specialarbetare äro anslutna.

Med *ortsavtal* förstås sådana avtal, som omfatta hela eller större delen av en näringsgren eller ett yrke på en ort. Typiska sådana äro byggnadsfackens avtal, vilka upprättas mellan en platsorganisation av arbetsgivare (byggmästarförening) och en fackförening (avdelning av något av byggnadsarbetarförbunden). Till denna grupp kunna räknas även en del avtal inom möbelindustrien, livsmedelsbranschen och handelsarbetarfacket.

Kollektivavtal, som träffas mellan en oorganiserad arbetsgivare och fackföreningen vid hans företag, har givetvis sin giltighet begränsad till detta företag. Sådana *rent lokala avtal* förekomma emellertid i stor utsträckning även hos arbetsgivarorganisationernas medlemmar, exempelvis inom sågverksindustrien, sockerindustrien, tändsticksindustrien m. fl. Ehuru avtalens allmänna innehåll och i viss utsträckning även specialbestämmelser vanligen överenskommas vid centrala förhandlingar mellan organisationerna å ömse sidor, träffas själva avtalen lokalt, mellan vederbörande arbetsgivare och fackföreningen på platsen.

Inom några näringsområden hava kollektivavtalen — bl. a. på grund av organisationsförhållandena — erhållit en vidsträcktare giltighetsrayon än ortsavtalen, men utan att de kunna betecknas såsom riksavtal. Sådana avtal, s. k. *distriktsavtal*, förekomma vid jordbruket, där avtalen ingås mellan länsföreningar av jordbrukare och motsvarande distriktsorganisationer av lantarbetarnas organisation. Inom stenindustrien och några andra industrigrenar äro förhållandena likartade.

Förekomsten av de nu nämnda olika slagen av kollektivavtal framgår av nedanstående sammanställning över vid årsskiftena 1907/08, 1920/21 och 1926/27 gällande kollektivavtal och därav berörda arbetare:

	Riksavtal			Ortsavtal			Lokalavtal			Distriktsavtal		
	Antal avtal	Antal arbetare		Antal avtal	Antal arbetare		Antal avtal	Antal arbetare		Antal avtal	Antal arbetare	
		absolut	%		absolut	%		absolut	%		absolut	%
1907/08 .	9	41,006	16.1	781	84,083	32.8	1,105	111,750	43.6	76	19,111	7.5
1920/21 .	33	190,621	43.6	646	52,946	12.1	1,550	159,931	36.5	49	34,089	7.8
1926/27 .	39	179,382	38.6	824	73,422	15.8	1,703	167,923	36.2	51	43,776	9.4

Med nu nämnda siffror böra sammanställas uppgifterna rörande antalet arbetsinställelser, därav berörda arbetsgivare och arbetare samt genom arbets-

inställelserna förlorade arbetsdagar. Ur den officiella statistiken hava hämtats följande siffror:

Arbetsinställelser under åren 1908—1926.

År	Strejker			Lockout			Arbetsinställelser av blandad karaktär ¹			Hela antalet			Antal förlorade arbetsdagar ²
	An-tal	Ar-bets-givare	Arbe-tare	An-tal	Ar-bets-givare	Arbe-tare	An-tal	Ar-bets-givare	Arbe-tare	arb.-inst.	arbets-givare	arbe-tare	
1908	229	473	17,187	38	125	2,672	35	826	20,498	302	1,424	40,357	1,842,200
1909	102	7,707	229,248	22	451	71,364	14	30	1,137	138	8,188	301,749	11,799,700
1910	66	127	3,420	5	5	101	5	14	150	76	146	3,671	39,000
1911	85	150	4,940	9	1,759	15,145	4	11	491	98	1,920	20,576	569,800
1912	108	168	5,797	4	337	2,166	4	284	2,017	116	789	9,980	292,100
1913	118	203	9,574	1	1	17	—	—	—	119	204	9,591	303,300
1914	105	181	8,832	8	64	5,368	2	2	185	115	247	14,385	620,500
1915	70	100	4,277	7	7	813	3	3	29	80	110	5,119	83,300
1916	218	474	19,287	2	2	41	7	23	1,383	227	499	20,711	474,700
1917	458	1,399	45,019	8	8	1,016	9	17	666	475	1,424	46,701	1,108,800
1918	668	1,756	50,377	10	10	756	30	923	10,090	708	2,689	61,223	1,436,400
1919	414	1,977	69,980	10	10	727	16	376	10,334	440	2,363	81,041	2,295,900
1920	455	1,952	42,657	9	544	37,988	22	458	58,394	486	2,954	139,039	8,942,500
1921	302	1,913	44,053	22	38	742	23	371	4,917	347	2,322	49,712	2,663,300
1922	354	1,069	43,547	11	17	287	27	174	31,845	392	1,260	75,679	2,674,600
1923	192	488	42,995	6	158	21,506	8	15	38,395	206	799	102,896	6,907,400
1924	238	704	19,495	11	22	1,545	12	151	2,936	261	877	23,976	1,204,500
1925	211	994	20,438	15	550	117,772	13	33	7,568	239	1,577	145,778	2,559,700
1926	191	350	28,046	4	101	24,116	11	53	729	206	504	52,891	1,711,200

¹ Denna kategori omfattar dels sådana konflikter, vilka arbetsgivarna karakteriserat som strejker men arbetarna som lockout, dels sådana, vid vilka arbetsinställelsen utbrutit i form av strejk, som sedermera följts av lockoutförklaring.

² Dessa hava räknats på det år, under vilket de förlorades, även om arbetsinställelsen påbörjats och redovisats tidigare.

Främmande rätt.

Lagbestämmelser rörande kollektivavtal finnas i ett flertal främmande länder. Den norska lagen den 5 maj 1927 om arbetstvister innehåller sålunda bland annat föreskrifter om kollektivavtal, om olovlig arbetsinställelse samt om skadestånd för brott mot kollektivavtal och för dylik arbetsinställelse. I den danska lagen den 4 oktober 1919 om den ständiga skiljedomstolen givas regler om kollektivavtal och om påföljd för överträdelse av sådana avtal. I Finland har den 22 mars 1924 utfärdats lag om kollektivavtal, vilken reglerar

Bestämmelser rörande kollektivavtal.

kollektivavtalet och dess rättsverkningar. Bestämmelser om kollektivavtal givas för Tyskland i förordningen den 23 december 1918 om kollektivavtal, arbetar- och funktionärsnämnder samt skiljedom i arbetstvister, vilken endast ger vissa allmänna regler om dylika avtal. Emellertid har på riksarbetsministeriets föranstaltande utarbetats och under år 1921 offentliggjorts ett förslag till lag om kollektivavtal, innebärande en systematisk reglering av dylika avtal. För Österrikes del givas föreskrifter om kollektivavtal i lagen den 18 december 1919 om inrättandet av skiljenämnder och om kollektivavtal. Nämda lag inskränker sig huvudsakligen till att helt kort angiva kollektivavtalets verkan och kretsen av personer, som bliva bundna av avtalet. Däremot inlåter sig lagen icke på en närmare reglering av kollektivavtalet. Denna reglering har uppskjutits i avvidan på en tilltänkt bearbetning av den österrikiska arbetsrätten. Ej heller den schweiziska lagstiftningen har närmare reglerat kollektivavtalet. Emellertid innehåller den schweiziska civillagboken, enligt lagen den 30 mars 1911 om komplettering av nämnda lagbok, vissa allmänna bestämmelser rörande kollektivavtalet och dess verkningar. I Frankrike har genom lagen den 25 mars 1919 om kollektivavtal i Code du travail et de la prévoyance sociale insatts ett nytt kapitel, som närmare reglerar kollektivavtalet. Den belgiska lagstiftningen innehåller icke några regler rörande kollektivavtal, ehuru lagen den 31 mars 1898 om fackföreningarna synes förutsätta slutandet av sådana avtal. Däremot hava inom parlamentet väckts flera förslag om lagstiftning i detta ämne. Den i Nederländerna gällande allmänna lagen ger i en artikel vissa grundläggande principer rörande kollektivavtal. Dessutom har den nederländska regeringen den 22 september 1926 för generalstaterna framlagt ett förslag till lag om reglering av det genom kollektivavtal uppkommande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Förslaget blev med vissa ändringar antaget av andra kammaren. Då jag i det följande talar om det nederländska förslaget, avses därmed regeringsförslaget i dess för generalstaterna framlagda avfattning.

För innehållet i en del av de nu berörda författningarna kommer jag att redogöra i samband med behandlingen av bestämmelserna i de inom departementet överarbetade förslagen.

Särskilda organ för prövning av kollektiva tvister.

I ett mycket stort antal främmande länder har man genom lagbestämmelser anordnat särskilda former för avgörande av kollektiva tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Härvid har man i regel gjort skillnad mellan, å ena sidan, tvister rörande tolkning och tillämpning av gällande kollektivavtal — med en oegentlig beteckning kallade rättstvister — och, å andra sidan, tvister angående frågor, som icke reglerats genom dylikt avtal, däribland framför allt angående upprättandet av kollektivavtal — intressetvister. För avgörande av dessa båda grupper av tvister hava olika system kommit till användning. På vissa håll har man anordnat ett obligatoriskt rättsförfarande, innebärande skyldighet för parterna att låta uppkomna tvister med bindande verkan avgöras av därför bildade statsorgan. Dessa organ hava anordnats antingen såsom domstolar eller såsom skiljenämnder. På andra håll har förfarandet byggts på frivillighetens grund. Staten har där allenast ställt till förfogande vissa

organ för prövning av uppkomna tvister, och det ankommer på parterna att gemensamt besluta, hurvida dessa organ skola tagas i anspråk. Omförmälda organ hava karaktär av skiljenämnder. Rörande lagstiftningen på detta område får jag hänvisa till den översikt rörande utländsk lagstiftning om medling och skiljedom i arbetstvister, utarbetad av byråchefen N. Bergsten, vilken ingår bland omförmälda av Elmquist och Huss den 28 februari 1927 avlämnade utredningar till belysande av arbetsfredsfrågan. Här må endast erinras om följande.

Enligt lagen den 5 maj 1927 om arbetstvister finnes i Norge en särskild domstol, arbetsrätten, som har att handlägga mål om kollektivavtals giltighet, rätta innebörd eller bestånd, om krav, som grunda sig på kollektivavtal, samt om påföljd för förening av avtalsbrott eller olovlig arbetsinställelse. Under mål om kollektivavtal kan även inbegripas krav, som grundar sig på ett enskilt arbetsavtal, därest kravet blir omedelbart avgjort genom domen i huvudsaken. Arbetsrätten består av ordförande och sex andra ledamöter. Ordföranden, övriga ledamöter samt två suppleanter för envar av de sistnämnda utnämnas av konungen för tre år. Ställföreträdare för ordföranden förordnas vid varje tillfälle, då så är behöfligt. Av ledamöterna utses två efter förslag av arbetsgivarorganisationer och två efter förslag av fackföreningar. På samma sätt förordnas suppleanter för nämnda ledamöter. Rätt att avgiva förslag tillkommer arbetsgivarorganisation, som omfattar minst etthundra arbetsgivare, vilka tillsammans sysselsätta minst tiotusen arbetare, samt fackförening, som omfattar minst tiotusen arbetare. Bland kompetensvillkoren för ledamöterna märkas, att de skola hava fyllt trettio år och icke få vara medlemmar i fackförenings eller arbetsgivarorganisations styrelse eller vara fast anställda i sådan förenings tjänst. Ordföranden och en av de två andra ledamöter, som tillsätts utan förslag, skola dessutom uppfylla de villkor, som föreskrivas för ledamöter av Norges högsta domstol. Den andre av nämnda ledamöter får icke innehava sådan ställning eller sådan verksamhet, att han kan betraktas som representant för någon av parterna. Ledamöterna skola avgiva skriftlig försäkran, att de samvetsgrant skola uppfylla dem åliggande plikter. Märkas bör, att i Norge enligt en särskild lag den 5 maj 1927 om tillägg till lagen om arbetstvister finnes obligatoriskt skiljedomsförfarande i intressetvister. Finner konungen, att en tvist om arbets- eller lönevillkor eller andra arbetsförhållanden, som icke omfattas av kollektivavtal, sätter betydande samhällsintressen i fara och har medling försökts utan resultat, kan han sålunda förordna, att tvisten skall avgöras av en särskild skiljenämnd.

Norge.

I Danmark finnes enligt lagen den 4 oktober 1919 om den ständiga skiljedomstolen ett särskilt organ för prövning av vissa arbetstvister. Denna skiljedomstol har att med uteslutande av de allmänna domstolarna handlägga tvister mellan organisationer, när saken rör brott mot överenskommelser mellan en arbetarorganisation å ena, och en arbetsgivarorganisation eller en enskild arbetsgivare, å andra sidan. Skiljedomstolen skall bestå av sex ordinarie ledamöter och sexton suppleanter samt en ordförande och två eller tre vice ordförande. Så länge den danska arbetsgivarföreningen och de samverkande fackförbunden i övervägande grad representera landets i lantbruk och skogsbruk

Danmark.

samt industri, hantverk, transport och jordarbete sysselsätta arbetsgivare och arbetare, skola dessa föreningar utse vardera tre medlemmar och åtta suppleanter. Därest nämnda organisationer skulle upphöra att på dylikt sätt företräda parterna, skall inrikesministern vidtaga åtgärder för åstadkommande av ändring i lagen. Valet gäller för två år. Ordförande och vice ordförande väljas av de ordinarie medlemmarna för varje år. Kommer val av ordförande eller vice ordförande icke till stånd, skola presidenterna i Danmarks högsta domstol och övriga kollegiala domstolar i Köpenhamn företaga valet bland nämnda domstolars juridiskt bildade medlemmar. Ordföranden, vice ordförandena samt en av de från vardera sidan valda medlemmarna och motsvarande antal suppleanter skola hava domar-kompetens. Det bör påpekas, att inom en år 1925 tillsatt kommission för utredning av spörsmålet om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare en minoritet förordat införande av obligatorisk skiljedom i sådana arbetskonflikter, där mycket omfattande samhällsintressen stode på spel, och där företagen medling visat sig resultatlös.

Finland.

Bestämmelser om särskilda organ för prövning av tvister om kollektivavtal finnas icke i finsk rätt. Enligt lagen den 22 mars 1924 om kollektivavtal skola tvister, som föranledas av dylika avtal, handläggas av allmän domstol. Emellertid har från vissa håll gjorts gällande, att denna anordning medförde olägenheter, särskilt för behandlingen av mindre löne- och andra frågor, då det icke lönade sig att för deras skull sätta i gång den dyrbara och långsamt arbetande domstolsmekanismen. För avgörandet av dithörande tvister borde därför införas snabbt och billigt arbetande organ, och intill dess sådana kommit till stånd borde man i möjligaste mån taga i bruk det frivilliga skiljemannaförfarandet. Då erfarenhet vunnits om lagen angående kollektivavtal, borde för de rättstvister, som föranleddes av dylika avtal, grundas en särskild sakkunnig domstol.

Tyska riket.

Ett system av specialdomstolar för arbetstvister finnes i Tyskland. Enligt arbetsdomstolslagen den 23 december 1926 skall rättsskipningen i dylika tvister åligga särskilda domstolar, nämligen arbetsdomstolar, landsarbetsdomstolar och riksarbetsdomstolen. Arbetsdomstolarna äro med uteslutande av de allmänna domstolarna behöriga att döma i alla slag av rättstvister mellan arbetsgivare och arbetare samt mellan de sistnämnda inbördes. Detta gäller såväl tvister rörande enskilda arbetsavtal som tvister, vilka hava sin grund i kollektivavtal eller i vidtagandet av otillåtna stridsåtgärder. Arbetsdomstolar upprättas såsom självständiga domstolar i regel en för varje ordinarie underdomstols område och skola bestå av erforderligt antal ordförande, vice ordförande och bisittare. Av bisittarna skall halva antalet tagas bland arbetsgivarna och halva antalet bland arbetarna. Ordförande och vice ordförande utses av vederbörande förbundsstats justitieförvaltning i samråd med dess chefsmyndighet för socialförvaltningen. De skola i regel vara ordinarie domare eller, om undantag härifrån göres, besitta domar-kompetens samt med hänsyn till sin ställning vara att anse varken såsom arbetsgivare eller arbetare. Endast personer med kunskaper och erfarenhet på det arbetsrättsliga

och sociala området kunna komma i fråga till dessa befattningar. Deras innehavare utses för minst ett och högst nio år. Vad bisittarna beträffar, äga arbetsgivar- och arbetarorganisationer att upprätta förslag härå, och bland de sålunda föreslagna kallar den högsta förvaltningsmyndigheten i vederbörande förbundsstat i samförstånd med presidenten i landsdomstolen ett erforderligt antal till bisittare för en tid av tre år. Bisittare måste hava fyllt tjugufyra år och inom domstolens område hava under minst ett år utövat verksamhet som arbetsgivare eller arbetare. För behandling av tvister mellan arbetsgivare och arbetare samt mellan arbetsgivare och förvaltningspersonal uppdelar sig arbetsdomstolen på två avdelningar. Om behov därav föreligger, kunna även särskilda fackavdelningar upprättas för handläggande av tvister inom vissa yrken och näringsgrenar samt för vissa grupper av arbetare eller förvaltningspersonal. Antalet avdelningar inom varje arbetsdomstol bestämmes av förbundsländernas justitieförvaltning i samförstånd med den högsta myndigheten för socialförvaltningen. Domstolsavdelning är beslutför, om den består av en ordförande och två bisittare, varav en representerande arbetsgivarna och en arbetarna. Från arbetsdomstolarna kan i vissa fall talan fullföljas till landsarbetsdomstolarna. Landsarbetsdomstolar upprättas i vederbörande förbundsstater i anslutning till där befintliga landsdomstolar. Landsarbetsdomstolen arbetar på avdelningar. Varje avdelning förutsättes bestå av en ordförande och två bisittare, varav en arbetsgivar- och en arbetarrepresentant. Ordförande och vice ordförande utses av vederbörande förbundsstats justitieförvaltning i samförstånd med chefsmyndigheten för socialförvaltningen bland landsdomstolens ordförande och ständiga ledamöter. De böra äga kunskaper och erfarenhet på det arbetsrättsliga och sociala området. Bisittarna, av vilka hälften skall representera arbetsgivare och hälften arbetare, utses på samma sätt som bisittarna i arbetsdomstolar, d. v. s. genom vederbörande stats högsta förvaltningsmyndighet i samförstånd med presidenten i landsdomstolen enligt förslagslistor, upprättade av arbetsgivar- och arbetarorganisationer. Valet gäller även beträffande dessa domstolar för tre år, och till bisittare kunna utses endast personer, som fyllt trettio år samt minst tre år varit bisittare i arbetsdomstol. Landsarbetsdomstolens utslag kan i vissa fall överklagas genom revisionsansökan till riksarbetsdomstolen. Sistnämnda domstol upprättas i anslutning till rikets allmänna högsta domstol. Den skall arbeta på avdelningar och varje avdelning förutsättes skola bestå av en ordförande, två juridiska bisittare och två andra bisittare, av vilka en skall representera arbetsgivarna och en arbetarna. Ordförande utses bland riksdomstolens senatspresidenter, vice ordförande bland riksdomstolens senatspresidenter eller ledamöter och de juridiska bisittarna bland riksdomstolens ledamöter. Samtliga dessa skola besitta kunskaper och erfarenhet på det arbetsrättsliga och sociala området. Arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna i riksarbetsdomstolen utses av riksarbetsministern i samförstånd med riksjustitieministern för en tid av tre år enligt förslagslistor, upprättade av arbetsgivarnas och arbetarnas huvudorganisationer. De skola hava uppnått en ålder av trettiofem år och sedan en längre tid tillbaka hava varit verksamma som arbetsgivare el-

ler arbetare i Tyskland. Lekmannabisittare i samtliga instanser skola genom ed förpliktas att fullgöra dem åliggande uppgifter. Enligt den tyska förordningen den 30 oktober 1923 om förlikningsväsendet kan i vissa fall såsom en sista utväg förekomma obligatorisk skiljedom i intressetvister.

Österrike. I Österrike finnas enligt lagen den 5 april 1922 om industridomstolar med däri sedermera vidtagna ändringar särskilda domstolar för prövning av tvister rörande enskilda arbets- och tjänsteförhållanden. Däremot hänförs de på kollektivavtal grundade tvisterna till de allmänna domstolarna. I dylika mål kan utlåtande rörande tolkning av kollektivavtal inhämtas från de förlikningsnämnder, som enligt lag den 18 december 1919 om inrättande av skiljenämnder och om kollektivavtal skola finnas bland annat för medling i arbetstvister.

Schweiz. Jämväl i ett stort antal schweiziska kantoner har införts särskild lagskipning för individuella tvister mellan arbetsgivare och arbetare. För tvister grundade på kollektivavtal kan understundom förekomma ett skiljedomsförfarande. Detta kan sägas hava halvobligatorisk karaktär, i det att å ena sidan tvisten i sista hand även mot parternas önskan kan underställas skiljedom, under det att å andra sidan skiljedomen icke blir bindande för parterna, därest båda eller endera av dem inom viss tid förklarar sig icke kunna antaga densamma. Skiljedom meddelas i dylika fall av de med stöd av fabrikslagen den 18 juni 1914 upprättade förlikningsnämnderna. Sammansättningen av dessa nämnder växlar i de olika kantonerna. I en del av dem förekommer ett paritetiskt system, d. v. s. nämnderna bestå av ett lika antal arbetsgivare och arbetare med en opartisk ordförande. I en kanton är förlikningsnämnden sammansatt av rent neutrala element med möjlighet att vid behov tillkalla fackkunniga personer som rådgivande bisittare. Inom övriga kantoner förekommer under olika former ett blandat system. På vissa håll gäller, att då förlikningsorganen tjänstgöra såsom skiljenämnder, antalet opartiska ledamöter ökas.

Frankrike. Sedan lång tid tillbaka hava i Frankrike funnits särskilda rättsskipningsorgan för prövning av tvister mellan arbetsgivare och arbetare rörande enskilda arbetsavtal. Bestämmelserna härom äro sammanförda i fjärde boken första avdelningen i Code du travail et de la prévoyance sociale. Tvister, som hava sin grund i kollektivavtal, kunna enligt andra avdelningen i nämnda bok hänskjutas till avgörande av skiljemän. För dylikt hänskjutande kräves samtycke av båda parterna. Enas parterna om att anlita skiljedom, skola de utse en skiljedomare eller ock välja en eller flera skiljedomare vardera. Om dessa skiljedomare icke kunna komma överens om tvistens slitande, utse de själva en opartisk ledamot. Vid oenighet om valet härav nämnes den opartiske ledamoten av presidenten i vederbörande allmänna underdomstol.

Belgien. Bestämmelser liknande de franska återfinnas i Belgien. Enligt lag den 9 juli 1926 om organisation av arbetsdomstolarna finnas i nämnda land särskilda domstolar för handläggning av individuella tvister på arbetsområdet. För kollektivavtalstvister tillämpas ett frivilligt skiljedomsförfarande. Härvid anlitas de enligt förordningen den 5 maj 1926 inrättade förliknings- och skiljedoms-

nämnderna, vilka skola upprättas på varje ort, där så finnes nödigt. Varje nämnd består av en ordförande och en vice ordförande samt tre ledamöter, representerande arbetsgivarna, och tre, företrädande arbetarna. Dessa ledamöter utses av arbetsministern enligt förslag, upprättade av arbetsgivare och arbetare inom vederbörande distrikt. Ordföranden och vice ordföranden utses av ledamöterna, om de kunna enas om valet, men eljest av arbetsministern.

Särskilda arbetsdomstolar för avdömande av vare sig individuella eller kollektiva rättstvister förekomma ej i Nederländerna. Forum för dylika tvister är de ordinarie domstolarna.

Neder-
länderna.

Tvister på grund av kollektivavtal handläggas i England av de allmänna domstolarna. Samtidigt kunna emellertid dylika tvister i likhet med intresse-tvister prövas av en genom statens försorg upprättad ständig skiljenämnd. Bestämmelser härom finnas i Industrial Courts Act 1919. Den enligt nämnda lag anordnade ständiga skiljenämnden består av en president, ett erforderligt antal ordförande, vilka tjänstgöra, då presidenten har förfall eller nämnden sammanträder på två eller flera avdelningar, samt andra ledamöter. Samtliga utses av arbetsministern. Presidenten och ordförandena skola vara oberoende av arbetsgivare och arbetare, under det att övriga ledamöter skola representera nämnda samhällsgrupper. Nämndens sammansättning bestämmes för varje mål av presidenten. I regel handläggas målen av presidenten och en ledamot från vardera sidan. För att ett mål skall kunna hänskjutas till skiljenämnden fordras — utom då fråga är om tolkning av en tidigare meddelad skiljedom — samtycke av båda parterna.

England.

Mycket ingripande bestämmelser om avgörandet av arbetstvister förekomma i Australien och Nya Zeeland. I sistnämnda land liksom i australiska förbundsstaten — för tvister som beröra två eller flera stater — samt i Västaustralien, Nya Sydwailes, Queensland och Sydaustralien tillämpas obligatorisk skiljedom i arbetstvister över huvud. Härvid göres ingen skillnad mellan tvister på grund av kollektivavtal och intressetvister. Skiljedomstolarna bestå i regel av tre personer, en ordförande, utsedd bland högsta domstolens ledamöter, samt två bisittare, utsedda, den epa efter förslag av arbetsgivarorganisationer och den andra efter förslag av arbetarföreningar.

Australien
och Nya
Zeeland.

Svenska lagar.

Genom förenämnda lag den 28 maj 1920 om central skiljenämnd för vissa arbetstvister inrättades i vårt land ett statligt organ för avgörande av vissa tvister på grund av kollektivavtal. Centrala skiljenämnden äger upptaga frågor om kollektivavtals rätta innebörd och tillämpning. Förutsättning här för är, att i avtalet eller eljest genom överenskommelse mellan dem, som slutit detsamma, sådan fråga hänskjutits till nämnden. Dylik fråga må ej upptagas av nämnden, då skiljeavtalet innefattar rätt för parterna att klandra skiljedomen eller tvist angående frågan är anhängig vid domstol. Nämnden äger att helt eller delvis avvisa till densamma hänskjuten fråga,

då nämnden med hänsyn till frågans begränsade betydelse eller eljest finner densamma icke böra handläggas av nämnden. Centrala skiljenämnden består av sju ledamöter. Tre av ledamöterna förordnas av Konungen för en tid av två år i sänder bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Konungen utser en av dessa ledamöter till nämndens ordförande och en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utav Konungen förordnade ledamöterna skall vara lagkunnig och hava fullgjort vad som föreskrives för behörighet att nyttjas i domarämbeten. Övriga fyra ledamöter utses för ett år i sänder, två av svenska arbetsgivarförningarnas förtroenderåd och två av landsorganisationen. För dessa fyra ledamöter utses i enahanda ordning dubbelt så många suppleanter. Skiljenämnden har sitt säte i Stockholm. Bland behörighetsreglerna för ledamot märkes, att han skall hava fyllt tjugufem år. Mot ledamot av nämnden gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare. Fråga, som hänskjutits till nämnden, må avgöras av fem ledamöter. Antalet ledamöter måste dock alltid vara udda. Vid besluts fattande skola närvara lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som förordnats av Konungen. Uppkomma vid tvistefrågas avgörande olika meningar mellan ledamöterna, gäller den mening, varom mer än halva antalet av de röstande är ense. Ernås ej sådan röstövertikt angående fråga, som blivit överlämnad till nämndens prövning, skall skiljeavtalet i avseende därå vara förfallet. Till utredning av fråga, som handlägges av nämnden, äger nämnden vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Av nämnden meddelad skiljedom skall lända till efterrättelse lika som domstols laga kraft ägande dom. Under tiden från den 1 juli 1920, då nämnden började sin verksamhet, till och med den 31 december 1926 har nämnden haft att handlägga 122 mål.

Vid sidan av centrala skiljenämnden finnas enligt lagen den 28 maj 1920 om särskilda skiljedomare i arbetstvister personer förordnade att såsom skiljedomare biträda vid avgörandet av dylika tvister. Närmare föreskrifter angående sådana skiljedomare hava meddelats genom kungörelse i ämnet den 31 december 1920. Skiljedomare förordnas av Konungen i mån av behov. Förordnande meddelas på viss tid, högst två år i sänder. Skiljedomare skall besitta domarkompetens. Han har till uppgift att på anmodan av parter ensam avgöra sådana tvister rörande enskilda eller kollektiva arbetsavtals rätta innebörd och tillämpning, som av parterna hänskjutits till skiljedom, eller på anmodan av parter eller av dem valda skiljemän såsom ordförande i skiljenämnder deltaga i dylika tvisters slitande. Skiljedomare bör ej medverka till avgörande av tvist i fall, där skiljeavtalet innefattar rätt för parterna att klandra skiljedomen. De särskilda skiljedomarna, vilka började sin verksamhet år 1921, äro sju till antalet, med placering i Stockholm, Linköping (Jönköping), Lund (Kristianstad), Göteborg, Örebro, Gävle och Hudiksvall (Härnösand, Sundsvall). Omfattningen av deras verksamhet under perioden 1921—26 belyses av nedanstående tablå över antalet av dem behandlade tvister:

	A n t a l t v i s t e r						Summa
	1921	1922	1923	1924	1925	1926	
Skiljedomare med placering i							
Stockholm	93	23	20	1	11	19	167
Linköping (Jönköping)	2	—	—	—	2	1	5
Lund (Kristianstad)	22	6	5	8	2	5	48
Göteborg	6	3	2	5	—	3	19
Örebro	—	1	—	—	1	—	2
Gävle	1	—	1	—	—	—	2
Hudiksvall (Härnösand, Sundsvall)	2	—	1	1	2	1	5
Summa	126	33	28	15	18	28	248

Det framgår, att fördelningen av tvisterna på olika skiljedomare varit synnerligen ojämn. Två tredjedelar av samtliga tvister falla på skiljedomaren i Stockholm. I övrigt är det endast skiljedomarna i Skåne och Göteborg som i nämnvärd mån tagits i anspråk för slitande av tvister.

Utöver vad sålunda nämnts finnas i vårt land inga genom statens försorg upprättade särskilda organ för avgörande av kollektiva arbetstvister. Part, som önskar erhålla rättslig prövning av en på kollektivavtal grundad tvist, har sålunda, där ej tvisten på grund av bestämmelse i avtalet eller annan överenskommelse skall hänskjutas till skiljedom, att instämma sin talan till allmän domstol. Anlitande av de allmänna domstolarna för dylika tvister förekommer emellertid ytterst sällan.

Ej heller givas i vårt land några lagbestämmelser rörande kollektivavtalet och dess rättsverkningar. Vid prövning av tvister rörande dylika avtal har man sålunda att tillämpa allmänna avtalsrättsliga regler och de principer, som på detta område utvecklat sig. Vid ådömande av påföljd för brott mot kollektivavtal komma allmänna skadestandsregler i tillämpning.

Erinras må i detta sammanhang, att Kungl. Maj:t genom dom den 22 maj 1915 förklarar fackförening, som i strid med ett av densamma ingånget kollektivavtal beslutat deltaga i arbetsinställelse, skyldig att gälda ersättning för den genom arbetsnedläggelsen uppkomna skadan.

Allmän motivering.

Innan jag ingår på behandling av de inom departementet omarbetade förslagen, vill jag i korthet beröra de uttalanden rörande behovet av lagstiftning på förevarande område, som framkommit i de avgivna utlåtandena över de av de sakkunniga den 21 januari 1927 avlämnade utkast, och angiva de synpunkter, som för mig varit avgörande vid förslagens framläggande.

Av de hörda ämbetsverken hava *socialstyrelsen*, *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen* och *domänstyrelsen* i huvudsak tillstyrkt de föreliggande utkast. *Telegrafstyrelsen*, *arméförvaltningen* och *marinförvaltningen* samt åtskilliga underordnade militära förvaltningsorgan hava ej framställt några erinringar mot utkastens upphöjande till lag. *Generalpoststyrelsen* har ansett sig icke kunna bedöma, huruvida tidpunkten

¹ Uppgift saknas.

nu vore inne att vidtaga den rättsliga reglering av det genom kollektivavtal uppkommande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, som utkasten avsåge att skapa. Tillika har emellertid styrelsen anfört, att ur principiell synpunkt några invändningar icke kunde resas mot en lagstiftning i berörda ämne. Däremot har *chefen för arméns centrala beklädnadsverkstad* avstyrkt lagstiftning på detta område. Även *materialintendenten vid flottans varv i Stockholm* har ifrågasatt lämpligheten av dylik lagstiftning.

Tillstyrkande utlåtande har avgivits av *centralförbundet för socialt arbete*.

De organisationer på arbetsgiversidan, som inkommit med yttranden, hava i allmänhet i princip tillstyrkt förslagen. Denna ståndpunkt har intagits av *svenska arbetsgivarföreningen, svenska lantarbetsgivarnes centralförening, Sveriges redareförening, svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion, Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivarförening, Sveriges bageriüdkareförening, Stockholms bageriindustrieförening, Sveriges charkuteri- och slakteriüdkares riksförbund, Sveriges bleck- och plåtslageriarbetsgivarförbund, Sveriges målarmästareförening, Sveriges trafikbilägares riksförbund, svenska frisörföreningen samt Sveriges smides- och mekaniska verkstadssidkares riksförbund. Svenska järnvägarnas arbetsgivarförening och svenska städernas förhandlingsorganisation* hava ej framställt någon anmärkning mot lagstiftning på förevarande område. *Sveriges skräddarmästares centralförening* har ansett sig böra avstyrka utkasten i deras föreliggande avfattning.

I de från arbetarsidan inkomna yttrandena har man i allmänhet ansett, att de föreliggande utkasten icke borde upphöjas till lag. Sålunda hava *landssekreteriatet, svenska textilarbetsareförbundet, svenska lantarbetsareförbundet, svenska elektriska arbetsareförbundet, Sveriges lokomotivmannaförbund, Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund, Upplands lantarbetsareförbund, telegraf- och telefonmannaförbundet, svenska automobilförareförbundet, försvarsverkens civila personals förbund och svenska eldareunionen* bestämt avstyrkt utkastens antagande. Samma ståndpunkt intages i oförmälda från cirka ettusenfemhundra arbetarsammanslutningar inkomna skrivelser. *Sveriges fartygsbefälsförening* har ej haft något att erinra mot utkastet till lag om kollektivavtal men bestämt uttalat sig mot utkastet till lag om arbetsdomstolar. *Svenska maskinbefälsförbundet* har framhållit, att det vore möjligt, att behov av den föreslagna lagstiftningen kunde föreligga inom vissa verksamhetsområden i land, men samtidigt uttalat, att utkasten icke borde tillämpas på kollektivavtal, som uteslutande berörde anställningar å fartyg. *Svenska järnvägarnas kontorspersonalförbund* har — under framförande av vissa erinringar — uttalat sin anslutning till utkasten.

Social-
styrelsen.

Till stöd för vidtagande av lagstiftningsåtgärder på förevarande område har *socialstyrelsen* i huvudsak anfört:

Arbetarnas med industrialismens genombrott uppkomna fackliga organisationer hade städse som en av sina förnämsta uppgifter haft för ögonen att genom kollektivavtal förbättra och trygga sina medlemmars ställning. Förklarligt nog mötte de till en början motstånd från arbetsgivarnas sida, men med ti-

den hade de dock lyckats att bygga upp ett system av kollektivavtal, som blivit en av näringslivets mest betydelsefulla faktorer.

Småningom hade i fråga om kollektivavtals upprättande och tillämpning m. m. utbildats ett komplex av regler beträffande nämnda avtal, vilka regler på det hela taget rätt väl respekterats. För vår lagstiftning hade dock kollektivavtalet utgjort ett främmande begrepp, och åtskillig osäkerhet hade rått om dess karaktär och verkningar i rättsligt avseende. Det enda klagörande faktum av auktoritativ natur, som förekommit på ifrågavarande område, syntes vara högsta domstolens dom den 22 maj 1915, varigenom kollektivavtalet tillerkänts rättsverkan.

Med hänsyn till kollektivavtalets stora betydelse för den ekonomiska och sociala utvecklingen måste det, såsom styrelsen vid flera tillfällen framhållit, anses angeläget att få detsamma på tillfredsställande sätt infogat i vårt rättssystem.

Vid upprepade tillfällen hade även försök blivit gjorda att få till stånd en reglering i lag av kollektivavtalet. De gjorda försöken, som varit kombinerade med andra lagstiftningsåtgärder, hade emellertid strandat, väsentligen på parternas och särskilt arbetarsidans motstånd. Otvivelaktigt mötte svårigheter att ävägbringa en tillfredsställande reglering av kollektivavtalet, men å andra sidan ville det synas, som om man knappast å något håll skulle kunna hava berättigad anledning att principiellt motsätta sig en dylik lagstiftningsåtgärd. Avtalets helgd vore av primär och grundläggande betydelse för allt samhällsliv, och det skulle vara en betänklig inkonsekvens att icke vilja lagfästa denna sats beträffande det för det moderna samhället så viktiga kollektivavtalet. Att i möjligaste mån låta rätten träda i stället för makten vid uppgörelserna av samhällsmedlemmarnas mellanhavanden måste också anses som ett angeläget demokratiskt önskemål. Den rådande osäkerheten beträffande kollektivavtalets rättsliga verkningar bidroge även avsevärt till konflikterna på arbetsmarknaden, varför en reglering av nämnda avtal vore av vikt jämväl ur arbetsfredens synpunkt.

I huvudsak samma ståndpunkt har intagits av *centralförbundet för socialt arbete*, som yttrat bland annat:

Behovet av en lagstiftning, som gäve parterna i kollektivavtalet fördelen av en snabbare, billigare och mera sakkunnig rättsskipning i tvister på grund av kollektivavtal, kunde enligt förbundets mening icke bestridas. Den omständigheten, att icke blott enskilda arbetsgivare och arbetare utan också organisationerna å ömse sidor under vissa förutsättningar redan nu kunde vara lagligen berättigade och förpliktade på grund av kollektivavtal, och att tvister där- om kunde prövas av de allmänna domstolarna, utgjorde icke något bevis för, att särskilda statliga organ för rättsskipningen på berörda område icke skulle vara till gagn. Redan sedan länge hade det varit en brist, att en så väldig, genom den ekonomiska och sociala utvecklingen framtvingen rättsbildning, som framträtt i det kollektiva avtalet om arbetsvillkoren och i det därpå grundade förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, icke kunnat vid förefallande tvister bliva tillämpad, utvecklad och stabiliserad genom en av staten för detta

Centralför-
bundet för
socialt
arbete.

ändamål anordnad rättsskipning. Visserligen hade rättstvister på nämnda område i stor utsträckning avgjorts på frivillig väg genom skiljedom eller redan genom direkt förhandling eller förlikning. Och visserligen vore förlikningen liksom den frivilliga skiljedomen även på detta område att föredraga framför processen. Men erfarenheten hade dock visat, att icke alla på kollektivavtalet beroende rättstvister kunde avgöras på nämnda sätt. Domstolsvägen hade å andra sidan endast i undantagsfall och då till följd av den ena partens påstådda avtalsbrott blivit anlita här i landet. Orsaken därtill låge naturligtvis i den tidsutdräkt och de kostnader, som vore förenade med en rättegång, samt icke minst i parternas farhåga, att tillräcklig fackkunskap i dithörande ärenden i regel icke vore att förvänta hos de allmänna domstolarna. I saknad av en snabb, så vitt möjligt kostnadsfri och särskilt sakkunnig rättsskipning på området bleve de rättstvister, som icke på frivillig väg kunnat lösas, antingen oavgjorda, vilket mycket ofta betydde detsamma som arbetarpartens underkastelse genom omständigheternas tvång eller också orsak till arbetsinställelser, genom vilka ju dock icke kunde utrönas vilkendera parten hade rätt utan endast vilkendera för tillfället hade den största makten.

Behovet av särskilda arbetsdomstolar yppade sig redan i sådana fall, då endera parten, utan att någon tvist föreläge, önskade genom fastställsetalan få avgjort vad som i visst avseende enligt avtal och lag vore rättsenligt eller rättsstridigt. På nämnda sätt kunde en eljest hotande tvist undvikas. Hade tvist om avtalets rätta innebörd redan uppstått, lämnade tillgången till denna särskilda rättsskipning ökade garantier för ett snabbt och på sakkunskap vilande avgörande, och behovet därav bleve om möjligt ännu större, om tvisten gällde ett påstått avtalsbrott av den ena parten. Slutligen kunde särskilda arbetsdomstolar få betydelse för ännu en fråga. Kollektivavtalet vore för parterna bindande i alla de förhållanden, som kunde visas vara reglerade i avtalet. Uppstode under avtalstiden konflikt i ett ämne, som hörde till arbetsförhållandet, men som i avtalet lämnats oreglerat, funnes intet i kollektivavtalets egen natur liggande hinder för, att en sådan konflikt föranledde arbetsinställelse under avtalets giltighetstid. Men redan den frågan, huruvida ett visst förhållande vore genom avtalet reglerat eller icke, kunde stundom föranleda meningskiljaktighet, vilken sålunda i själva verket vore en tvist om avtalets rätta tolkning, en rättstvist, som borde på rättslig väg avgöras. För närvarande förhölle det sig så, att just berörda kategori av rättstvister inom stora, av kollektivavtalet behärskade områden av parterna i sista hand lämnades till eventuellt avgörande genom kraftmätning också under avtalstiden, även där parterna eljest ömsesidigt erkände, att rättstvister borde avgöras genom fredliga medel. Det vore helt visst icke av principiella skäl parterna intagit denna ståndpunkt. Funnes över huvud en för alla ur kollektivavtalet härflytande rättstvister lagstadgad särskild rättsskipning för sådana fall, i vilka tvisten icke kunnat på frivillighetens väg lösas, skulle otvivelaktigt i båda parternas intresse en principiellt betydelsefull vinst uppnås.

Lagutkastet angående arbetsdomstolarna vore enligt förbundets mening det viktigaste. Utkastet till lag om kollektivavtal tjänade i första hand endast

det syftet att underlätta berörda särskilda rättsskipning i dess uppgift att klarlägga de rättigheter och förpliktelser, som kunde härledas ur kollektivavtalet. Utan tvivel kunde därvid den allmänna avtalsrätten lämna arbetsdomstolarna en vägledning, som i åtskilliga fall vore till fyllest. Men med hänsyn till de i många avseenden egenartade förhållanden, som givit upphov åt kollektivavtalet och å sin sida därav rönte inflytande, hade det sedan länge otvivelaktigt funnits behov av vissa särskilda regler angående rättsverknin-garna av sådant avtal. Många och stora missförstånd hade i detta ämne före-funnits och förfunnes alltjämt, ehuru särskilt genom förhandlingarna mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer under årens lopp och genom den vidgade praktiska erfarenheten ett i grunden mera enhetligt rättsmedvetande även på detta område börjat taga gestalt. Behovet av positiva rättsregler, byggda på detta medvetande, hade emellertid icke i högre grad aktualiserats, så länge det praktiskt taget icke kunnat förekomma någon egentlig rätts-skipning med avseende på dithörande tvister. Men skapades i övrigt förut-sättningarna för en sådan rättsskipning genom tillkomsten av särskilda organ därför, bleve även behovet av närmare bestämmelser angående den materiella rätten på detta område mera framträdande.

Bleve kollektivavtalets rättsverknin-gar i en sådan lag angivna, skulle däri-genom också den fördel uppnås, att de vanliga skadestandsreglerna kunde bli-a modifierade, så att vad kollektivavtalet beträffade särskilda omständigheter kunde vinna erforderligt avseende vid utmätningen av skadestånd. Om beho-vet därav kunde numera åsikterna vara föga delade. Olika meningar om det sätt, varpå sådana modifikationer borde åstadkommas, hänförde sig uppen-barligen till rent praktiska lämplighetshänsyn.

Med hänsyn till arbetsfreden hade frågan om rättstvisternas behandling vis-serligen långt mindre betydelse än det stora och omfattande problemet om den konfliktladdade intresse-motsättningen i själva produktionsordningen. Procen-tuellt vore antalet konflikter, som förorsakades av rättstvister, försvinnande li-tet i jämförelse med antalet av de konflikter, som förorsakades av intressetvister, även om man därvid toge hänsyn till, att åtskilliga konflikter av den först-nämnda kategorien förekomme utan att direkt redovisas i den officiella stati-stiken. Men att fränkänna frågan om rättstvisternas behandling all betydelse för arbetsfreden vore likväl uppenbarligen oriktigt. Hur ringa antalet av genom sådana tvister föranledda konflikter än kunde vara i den anförda jäm-förelsen, så vore det dock i och för sig för stort.

Sin förnämsta betydelse finge en ändamålsenlig lagstiftning på detta om-råde enligt förbundets uppfattning emellertid därigenom, att den dels under-lättade och lämnade garantier för en principiellt riktig behandling av rätts-tvisterna, dels också borde verka upplysande och vägledande för det allmänna tänkesättet, så att detta alltmera avgjort förkastade anlitandet av maktmedel för slitande av rättstvister. Det kunde ej heller bestridas, att en sådan ut-veckling kunde komma att få en avsevärd indirekt betydelse för arbetsfreden.

Den uppfattning man på arbetsgivarsidan i allmänhet hyser rörande den föreslagna lagstiftningen har uttryckts av *svenska arbetsgivareföreningen*, vil-

Svenska ar-betsgivare-föreningen.

ken åberopat ett av föreningen till arbetsfredsdelegationen avgivet yttrande av, såvitt nu är i fråga, följande innehåll:

Inom ett rättssamhälle vore det ett krav, som ur samhällets synpunkt icke kunde eftergivas, att tvister om tolkningen och tillämpningen av avtal skulle, om förlikning ej skedde, avgöras av domstol och icke med den starkares rätt. Detta gällde även sådana tvister rörande kollektivavtal. Att någon rättsordning för slitande av tvister om kollektivavtals innehåll praktiskt sett icke funnes, utan deras avgörande vore beroende på styrkeförhållandet mellan parterna, vore ett förhållande, som vore samhället ovärdigt och icke borde få fortgå inom en ordnad rättsstat. Redan i de lagförslag, som 1910 och 1911 framlagts för riksdagen rörande kollektiva avtal m. m., hade funnits bestämmelser, att sådana tvister icke skulle få föranleda strejk eller lockout utan avgöras av en särskild för sådant ändamål bildad domstol. I berörda del hade åtminstone vid 1910 års riksdag icke rests något egentligt motstånd mot de framlagda förslagen, vilka fallit på grund av oenighet i andra viktiga punkter. Sedan dess hade frågan flera gånger varit föremål för övervägande och kunde knappast sägas någonsin hava blivit avförd från dagordningen, ehuru den ännu icke kommit fram till sin lösning. I våra grannländer vore däremot frågan slutgiltigt ordnad, och det syntes icke vara för tidigt, att så skedde även hos oss.

Man hade anmärkt, att nämnda fråga icke skulle hava någon synnerligen stor betydelse för arbetsfredens bevarande, enär endast ett ringa antal av utbrutna öppna arbetskonflikter — enligt den sista officiella statistiken mellan 1 och 2 % — haft till anledning tvister om tolkning eller tillämpning av kollektivt avtal. Emellertid vore nämnda statistik, som vore grundad på parternas egna uppgifter, i hög grad vilseledande. I verkligheten hade långt flera arbetsnedläggelser berott på tolkningstvister, fast man ofta icke rätt förstått att rubricera stridsorsaken. För övrigt berörde statistiken endast sådana tvister, som föranlett strejker, och gäve sålunda icke något utslag angående förekomsten av själva tvisterna. Det vore ett ganska vanligt förhållande, att i sådana tvistefall den part, som kände sig vara svagare eller som ansåge, att stridskostnaderna överstege tvistens ekonomiska räckvidd, avstode från vad han ansåge vara sin rätt, hellre än att låta saken gå till öppen konflikt. Ur rättsynpunkt vore det emellertid i hög grad nedsättande för samhället, att en part i sådana fall icke skulle kunna räkna på det allmännas hjälp för att hävda sin rätt.

Av det sagda framginge, att föreningen bestämt förordade införandet av lagbestämmelser därom att tvister angående tolkning och tillämpning av kollektiva avtal icke finge föranleda strejk eller lockout eller därmed jämförliga stridsåtgärder, utan skulle avgöras av domstol. Emellertid ville föreningen därvid bestämt framhålla, att det för värdet av den blivande rättsskipningen i dylika mål vore nödvändigt, dels att för ändamålet en permanent statlig specialdomstol upprättades, där den största kompetensen och den största sakkunskapen så småningom borde bliva koncentrerad, och dels att det gäves nödiga bestämmelser för upprätthållande av respekten för domstolens domar.

De viktigaste skäl, som anförts mot antagande av de föreslagna lagarna, äro i korthet följande.

Den ifrågasatta lagstiftningen vore onödig; något behov föreläge icke av legislativt ingripande på arbetsområdet. Så småningom hade på nämnda område framvuxit en rättsordning, som visat sig i stånd att verksamt trygga arbetsfreden. Inom flera näringsgrenar hade överenskommelser träffats om sättet för biläggande av uppkomna tvister och om skapandet av särskilda organ i berörda syfte. Den vidare utvecklingen av nämnda rättsordning borde grundas på frivilliga avtal och kunde icke befordras genom tvångsåtgärder. I varje fall komme den ej att främjas genom lagbestämmelser, som ej uppbyres av arbetarnas förtroende. Särskilt vore det opåkallat att skrida till lagstiftning rörande rättsligt avgörande av tvister, innan arbetarnas förhandlings- och föreningsrätt blivit erkänd i lag. Den säkraste garantien för lugna förhållanden på arbetsmarknaden vore för övrigt förekomsten av starka organisationer samt arbetarnas vilja att respektera träffade avtal. Därtill komme, att de tvister, mot vilka lagarna riktade sig, de så kallade rättstvisterna, vore utan egentlig betydelse för arbetsfreden. De stora, uppslitande konflikterna på grund av intressetvister lämnades av utkasten oberörda.

Mot de framlagda förslagen kunde även anmärkas, att desamma vore rena klasslagar. De vore ägnade att lamslå fackföreningsrörelsen och beröva arbetarna deras medel att tillkämpa sig bättre levnadsvillkor. Däremot stärkte de arbetsgivarnas ställning och beredde dem möjlighet att komma åt arbetarorganisationernas tillgångar. Arbetare och arbetsgivare vore icke jämställda parter. De anställda vore understundom nödsakade att för värjande av sin rätt tillgripa öppna stridsåtgärder. För arbetsgivarna mötte det däremot ingen svårighet att utan öppet avtalsbrott driva sin vilja igenom. Om en arbetsgivare åsidosatte avtalets bestämmelser, vore den skadeståndsplikt, som kunde åläggas honom, i regel begränsad till sammanlagda beloppet av ej utbetalade arbetslöner. Ett avtalsbrott från arbetarnas sida kunde däremot för dem medföra en oerhörd skadeståndsskyldighet, som ej kunnat i förväg beräknas. Endast under förutsättning, att arbetarna erhöles medbestämmanderätt över produktionsmedlen, kunde de samtycka till obligatoriskt avgörande av tvister genom domstol eller skiljenämnd. Det hade visserligen gjorts gällande, att genom den föreslagna domstolslagen skulle skapas opartiska organ för prövning av tvister mellan arbetare och arbetsgivare. Opartiska domare kunde emellertid icke erhållas inom det nuvarande samhället. I de tillämnade domstolarna komme avgörandet att ligga hos jurister, vilka till följd av sin utbildning och sin samhällsåskådning komme att se tvistefrågorna från arbetsgivarnas synpunkt. Erfarenheten från det bestående skiljedomsväsendet gäve tydligt vid handen, att de så kallade opartiska skiljemännen i regel ginge arbetsgivarnas ärenden.

De framlagda utkasten vore även i andra hänseenden bristfälliga. Formuleringen av de särskilda bestämmelserna vore vag, och många viktiga frågor hade lämnats olösta. Särskilt betänkligt vore, att föreskrifterna rörande skadeståndsskyldighet och om föreningars ansvar vore alltför obestämda. Par-

ternas rätt komme därför att i stor utsträckning bliva beroende av domstolarnas godtycke. Därtill komme, att domstolarna komme att sakna erforderlig fackkunskap.

Med fog kunde antagas, att den tillärnade lagstiftningen komme att öka oron på arbetsmarknaden. Den vore ägnad att väcka misstroende på arbetarsidan och skapa nya anledningar till tvister. Av fruktan för de med kollektivavtalet förbundna rättsverkningarna komme arbetarna att motsätta sig slutandet av sådana avtal, och lagstiftningen komme med säkerhet att äventyra den rättsordning, som på frivillighetens väg utvecklats. Jämväl på annat sätt komme lagstiftningen att försvåra slutandet av kollektivavtal. Om kollektivavtalen kunde bliva föremål för juridiskt bedömande, bleve det avsevärt svårare att finna en utformning, varom parterna kunde enas, då envar ville säkerställa sig med hänsyn till en blivande rättegång. Under nuvarande förhållanden hände det ej sällan, att parterna vid upprättande av kollektivavtal enades om en bristfällig eller tvetydig formulering för att därigenom undgå en måhända långvarig strid. Ett sådant förfarande vore omöjligt, därest avtalen skulle komma att underställas domstols prövning. Därtill komme, att ett obligatoriskt domsförfarande skulle minska parternas beredvillighet att i godo uppgöra sina mellanhavanden. Härigenom skulle även medlingen komma att förlora sin betydelse.

Arbetarna hade så mycket mera skäl att motsätta sig den tilltänkta lagstiftningen, som densamma utgjorde endast ett första försök att begränsa deras rörelsefrihet. Det vore anledning antaga, att man inom de borgerliga partierna komme att fortsätta på den inslagna vägen för att fullständigt tillintetgöra fackföreningsrörelsen. Möjlighet finnes även att utvidga de föreslagna lagarnas räckvidd. Visserligen framhöles det, att desamma avsåge endast rättstvister, men då någon bestämd gräns icke kunde uppdragas mellan rättstvister och intressetvister samt arbetsgivarna vore benägna att beteckna alla uppkommande tvistefrågor såsom rättstvister, komme arbetarna att även i intressefrågor bliva beroende av domstolarnas avgörande.

Landssekre-
tariatet.

En redogörelse för de viktigare skälen mot den ifrågasatta lagstiftningen har givits av *landssekreteriatet*, som i huvudsak anfört följande:

Det hade säkerligen ej inträffat, att arbetsgivare eller arbetare eller någon organisation av sådana tillgripit strid allenast för stridens egen skull eller för att av ont uppsåt kränka motpartens goda rätt. Tvärtom låge det i både arbetsgivarnas och arbetarnas intresse att söka förebygga arbetsinställelser. För båda parterna medförde arbetskonflikter ekonomiska risker och förluster, som måhända ej kunde täckas av stridens resultat. Parternas organisationer och deras medlemmar finge ofta ikläda sig uppoffringar, som kunde bliva nog så kännbara. Från deras sida gjorde man därför alltid stora ansträngningar för att få arbetsförhållandena ordnade på fredlig väg, vare sig det gällde upprättande av nya avtal eller undanrödjandet av meningsskiljaktigheter under avtalstiden. Att arbetsinställelser likväl förekomme berodde sålunda ej på bristande god vilja att söka medverka till fredlig avveckling av förefintliga meningsskiljaktigheter, utan föranleddes av att de stridiga intres-

sen, som förelåge mellan arbetsgivare och arbetare, emellanåt vore så stora eller av sådan art, att en fredlig uppgörelse ej vore möjlig. Det förefölle därför uppenbart, att man ej kunde främja arbetsfreden genom att snöra in formerna för de fria förhandlingarna mellan parterna eller genom att påtvinga dem en ovillkorlig skyldighet att godtaga en skiljenämnds eller domstols uppfattning som norm för arbetsvillkoren. Ville man överhuvud vinna något resultat i fråga om arbetsfreden, måste man undanrödja orsakerna till de stridiga intressen som förefunnes. Utan att gå till botten med det stora grundläggande problemet bleve det omöjligt att komma fram till något gott resultat. Ett sådant kunde ej vinnas genom lagstiftningsåtgärder, som endast berörde följdåtgärder. Det syntes därför vara av större betydelse, att statsmakterna inriktade sin omtanke och verksamhet på att söka åstadkomma en förändring av de ekonomiska och sociala förhållanden, varur intressemotsättningarna härledde sig. De sakkunnigas utkast toge ej alls sikte härpå, varför de ur arbetsfredsfrämjande synpunkt vore skäligen betydelselösa.

Under nuvarande förhållanden måste man huvudsakligen förlita sig på ett förlikningsförfarande, om man med någon utsikt till framgång ville medverka till förebyggande av arbetsinställelser. I sådant syfte redan vidtagna åtgärder, såsom tillsättande av förlikningsmän i arbetstvister och, i vissa fall, särskilda förlikningskommissioner, hade visat sig vara gagneliga och medfört goda resultat. Förlikningsmannainstitutionen uppskattades av både arbetsgivare och arbetare och uppbures av båda parternas förtroende. Det vore detta, som skapade grundvalen för förlikningsmännens arbete. Därest förlikningsförfarandet hade påtvingats parterna eller om någon av dem hade hyst misstro till förlikningsmännens goda vilja att medverka till rättvist och lämpligt avvägda uppgörelser, skulle värdet av denna institutions insatser till arbetsfredens främjande hava väsentligen reducerats. Men det funnes även en annan grund till förlikningsförfarandets framgång. Den bottnade i det svenska folkets självständighetskänsla och dess krav på att parterna i en överenskommelse skulle kunna känna sig så vitt möjligt fullt jämställda. Förutsättningen för det frivilliga förlikningsförfarandet på arbetsmarknaden måste vara, att den eftersträfvade uppgörelsen skedde mellan likaberättigade parter. Vid kollektivavtals upprättande måste krävas hänsynstagande till såväl arbetarnas rätt att erhålla den för varje tidpunkt högsta möjliga levnadsstandard som det allmänna ekonomiska läget och vad detta vid varje tillfälle kunde medgiva. För att sådan ömsesidig hänsyn skulle komma att tagas vore det oundgängligen nödvändigt, att parterna ägde självansvar och god omdömesförmåga, något som ej kunde förvärras på annat sätt än att en var av dem själv finge taga ansvaret för sina beslut och de konsekvenser, som därav kunde följa. Varje försök från de lagstiftande myndigheternas sida att mot parternas fria vilja ingripa i syfte att reglera förhållandena på arbetsmarknaden vore därför utan tvivel på förhand dömt att misslyckas.

Det mest ändamålsenliga instrumentet för överenskommelser rörande arbetsförhållanden vore kollektivavtalet. Den formella utformningen av kollektivavtalen vore emellertid i många fall rätt så otillfredsställande. Detta

berodde ej alltid på parternas oförmåga att skriva klara bestämmelser, utan kunde även vara föranlett därav, att en faktiskt olöst intressetvist vunnit sin lösning därigenom att båda parterna i en föreliggande formulering funnit sin mening uttryckt. Detta senare förhållande kunde även föranledas av att advokat, som biträdde en part, sökte ingiva motparten en viss uppfattning om en bestämmelses innebörd i förlitande på att hans klient skulle vinna processen, därest tvist om bestämmelsens innebörd droges inför rättsligt forum. Det hade också inträffat, att parterna varit medvetna om bristfälligheter i avtalets utformning men låtit detta bero därför, att de känt med sig att en otvetydig och klar formulering ej skulle kunna åstadkommas utan en mer eller mindre svårartad öppen strid. Man hade därför låtit bestämmelsen förbli vid sin oklara formulering i förlitande på, att förhandlingar i varje särskilt fall skulle komma att reda ut uppkommande tolkningstvister. I dylika fall ställde det sig mycket svårt, för att ej säga omöjligt, att rättsligt och rättvist bedöma kollektivavtalets rätta innebörd.

Man finge ej heller förbise, att ingåendet av kollektivavtal icke alltid vore en helt frivillig akt, som den ena parten kunde undandraga sig utan annan risk än att förlora de fördelar avtalet för honom eventuellt kunde innebära. Det förhölle sig i stället så, att den part, som ansåge sig hava fördel av att få till stånd ett kollektivavtal, genom maktmedel, lockout eller strejk, sökte tvinga motparten till en överenskommelse. Därvid kunde inträffa, att den svagare parten nödgades godtaga formuleringar, som uppenbarligen vore oklara och tvetydiga.

Av det anförda framginge, att kollektivavtalet ingalunda utan vidare kunde göras till föremål för rättsligt bedömande. Kollektivavtalet vore för övrigt av allt för sent datum, för att man skulle kunna i lag fastslå dess ännu i utvecklingsstadiet varande innebörd. En sådan åtgärd syntes kunna innebära en fara för kollektivavtalets utveckling till ett allmänt och oomtvistat instrument för åstadkommande av arbetsfred.

Emellertid hade parterna själva sökt åstadkomma överenskommelser om lämpligt tillvägagångssätt för lösande av tvister, som kunde uppstå under tid, då kollektivavtal vore gällande. Därför hade redan i de första kollektivavtalen införts bestämmelser om att meningsskiljaktigheter rörande avtalets tolkning skulle avgöras av skiljenämnd. Erfarenheten hade dock givit vid handen, att skiljemännen icke alltid förstått innebörden i de tvister, som förelades dem. De personer, som skulle bedöma kollektivavtalens rätta innebörd, måste vara särskilt kunniga och erfarna män, som hade kännedom ej mindre om kollektivavtalets innehåll och innebörd i allmänhet och de arbetsförhållanden de reglerade, än även om det sätt på vilket kollektivavtal tillkomme och anledningarna till att formuleringarna blivit sådana, som avtalen angåve. Skiljemannaförfarandet avsåg för övrigt ej annat än slitande av tolkningstvister under avtalstiden. Oaktat kollektivavtalen gjordes alltmånga detaljerade, uppstode dock av mångahanda orsaker under avtalstiden arbetsförhållanden, som ej vore förutsedda eller reglerade genom bestämmelser i avtalen. Tvister där- om kunde givetvis ej betecknas såsom tolkningstvister utan vore olösta intresse-

tvister, varom överenskommelse återstode att träffa. Det kunde dock ligga i ena partens intresse att söka få ett sådant förhållande inrangerat under en redan befintlig avtalsbestämmelse och alltså göra gällande, att den uppkomna tvisten vore en tolkningstvist. En sådan tvist kunde vara synnerligen svår att bedöma. På grund härav inginge nu i flertalet kollektivavtal inom svenska arbetsgivareföreningens verksamhetsområde följande av nämnda förening och landsorganisationen år 1908 godkända bestämmelse:

»Uppstår rörande tolkningen eller tillämpningen av gällande avtal eller av annan anledning tvist mellan parterna, må sådan tvist under inga omständigheter föranleda till omedelbar arbetsinställelse från någondera sidan, utan skall därom förhandlas, först mellan parterna själva och därefter, om enighet ej uppnås, mellan arbetsgivares organisation och vederbörande fackförbund.»

Nämnda bestämmelses värdefullaste egenskap vore, att den tvingade parterna till allvarliga försök att genom överenskommelse söka lösa alla under avtalstiden uppkommande tvister. Detta kunde ske antingen genom direkt uppgörelse eller genom överenskommelse, att tvisten skulle hänskjutas till skiljenämnd. På så sätt bleve det möjligt att praktiskt avgöra, om tvisten vore en intressetvist eller en rättstvist.

I de fall, då parterna träffat frivillig överenskommelse om hänskjutande av tvister om avtals tolkning eller rätta innebörd till avgörande av skiljenämnd, bemödade de sig i allmänhet om att först ordna tvistefrågan genom förhandling. Parterna vore medvetna om att ett systematiskt försök av endera sidan att vid uppgörande av avtalet få till stånd tvetydiga bestämmelser för att sedan få dem uttolkade till egen fördel skulle komma att få skiljedomsförfarandet att brista, med påföljd att den förfördelade parten skulle med maktmedel söka skaffa sig rättvisa.

Därest den nu ifrågasatta lagstiftningen om obligatorisk skiljedom komme till stånd, hade man anledning befara, att de förhandlingar, som skulle föregå tolkningstvisters eventuella hänskjutande till skiljenämnd, komme att bli av enbart formell natur. Den part, som vid förhandlingar ej kunde få sin mening godkänd, hade ju endast att låta förhandlingarna stranda och instämma motparten inför arbetsdomstolen. Det bleve sedan dennas sak att genom föreläggande av vite eller på annat sätt bringa sin dom till åttlydnad. Någon möjlighet för parterna att tvinga varandra till ett lojalt användande av skiljedomsförfarandet syntes ej föreligga, lika litet som arbetsdomstolen kunde givas tjänliga medel därutinnan. Det måste därför bli parternas sak att vid ingående av kollektivavtal söka genom avtalets klara formulering förhindra möjlighet till missbruk av skiljedomsförfarandet. Men därvid uppstode lätt det förhållandet, att den starkare parten kunde tvinga den svagare att acceptera för sig sakligt och formellt ofördelaktiga formuleringar av avtalens bestämmelser. I allmänhet vore det arbetarna, som vore den svagaste parten. Var och en av dem drabbades nämligen personligen hårdare av en arbetsinställes verkningar än motparten, vartill komme, att det vore svårare att hålla

tillsammans den mängd personer, som redan hade eller kunde taga anställning inom ett verksamhetsfält, där konflikt utbrutit. Därjämte hade arbetarparten svårigheter att komma tillrätta med motsidans stora stab av jurister, vilka oftast sutte som ordförande vid förhandlingarna och nästan alltid förde protokollet vid desamma. Det låge i sakens natur, att av ordförande och sekreterare gjorda formuleringar kunde få en tendens och innebörd, som det för arbetarna icke vore så lätt att vid ett kort justeringssammanträde få ändrade. Men nämnda material skulle dock bliva underlaget för domstolens rättsliga bedömande av uppkomna tvister. En ytterligare svårighet för domstolen att behandla tvister av nämnda art låge i det förhållandet, att domstolens mentalitet på grund av dess medlemmars uppfostran och andra förhållanden nog komme att mera sammanfalla med arbetsgivarnas än arbetarnas betraktelsesätt. Det syntes därför ej vara möjligt att genom lagstiftning åstadkomma ett lojalt användande av skiljemannainstitutet eller att få till stånd allmängiltiga rättsnormer för bedömandet av kollektivavtalens rätta innebörd.

Av det anförda framginge oemotsägligt, att en lagstiftning om obligatorisk skiljedom säkerligen i mycket hög grad komme att försvåra träffandet av nya kollektivavtal och öka riskerna för omfattande och långvariga arbetskonflikter. Med all säkerhet komme även den part, som riskerade att det obligatoriska skiljedomsförfarandet utnyttjades till hans nackdel, att bliva mera obenägen att över huvud taget ingå kollektivavtal, varigenom man äventyrade hela den rättsordning, som hittills kommit till stånd.

Då landssekreteriatet sålunda förmenade, att parterna vore bäst betjänta av att den kollektiva avtalsrätten finge utveckla sig utan laglig reglering, uppstode frågan, huruvida nuvarande förhållanden vore av den art, att man måste ingripa med lagstiftning för att skydda samhällets auktoritet och för att förhindra att avtalsbrotten finge en omfattning, som kunde hota att åstadkomma en allmän demoralisation inom kollektivavtalsområdet. Landssekreteriatet ansåge sig kunna besvara denna fråga med nej. Den officiella statistiken uppgåve, att följande antal arbetsinställelser förekommit under perioden 1903—1925 med undantag gjort för storstrejken 1909:

Å r	Hela antalet		Tolkning av avtal		De senare i % av hela antalet	
	arb.-inst.	arbetare	arb.-inst.	arbetare	arb.-inst.	arbetare
1903—1912	1,877	268,055	41	20,986	2.2	7.8
1913—1925	4,095	775,851	38	3,372	0.9	0.4

Som syntes vore antalet arbetsinställelser på grund av tvist om tolkning av kollektivavtal och av dessa tvister berörda arbetare mindre under den senaste 13-årsperioden än under den föregående 10-årsperioden. Under åren 1903—1912 hade av hela antalet i arbetsinställelser indragna arbetare 7.8 % varit berörda av tvister om kollektivavtals tolkning, under det att motsvarande procent-siffra för perioden 1913—1925 uppgått till allenast 0.4 %. Av hela antalet arbetsinställelser för perioden 1913—1925 hade 38 eller ej fullt 1 % tillkommit på grund av tvist om gällande avtal. Nämnda siffror syntes giva stöd

åt landssekreteriatets mening, att organisationernas principiella uppfattning, att kollektivavtalen skola hållas i helgd, vore en tillräckligt stark moralisk borgen och att en lagstiftning ej skulle kunna åstadkomma ett bättre förhållande inom kollektivavtalsrättens område än det som nu gällde.

Frågan om åtgärder till främjande av arbetsfred är ett spörsmål av utomordentlig vikt. För såväl arbetsgivare som arbetare äro lugna förhållanden på arbetsmarknaden en nödvändig förutsättning för framgångsrik verksamhet. Men problemet berör även i hög grad samhället i övrigt. Genom de ofta förekommande arbetskonflikterna vållas icke blott stora ekonomiska förluster. De bidraga jämväl att skapa vantrevnad och skärpa motsättningarna inom samhället. Det torde ock vara en allmän mening, att intet bör underlåtas, som kan befordra arbetsfreden och främja samförståndet mellan arbetsgivare och arbetare. Därom vittna jämväl de många förslag i detta syfte, som varit föremål för statsmakternas prövning.

Ingen torde vilja påstå, att de medel, som kunna trygga en bestående arbetsfred, enbart äro att finna på lagstiftningens väg. Varje åtgärd, som verksamt bidrager till ökad samverkan mellan det produktiva arbetets skilda faktorer, gagnar arbetsfreden; och fria överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden, slutna under ömsesidigt iakttagande av samhällets såväl som av egna intressen, torde erbjuda den bästa garanti för främjande av detta syfte.

Men nämnda förhållande synes mig snarare framhäva än förringa lagstiftningens betydelse såsom ett värdefullt stöd för en sund samhällsutveckling på hithörande område. Den utbredning kollektivavtalet erhållit och den vikt det samma äger för arbetsfreden torde i och för sig tillräckligt tala för att lagens helgd gives åt dess innehåll och speciella rättsverkningar. Numera råder härvidlag en osäkerhet, som icke synes kunna fortvara utan allvarliga risker för framtiden. Naturligen hade det, såsom jag tidigare till statsrådsprotokollet framhållit, varit önskvärt, att omförmälda fråga kunnat upptagas till prövning i samband med det spörsmål rörande särskilda anordningar mot arbetsinställelse i statens och kommunernas verksamhet, varom riksdagen jämväl påyrkat utredning och förslag. Emellertid har det befunnits nödigt att i sistnämnda hänseende verkställa ytterligare undersökning såväl under hänsynstagande till skilda förhållanden inom olika grenar av förvaltningen som med ledning av den i främmande länder gällande lagstiftningen och den erfarenhet, som där vunnits. Att i avbidan på denna utredning uppskjuta lagstiftningen om kollektivavtal och förfarandet i tvister om sådana avtal finner jag så mycket mindre försvarligt, som, enligt vad jag anfört i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 12 juli 1927, arbetsförhållandenas reglering medelst kollektivavtal jämväl inom statens och kommunernas verksamhet torde vara ett användbart medel för arbetsfredens tryggande.

Vad en lagstiftning i fråga om kollektivavtalet främst bör åsyfta, finner jag vara skyldighet för parterna att underkasta sig skiljedom eller domstolsförfarande i tvister angående tolkning och tillämpning av dylika avtal. Med hänsyn till den allt större utbredning, som kollektivavtalen erhållit i vårt land, framstår det såsom särskilt betänkligt, att avgörandet av dylika tvister

Departement-
schefen.

faktiskt skall vara beroende av de stridande parternas maktmedel. Jag erinrar, att enligt den officiella statistiken antalet gällande kollektivavtal den 31 december 1926 uppgick till 2,617, samt att de berörde 14,300 arbetsgivare och 464,503 arbetare. Det måste anses ovärdigt ett rättssamhälle, att detta betydelsefulla område lämnas oreglerat av lagstiftningen och att för lösande av uppkomna tvister praktiskt taget ej finnes annan utväg än självhjälpen. Härmed vill jag naturligen icke hava sagt, att det på förevarande område skulle råda fullständig rättslöshet. Vissa allmänna rättsregler måste anses gälla också i fråga om kollektivavtal, och den part, som anser sin rätt enligt avtalet kränkt, har möjlighet att föra talan därom vid allmän domstol. Detta är emellertid icke tillfyllest. Kollektivavtalets särskilda natur medför, att allmänna rättsregler, därest de tillämpas på dylika avtal, kunna leda till obilliga verkningar. Framför allt gäller detta beträffande skadestandsreglerna. Därtill kommer, att till följd av bristen på skriven lag såväl parter som domstolar hava svårighet att bedöma avtalets innebörd och verkningar. Rätten att föra talan vid allmän domstol är i regel, då tvisten rör kollektivavtal, av ringa värde. Dylika tvister måste snabbt bringas till avgörande, och detta är under nuvarande rättegångsordning oftast icke möjligt vid de allmänna domstolarna. Ej heller hava dessa annat än i undantagsfall erforderlig sakkunskap. Erfarenheten har även visat, att parterna i regel föredraga att taga saken i egna händer. Tiden synes nu vara inne att i lagstiftningen upptaga de rättsregler, som på detta område utvecklats, och att söka finna en bättre form för fredligt avgörande av omförmälda tvister. Märkas bör ock, att jämväl å håll, där man i övrigt ställt sig avvisande till tanken på ytterligare statsåtgärder till arbetsfredens trygghet, vitsordats, att i princip intet vore att invända mot rättsligt avgörande av tvister på grund av kollektivavtal.

Ett starkt skäl för vidtagande av åtgärder i detta syfte finner jag även i den uppfattning, som gjort sig gällande i främmande länder. I flertalet civiliserade stater hava inrättats speciella organ för prövning av arbetstvister. Av särskilt intresse i detta hänseende är, att Norge, Danmark och Tyskland ansett sig böra införa obligatoriskt domstols- eller skiljenämnds-förfarande i rättstvister. Erfarenheterna från förstnämnda två länder — den tyska lagstiftningen har ännu ej hunnit prövas — tala tydligt till förmån för de vidtagna anordningarna. Bland såväl arbetsgivare som arbetare synes den meningen vara rådande, att dessa anordningar varit till förmån för båda parterna och därmed även för samhället i övrigt. Märkas bör också, att i andra länder, exempelvis i England, rättstvister på grund av kollektivavtal i stor utsträckning förekomma vid de allmänna domstolarna. Det anses där naturligt, att dylika tvister skola göras till föremål för rättsligt avgörande. Även en mer eller mindre fullständig reglering av kollektivavtalet och dess verkningar har vidtagits i ett stort antal främmande länder. Jag erinrar om de gällande bestämmelserna i Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Österrike, Schweiz, Frankrike och Nederländerna samt om de tyska och nederländska förslagen. Samma grunder, som i utlandet föranlett lagstiftning rörande kollektivavtal och behandling av tvister på grund av desamma, torde i stort sett gälla även för vårt land.

De skäl, som från arbetarsidan anförts mot lagstiftning över huvud på förevarande område, synas mig icke övertygande. Visserligen har där utvecklats sig en viss rättsordning, men denna har visat sig sakna erforderlig styrka att förekomma uppslitande strider. Enligt de i socialstyrelsens årsredogörelser lämnade uppgifterna rörande arbetsinställelser hava under åren 1903—1925 förekommit 5,972 arbetsinställelser. Vid 1,545 av dessa arbetsinställelser, eller 25.9 % av hela antalet, har uppgivits, att avtalsbrott förekommit. Vid 1,027 arbetsinställelser, eller 17.2 %, har gjorts gällande, att brott ägt rum mot kollektivavtal. Det synes uppenbart, att den förefintliga rättsordningen behöver stödet av en lagstiftning, som upptager och fullständigar de regler, som så småningom utvecklats sig. Naturligen bör vid skapandet av en dylik lagstiftning tillses, att de för biläggande av tvister avsedda organ, som upprättats enligt överenskommelse mellan parterna, icke avskaffas utan tvärt om främjas i sin verksamhet. Därest den ifrågasatta lagstiftningen på lämpligt sätt avväges och hänsyn toges till alla berättigade intressen, torde densamma även efter hand kunna tillvinna sig såväl arbetsgivarnas som arbetarnas förtroende. Med anledning av påståendet, att åtgärder, som ej tillkommit med båda parternas samtycke, icke kunna gagna arbetsfreden, vill jag påpeka, att lagstiftningen rörande medling i arbetstvister vid sin tillkomst rönt kraftigt motstånd från många håll. Densamma har dock visat sig medföra mycket gynnsamma verkningar.

Ej heller kan jag biträda uppfattningen, att de så kallade rättstvister skulle vara av ringa betydelse för frågan om arbetsfredens bevarande. Särskilt vill jag framhålla, att de siffror rörande arbetsinställelsernas huvudorsaker, som hämtats från den officiella statistiken, icke kunna användas för en direkt beräkning av rättstvisters betydelse för arbetskonflikterna. Enligt nämnda statistik äro arbetsinställelserna med hänsyn till sina huvudorsaker sammanförda under följande rubriker: »Lönefrågor», »Föreningsrätten», »Begäran om kollektivavtal», »Andra organisationsspörsmål», »Personliga förhållanden», »Arbetstiden», »Arbetares antagande och avskedande», »Arbetets anordning», »Tolkning av avtal» samt »Andra orsaker». Det är uppenbarligen oriktigt, att påstå, att antalet av rättstvister föranledda arbetsinställelser sammanfaller med de siffror, som förekomma under rubriken »Tolkning av avtal». Jämväl under övriga rubriker, särskilt inom gruppen »Lönetvister», förekomma talrika arbetsinställelser, vilka hava karaktär av rena rättstvister.

I den av Elmquist och Huss avlämnade redogörelsen rörande utredningar till belysande av arbetsfredsfrågan finnas bland annat vissa uppgifter rörande antalet rättstvister. Berörda uppgifter äro grundade på inom landsorganisationen sammanställda siffror angående antalet förekommande tvister om tillämpning av gällande avtal med därav berörda arbetsgivare och arbetare. Ur samma statistik hava även hämtats uppgifter, i vilken utsträckning tvister av ifrågavarande art bilagts genom förhandling eller skiljedom samt i vilken omfattning de föranlett arbetsinställelse. Tillika har emellertid framhållits, att de återgivna siffrorna borde betecknas som minimisiffror. Med sannolikhet kunde antagas, att upplysningarna rörande tvister, som ej lett till stridsåtgärder, varit

långt ifrån uttömmande. En jämförelse med föreliggande uppgifter angående offentliga skiljedomsinstituts medverkan till dylika tvisters avgörande syntes även bekräfta antagandet, att så varit förhållandet. Så redovisades till exempel år 1921 i landsorganisationens berättelse endast 3 tvister såsom avgjorda genom skiljedom, medan av särskilda skiljedomare handlagts icke mindre än 126 tvister, av vilka 115 blivit avdömda. Även för de följande åren vore landsorganisationens uppgifter om de genom skiljedom bilagda tvisterna avsevärt lägre än antalet genom statens särskilda skiljedomare avgjorda tvister. Därtill komme ett betydande antal tolkningstvister, som handlagts av centrala skiljenämnden. Framhållas borde, att nästan alla tvister, som avgjorts av särskilda skiljedomare och av centrala skiljenämnden, berört fackförbund, tillhörande landsorganisationen, och att nämnda tvister endast i få undantagsfall varit förenade med arbetsinställelse. Av de sålunda erhållna siffrorna framgår emellertid, att hela antalet tvister om tillämpning av gällande avtal under åren 1912—1925 utgjorde 1,590, berörande 2,345 arbetsgivare och 55,389 arbetare. Utav omförmälda tvister blevo 1,056 utan arbetsinställelse bilagda genom förhandling eller skiljedom, under det att 521 tvister, berörande 796 arbetsgivare och 11,196 arbetare ledde till arbetsinställelse. Med sistnämnda siffror bör jämföras antalet arbetsinställelser under åren 1912—1925. Enligt den officiella statistiken förekommo under nämnda år 4,211 arbetsinställelser, berörande 18,114 arbetsgivare och 785,831 arbetare. Nämnda siffror utvisa, att rättstvisterna ingalunda sakna betydelse. Visserligen utgör antalet arbetare, vilka berörts av arbetsinställelser, förorsakade av rättstvister, allenast 1.4 % av hela antalet arbetare, som drabbats av arbetsinställelser, medan motsvarande siffra för arbetsgivarna utgör 4.4 %, men antalet av rättstvister föranledda arbetsinställelser utgör 12.4 % av hela antalet arbetsinställelser. En beräkning, grundad på siffrorna för år 1925, utvisar än större betydelse för rättstvisterna. Under nämnda år inträffade 239 arbetsinställelser, berörande 1,577 arbetsgivare och 145,778 arbetare. De av rättstvister förorsakade arbetsinställelserna utgjorde 141, berörande 146 arbetsgivare och 1,321 arbetare. Procenttalen äro för arbetare 0.9, för arbetsgivare 9.3 och för arbetsinställelser 59. Sistnämnda siffra innebär, att mer än hälften av hela antalet arbetsinställelser hade sin grund i rättstvister. Att procenttalen för arbetsgivare och arbetare, som träffats av arbetsinställelser på grund av rättstvister, äro avsevärt lägre än procenttalet för dylika arbetsinställelser, beror naturligen därpå, att vid intressetvisterna ofta ett större antal parter taga del i striden. Tydligt är vidare, att rättstvisternas betydelse icke kan utläsas allenast ur omförmälda siffror. Såsom redan berörts måste de från landsorganisationen erhållna siffrorna betraktas som minimisiffror. Härtill bidrager jämväl, att man i många fall torde hava såsom intressetvister betecknat tvister, vilka i själva verket rört tillämpning av gällande avtal. Märkas bör även, att ett mycket stort antal rättstvister icke föranlett öppen konflikt, antingen därför, att den ena parten i medvetande om sin underlägsenhet avstått från sitt krav, eller därför att han ansett kostnaderna för en arbetsinställelse icke stå i rimligt förhållande till tvistens föremål. Rättstvisterna torde i många fall, även då de icke leda till

öppen strid, föranleda stark spänning mellan parterna och vålla slitningar och otrevnad.

En lagstiftning angående tvister på grund av kollektivavtal synes, såsom de sakkunniga framhållit, böra omfatta dels en reglering av kollektivavtalet och dess rättsverkningar dels ock skapandet av specialorgan för avgörande av uppkomna tvister. I fråga om lagstiftningens anordnande kan jag i stort sett ansluta mig till de sakkunnigas utkast. Desamma synas mig på ett i huvudsak lämpligt sätt lösa den föreliggande lagstiftningsuppgiften. Denna min mening har icke kunnat rubbas av de nu framställda anmärkningarna. Det kan icke med fog göras gällande, att utkasten gynna arbetsgivarna på arbetarnas bekostnad. Utkasten torde så långt det är möjligt tillgodose båda sidosnas berättigade intressen. Särskilt vill jag framhålla, att de föreslagna modifikationerna i gällande skadeståndsregler möjliggöra ett hänsynstagande till de olika förhållanden, som kunna föreligga på arbetarsidan. De ändringar i utkasten, som företagits vid den nu verkställda omarbetningen, äro ägnade att ytterligare förtaga de i vissa fall obilliga verkningarna av vanliga skadeståndsregler. Vid den skedda överarbetningen har hänsyn tagits till de från ömse håll framställda anmärkningarna, i den mån detta kunnat ske utan eftergivande av lagstiftningens effektivitet. Naturligen medföra de föreslagna lagarna vissa begränsningar i parternas rätt att tillgripa stridsåtgärder, men det har icke från ansvarskännande håll gjorts gällande, att arbetarna skulle vara nödsakade att för hävdande av sin rätt göra sig skyldiga till avtalsbrott. Samhällets intresse av lugn på arbetsmarknaden är för övrigt av sådan vikt, att parterna med hänsyn därtill måste underkasta sig vissa inskränkningar i rätten till självhjälp.

Lika obefogad synes mig anmärkningen, att de föreslagna domstolarna skulle komma att ensidigt tillvarataga arbetsgivarnas intresse. Därest till ledamöter av domstolarna utses därför lämpliga personer, torde garanti vinnas för ett opartiskt avgörande. Belysande för frågan om möjligheten att erhålla opartiska domstolar äro följande siffror, vilka meddelats från centrala skiljenämndens verksamhet.

Centrala skiljenämndens skiljedomar.

1920—1926.

I. Hela antalet slutligt avgjorda mål	122
II. <i>Målens utgång.</i>	
A. Antal mål, i vilka <i>arbetsgivarsidan</i> huvudsakligen vunnit	51
B. Antal mål, i vilka <i>arbetarsidan</i> huvudsakligen vunnit	56
C. Antal mål, i vilka <i>båda sidorna</i> ömsom vunnit och förlorat	15
	122
III. <i>Enhällighet eller skiljaktiga meningar.</i>	
A. Antal mål, i vilka skiljenämnden varit enhällig	72
B. Antal mål, i vilka skiljaktig mening yttrats:	
1) Hela antalet sådana mål	50
	122
<i>Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 31 häft. (Nr 39.)</i>	4

Lagförslagen.

De sakkunniga hava uttalat, att anordnandet av en form för avgörande genom något statens organ, av tvister på grund av kollektivavtal förutsatte dels en rättslig reglering av kollektivavtalet och dess verkningar dels ock en lagstiftning rörande de erforderliga domsorganen och förfarandet vid dessa. Ämnet innefattade således en civilrättslig och en processuell del. Med hänsyn därtill syntes det lämpligt, att detsamma uppdelades på två särskilda lagar, avseende den ena kollektivavtalet och den andra de dömande organen.

Socialstyrelsen har i sitt yttrande ifrågasatt, om icke de båda lagarna borde sammanföras. Tillämpningen av den förra lagens bestämmelser syntes nämligen praktiskt taget förutsätta en särskild rättsskipningsanordning av den art, som den senare lagen hade till ändamål att åvägabrunga.

Det av socialstyrelsen väckta förslaget om sammanförande av de båda lagarna kan jag icke biträda. Från teoretisk synpunkt sett är det mindre tillfredsställande att i en författning sammanföra bestämmelser av civilrättslig och processuell natur. Några praktiska fördelar torde icke heller stå att vinna genom ett sådant förfarande. Däremot skulle lagstiftningen komma att förlora i reda och överskådlighet. Jag har sålunda bibehållit den av de sakkunniga föreslagna uppdelningen. Med hänsyn till de vidtagna ändringarna i domstolslagen har nämnda lag erhållit en något ändrad rubrik.

Enligt de sakkunnigas utkast skulle de föreslagna bestämmelserna gälla även för kollektivavtal, som träffades av stat eller kommun.

Flera av de nu hörda ämbetsverken hava hemställt, att från de ifrågasatta lagarnas tillämpning måtte undantagas avtal, däri staten vore part. Yrkanden härom hava framställts av *generalpoststyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen*, *arméförvaltningen* och *marinförvaltningen* samt vissa underordnade militära förvaltningsorgan. En av järnvägsfullmäktige har dock ansett, att den föreslagna lagen borde gälla jämväl för statens affärsdrivande verk. *Vattenfallsstyrelsen* och *domänstyrelsen* hava framhållit, att de föreslagna bestämmelserna skulle bli till nytta inom respektive verks arbetsområde.

De skäl, som anförts till stöd för yrkandet om undantag för statens avtal, äro i huvudsak följande. Den föreslagna lagstiftningen medgäve i vissa fall användande av stridsåtgärd under avtalstiden. För staten vore emellertid arbetsfred oundgängligen nödvändig. I berörda hänseende förefunnes en viktig skillnad mellan statens verk och enskilda arbetsgivare. De förra saknade nämligen möjlighet att vidtaga stridsåtgärd och intoge därför en annan ställning till de hos dem anställda arbetarna. Visserligen funnes intet hinder för statens organ att i avtalen intaga ett generellt förbud mot stridsåtgärder, men svårigheterna att genomdriva intagande av en dylik bestämmelse bleve avsevärt större, om lagen medgäve, att arbetsinställelse under vissa betingelser finge äga rum. Jämväl en så viktig fråga som den angående skadeståndsskyldighet hade en annan betydelse för statens verk och för en enskild arbetsgivare. Ej heller vid

Ämnets
legislativa
uppdelning.

De sak-
kunniga.

Yttrande.

Departement-
schefen.

Undantag
för staten.

De sak-
kunniga.

Yttranden.

uppställande av föreskrifterna rörande de föreslagna arbetsdomstolarna hade hänsyn tagits till de statliga företagen. För staten såsom arbetsgivare funnes ingen möjlighet att öva inflytande på tillsättandet av arbetsgivarrepresentanter i domstolarna. För övrigt kunde de hos statens verk anställda personalgrupperna endast därest de vore anslutna till landsorganisationen bliva representerade på arbetarsidan. Märkas borde jämväl, att de vid statens verk anställda arbetarna, vilkas arbetsvillkor reglerades genom kollektivavtal, vore till antalet jämförelsevis få. Vid antagande av lagen rörande arbetstidens begränsning hade från lagens tillämpning undantagits arbete, som utfördes åt staten, och motsvarande undantag syntes böra göras beträffande förevarande lagstiftning.

Departement-
schefen.

Den lag om kollektivavtal, som nu föreslås, skall erhålla karaktär av civil-lag. Med hänsyn härtill torde det icke vara möjligt att från tillämpningen av densamma undantaga avtal, som slutits av staten. Det lär nämligen strida mot gängse rättsåskådning, att staten skulle fritaga sig från tillämpning av bestämmelser av dylik art. Detta kan så mycket mindre ifrågasättas, som lagförslaget i huvudsak endast innehåller en sammanfattning av de rättsregler som på förevarande område utvecklat sig. Det skulle även leda till obilliga resultat, att påföljden för brott mot ett av staten träffat kollektivavtal skulle bestämmas enligt allmänna skadeståndsregler under det att liknande brott mot ett annat dylikt avtal skulle medföra påföljder enligt de genom förevarande lag modifierade skadeståndsbestämmelserna. Ej heller kan det vara lämpligt, att staten upprättar en specialdomstol för handläggning av vissa tvister och samtidigt förklarar, att därest staten skulle vara part i en dylik tvist, målet icke må upptagas av den sålunda inrättade domstolen. Jämförelsen med lagen om arbetstidens begränsning är icke bindande. I nämnda lag är fråga om vissa skyddsbestämmelser, vilka beträffande staten såsom arbetsgivare kunna ersättas genom föreskrifter, utfärdade i administrativ ordning. På förevarande område är detta icke möjligt. Visserligen kunna administrativa bestämmelser meddelas rörande innehållet i de kollektivavtal, som få träffas av statens organ, men genom dylika bestämmelser kunna icke grundas förpliktelser för den, som å andra sidan slutit avtalet. Ej heller kan avgörande vikt tilläggas de skäl, som anförts till stöd för yrkandet om undantag för statens avtal. Visserligen intager staten såsom arbetsgivare en annan ställning än enskilda personer, men möjlighet finnes för statens organ att i kollektivavtal, som träffas av dem, intaga sådana bestämmelser som påkallas av de för statens verksamhet rådande särskilda förhållandena. Såsom jag redan berört hava de sakkunniga, som tillkallats jämlikt bemyndigande den 12 juli 1927, till uppgift bland annat att undersöka, huruvida för statens och kommunernas verksamhet kunna upprättas kollektivavtal med angivna innehåll samt att, om det anses lämpligt, uppställa enhetliga normer för dylika avtal. Skola sådana avtal bliva av verklig betydelse för arbetsfredens bevarande, böra de emellertid hava stöd i en lagstiftning sådan som den nu föreslagna. Med anledning av anmärkningen, att staten såsom arbetsgivare icke är direkt företräd i arbetsdomstolen vill jag framhålla, att, som jag i annat sammanhang kommer att utveckla,

det icke är avsett, att i domstolen skall inrymmas något slags intresserepresentation för de tvistande parterna. Märkas bör även, att staten utan förslag tillsätter ordförande och två ledamöter i arbetsdomstolen.

Förslaget till lag om kollektivavtal.

1 §.

I främmande rätt betecknas i allmänhet såsom kollektivavtal endast ett avtal, som slutits mellan en eller flera arbetsgivare eller sammanslutningar av arbetsgivare, å ena sidan, och en eller flera sammanslutningar av arbetare, å den andra. På vissa håll föreskrives, att sammanslutningarna skola vara registrerade, eller utsäges, att de skola äga rättssubjektivitet. De olika lagarnas ståndpunkt i detta hänseende sammanhänger naturligen med de gällande föreningsrättsliga bestämmelserna.

Kontrahenterna.
Främmande rätt.

Enligt 1910 års förslag till lag om kollektivavtal kunde sådant avtal slutas mellan å ena sidan arbetsgivare eller förening av dylika och å andra sidan fackförening, fackförbund eller annan dylik förening av arbetare. Därjämte föreskrevs, att såsom arbetare skulle anses även arbetsförman, handelsbiträde och annan, som innehade därmed jämförlig anställning.

1910 års
förslag.

I motiveringen framhöll föredragande departementschefen, att karaktären av kollektivavtal icke kunde tilläggas en överenskommelse, där de deltagande arbetarna icke varit sammanslutna i en organisation eller där åtminstone organisationen icke uppträtt såsom part vid dess ingående. Ett dylikt avtal kunde icke tillmätas bindande verkan mot andra än dem, som i egen person deltagit i avtalets slutande eller därvid varit företrädade av ombud eller ock sedermera anslutit sig till avtalet. Oavsett att i de flesta fall någon utredning icke stode att vinna, vilka individer varit representerade av dem, som slutit avtalet, hade detsamma i alla händelser förlorat den generaliserande verkan, vars ernående vore ett av kollektivavtalets väsentligaste ändamål. Ej heller föreläge tillräcklig garanti, att ett avtal, träffat med en samling oorganiserade arbetare, skulle kunna behörigen upprätthållas. Den fordran syntes följaktligen böra uppställas, att såsom avtalsslutande part å arbetsarsidan skulle förefinnas en sammanslutning av icke alltför tillfällig och löslik beskaffenhet. Berörda fordran hade i förslaget antytts genom däri gjort angivande av vissa förekommande mera fast organiserade sammanslutningar av arbetare såsom behöriga att ingå kollektivavtal och jämställande med dessa av andra likartade sammanslutningar. Exemplifieringen hade emellertid även i annat hänseende en begränsande betydelse. Föreningen skulle hava till syfte att åstadkomma förbättrade arbetsvillkor eller upprätthålla de redan ernådda, att sålunda öva inflytande på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare genom tillvaratagande av fackliga eller yrkesintressen. Föreningar av annan art komme icke i betraktande såsom parter vid kollektivavtal. Enligt brukliga organisationsformer utgjorde fackförbundet, som i förslaget särskilt nämnts, icke en direkt sammanslutning av arbetare utan en enhet av flera sammanhörande fackföreningar, i vilka arbe-

tarna närmast inginge såsom medlemmar. Ett ytterligare sammanförande av flera dylika enheter i en gemensam organisation hade också skett. Att även en sådan centralorganisation borde kunna sluta kollektivavtal vore uppenbart. Vad sålunda sagts om förening av arbetare såsom deltagande i kollektivavtal ägde motsvarande tillämplighet i fråga om förening av arbetsgivare.

Departementschefen ingick även på spörsmålet, huruvida man borde tillåta endast sådana sammanslutningar, som vore juridiska personer, att med laga verkan ingå kollektivavtal, eller om rättsverkan skulle tillkomma även sådana avtal, vid vars tillkomst annan sammanslutning medverkat. Nämda spörsmål syntes emellertid departementschefen av mindre betydelse, då i praxis alltmera visat sig benägenhet att tillerkänna förmåga av rättshandlingar åt föreningar av den utbildning och fasthet, som de hos oss vanligast förekommande föreningarna av arbetsgivare eller arbetare ägde.

1911 års
förslag.

Samma bestämmning rörande kontrahenterna i ett kollektivavtalsförhållande upptogs i 1911 års förslag till lag om kollektivavtal, dock med den avvikelser, att föreskriften om handelsbiträdes jämställande med arbetare uteslöts.

I en vid nämnda års riksdag väckt motion anmärktes, att parterna i kollektivavtal, då förening eller förbund vore kontrahent, borde närmare bestämmas, så att frågan därom icke bleve beroende av särskild lagstiftning eller av den tvivelaktiga tillämpningen av allmänna rättsprinciper. Därjämte gjordes gällande, att det syntes tvivelaktigt, huruvida användande av kollektivavtal vore inskränkt till vissa samhörande yrkesgrenar, vilka såsom sådana inginge avtal om sina arbetsvillkor eller arbetsförhållanden, eller om rent administrativa enheter såsom svenska arbetsgivareföreningen eller landsorganisationen kunde för hela sin omfattning vara direkta parter. Särskilda utskottet fann under hänvisning till departementschefens uttalande vid framläggandet av 1910 års förslag bestämmelser i nu angivna syften icke erforderliga.

1916 års
förslag.

Jämväl det av socialstyrelsen år 1916 avgivna förslaget förutsatte, att kollektivavtal träffades mellan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, å ena, samt fackförening, fackförbund eller dylik förening av arbetare, å andra sidan. Tillika stadgades emellertid, att enligt förslaget skulle såsom arbetare anses envar, som utförde arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare. Till arbetare skulle dock ej hänföras tjänstemän, anställda i statens tjänst.

De
sakkunniga.

De sakkunnigas utkast anger såsom kontrahenter vid slutande av kollektivavtal å ena sidan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare och å andra sidan fackförening eller annan dylik förening av arbetare. Därjämte föreskrives, att vad i lagen stadgas om förening av arbetsgivare eller arbetare skall äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar. Härtill har fogats bestämmelse, att då fråga är om dylik sammanslutning, vad i lagen sägs om medlem av förening skall gälla om de anslutna föreningarna så ock om deras medlemmar.

I motiveringen hava de sakkunniga härutinnan anført:

»Med kollektivavtal förstås i det föreliggande utkastet en mellan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, å ena sidan, samt fackförening eller annan

dylik förening av arbetare, å andra sidan, träffad överenskommelse om villkor, som skola lända till efterrättelse beträffande arbetsanställning eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare. Kollektivavtal kan sålunda slutas av en eller flera enskilda arbetsgivare. Däremot kräves, att avtalet å arbetarsidan träffas av ett flertal arbetare. Även i ett annat hänseende består olikhet i partställningen. Under det att avtalet får karaktär av kollektivavtal i lagens mening, vare sig arbetsgivarna äro sammanslutna till en organisation eller icke, fordras att såsom part å arbetarsidan skall förefinnas en sammanslutning av arbetare.

Lagutkastet inlåter sig icke på spørgsmålet, under vilka förutsättningar en sammanslutning — vare sig den uppträder å arbetsgivar- eller arbetarsidan — äger rättspersonlighet d. v. s. i detta sammanhang förmåga att genom kollektivavtal förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter. I sådant avseende gälla de regler, som i allmänhet tillämpas rörande icke ekonomiska föreningar. Beträffande dylika associationer råder inom rättstillämpningen ingen tvekan därom, att en förening äger rättspersonlighet, såframt den antagit stadgar av en viss fullständighet. En sammanslutning, som icke har detta minimum av stadga och organisation, kan icke vara part i ett av utkastet reglerat kollektivavtalsförhållande, och en överenskommelse, som träffas med en dylik mera tillfällig eller löslig sammanslutning, faller utom området för den föreslagna lagen. Frågan huruvida en överenskommelse, som slutits med en mindre fast sammanslutning av arbetare eller med en grupp arbetare utan varje sammanhållande band, bör anses falla under begreppet kollektivavtal, har i utkastet lämnats olöst, liksom detta icke heller i övrigt besvarar frågan om en dylik överenskommelses rättsliga betydelse. På grund av obestämdheten av de personer, som å arbetarsidan beröras av avtalet, uppkomma vid en dylik överenskommelse åtskilliga invecklade spørsmål, vilka, med hänsyn därtill, att överenskommelser av detta slag icke äro av större betydelse, torde kunna lämnas öppna att lösas av rättstillämpningen. Vidare bör enligt allmänna rättsregler bedömas, huruvida en sammanslutning, som utgör del av en större enhet, intager sådan ställning i förhållande till denna, att den kan anses utgöra ett självständigt rättssubjekt.

Givetvis böra även avtal av nu ifrågavarande natur, som slutas icke av enskilda arbetsgivare eller föreningar av arbetsgivare eller arbetare utan av föreningar, förbund eller andra sammanslutningar omfattande ett flertal föreningar, bedömas enligt förevarande lag. Härför kräves dock liksom beträffande förening, att sammanslutningen äger ett visst mått av fasthet. Den bör kunna framträda såsom bärare av rättigheter och skyldigheter. Det har syntts mindre lämpligt att i lagen vid varje för förening gällande stadgande angiva, att detsamma har avseende jämväl å sådan sammanslutning, varom nu är fråga. I stället har man i lagen utgått från det tänkta huvudfallet, att avtalet slutes mellan å ena sidan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare och å andra sidan fackförening eller annan dylik arbetarförening. Därjämte har i andra stycket av förevarande paragraf intagits föreskrift, att lagens bestämmelser, i den mån de avse förening, skola äga motsvarande till-

lämpning å sammanslutning av föreningar. Till undvikande av missförstånd har jämväl stadgats, att lagens föreskrifter om medlem i förening skola beträffande dylik sammanslutning gälla icke blott de anslutna föreningarna utan även deras medlemmar. Det nu sagda äger tillämpning jämväl å organisation omfattande flera förbund eller andra sammanslutningar, som nu nämnts.

En fråga, som icke beröres i utkastet, är spørgsmålet, vilka organ äga behörighet att för förenings räkning träffa kollektivavtal. Även denna fråga är att bedöma enligt allmänna rättsregler. Särskilt komma härvid i betraktande de grundsatser, som gälla inom föreningsrätten. I vissa fall torde även reglerna om så kallad ställningsfullmakt böra komma i tillämpning.

I de förslag till lagar om kollektivavtal, som tidigare framlagts, har jämväl berörts spørgsmålet, vilka grupper av anställda skola i lagens mening anses såsom arbetare och sålunda vara berättigade att sluta kollektivavtal. Emellertid synes behandlingen av detta spørgsmål icke höra hemma i förevarande lag. Utkastet fastslår endast, att om ett kollektivavtal kommer till stånd, för detsamma skola gälla de i lagen givna reglerna. Tydligt är emellertid, att här, liksom i lagen om medling i arbetstvister, uttrycket arbetare icke får tolkas såsom avseende allenast kroppsarbetare. Därunder kunna inbegripas jämväl andra anställda.»

Yttranden.

I sitt yttrande över de sakkunnigas utkast har *socialstyrelsen* framhållit, att den föreslagna lagens tillämpning sannolikt i många fall skulle komma att lida av osäkerhet till följd av bristen på legislativ reglering av arbetsgivarnas och arbetarnas fackliga sammanslutningar. Samma uppfattning har kommit till uttryck i *väg- och vattenbyggnadsstyrelsens* utlåtande, däri göres gällande, att nämnda olägenhet ändamålsenligast kunde undanröjas genom föreskrift, att de i lagen avsedda sammanslutningarna skulle registreras såsom ekonomiska föreningar. Liknande anmärkning har framställts av vissa förvaltningsmyndigheter vid marinen.

Socialstyrelsen har tillika anfört, att beteckningen »arbetare» i lagutkastet saknade närmare bestämning. I motiveringen framhölles emellertid, att därmed icke avsåges allenast kroppsarbetare utan jämväl andra anställda. Med hänsyn till bland annat nämnda betecknings olika innebörd i skilda lagar på det sociala området, t. ex. lagen om arbetarskydd och lagen om arbetstidens begränsning, syntes en dylik bestämning önskvärd. Anmärkas borde också, att åtskilliga arbetstagare, vilkas arbetsvillkor reglerades av kollektivavtal, exempelvis farmaceuter och viss kontorspersonal, icke betraktades såsom arbetare. Möjligen skulle det vara lämpligt att utbyta beteckningen »arbetare» mot »arbetstagare» eller på något sätt angiva, att det förra ordet borde tagas i den vidsträckt bemärkelse, som kännetecknade det senare.

Såsom *socialstyrelsen* framhållit, torde vid tillämpning av de föreslagna lagarna i en del fall kunna uppstå osäkerhet till följd av bristen på rättslig reglering av arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. Någon större olägenhet lär emellertid icke kunna uppkomma härigenom. Inom rättstillämpningen råder ingen tvekan därom, att sammanslutningar, som nått en viss

grad av fasthet, äga rättssubjektivitet. Samma regler böra komma i tillämpning på förevarande område. De flesta av de sammanslutningar, som ingå avtal av den natur, varom här är fråga, måste med tillämpning av omförmälda regler anses äga rättspersonlighet. Naturligen vore det ur andra synpunkter önskvärt, att i vårt land en föreningslagstiftning komme till stånd, men att i avbidan på lösningen av detta vittutseende problem uppskjuta lagstiftningen rörande kollektivavtal synes mig icke tillrådligt.

Att i lagen närmare bestämma vad som menas med arbetare synes icke vara erforderligt. Såsom de sakkunniga påpekat, bör uttrycket arbetare anses omfatta ej blott kroppsarbetare utan även andra anställda. I lagen den 28 maj 1920 om medling i arbetstvister begagnas nämnda uttryck i denna vidare betydelse.

I åtskilliga främmande lagar föreskrives, att kollektivavtalet skall upprättas skriftligen. Så är förhållandet i *Norge, Finland, Tyskland, Österrike, Schweiz och Frankrike*. En liknande föreskrift har upptagits i *de tyska och nederländska förslagen*.

*Avtalets
form.
Främmande
rätt.*

En del främmande lagar stadga därjämte, att kollektivavtal för att bli bindande skall deponeras eller registreras hos någon myndighet. Enligt *den österrikiska lagen* måste varje kollektivavtal inom fjorton dagar ingivas till förlikningsnämnden, som föranstaltar om kungörande därav. Avtalets normerande verkan inträder från och med dagen efter kungörandet. *Den franska lagen* föreskriver, att avtalet skall ingivas till arbetsdomstolen eller fredsdomaren. Någon tid härför är icke stadgad, men avtalet träder i kraft först dagen efter den, då ingivandet skett.

Enligt samtliga de tidigare framlagda förslagen skulle kollektivavtal upprättas i skriftlig form. Något skäl för denna föreskrift anfördes icke, men till grund för densamma torde hava legat en önskan att från början giva avtalet erforderlig fasthet och för framtiden trygga mot meningsskiljaktigheter angående dess tillkomst och verkliga innehåll.

*Tidigare
förslag.*

Bestämmelse om skriftlig form återfinnes icke i de sakkunnigas utkast. De sakkunniga hava i denna del anført:

*De
sakkunniga.*

»I allmänhet torde vid slutande av kollektivavtal denna form komma till användning. Att såsom villkor för avtalets giltighet föreskriva skriftlig form, torde emellertid ej vara lämpligt. Om parterna godkänna ett av förlikningsman framlagt medlingsförslag, måste uppenbarligen ett kollektivavtal anses hava kommit till stånd, och detta oavsett om avtalet sedermera bekräftas genom uppsättande av särskild skrift, som undertecknas av parternas representanter. I vissa fall fullständigas eller ändras ingångna, mera omfattande avtal genom mindre avtal, som ej avfattas i skriftlig form. Där- est överenskommelser av nu nämnda slag skulle fränkännas karaktären av giltiga kollektivavtal, skulle detta kunna medföra betydande olägenheter. Parterna böra därför äga frihet att ingå avtal i den form de finna ändamålsenligt. Skulle tvist uppstå rörande frågan, huruvida avtal kommit till stånd, blir man hänvisad att med tillämpning av den allmänna avtalslärans regler träffa

ett avgörande. Givetvis är det emellertid önskvärt, att avtalsbestämmelserna avfattas skriftligen och att den däröver upprättade handlingen undertecknas av parterna eller deras ombud. Därigenom underlättas i hög grad bevisningen rörande avtalets tillkomst och innehåll samt förebyggas tvister med anledning av detsamma. Märkas bör även, att den skriftliga formen är av särskilt värde med hänsyn till dem, som icke tagit del i avtalets tillkomst men dock äro bundna av detsamma.»

Yttranden.

I en del av de nu inkomna yttrandena har påyrkats upptagande av bestämmelse, att kollektivavtal skall upprättas i skriftlig form. Sålunda har *svenska arbetsgivareföreningen* framhållit, att det uppenbarligen vore av betydelse för arbetsfreden, att det för varje arbetsplats kunde ovedersägligen konstateras, både huruvida ett kollektivavtal förefunnes eller icke och i det förra fallet vad detsamma innehölle. Skulle på en arbetsplats tvivel råda om befintligheten av kollektivavtal och eventuellt om dess innehåll, vore ordningen och freden på arbetsplatsen äventyrade. De sakkunniga hade uttalat, att om parterna godkände ett av förlikningsman framlagt medlingsförslag, borde kollektivavtal anses hava kommit till stånd, vare sig avtalet skriftligen bekräftats av parternas representeranter eller icke. Även om det anförda teoretiskt sett vore riktigt, vore det emellertid mycket enkelt för förlikningsmannen att fordra parternas skriftliga godkännande å medlingsförslaget, och ett dylikt förfarande vore så gott som undantagslöst fallet. På grund av den betydelse, som kollektivavtalen ägde för det allmänna, och önskvärdheten av att de bringades till offentlig kännedom, vore stadgat, att därest skriftligt kollektivavtal avslutits, man å arbetsgivarsidan vore skyldig att insända en avskrift därav till socialstyrelsen. Den samling av kollektivavtal, som man sålunda velat åvägabringa, bleve ofullständig, om muntliga kollektivavtal finge existera. Liknande synpunkter hava framförts av *Sveriges redareförening* och *Stockholms bageriindustrieförening* samt vissa militära förvaltningsorgan. *Svenska lantarbetsgivarnes centralförening* har gjort gällande, att som kollektivavtal borde anses endast sådan överenskommelse, som fått någon form av i skrift dokumenterad bekräftelse. I nämnda avseende borde anses tillfyllest, att parterna inför förlikningsman godkänt ett av honom framlagt skriftligt medlingsförslag. *Landssekreterariatet* har ansett, att i lagen borde bestämmas, att kollektivavtal skulle vara en skriftligt avfattad handling.

Departementschefen.

Uppenbarligen är det av synnerlig vikt, att kollektivavtalen på ett eller annat sätt finnas återgivna i skrift. Detta är av så stort intresse för parterna själva, att man med säkerhet kan utgå från att ifrågavarande önskemål i framtiden likasom hittills blir i största utsträckning tillgodosett, oavsett den ståndpunkt lagen kommer att iakttaga i fråga om formen för avtalets upprättande. Om man med hänsyn till önskemålet, att kollektivavtal skola finnas uppptecknade i skrift, uppställer fordran på skriftlig form för upprättandet, kan man emellertid, på sätt även de sakkunniga ansett, riskera att åstadkomma mera skada än gagn. Fordran på skriftlig form innebär nämligen, att avtalet skall fixeras i en för ändamålet särskilt upprättad handling, som förses med parternas underskrifter. En överenskommelse, som icke klätts i denna form, blir

ogiltig och kan således icke göras gällande mot part, som åberopar sig på formfelet. Ett kollektivavtal, som kommit till stånd därigenom, att parterna i skrivelser till vederbörande förlikningsman förklara sig godkänna ett av honom framlagt skriftligt medlingsförslag, fyller icke ifrågavarande formkrav, dels därför att medlingsförslaget i sig självt oftast icke har erforderlig fullständighet utan förutsätter en utredigering med stöd av andra handlingar och dels enär parternas underskrifter saknas. Om parterna efter medlingsförslagens godkännande komma i tvist angående utredigeringen och således icke kunna enas om en text, skulle, om skrift uppställes såsom form, ett avtal icke anses hava kommit till stånd, och parterna vara berättigade att genomdriva sina meningar angående avtalets innehåll genom stridsåtgärder i stället för att vara hänvisade till arbetsdomstolen för avgörande av vad den träffade överenskommelsen i verkligheten inneburit. Ett avtal, som inryckes i ett vanligt, vid förhandlingar fört protokoll, är icke heller upprättat i vederbörlig form, i varje fall på den grund, att underskrifter saknas. Uppställes krav på skriftlig form för upprättandet, måste denna också upprätthållas i fråga om ändringar i avtalet. Emellertid torde man hava att räkna med att ändringar, särskilt i kollektivavtal, som gälla endast för viss arbetsplats, ofta komma till stånd på mycket formlost sätt och även genom enkla muntliga överenskommelser. På nu anförda skäl och då ifrågavarande lagstiftning avser en allmänhet, som i stor utsträckning saknar sinne för iakttagande av juridiska former, har jag ansett mig böra i denna del följa de sakkunniga och avstå från ett formkrav, som skulle kunna i många fall föranleda, att ingångna avtal på grund av formfel bleve ogiltiga.

Mot den av mig intagna ståndpunkten kan måhända invändas, att såsom framgår av den lämnade redogörelsen för främmande rätt i flera andra länder kräves, att kollektivavtal skall upprättas skriftligen. Märkas bör emellertid, att enligt vad jag inhämtat i vissa av nämnda länder kravet på skriftlighet i många fall, däribland när fråga är om kollektivavtal, anses uppfyllt, därest de förklaringar från parterna, varigenom avtalet kommit till stånd, innehållas i växlade brev. På sätt framgår av det anförda är emellertid detta enligt svensk rätt icke tillfyllest, då skrift fordras såsom form.

Det har också påpekats, att tillåtligheten av icke skriftligen upprättade kollektivavtal äventyrade fullständigheten av den samling av kollektivavtal, som skulle åstadkommas genom bestämmelsen i 13 § av de sakkunnigas utkast. Med anledning härav har jag låtit omarbета nämnda paragraf, vilken i förevarande förslag bär ordningsnumret 11, i syfte att om möjligt på indirekt väg framtvinga, att överenskommelser, som icke avfattats skriftligen, sedermera bliva upptecknade i skrift. På sätt jag vid nämnda paragraf skall närmare framhålla, blir på detta sätt även parternas behov att äga tillgång till skriftlig avfattning av avtalet tillgodosett.

Kollektivavtalets innehåll anges i viss mån olika i olika länder. I allmänhet framhålles emellertid kollektivavtalets huvudsyfte att fastställa normer, som skola gälla vid upprättande av arbetsavtal. Enligt *finsk lag* avser

*Avtalets
innehåll.
Främmande
rätt.*

kollektivavtalet sålunda villkor, som skola lända till efterrättelse vid arbetsavtal eller vid arbetsförhållande i övrigt. *Den nederländska lagen* angiver kollektivavtalets föremål såsom de arbetsvillkor, vilka skola iakttagas vid upprättande av arbetsavtal. I det i samma land framlagda förslaget betecknas kollektivavtalet med hänsyn till sitt innehåll såsom en överenskommelse, vilken företrädesvis eller uteslutande fastställer arbetsvillkor, vilka äro att iakttaga vid arbetsavtal. Enligt den i *Tyskland* gällande förordningen skall kollektivavtalet reglera villkoren för slutande av arbetsavtal och i det tyska förslaget angives avtalets syfte vara en reglering av arbetsförhållandet. Förslaget tillägger emellertid, att till arbetsförhållandet skola ock räknas lärlingsväsendet, arbetets organisation inklusive frågan om driftsråd, användandet av arbetsförmedling och anordningar för medling eller avgörande av tvister på grund av arbetsförhållandet. Ett fullständigare angivande av kollektivavtalets innehåll förekommer i *fransk rätt*. Däri föreskrives, att avtalet skall fastställa parternas åtaganden i förhållande till varandra och särskilt sådana villkor, som skola lända till efterrättelse beträffande de arbetsavtal med enskilda arbetare eller arbetslag, som de av kollektivavtalet bundna parterna ingå sins emellan eller med tredje man rörande sådant arbete, som avses i kollektivavtalet. *Den norska lagen* betecknar ett kollektivavtal med hänsyn till innehållet som ett avtal om arbets- och lönevillkor eller andra arbetsförhållanden. I *den österrikiska lagen* förstås med kollektivavtal en överenskommelse, som reglerar de ömsesidiga, ur arbetsförhållandet härrörande rättigheter och skyldigheter eller de andra angelägenheter, som äro av ekonomisk betydelse för arbetsförhållandet.

1910 års
förslag.

Vid framläggande av 1910 års förslag erinrade föredragande departementschefen, att kollektivavtal i regel innehölle dels stadganden, vilka omedelbart hänförde sig till bestående eller blivande arbetsavtal, dels ock regler, som uteslutande eller i första hand vore av betydelse för de båda sidornas organisationer. I anslutning härtill angavs i förslaget, att kollektivavtal kunde träffas om villkor, som skulle lända till efterrättelse vid arbetsavtals ingående, samt om förhållandena i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare.

1911 års
förslag.

Samma bestämning av avtalets innehåll återfanns i 1911 års förslag.

1916 års
förslag.

I det av socialstyrelsen år 1916 framlagda förslaget angavs kollektivavtalets innehåll såsom villkor, som skulle lända till efterrättelse vid arbetsavtal. Därjämte kunde i avtalet intagas bestämmelser om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare.

Svenska måleriarbetsareförbundet framhöll i avgivet yttrande över förslaget, att sistnämnda tillägg syntes böra utgå, då parterna själva borde bestämma kollektivavtalens innehåll och omfattning utan någon hänvisning i lagen till dylik rätt. Även andra förbund ansågo nämnda stadgande onödigt.

De
sakkunniga.

De sakkunniga hava i sin motivering anført i denna del:

»Den väsentliga delen av kollektivavtalets innehåll utgöres i regel av bestämmelser, vilka hänföra sig till förhållandet mellan arbetsgivaren och de hos honom anställda arbetarna. Av dylik beskaffenhet äro föreskrifterna om arbetsvillkoren — bland vilka lönebestämmelserna intaga en framträdande

plats — om uppsägning av arbetare med mera. Därjämte ingå vanligen i avtalet föreskrifter, vilka uteslutande eller i första hand beröra förhållandet mellan arbetsgivaren eller arbetsgivarorganisationen, å ena, och arbetarsammanslutningen, å andra sidan. Hit höra alla de regler, som avse själva kollektivavtalet såsom sådant, till exempel stadganden om avtalets giltighetstid, uppsägning och förnyande samt om behandling av tvister rörande avtalet. Det har icke ansetts erforderligt att i lagen giva några närmare regler om kollektivavtalets innehåll. Däri har endast intagits en erinran om de båda grupper av bestämmelser, som pläga ingå i ett dylikt avtal.

För att ett träffat kollektivavtal skall träda i tillämpning förutsättes, att inom området för kollektivavtalets giltighet träffas enskilda arbetsavtal, för vilka kollektivavtalets bestämmelser skola vara normgivande. I allmänhet slutes sådant enskilt arbetsavtal allenast därigenom att arbetaren erhåller anställning hos arbetsgivaren. Ofta nog torde kontrahenterna icke ens göra klart för sig, att därigenom ingås ett självständigt avtal. Med hänsyn härtill har uttrycket enskilt arbetsavtal undvikits i utkastet.»

I överensstämmelse härmed har i utkastet kollektivavtal med hänsyn till innehållet betecknats såsom avtal om villkor, som skola lända till efterrättelse beträffande arbetsanställning, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare.

Socialstyrelsen ävensom *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* hava framhållit såsom önskvärt, att jämväl det enskilda arbetsavtalet gjorts till föremål för legislativ reglering. *Socialstyrelsen* har vidare anmärkt, att det för begreppet kollektivavtal konstitutiva eller att vara ett ramavtal för de särskilda arbetsavtalen icke tydligt kommit till uttryck i den föreslagna definitionen. Detta förhållande måste betecknas som en brist och kunde bidraga till en viss oklarhet i fråga om vad lagstiftaren åsyftat med kollektivavtal.

Yttranden.

Landssekreterariatet har framhållit, att i utkastet sknades en bestämd definition av begreppet kollektivavtal. Ett muntligt eller skriftligt avtal mellan ett arbetslag, som vore sektion av en viss förening, om utförande av ett visst arbete antingen mot överenskomna å-pris för styck-, kubik- eller viktenhet eller mot en summa ett för allt och innehållande bestämmelse, att under arbetets gång skulle utbetalas viss veckolön i förskott, kunde sägas vara »avtal om villkor, som skola lända till efterrättelse beträffande arbetsanställning eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare». Det kunde dock ifrågasättas om icke ett sådant avtal vore att hänföra till entreprenadavtal och ej till kollektivavtal. Det finnes en mängd olika former för uppgörelse mellan arbetarna kollektivt och arbetsgivare, och därför syntes det vara nödvändigt, att man i en lag om kollektivavtal klart angäve, vilka avtal skulle falla under lagens bestämmelser.

Frågan om rättslig reglering av det enskilda arbetsavtalet intog i de äldre förslagen till lagstiftning om kollektivavtal ett framträdande rum. Numera torde emellertid denna fråga hava förlorat en del av sitt intresse. Frågan om lagstiftning rörande det enskilda arbetsavtalet erbjuder för övrigt åtskilliga vanskligheter, vilka icke torde kunna lösas utan en föregående grundlig ut-

Departementschefen.

redning. Därtill kommer, att berörda spörsmål sträcker sig vida utöver den nu föreliggande lagstiftningsuppgiften. Jag kan sålunda icke biträda förslaget om en reglering jämväl av de enskilda arbetsavtalen.

Det särskilt utmärkande för kollektivavtalet är att utgöra ett ramavtal för de enskilda arbetsavtal, som träffas mellan de arbetsgivare och arbetare, vilka äro berörda av kollektivavtalet. De sakkunniga hava ansett denna teoretiska konstruktion vara svårtillgänglig för en bredare allmänhet; av de närmast berörda uppfattades kollektivavtalet praktiskt såsom direkt reglerande arbetsförhållandena, och det enskilda arbetsavtalet framstode endast såsom en överenskommelse om arbetsanställning. Därför hava de sakkunniga också undvikit att använda beteckningen arbetsavtal. För egen del ansluter jag mig till denna uppfattning, att man om möjligt bör undvika ett allt för teoretiskt uttrycksätt. Jag har emellertid sökt att genom en mindre redaktionell ändring skarpere framhäva kollektivavtalets ifrågavarande karaktär.

Kollektivavtal kan emellertid upptaga andra föreskrifter än dem, som företrädesvis avse att reglera de enskilda arbetsavtalen. Här komma först och främst i betraktande sådana bestämmelser, som gälla kollektivavtalet själv, såsom angående tid för avtalets giltighet, uppsägning o. s. v. Vidare märkas bestämmelser, som endast röra förhållandet mellan de avtalsslutande, till exempel om medverkan vid förhandling eller vid val av skiljenämnd. Ytterligare kan nämnas regler om vilka arbetare, organiserade eller oorganiserade, få anställas, om anlåtande av viss arbetsförmedlingsanstalt etc. En särskild grupp av bestämmelser utgöra de, som avse förhållandena vid kollektivavtalets ingående, särskilt när det gäller avveckling av en strid, exempelvis om tiden för arbetets återupptagande, om företrädesrätt till återinträde i arbete, om förbud mot trakasserier o. s. v. Vissa av dessa senare bestämmelser äro avsedda att ingå i arbetsavtal, andra däremot icke. Att uttömmande angiva vad kollektivavtalet i alla dessa olika hänseenden kan innehålla är naturligen omöjligt. I avslutning till äldre svenska förslag har endast angivits, att kollektivavtal kan innehålla — förutom normer för de enskilda arbetsavtalen — jämväl bestämmelser om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare.

Då det gjorts gällande, att den i lagtexten givna definitionen på kollektivavtal icke uppdroge en fullt bestämd gräns mot andra närliggande rättsliga företeelser, särskilt entreprenadavtalet, är detta i viss mån riktigt. På grund av de olika moment, som kunna ingå i ett kollektivavtal, är det dock knappast möjligt att i en kort definition angiva en sådan gräns. Huruvida ett kollektivavtal eller annat avtal föreligger måste bedömas med hänsyn till de synnerligen växlande omständigheterna i varje särskilt fall. Bortsett från den här givna definitionen har man vid frågans avgörande god ledning i själva beteckningen »kollektivavtal». Vad därmed förstås torde nämligen numera genom såväl teori som praktik vara väsentligen klarlagt. Det må också erinras, att förevarande lagförslag endast avser ett avtal, som på arbetarsidan slutits av en organisation. Detta torde däremot i regel icke vara fallet beträffande andra närliggande avtal.

De sakkunniga hava i sin motivering framhållit, att det vore tydligt, att den föreslagna lagen icke kunde fullständigt reglera kollektivavtalet och dess rättsverkningar. Vid sidan av lagen gällde, såframt de icke strede mot dess föreskrifter, såväl i lag eller annan författning givna bestämmelser som allmänna rättsregler, i den mån de kunde tillämpas å kollektivavtal. Särskilt kunde framhållas, att å sådant avtal borde tillämpas gällande regler om slutande av avtal och om rättshandlingars ogiltighet.

Till de sakkunnigas sålunda gjorda uttalande kan jag ansluta mig.

2 §.

Inom rättsvetenskapen hava olika meningar yppats, huruvida ett upprättat kollektivavtal skall vara bindande allenast för medlemmarna i de organisationer, som slutit avtalet, eller endast för dessa organisationer eller slutligen för såväl organisationerna som medlemmarna. I de länder, där denna fråga lösts inom lagstiftningen, har man i allmänhet anslutit sig till sistnämnda mening. *Den finska lagen* stadgar sålunda, att kollektivavtal är bindande för arbetsgivare eller föreningar, som ingått eller sedermera biträtt avtalet, liksom ock för arbetsgivare eller arbetare, vilka äro eller under avtalets giltighetstid varit medlemmar av förening, som är part i avtalet. Enligt *norsk rätt* är ett kollektivavtal bindande såväl för en avtalsslutande organisation som för dess medlemmar. En medlem eller en underavdelning av en förening blir icke genom att avgå eller uteslutas ur föreningen fri från sina förbindelser enligt de kollektivavtal, som vid tiden för utträdet gällde för föreningen. I *det nederländska förslaget* stadgas bundenhet såväl för förening, som slutit kollektivavtal, som för alla dem, vilka under den tid avtalet är gällande äro eller bliva medlemmar av föreningen. I föreningens stadgar kan dock bestämmas, att de medlemmar, som inom en viss tid hos föreningens styrelse skriftligen och under framhållande, att det är avslutandet av ett visst kollektivavtal, som är anledningen till detta steg, anmäla sitt utträde, icke äro bundna av nämnda avtal. Detsamma gäller, därest avtalet ändras eller förlänges. Därest det i kollektivavtalet ej träffats annan överenskommelse, fortsätter medlem av förening, för vilken avtalet är bindande, att vara bunden därav även efter det han utträtt ur föreningen. Bundenheten upphör, därest efter utträdet göres ändring i avtalet. I händelse avtalet förlänges efter det medlemmen utträtt, fortsätter bundenheten till den tidpunkt, då avtalet, därest förlängning ej skett, skulle hava upphört. *Det tyska förslaget* innehåller, att kollektivavtal är bindande såväl för de avtalsslutande föreningarna som för deras medlemmar, vare sig dessa varit medlemmar vid avtalets slutande eller de sedermera tillhört föreningen. För medlem, som utträtt ur föreningen efter avtalets slutande, upphör bundenheten, då avtalet upphör eller skulle hava upphört, därest någon part uppsagt avtalet till första möjliga tidpunkt. Enligt *fransk rätt* är ett kollektivavtal bindande för organisation, som avslutat eller biträtt avtalet liksom ock för dem, som vid avslutandet eller biträdandet varit medlemmar av sådan organisation, därest de ej inom viss tid därefter hos vederbörande myndighet förklarar sig skola utgå därur. Avtalet är vidare bindande för dem,

*Tillämpning
av allmänna
rättsregler.*

*Avtalets
räckvidd.
Främmande
rätt.*

som efter avtalets ingivande för registrering ansluta sig till en därav bunden organisation. Beträffande avtal för obestämd tid gäller, att medlem av avtalsbunden förening kan när som helst frånträda avtalet, så framt han icke för viss tid avstått från rätten härtill, genom att utträda ur föreningen och inom viss tid göra anmälan därom hos vederbörande myndighet. I detta sammanhang bör anmärkas, att enligt *den tyska förordningen* i ämnet riksarbetsdepartementet kan förklara, att sådant kollektivavtal, som vunnit öfvervägande betydelse vid fastställandet av arbetsvillkoren för den yrkesgrupp och inom det område, som avses i avtalet, skall vara allmänt förbindande. I sådant fall äger det inom sitt giltighetsområde tillämpning på sådana arbetsavtal, som på grund av arbetets beskaffenhet falla under avtalet, även i det fall, att arbetsgivaren eller arbetaren icke biträtt avtalet eller ingendera av dem gjort detta. Likartade bestämmelser återfinnas i *det tyska förslaget* och i *österrikisk rätt*.

1910 års
förslag.

Det för 1910 års riksdag framlagda förslaget innehöll, att kollektivavtal i fråga om yrkesgrupper, som avsåges i avtalet, skulle lända till efterrättelse ej mindre för arbetsgivare eller arbetare, som vid dess ingående var medlem av förening, som slutit avtalet, än även för den, som sedermera inträtt i föreningen. Därest flera föreningar sammanslutit sig till en förening, skulle såsom medlemmar av den högre organisationen anses jämväl medlemmarna av underföreningarna.

Vid anmälan av förslaget yttrade departementschefen bland annat, att det utan särskilt lagstadgande vore uppenbart, att kollektivavtalet vore förbindande för varje enskild arbetsgivare liksom för varje förening å ena eller andra sidan, som deltagit i avtalet. I vilken utsträckning åter medlemmarna av en förening, som slutit kollektivavtal, borde anses av avtalet förpliktade, kunde vara föremål för olika meningar. Enighet rådde dock därom, att medlem, som tillträtt föreningen efter avtalets slutande, bleve bunden av avtalets bestämmelser. Beträffande föreningens medlemmar vid tiden för avtalets ingående hade framhållits såsom önskvärt, att det stode dem öppet att genom anmälan inom viss tid av utträde ur föreningen och tillkännagivande därom till medkontrahenten undandraga sig inverkan av kollektivavtalet. I motsatt fall skulle möjlighet förefinnas för ledarna av en förening att för längre tid pålägga medlemmarna förpliktelser, som skadade deras intressen. Däremot kunde anmärkas, att ett godkännande av den antydda utvägen ej blott innebure ett förnekande av kollektivavtalets princip och i vissa fall, i händelse av massutträde ur förening, skulle omintetgöra hela den fördel, som man genom avtalets slutande velat vinna, utan även skulle bereda tillfälle att på ett bedrägligt sätt kringgå kollektivavtalet. Avtalet borde följaktligen vara bindande för samtliga dem, som vid dess ingående voro medlemmar av däri deltagande förening, kontrahenterna dock obetaget att i avtalet på annat sätt bestämma dess giltighetsområde.

1911 års
förslag.

I 1911 års förslag undergick berörda föreskrift en jämkning i syfte att utmärka, att kollektivavtalets giltighetsområde hade även en lokal begränsning.

Inom särskilda utskottet vid 1911 års riksdag yppades den farhågan, att

förslagets bestämmelse, att kollektivavtal vore bindande såväl för den, som vid avtalets ingående var medlem av den avtalsslutande föreningen, som för den, som sedermera inträdde i densamma, skulle kunna tydas så, att äldre kollektivavtal, som vore bindande för medlemmen, utan vidare bleve satt ur kraft. Till förekommande av en dylik missuppfattning föreslog utskottet, att omförmälda regel skulle gälla endast i den mån medlemmen icke vore bunden av tidigare ingånget kollektivavtal.

Föreskrift av enahanda innehåll intogs i socialstyrelsens år 1916 avlämnade förslag.

1916 års
förslag.

I utlåtande över sistnämnda förslag framhöll Sveriges verkstadsförening, att i lagen borde uttryckligen angivas, huruvida den, som tillhört en avtalsbunden organisation, jämväl efter utträde ur densamma vore bunden av avtalet.

Enligt de sakkunnigas utkast är kollektivavtal i fråga om arbetsområde, som avses i avtalet, bindande, förutom för dem, som slutit avtalet, jämväl för medlem i förening, som slutit avtalet, vare sig han inträtt i föreningen före eller efter det avtalet slöts. Vad sålunda stadgas om medlem i förening skall ej gälla i den mån medlem är bunden av tidigare kollektivavtal. Med dessa bestämmelser bör sammanställas regeln i 1 § i utkastet, att då fråga är om förening eller förbund av flera föreningar av arbetsgivare eller arbetare, vad i lagen stadgas om medlem i förening skall gälla om såväl de anslutna föreningsgarna som deras medlemmar.

De
sakkunniga.

I motiveringen hava de sakkunniga redogjort för de inom rättsvetenskapen framförda åsikterna rörande kollektivavtalets räckvidd samt framhållit, att det icke rådde något tvivel därom att uppfattningen inom de fackliga organisationerna å ömse sidor i vårt land anslutit sig till den uppfattningen, att kollektivavtalet vore bindande såväl för de organisationer, vilka slutit avtalet, som för deras medlemmar. Vidare hava de sakkunniga anført:

»På denna ståndpunkt står även lagutkastet. De rättigheter och förpliktelser, som uppkomma genom kollektivavtalet, tillkomma respektive åvila såväl de avtalsslutande parterna som även en avtalsslutande organisations medlemmar. Denna verkan med avseende å en facklig förenings medlemmar bör inträda jämväl för medlem, som vunnit inträde i föreningen efter avtalets ingående. Emellertid bör den, som är bunden av kollektivavtal, icke genom att inträda i förening, för vilken annat kollektivavtal är gällande, kunna frigöra sig från bestämmelserna i förstnämnda avtal. Endast om och i den mån han icke är bunden av det tidigare avtalet, kan för honom inträda bundenhet på grund av det avtal, som är normerande för föreningen. Föreskrifter i detta syfte ingå i första stycket av förevarande paragraf. Givetvis är avtalet bindande allenast inom det arbetsområde, d. v. s. för det fack och beträffande de arbetsplatser, som avses i avtalet.

I lagen har icke reglerats verkan därav, att medlem utträder ur förening, som är bunden av kollektivavtal. Det torde nämligen icke vara möjligt att härutinnan uppställa allmängiltiga regler. Lämpligare synes vara att överlämna åt praxis att i varje särskilt fall avgöra, i vilken mån medlem, som

utträtt ur föreningen, kan bliva fri från det för föreningen bindande avtalet. Framhållas bör emellertid, å ena sidan att utträde ur föreningen, särskilt å arbetsgivarsidan, i regel icke utan vidare bör medföra frigörelse från bundenhet av avtalet, samt å andra sidan att, i den mån bundenhet består efter utträdet, denna bundenhet icke behöver räcka lika länge som föreningen är bunden. I sistnämnda hänseende erinras särskilt, att en åtgärd från föreningens sida, som medför förlängning av avtalet men vidtages efter medlems utträde, icke bör vara bindande för honom. Möjligen bör dock medlem, som efter utträde ur föreningen fortfarande är bunden av avtalet, vara skyldig att själv uppsäga avtalet, om han vill bliva fri, när avtalets ursprungliga giltighetstid utlöper.»

Yttranden.

Socialstyrelsen, som i sitt yttrande sammanställt bestämmelserna i 2 § i utkastet med innehållet i 3 §, har därom anført i huvudsak: Nämnda paragrafer innehölle bestämmelser, vilka på parterna i arbetsavtalet överförde en bundenhet av kollektivavtalet, vars tillämpningsmöjlighet och berättigande syntes något tivelaktiga. Berörda bundenhet, som bland annat skulle beröva nämnda parter möjlighet att överenskomma om avvikelser från kollektivavtalet, syntes ej heller för närvarande vidare strängt iakttagas. Sålunda kunde det ej sällan inträffa, att en arbetsgivare vid bristande tillgång på arbetare eller för att förvärva eller få behålla en särskilt värdefull arbetskraft förbunde sig att öka löneförmånerna utöver vad kollektivavtalet bestämde, något som omförmälda lagrum av deras ordalydelse att döma måste anses förbjuda. Någon gång kunde även förekomma, att arbetsgivare och arbetare inför eljest hotande nedläggning eller inskränkning av driften träffade överenskommelse om reducering av de genom kollektivavtal bestämda lönerna. För övrigt vore det nära nog omöjligt att förhindra dylika avvikelser i maskerad form. Bestridas kunde icke, att vägande skäl kunde anses tala för en bundenhet av den art lagrummen angåve men den syntes icke nödvändigtvis eller kanske ens rätteligen vara att härleda ur kollektivavtalet. Dess ändamål, åtminstone dess primära och huvudsakliga, vore nämligen att bereda de under avtalets giltighet inbegripna arbetsgivarna och arbetarna säkerhet för att vid anlitande av arbetskraft respektive antagande av arbete inom avtalets fackliga och personliga giltighetsområde ej behöva bereda bättre respektive godtaga sämre arbetsvillkor än avtalet bestämde. Avtalet kunde åberopas av arbetsgivaren, om arbetaren gjorde anspråk på högre lön än den avtalsbestämda, och av arbetaren i fall arbetsgivaren sökte betala lägre lön än den avtalade. Det krav på ytterligare bundenhet, som framkomme i lagutkastet och som skulle hindra arbetsgivaren att medgiva höjning av lönen och arbetaren att godtaga sänkning av densamma, bottnade tydligtvis väsentligen i intresseförhållanden mellan parterna å samma sida, vare sig arbetsgivarnas eller arbetarnas. Naturligare syntes då, att nämnda krav, i den mån detsamma funnes böra beaktas, tillgodosåges genom avtal eller däremot svarande bestämmelser för vardera partsidan, t. ex. genom föreskrifter i respektive förenings stadgar. Med hänsyn till vad sålunda anförts borde den i lagutkastet stadgade fullständiga bundenheten av kollektivavtalet för arbetsavtalets parter på lämpligt sätt modifieras.

Befaras kunde att, om så ej skedde, benägenheten för träffande av kollektivavtal kunde lida avbräck.

Svenska maskinbefälsförbundet har förklarat sin anslutning till den uppfattningen, att kollektivavtal icke borde vara bindande för enskilda arbetare.

Landssekreterariatet har framhållit, att det vore svårt att förstå den föreslagna bestämmelsens innebörd. Enligt bestämmelsen skulle kollektivavtal vara bindande även för medlem av förening, som slutit kollektivavtal, men det sades intet om på vilket sätt enskilda arbetare vore bundna av kollektivavtal. Enligt tidigare uppfattning avsåge kollektivavtalet att fastställa de allmänna normer, som skulle gälla på en arbetsplats, men det hade aldrig ansetts, att en enskild medlem av en fackförening skulle vara bunden att taga eller kvarbli i anställning mot de i kollektivavtalet bestämda villkoren.

Beträffande föreskriften, att bundenhet på grund av ett träffat kollektivavtal ej skulle inträda för medlem i förening, i den mån medlem vore bunden av tidigare kollektivavtal, har *landssekreterariatet* framhållit, att det vore ofattbart, hur berörda bestämmelse skulle kunna vinna tillämpning på enskild fackföreningsmedlem. Dylik medlem, som toge anställning å arbetsplats, komme automatiskt in under det för arbetsplatsen gällande kollektivavtalet. Att det skulle mot honom kunna göras gällande att han vore bunden av ett för den arbetsplatsen tidigare gällande avtal, syntes orimligt. Avsåge uttrycket »tidigare kollektivavtal» ett avtal, som gällt för honom å arbetsplats, där han varit anställd vid tiden före sin anställning å den nya arbetsplatsen, så syntes det lika orimligt att ifrågasätta, att han skulle vara »bunden» av det avtalet längre tid än anställningen varade på den arbetsplats, för vilket det avtalet var gällande.

Järnvägsstyrelsen har erinrat, att i fråga om skadeståndsplikt för medlem i arbetarsammanslutning vid utträde därur ej syntes tillfyllest att allenast hänvisa till blivande praxis utan att i lagen angiva några mera garanterande bestämmelser därutinnan.

Inom rättslivet är kollektivavtalet en ny bildning. Det är naturligt, att olika meningar uppkommit, då det gällt att från förut givna teoretiska utgångspunkter förklara kollektivavtalet såsom rättsinstitut. Härvid har särskild uppmärksamhet ägnats frågan, vilka skola anses såsom parter i avtalet, d. v. s. vilka skola anses berättigade och förpliktade enligt detta. På sätt i redogörelsen för främmande rätt framhållits hava i denna fråga särskilt tre åsikter gjort sig gällande. Enligt en åsikt äro endast avtalsslutande organisations medlemmar berättigade och förpliktade enligt avtalet; organisationers uppgift är endast att vid avtalets slutande företräda sina medlemmar. En annan åsikt omfattar den helt motsatta ståndpunkten; endast de avtalsslutande organisationerna men ej deras medlemmar äro berättigade och förpliktade enligt avtalet. Enligt den tredje åsikten bliva såväl organisationerna som deras medlemmar berättigade och förpliktade.

I likhet med samtliga äldre svenska förslag och i överensstämmelse tillika med vad som nästan undantagslöst gäller i främmande rätt, har de sakkunnigas utkast byggt på den förut angivna tredje uppfattningen, och jag delar den me-

Departementschefen.

ningen, att detta sätt för frågans lösning är det enda, som bör ifrågakomma. Att sålunda rättigheter och skyldigheter enligt avtalet tillkomma, respektive åligga såväl de avtalsslutande organisationerna som dessas medlemmar uttryckes i lagförslaget därmed, att de äro *bundna* av avtalet. Denna bundenhet framträder i fråga om medlemmarna särskilt i två avseenden, nämligen dels i skyldigheten att vid uppgörande av enskilda arbetsavtal icke frångå kollektivavtalets bindande normer och dels i skyldigheten att icke genom stridsåtgärder störa den arbetsfred, som kollektivavtalet avser att skänka. För medlemmarna å den andra sidan motsvaras dessa skyldigheter av rättigheter att få kollektivavtalets normer tillämpade respektive att få åtnjuta arbetsfred. Dessa frågor om kollektivavtalets rättsverkningar behandlas i 3 och 4 §§ av det nu föreliggande förslaget.

Emellertid har riktigheten av den ståndpunkt, som jag i likhet med de sakkunniga intagit, icke blivit oemotsagd. Visserligen har ingen röst höjts till förmån för den teoretiska uppfattningen, att avtalet endast binder organisationernas medlemmar men icke organisationerna själva. Att lagstiftningen icke kan bygga härpå är tydligt med hänsyn till de praktiska konsekvenserna. Hela kollektivavtalsförhållandet skulle sönderfalla i ett flertal rättsförhållanden mellan enskilda, och organisationerna skulle i stor utsträckning förlora sin nuvarande betydelse för kollektivavtalets upprätthållande och respekterande. Däremot synes socialstyrelsen i sitt yttrande förorda, att lagstiftningen bygges på den uppfattningen av kollektivavtalet, att det endast är organisationerna men icke medlemmarna, som äro bundna av avtalet. Uttalandet härom göres i samband med behandlingen av frågan om kollektivavtalets verkan på de enskilda arbetsavtalen, men spørgsmålet om vilken principiell ståndpunkt bör intagas har naturligen betydelse även när det gäller att bestämma fredsförpliktelsens omfattning.

Om endast de avtalsslutande organisationerna anses berättigade och förpliktade enligt avtalet, skulle organisationen å ena sidan eller dess medlemmar icke kunna vända sig mot enskild medlem av organisationen å motsidan med några krav i anledning av att ett mot kollektivavtalet stridande enskilt arbetsavtal blivit ingånget. En arbetsgivare har till exempel med sina arbetare överenskommit om lägre löner än de i kollektivavtalet föreskrivna. Arbetarna eller deras organisation skulle då icke kunna av arbetsgivaren fordra rättelse eller skadestånd, eftersom arbetsgivaren icke är bunden av avtalet. Däremot skulle arbetarorganisationen kunna vända sig mot arbetsgivarorganisationen med krav i vissa avseenden. Hade denna givit sitt tillstånd till eller eljest medverkat till den mot kollektivavtalet stridande överenskommelsen, kunde skadestånd ifrågakomma. I regel har dock i fall, varom nu är fråga, sådan medverkan ej skett. Vidare kan det tänkas, att arbetarorganisationen kunde påfordra, att arbetsgivarorganisationen skulle begagna sig av de maktmedel denna i föreningsstadgar eller eljest hade för att påverka sin medlem att rätta sig efter kollektivavtalet. Det är emellertid ytterst svårt att konstatera, att en organisation på denna så att säga inre linje gör vad den kan, och först när det brister härutinnan kan skadestånd ifrågakomma.

Vad sålunda anförts har motsvarande tillämpning i fråga om fredsförpliktelsen, därest kollektivavtalet icke heller i detta hänseende anses vara bindande även för organisationernas medlemmar. Dessa skulle då under avtalets giltighetstid kunna fritt vidtaga stridsåtgärder utan att någon direkt reaktion kunde äga rum från motsidan. Endast en indirekt reaktion kunde ske, nämligen genom talan mot deras organisation på sätt jag redan framhållit.

En dylik indirekt påverkan skulle erhålla större praktisk betydelse, om det genom lagen ålades organisation skyldighet att oberoende av egen skuld stå i garanti för medlemmarna. Skadestånd skulle då kunna utan vidare utkrävas av en organisation för åtgärder, som dess medlemmar vidtagit i strid med kollektivavtalet. Därigenom skulle organisationen erhålla större anledning att enligt de för densamma gällande inre reglerna utkräva ansvar av sina medlemmar för åtgärder av nämnda slag. Att sålunda ålägga en organisation ovillkorligt ansvar för medlemmarna skulle dock enligt min mening förutsätta en fullständig reglering genom lagstiftningen av det inre förhållandet mellan organisationerna och deras medlemmar för att tillförsäkra de förra erforderliga maktmedel mot de senare. Nämnda spörsmål torde emellertid vara för vittutseende och svårlöst för att i detta sammanhang kunna upptagas.

Vilka maktmedel man än gäve organisationerna i förhållande till varandra skulle dock deras möjlighet att upprätthålla respekten för kollektivavtalet vara synnerligen svag, så länge medlemmarna icke själva äro bundna av detta. Den erforderliga reaktionen måste nämligen alltid ske på indirekt väg, nämligen genom talan mot organisation för att förmå denna att med till buds stående inre maktmedel påverka sina medlemmar. Men denna påverkan skulle medlemmarna alltid kunna undandraga sig genom att utträda ur organisationen.

Uppfattningen av kollektivavtalet såsom bindande endast för organisationerna leder således enligt min uppfattning till ett försvagande av kollektivavtalet självt. Det ändamål, som organisationerna åsyfta med slutandet av kollektivavtal, kan på betryggande sätt vinnas endast genom att såväl organisationerna själva som deras medlemmar förklaras bundna av avtalet. I likhet med de sakkunniga hyser jag också den bestämda uppfattningen, att detta står i överensstämmelse med en vitt utbredd mening jämväl bland dem, som närmast beröras av den föreslagna lagstiftningen. Det torde icke med fog kunna göras gällande, att obehörigt intrång sker i de enskilda organisationsmedlemmarnas handlingsfrihet genom att kollektivavtalet förklaras vara bindande även för dem. Genom att inträda i en arbetsgivar- eller arbetarorganisation lär den enskilde arbetsgivaren eller arbetaren få anses hava frånträtt rätten att själv bestämma över arbetsvillkoren, i den mån desamma regleras genom kollektivavtal, och hava påtagit sig den fredsförpliktelse, som ett av organisationen upprättat kollektivavtal medför. En bundenhet av detta slag innebär tydligen icke, såsom i landssekreterariatets yttrande framkastats, att en arbetare skulle vara bunden att taga eller kvarstanna i anställning mot de i kollektivavtalet bestämda villkoren. Han kan aldrig bliva bunden vid viss arbetsplats eller visst yrke. Men om han arbetar på en arbetsplats, där arbetsvillkoren äro reglerade genom kollektivavtal, får han finna sig i att dessa villkor bliva gällande även för ho-

nom. Vill han begära sitt entledigande, därför att villkoren ej passa honom, står det honom fritt. Nedlägga däremot arbetare sitt arbete i syfte att tilltvinga sig bättre villkor, hava de emellertid gjort sig skyldiga till brott mot den genom kollektivavtalet stiftade fredsförpliktelsen och få då bära följderna av detta sitt handlingssätt.

Vad socialstyrelsen i detta sammanhang anført angående vissa fall, där ett behov kan föreligga att träffa från kollektivavtalet avvikande bestämmelser i enskilt arbetsavtal, står närmast i samband med en fråga, i vilken utsträckning kollektivavtalets normer kunna anses vara av tvingande natur d. v. s. icke få frångås vid träffandet av enskilt arbetsavtal. Till denna fråga återkommer jag vid 3 §.

Enligt de sakkunnigas förslag skall föreskriften om medlems bundenhet av ett utav organisationen slutet kollektivavtal ej gälla, i den mån han är bunden av tidigare kollektivavtal. Denna bestämmelse har bibehållits med en mindre redaktionell ändring. Densamma har företrädesvis avseende å förhållandena å arbetsgivarsidan. En oorganiserad arbetsgivare har till exempel med en fackförening upprättat ett kollektivavtal för sin arbetsplats. Om han under avtalets bestånd inträder i en arbetsgivarorganisation, bör ett avtal, som gäller mellan organisationen och fackföreningen, icke utan vidare bliva gällande för honom. Ett annat exempel på tillämpligheten av ifrågavarande undantagsbestämmelse erbjuder det fall, att en arbetsgivarorganisation ännu icke upprättat kollektivavtal med motsvarande huvudorganisation på arbetarsidan utan att särskilda lokalavtal gälla för de olika arbetsplatserna. Om ett huvudavtal därefter upprättas, torde detta icke rubba giltigheten av de ännu gällande lokalavtalen, med mindre samtliga intressenter enas därom. Även må anföras ett exempel på fall, då undantagsregeln kan bli tillämplig på en enskild arbetare. En arbetsgivarorganisation har särskilda kollektivavtal med olika fackförbund. En arbetare, som är anställd hos en medlem av arbetsgivarorganisationen, bör icke genom att utträda ur det ena fackförbundet och ingå i det andra kunna förämlas, att det kollektivavtal, som upprättats med detta andra förbund, omedelbart blir gällande för honom. Han måste anses fortfarande bunden av det kollektivavtal, som gällde för det förbund han förut tillhörde.

Härmed kommer jag in på frågan, i vilken mån den, som utträder ur organisationen, skall anses fortfarande bunden av avtalet. Att han icke frigöres från avtalet genom att utträda eller uteslutas ur organisationen är uppenbart. Men frågan är, huru länge hans bundenhet varar. Å ena sidan bör han icke vara bunden längre än organisationen är det. Å andra sidan bör den omständigheten, att organisationen genom underlåten uppsägning eller uttrycklig överenskommelse åstadkommer förlängning av avtalet utöver den tid, för vilken avtalet vid hans utträde var gällande, icke förämlas, att han fortsätter att vara bunden även efter berörda tid. Nämda ståndpunkt har också i allmänhet intagits i främmande rätt. Emellertid kan det vara föremål för tvekan, huruvida detta för alla fall medför tillfredsställande resultat. Det torde härvid vara nödvändigt att skilja mellan förhållandena på arbetsgivarsidan och på

arbetarsidan. Om en arbetsgivare utträder ur sin organisation, lära hans arbetare i regel icke få kännedom om denna åtgärd. Därest avtalet förlänges, hava arbetarna därför anledning tro, att avtalet fortfarande är bindande för denne arbetsgivare, och det skulle för dem kunna vara oförmånligt att plötsligt ställas inför den situationen, att avtalet icke numera vore gällande. Det kunde därför ifrågasättas, att arbetsgivaren efter sitt utträde skulle vara skyldig att själv uppsäga avtalet, om han ville frigöra sig vid den tidpunkt, då avtalet ursprungligen var avsett att upphöra. Enligt vad jag inhämtat har centrala skiljenämnden i en dom intagit denna ståndpunkt. Vad åter arbetarsidan angår, kan det av praktiska skäl knappast åläggas en enskild arbetare att uppsäga ett kollektivavtal för att efter sitt utträde ur organisationen göra sig fri från detta. Han borde oberoende av uppsägning bli va fri vid ovannämnda tidpunkt. Emellertid föreligger icke med säkerhet något intresse för arbetsgivar sidan, att arbetaren är bunden ens så länge. Intresset sträcker sig möjligen icke längre, än att arbetarens åtgärd icke bör föranleda ändring i hans arbetsvillkor, så länge hans dåvarande anställning varar. Uppsäger han sin anställning och tar ny anställning, vare sig hos samma eller ny arbetsgivare, kunde han synas böra vara fri från bundenhet enligt sin förra organisations kollektivavtal. Detta har förnämligast betydelse för det fall, att han utträtt ur en organisation för att ingå i en annan. Däremot ställer sig förhållandet annorlunda, när det gäller, icke en enskild arbetare, utan en bestämd grupp av arbetare. Om exempelvis en arbetsgivarorganisation har särskilda kollektivavtal med olika fackförbund och på grund av vissa organisatoriska förändringar en yrkesgrupp av arbetare överflyttas från det ena förbundet till det andra, uppkomma förhållanden i viss mån likartade med dem, som förut framhållits för arbetsgivar sidans del. Det vore för arbetsgivarna oförmånligt att utan föregående kännedom om förhållandet plötsligt ställas inför den situationen, att det avtal, som förut gällt även för denna grupp och som fortfarande äger giltighet i övrigt, icke längre skulle äga tillämpning för gruppen utan att för denna skulle gälla dess nya organisations avtal. Även här kunde således en uppsägning anses vara på sin plats.

Då de olika synpunkter, som således kunna läggas på frågan om bundenhet efter utträde ur organisation, icke torde vara uttömmande diskuterade inom de av den ifrågasatta lagstiftningen berörda kretsarna, synes det mig vara lämpligt att avvakta ytterligare erfarenheter från rättstillämpningen, innan frågan löses genom lagstiftning. Jag har därför i likhet med de sakkunniga ansett något stadgande i ämnet icke böra nu upptagas. Det må erinras, att icke heller den norska lagen upptar annan bestämmelse, än att medlem av organisation icke genom att utträda eller uteslutas blir fri från sina förpliktelser enligt kollektivavtal, som då gäller för organisationen. Då de sakkunnigas utkast kan giva anledning till den uppfattningen, att medlems bundenhet av kollektivavtal skulle upphöra i och med hans utträde ur föreningen, har jag ansett mig böra återgå till den formulering av ifrågavarande stadgande, som förekommit i de äldre förslagen. Av densamma lär framgå, att utträde icke i och för sig medför bundenhetens upphörande.

Verkan av
godkännande.
1911 års
förslag.

I en vid 1911 års riksdag inom första kammaren väckt motion framställdes den anmärkningen, att utredning saknades om betydelsen av den garanti, som lämnades ett kollektivavtal därigenom, att rent administrativa enheter såsom svenska arbetsgivareföreningen eller landsorganisationen ställde sig såsom garantier för detsamma.

Särskilda utskottet framhöll, att det med hänsyn till de växlande former, under vilka en högre organisations underskrift å kollektivavtal kunde meddelas, näppeligen läte sig göra att i lag träffa avgörande för de olika fallen om innebörden av densamma. Man syntes vara hänvisad att efter vanliga tolkningsregler söka utleta vilken betydelse parterna själva i varje särskilt fall velat inlägga i undertecknandet. Därest lagen komme till stånd och det därmed bleve fullt klart för vederbörande organisationer, att kollektivavtalet kunde medföra vissa rättsverkningar beträffande de däri deltagande, komme säkerligen den antydda oklarheten att förebyggas av organisationerna själva.

De sakkunniga.

De sakkunniga anföra härutinnan:

»Det inträffar ofta vid upprättandet av kollektivavtal, att avtalet godkännes av annan sammanslutning än den, vars medlemmar direkt avses i avtalet. Sådant godkännande, som i regel sker från överordnad organisations sida, kan komma till stånd såväl genom påskrift å en upprättad handling som på annat sätt. Innebörden av en dylik medverkan från annan organisations sida växlar i olika fall. Stundom är det tydligt, att denna andra sammanslutning avsett att uppträda såsom medpart i avtalet och åtaga sig de förpliktelser, som följa av detsamma. I andra fall kan ett godkännande innebära allenast, att avtalet granskats av den högre organisationen och befunnits vara av sådant innehåll, att hinder ej möter för dess slutliga godtagande. Med hänsyn till den växlande betydelse, som sålunda kan inläggas i sammanslutnings godkännande av kollektivavtal, torde det icke vara lämpligt, att i lagen meddelas bestämmelser om verkan av dylik åtgärd. Det synes riktigare, att man i varje särskilt fall söker med tillämpning av vanliga tolkningsregler utfinna, vad parterna vid avtalets ingående avsett. Av stor betydelse blir härvid vad som förekommit vid förhandlingar rörande avtalets tillkomst och särskilt den omständigheten, huruvida och på vad sätt det godkännande, varom är fråga, riktats till motsidan i avtalsförhållandet.»

Departementschefen.

Till de sakkunnigas sålunda gjorda uttalande kan jag ansluta mig.

Avtalets
verkan med
avseende å
medpart.
1910 års
förslag.

I 1910 års förslag föreskrevs, att tillämpning av kollektivavtal kunde påkallas av förening mot dess medlemmar samt, där flera deltagit i avtalet å samma sida, av dessa inbördes. Såsom skäl härför anfördes av departementschefen bland annat: Därest någon å endera sidan bröte mot kollektivavtal, hade envar å den andra sidan, som därigenom kränktes, naturligen rätt att föra talan om avtalets fullgörande eller påföljd för underlåtenhet därav. Men intresse av kollektivavtalets upprätthållande hade icke blott arbetsgivare mot arbetare och vice versa utan även arbetsgivare mot arbetsgivare och arbetare mot arbetare, ty arbetsgivare, som icke betalade sina arbetare den i kollektivavtal bestämda lönen, liksom arbetare, vilka underbjöde densamma, försämrade det

ekonomiska läget för sina yrkesbröder. Och även i avtalet deltagande förening hade intresse av att dess medlemmar iakttog avtalets bestämmelser. Särskilt tydligt framstode nämnda intresse i det fall, att genom avtalet någon förpliktelse pålagts föreningen beträffande medlemmarnas görande eller låtande. Egenskap av målsägande i fråga om på kollektivavtal grundade rättsförhållanden tillkomme följaktligen förening gentemot dess medlemmar samt ett flertal fristående, i avtalet deltagande arbetsgivare ävensom medlemmar av förening inbörides.

Vid framläggandet av 1911 års förslag påpekade departementschefen, att nämnda bestämmelse, med vilken gäves uttryck åt den tanken, att kollektivavtalet medförde förpliktelser ej blott mellan dem, som med varandra slutit avtalet, utan även mellan flera kontrahenter, som uppträtt å samma sida, och för föreningsmedlemmar mot föreningen, innebure en materiell rättsregel. Med hänsyn därtill borde bestämmelsen erhålla en mot dess syfte mera svarande redaktion. I förslaget stadgades sålunda, att skyldighet att iakttaga kollektivavtal ålåg medlem av förening jämväl mot föreningen samt, där flera deltagit i avtalet å samma sida, dessa mot varandra.

1911 års
förslag.

Enahanda bestämmelse upptogs i socialstyrelsens förslag av år 1916.

Mot stadgandet framställdes anmärkningar av svenska bryggeriarbetareförbundet, de förenade förbunden, svenska slakteri- och charkuteriarbetareförbundet, svenska träarbetareförbundet samt svenska tunnbinderiarbetareförbundet, ävensom svenska grov- och fabriksarbetareförbundet samt svenska gruvarbetareförbundet, vilka framhöll, att en persons skyldigheter mot sin förening eller omvänt syntes böra ligga utom området för lagen. Där flera deltagit i avtalet å samma sida, syntes detta reellt böra betyda detsamma som att lika många avtal upprättats, d. v. s. att envar hade rättigheter och skyldigheter endast för sin egen del av avtalet och gentemot den eller dem, som vore motparter. Svenska hattarbetareförbundet ansåg, att stadgandet borde utgå, då det berörde en angelägenhet endast inom organisationerna. Svenska murareförbundet framhöll, att bestämmelsen skulle bli till skada för arbetarna samt försvåra slutandet av nya kollektivavtal.

1916 års
förslag.

De sakkunniga anföra i motiveringen till sitt utkast, att därest å endera sidan flera deltagit i avtalet, dessa mot varandra hade intresse av att avtalet upprätthölles. På grund av att kollektivavtalet vore bindande såväl för avtalsslutande förening som för dess medlemmar, funnes ett motsvarande intresse även mellan sådan förening och medlemmarna däri. Särskilt framträdde sistnämnda intresse vid beaktande av föreskriften i 5 § i utkastet, att förening vore skyldig att söka hindra sina medlemmar från vidtagande eller upprätthållande av otillåten stridsåtgärd. Med hänsyn därtill hade de sakkunniga i andra stycket av 2 § intagit bestämmelse, att skyldighet att upprätthålla kollektivavtal skulle åligga såväl föreningsmedlem mot föreningen som flera medparter inbörides.

De
sakkunniga.

Landssekreteriatet har framhållit, att omförmälda bestämmelser syntes giva fackförening rätt att väcka åtal med yrkande om skadestånd mot den medlem av föreningen, som åtog sig arbete för lägre lön än kollektivavtalet bestäm-

Yttrande.

de. Skulle det anses, att medlem, som utträtt ur fackförening, vore bunden av kollektivavtalet, så länge han arbetade inom kollektivavtalsområdet, så skulle ju fackföreningen äga att även mot sådan f. d. medlem göra sina skadeståndsanspråk gällande, därest han skulle åtaga sig arbete på andra villkor än kollektivavtalet bestämde.

Departement-
mentschefen.

Avsikten med ifrågavarande stadgande har varit att i viss mån råda bot på det förut angivna missförhållandet, att det icke genom en uttömmande lagstiftning angående de föreningsrättsliga angelägenheterna blivit sörjt för att bereda organisationerna maktmedel att tvinga sina medlemmar att respektera gällande kollektivavtal. En organisationsmedlem, som ingått ett med kollektivavtalet oförenligt enskilt arbetsavtal eller som vidtagit otillåten stridsåtgärd, skulle följaktligen på yrkande av sin egen organisation kunna dömas till skadestånd i enlighet med bestämmelserna i den nu föreslagna lagen. Då lagförslaget står på den ståndpunkten, att organisation alltid kan ingripa omedelbart mot medlem av organisation å andra sidan samt, på sätt framgår av 3 §, att enskilda arbetsavtal äro ogiltiga i vad de strida mot kollektivavtal, har enligt min mening ett effektivare skydd vunnits för kollektivavtalet än som kan erhållas genom ingripande av organisation mot egna medlemmar. Denna omständighet borde ju dock icke i och för sig vara anledning att utesluta det av de sakkunniga föreslagna stadgandet. Då jag det oaktat icke upptagit någon motsvarighet till ifrågavarande bestämmelse, beror det på att det icke syntts lämpligt att i en lag om kollektivavtal inrycka föreskrifter, som till sin natur äro av föreningsrättslig art. Härvid har för mig särskilt varit avgörande, att man genom en dylik bestämmelse skulle än ytterligare komplicera den i och för sig synnerligen svåra frågan om åtskiljandet av de mål, som böra höra under arbetsdomstol, och de mål, som fortfarande böra hänföras till allmän domstol. I tvister mellan en organisation och dess medlemmar gäller det i regel en prövning angående verkan av föreningsstadganden eller av särskilda, av medlemmarna utfärdade ansvarsförbindelser. Dylika tvister äro av den natur, att de lämpligen böra prövas av allmän domstol. När talan föres under åberopande av ett föreningsstadgande eller en ansvarsförbindelse, bör icke den omständigheten, att tvisten har sin grund i ett åsidosättande av förpliktelser enligt kollektivavtal eller att alternativt yrkas skadestånd enligt kollektivavtalslagen, föranleda att tvisten i stället hänföres till arbetsdomstol. Detta skulle dock knappast kunna undvikas, om det av de sakkunniga föreslagna stadgandet upptoges. Vad nämnda stadgande innehåller om inbördes förpliktelser för dem, som å samma sida slutit kollektivavtal, torde icke vara av den praktiska vikt, att stadgandet i denna del behöver bibehållas.

3 §.

*Avtalets
verkan be-
träffande
arbetsan-
ställning.
Främmande
rätt.*

På sätt framhållits vid 2 § har man i främmande rätt i allmänhet anslutit sig till principen, att även avtalsslutande organisationers medlemmar äro bundna av kollektivavtalet. Med denna ståndpunkt har det emellertid varit nödvändigt att i lagstiftningen taga ställning även till spörsmålet, huruvida ett

mellan avtalsbundna medlemmar slutet enskilt arbetsavtal, som strider mot kollektivavtalet, skall vara ogiltigt i och för sig, i vilken händelse kollektivavtalets normer automatiskt träda i tillämpning, eller ock det enskilda arbetsavtalet bliva ogiltigt först efter därom förd talan. Därjämte har i vissa länder även behandlats frågan om enskilda arbetsavtal mellan arbetsgivare och arbetare, av vilka endast den förre är bunden av kollektivavtal.

Flertalet av de främmande länder, som i förevarande hänseende äro av intresse, hava anslutit sig till principen om kollektivavtalets automatiska rättsverkan. Enligt *den finska lagen* äro arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, skyldiga att vid arbetsavtal, som slutes mellan dem, iakttaga kollektivavtalets bestämmelser. Står ett träffat arbetsavtal till någon del i strid med kollektivavtalet, är arbetsavtalet därutinnan ogiltigt och skola i stället för de ogiltiga villkoren motsvarande bestämmelser i kollektivavtalet lända till efterrättelse. Detsamma gäller, därest arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, med utom avtalet stående arbetare sluter arbetsavtal på villkor, som stå i strid med kollektivavtalet. *Den norska lagen* stadgar, att om ett arbetsavtal mellan en arbetare och en arbetsgivare, som båda äro bundna av ett kollektivavtal, innehåller någon bestämmelse, som strider mot kollektivavtalet, denna bestämmelse är ogiltig. Däremot ger nämnda lag ingen föreskrift om verkan av kollektivavtalet, då endast arbetsgivaren är bunden därav. Samma ståndpunkt intages av *den schweiziska lagen*. I densamma tillägges uttryckligen, att i stället för de ogiltiga bestämmelserna kollektivavtalets regler skola gälla. I *tysk* och *österrikisk rätt* har principen om kollektivavtalets automatiska verkan undergått viss modifikation. Visserligen uppställas såsom allmän regel, att normstridiga överenskommelser äro ogiltiga och utan vidare ersättas av kollektivavtalets bestämmelser, men tillika föreskrives, att sådana överenskommelser äga giltighet, därest de äro till förmån för arbetaren och icke uttryckligen förbjudits i kollektivavtalet. Samma bestämmelser återfinnas i det tyska förslaget. Detta stadgar emellertid vidare, att nu nämnda regler skola gälla även för enskilda avtal mellan arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, och arbetare, som ej beröras av detsamma, under förutsättning att alla inom kollektivavtalets lokala och fackliga giltighetsområde befintliga arbetarföreningar äro parter i kollektivavtalet, och detta icke innehåller annan bestämmelse. I detta sammanhang må erinras, att i *Tyskland* och *Österrike* kollektivavtal efter myndighets beslut kan bliva normerande för enskilda arbetsavtal mellan parter, av vilka ingendera är bunden av kollektivavtalet.

Principen att ett mot kollektivavtal stridande enskilt avtal är ogiltigt endast då yrkande därom framställles, har upptagits i *nederländsk rätt*. En överenskommelse, som avviker från det kollektivavtal, varav såväl arbetsgivaren som arbetaren äro bundna, må sålunda förklaras ogiltigt på yrkande av envar, som deltagit i avtalets slutande, med undantag av arbetsgivaren själv. En annan ståndpunkt intages av det nederländska förslaget. Detsamma föreskriver, att en mellan arbetsgivare och arbetare träffad överenskommelse, som strider mot kollektivavtal, varav båda äro bundna, skall vara utan verkan. I stället för

densamma gälla bestämmelserna i kollektivavtalet. Därjämte stadgas, att därest kollektivavtalet ej innehåller annan föreskrift, arbetsgivare, som är bunden av avtalet, är skyldig att iakttaga dess bestämmelser i enskilda avtal, som han sluter med arbetare, vilka icke äro bundna av kollektivavtalet.

En särskild ställning i nu förevarande hänseende intages av *den franska lagen*. Därest arbetsgivare och arbetare äro bundna av samma kollektivavtal, är detsamma enligt fransk rätt tillämpligt å deras inbördes förhållande utan hinder av däremot stridande överenskommelser. Är ett kollektivavtal bindande endast för ena parten i ett enskilt arbetsavtal skola kollektivavtalets bestämmelser lända till efterrättelse, där ej annan överenskommelse träffats. Har någon, som är bunden av kollektivavtal, vilket ålägger honom skyldighet att iakttaga avtalet även i förhållande till person, som står utom detsamma, i mel-lanhavande med sådan person godkänt villkor, vilka strida mot de i avtalet fastställda reglerna, kan talan föras mot honom för underlåtenhet att fullgöra avtalet.

1910 års
förslag.

1910 års förslag innehöll, att om arbetsavtal inginges mellan arbetsgivare och arbetare, för vilka kollektivavtal skulle lända till efterrättelse, kollektivavtalets bestämmelser skulle bliva gällande, ändå att annorlunda överenskom-mits. Beträffande åter arbetsavtal, som slötes mellan arbetsgivare och arbetare, av vilka endast den förre vore bunden av kollektivavtal, skulle detsamma äga tillämpning endast i den mån arbetsavtalet icke innehölle andra bestämmelser.

Såsom grund härför yttrade departementschefen, att kollektivavtalets väsentliga innehåll bildades av bestämmelser om löne- och andra arbetsvillkor, vilka skulle ingå i de arbetsavtal, som träffades av arbetsgivare eller arbetare, bundna av kollektivavtalet. Beträffande nämnda bestämmelser innebure kollektivavtalet för omförmälda arbetsgivare och arbetare förpliktelse att ej ingå mot dem stridande arbetsavtal. Därest så ändock skedde, måste den så-lunda gjorda avvikelser betraktas såsom ogiltig och kollektivavtalets stadgan-den bringas i tillämpning. Två olika vägar stode därvid öppna för lagstiftningen. En vore att överlämna åt dem, som vore intresserade av kollektivavtalets upprätthållande, att i mån av befogenhet föra talan mot kontrahenterna i arbetsavtalet om upphävande av bestämmelse i sistnämnda avtal, som stre-de mot kollektivavtalet. En annan vore att förklara dylika bestämmelser omedelbart rättsligen ogiltiga och låta kollektivavtalets bestämmelser i stället rent automatisk inträda såsom beståndsdelar av de individuella arbetsavtalen. Den senare principen syntes utan tvivel vara att föredraga. Lades densamma till grund för lagstiftningen, erhöles det kollektiva avtalet redan från början en självständig förmåga att snabbt och säkert realiseras och vore ej beroende av de enskilda arbetsgivarnas eller arbetarnas goda vilja. Om däremot kollektivavtalet kunde uttränga däremot stridande utfästelser i arbetsavtalen först efter därom vid domstol förd talan, vore därmed hela kollektivavtalets förmåga att skapa enhetlighet i fråga om löne- och arbetsvillkoren ställd på spel, då det säkerligen komme att inträffa, att mot kollektivavtal stridande arbetsavtal inginges, utan att sådant bleve rättsligen beivrat. Den antydda regeln om kollektivavtalets absolut tvingande karaktär borde dock gälla endast när båda

parterna i arbetsavtalet vore bundna av samma kollektivavtal. Om åter en sålunda bunden arbetsgivare eller arbetare med en utanför kollektivavtalet stående medkontrahent avslöte ett mot kollektivavtalet stridande arbetsavtal, bleve nämnda arbetsavtal giltigt, och detta även om den av kollektivavtalet bundne i detsamma utfäst sig att iakttaga kollektivavtalets bestämmelser vid arbetsavtal med utomstående. I detta senare fall stode givetvis skadeståndstalan öppen för den genom brottet mot kollektivavtalet kränkte. Ehuru sålunda en arbetsgivare, som vore bunden av ett med en fackförening slutet kollektivavtal, men däri icke gjort något åtagande beträffande förhållandet till icke fackföreningsmedlemmar, vore oförhindrad att med arbetare, vilka stode utom fackföreningen, sluta arbetsavtal av annat innehåll än kollektivavtalet föreskreve, visade dock erfarenheten, att i verkligheten ytterst sällan så förfores. Beträffande de flesta arbetsvilkor vore enhetlighet därutinnan för hela företaget oundgänglig för driftens behöriga gång. Och även där tekniska svårigheter ej alltid mötte att göra skillnad mellan de av kollektivavtalet bundna och de av detsamma oberörda arbetarna, skulle ändock ett sådant förfarande oftast medföra förvecklingar och obehag av mångahanda slag. Även för arbetarna framstode det i allmänhet såsom självfallet, att enahanda villkor tillämpades för dem alla oberoende av medlemskap i organisation.

I en inom andra kammaren väckt motion föreslogs den ändringen i nämnda regler, att i arbetsavtal, som inginges av arbetsgivare, för vilken kollektivavtal vore gällande, skulle, även om arbetaren stode utanför nämnda avtal, ej kunna upptagas mot detta stridande bestämmelser. Särskilda utskottet avstyrkte motionen men föreslog i förtydligande syfte en omredigering av det ifrågavarande stadgandet. Enligt den av utskottet tillstyrkta avfattningen skulle arbetsavtal, varom vore fråga, anses slutet på de i kollektivavtalet angivna villkoren, där ej annat förhållande visades.

Förlikningsmännen ansågo, att den av särskilda utskottet föreslagna lydelsen i det hela vore att föredraga. Dock kunde ifrågasättas, huruvida ej praktiska skäl talade för att, såsom i Kungl. Maj:ts förslag skett, uttryckligen fastsloges, att presumtionen om arbetsvilkorens enlighet med kollektivavtalet gällde i alla de fall, där ej själva arbetsavtalet innefattat andra bestämmelser. I likhet med förlikningsmännen förordade kommerskollegium, att i lagen måtte fastslås, att presumtionen om arbetsvilkorens överensstämmelse med kollektivavtalet i åsyftade fall alltid skulle gälla, då arbetsgivaren icke kunde visa, att vid arbetsavtalets ingående uttryckligen överenskommits om andra bestämmelser.

Med föranledande av dessa erinringar erhöll bestämmelsen i 1911 års förslag den avfattningen, att arbetsavtal mellan arbetsgivare och arbetare, av vilka endast den förre vore bunden av kollektivavtal, skulle anses slutet på de i kollektivavtalet angivna villkoren i den mån arbetsavtalet icke innehölle andra bestämmelser.

Jämväl vid 1911 års riksdag framställdes i motion det yrkande, som gjorts vid föregående års riksdag. Det väckta ändringsförslaget avstyrktes av särskilda utskottet.

1911 års
förslag.

1916 års
förslag.

I socialstyrelsens år 1916 avgivna förslag upptogs bestämmelsen om kollektivavtals verkan för det fall, att såväl arbetsgivare som arbetare voro bundna av avtalet. Däremot uteslöts stadgandet om kollektivavtals betydelse för arbetsavtalet, då kollektivavtalet var gällande endast för arbetsgivaren. Såsom skäl härför anfördes, att sistnämnda bestämmelse från både arbetsgivar- och arbetarhåll ansetts obehövlig.

Även föreskriften om kollektivavtals normerande verkan, då både arbetsgivaren och arbetaren voro bundna av avtalet, blev föremål för anmärkningar. I avgivna utlåtanden anmärkte svenska bryggeriarbetareförbundet, de förenade förbunden, svenska slakteri- och charkuteriarbetareförbundet, svenska träarbetareförbundet samt svenska tunnbinderiarbetareförbundet ävensom svenska grov- och fabriksarbetareförbundet, svenska gruvarbetareförbundet, svenska gjutareförbundet och svenska metallindustriarbetareförbundet, svenska murareförbundet samt svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet, att om berörda föreskrift hindrade arbetsgivaren att betala högre löner än de i avtalet bestämda, vore densamma oantaglig.

De
sakkunniga.

De sakkunniga hava i första stycket av 3 § i utkastet upptagit regeln, att om mellan arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, träffats överenskommelse, som strider mot vad enligt kollektivavtalet skall gälla, överenskommelsen i denna del skall vara utan verkan. I andra stycket föreskrives, att om arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, hos sig anställt arbetare, för vilken avtalet icke är bindande, kollektivavtalet dock skall lända till efterrättelse mellan dem, så framt överenskommelse icke träffats om andra villkor.

Såsom motivering för dessa bestämmelser hava de sakkunniga anført:

»Av kollektivavtalets i 2 § angivna verkan att binda även en avtalsslutande förenings enskilda medlemmar synes böra följa, att en arbetsgivare och en arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, skola vara förhindrade att med varandra träffa ett arbetsavtal, som strider mot kollektivavtalet. Dettas normer böra automatiskt överföras till sådant enskilt arbetsavtal, varav följer, att om arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, träffa överenskommelse om villkor, som strida mot kollektivavtalet, denna överenskommelse bör vara utan verkan i deras inbördes förhållande. Föreskrift härom har influtit i första stycket av förevarande paragraf. Om en dylik regel icke upptages, blir följden, att ett mot kollektivavtalet stridande enskilt arbetsavtal ovillkorligen blir gällande och att reaktion mot det avtalsstridiga förfarandet endast kan ske genom ådömande av skadestånd till organisationerna för brottet mot kollektivavtalet. Utan all tvekan skulle en sådan konsekvens komma att stå i den bestämdaste strid med uppfattningen inom fackorganisationerna å ömse sidor.

Den i utkastet upptagna regeln innebär icke, som tidigare från vissa håll gjorts gällande, att arbetsgivare och arbetare äro förhindrade att träffa överenskommelse om exempelvis högre löner än de i kollektivavtalet angivna. Besvarandet av frågan, huruvida en dylik överenskommelse står i strid med kollek-

tivavtalet, blir i varje särskilt fall beroende på en tolkning av avtalets innebörd särskilt med hänsyn till praxis inom yrket.

Om arbetare, för vilken visst kollektivavtal icke är gällande, erhåller anställning hos arbetsgivare, som är bunden av avtalet, och inom fack, som avses däri, tillämpas i regel avtalets bestämmelser på arbetsförhållandet. Andra stycket av förevarande paragraf avser att lagfästa vad som sålunda i allmänhet iakttages. Regeln gäller icke blott oorganiserade arbetare utan även organiserade arbetare, tillhörande annan sammanslutning än den, som är bunden av avtalet. Erinras må emellertid, att den ifrågavarande bestämmelsen endast har karaktär av en presumtion. I den mån det kan visas, att överenskommelse träffats om villkor, som avvika från kollektivavtalets bestämmelser, sättas dessa bestämmelser ur tillämpning.

Stundom innebär kollektivavtal, att arbetsgivaren gentemot den arbetarorganisation, med vilken avtalet slutes, direkt åtager sig att tillämpa kollektivavtalet även vid slutande av arbetsavtal med arbetare, som icke tillhöra ifrågavarande organisation. Det kunde ifrågasättas, att för sådana fall regeln i förevarande paragrafs första stycke borde gälla i stället för regeln i andra stycket och sålunda kollektivavtalets regler ovillkorligen komma att gälla även för anställning av arbetare, som icke tillhörde organisationen. Principiellt synes detta dock icke vara riktigt. Då arbetare står utom organisationen, kan dess åtgärd att sluta kollektivavtal icke i och för sig medföra, att han blir bunden av avtalet. Den ifrågasatta tillämpningen skulle emellertid på en omväg medföra dylik bundenhet för honom. Uppenbart är däremot, att arbetsgivarens åtgärd att sluta det enskilda arbetsavtalet på andra villkor än i kollektivavtalet stadgats, kan ådraga arbetsgivaren skyldighet att i förevarande fall utgiva skadestånd till arbetarorganisationen.»

Beträffande huvudregeln i förevarande paragraf i de sakkunnigas utkast har *svenska arbetsgivareföreningen* anfört, att å arbetsgivarsidan vore i berörda avseende praktiskt sett egentligen den frågan av vikt, huruvida, där en förening på arbetsgivarsidan slutit kollektivavtal med vissa fixerade löner, det vore tillåtet för en arbetsgivare att utan föreningens samtycke höja de sålunda fastställda lönerna. Enligt det föreslagna stadgandets ordalydelse vore detta förbjudet. Emellertid finnes i motiveringen ett uttalande, som syntes strida däremot. Där stode nämligen följande: »Den i utkastet upptagna regeln innebär icke, som tidigare från vissa håll gjorts gällande, att arbetsgivare och arbetare äro förhindrade att träffa överenskommelse om exempelvis högre löner än de i kollektivavtalet angivna. Besvarandet av frågan, huruvida en dylik överenskommelse står i strid med kollektivavtalet, blir i varje särskilt fall beroende på en tolkning av avtalets innebörd särskilt med hänsyn till praxis inom yrket.» Det ville synas som om nämnda yttrande i motiven stode i strid med lagtexten, i varje fall kunde det lätt giva anledning till en mot lagen stridande tolkning av densamma. Där man inom en yrkessammanslutning å arbetsgivarsidan inginge ett riksavtal med fasta lönesatser, vore avsikten att fixera lönenivån inom yrket, och det kunde icke vara lovligt för den enskilde arbetsgivaren att utan yrkeskamraternas samtycke höja lönenivån

Yttranden.

över den sålunda fastställda gränsen. Berörda mening innehölle också lagtexten. En annan sak vore om riksavtalet icke fastställt en fast lönenivå utan allenast föreskreve vissa minimilöner, vilka den enskilde arbetsgivaren på sin arbetsplats ägde höja i mån av skicklighet och flit. Det vore möjligt, att yttrandet i motiveringen syftade på den olikhet i fråga om lönesystem, som sålunda kunde finnas i riksavtalen, men i varje fall syntes ett förtydligande därutinnan nödvändigt. Enahanda anmärkning har framställts av *Sveriges redareförening*. *Svenska maskinbefälsförbundet* har uttalat, att en lag om kollektivavtal för att kunna anpassas efter de växlande förhållanden, som råda inom sjöfarten, borde lämna full frihet för enskild arbetsgivare och arbetare att träffa avtal om högre lön än vad som bestämts i kollektivavtalet. *Landssekreterariatet* har gjort gällande, att ifrågavarande bestämmelse gäve laglig helgd åt löftesbrott. Sedan en arbetsgivare genom löfte om högre lön än avtalet föreskreve förmått en arbetare att taga anställning, kunde han nämligen under åberopande av omförmälda bestämmelse förklara, att han vore förhindrad att betala högre lön än kollektivavtalet medgäve. Slutligen må erinras om *socialstyrelsens* vid nästföregående paragraf återgivna yttrande, vilket hänför sig jämväl till förevarande paragraf.

Jämväl i fråga om den i utkastet angivna regeln, att då arbetsgivare är bunden av kollektivavtal, detta skall lända till efterrättelse även vid anställning av arbetare, för vilken avtalet ej är bindande, där ej överenskommelse träffats om andra villkor, hava framställts anmärkningar. Sålunda har *socialstyrelsen* i denna del anført, att orden »lända till efterrättelse» syntes tyda på att kollektivavtalet under där åsyftade förutsättningar skulle bliva bindande ej blott för arbetsgivaren utan även för hans oorganiserade arbetare, vilka sålunda skulle jämsställas med sina organiserade kamrater i avseende å lagens tillämpning i allmänhet. En sådan anordning skulle emellertid leda till egendomliga konsekvenser, och förslagsställarna syntes även i sista stycket av motiveringen till 3 §, ehuru beträffande ett i viss mån skiljaktigt fall, hava uttalat sig däremot. Å andra sidan läte sig med hänsyn till avtalets reciproka karaktär en fullt ensidig bundenhet knappast tänka — avtalets förpliktelser för den ena parten förutsatte i många fall en motsvarighet å den andra sidan. Med hänsyn till stadgandets osäkra innebörd och till att det samma i stort sett antagligen redan komme till skälig tillämpning, syntes man hava anledning ifrågasätta dess uteslutande.

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening har gjort gällande, att berörda föreskrift icke stode i överensstämmelse med gällande uppfattning eller vore uttryck för något allmänna önskemål särskilt å jordbrukets område och syntes ej heller vare sig för berörda område eller eljest vara att tillråda. Punkten syntes böra omläggas att innehålla bestämmelse, att kollektivavtal skulle gälla för arbetsavtal med oorganiserade arbetare endast om det uttryckligen avtalats i arbetsavtalet eller vid arbetsuppgörelsen. Liknande synpunkter hava anförts av *svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivaresektion*, *Sveriges fartygsbefälsförening* och *svenska maskinbefälsförbundet*. Fartygsbefälsföreningen har särskilt framhållit, att genom en sådan bestämmelse skulle varje

utom föreningen stående i och med inmönstringen å ett fartyg komma i åtnjutande av de förmåner, som föreningen under mångårigt uppoftfrande arbete av medlemmarna åstadkommit för dessa. Maskinbefälsförbundet har gjort gällande, att för den händelse det ansåges lämpligt att lagfästa en sådan princip som den föreslagna, undantag borde göras för de avtal, vars giltighet begränsats till att omfatta medlemmar av viss organisation.

Landssekreterariatet har framhållit, att bestämmelsen syntes vara fullständigt betydelselös såsom skydd för den oorganiserade mot arbetsgivare som ville pressa ned lönevillkoren, ty antoge oorganiserad arbetare arbete mot lägre lön än kollektivavtalet bestämde, vore därmed en överenskommelse träffad, och då betydde förklaringen i första delen av stycket intet. Men bestämmelsen syntes hava en udd riktad mot annat håll. Enligt andra stycket i 2 § bleve arbetsgivare förhindrad att betala organiserade arbetare högre lön än kollektivavtalet bestämde, men enligt andra stycket i 3 § skulle han äga att med oorganiserade arbetare överenskomma om högre lön. Arbetsgivers försök att tubba arbetare att ställa sig utom fackorganisationerna erhöle sålunda därigenom lagligt stöd.

Enligt den i 2 § uppställda grundsatsen äro även en avtalsslutande organisations medlemmar bundna av kollektivavtalet. Därmed följer förpliktelse för arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, att vid slutandet av enskilt arbetsavtal iakttaga kollektivavtalets bestämmelser. Frågan är då, vilken påföljden bör bliva, om denna förpliktelse icke iakttages. Tydligen bör det mot kollektivavtalet stridande enskilda arbetsavtalet icke få bliva gällande. Men det återstår att avgöra, om det enskilda arbetsavtalet skall bliva ogiltigt, först om klander däremot föres av den organisation, vilkens intresse i kollektivavtalets upprätthållande blivit kränkt, eller om det enskilda avtalet skall vara ogiltigt redan i sig självt, i vilket sistnämnda fall kollektivavtalets bestämmelser automatiskt i stället ingå i det enskilda avtalet. På sätt framgår av den lämnade redogörelsen för främmande rätt har man i utlandet med få undantag ställt sig på den sistnämnda ståndpunkten. Samma ståndpunkt intages även i alla tidigare svenska förslag och sist i de sakkunnigas utkast. För egen del ansluter jag mig till denna mening. Jag kan härvid åberopa de skäl, som anfördes av vederbörande departementschef vid framläggandet av 1910 års förslag. Det skulle också utan tvivel innebära en onödig omgång, därest en mot kollektivavtal stridande enskild överenskommelse icke skulle kunna undanröjas annat än efter talan av organisation vid domstol.

Med den sålunda antagna grundsatsen har det icke, såsom på en del håll synes hava antagits, blivit avgjort, att avvikelse aldrig kan ske från kollektivavtalets bestämmelser. Det är en öppen fråga, när arbetsvillkoren skola anses vara genom kollektivavtal så bestämda, att en avvikelse i ett enskilt arbetsavtal blir otillåten. På sätt jämväl de sakkunniga påvisat måste det här ankomma på en tolkning av kollektivavtalet. Det kan nämligen icke förutsättas, att detta uttryckligen angiver, i vilka avseenden dess regler skola vara tvingande och på vilka punkter avvikelser genom de enskilda arbetsavtalen äro medgivna. Vid denna tolkning, som i sista hand ankommer på arbetsdomstolen, bör god led-

Departementschefen.

ning kunna erhållas av sakens natur och förutvarande praxis inom yrket. Har i ett kollektivavtal endast fastställts minimilöner, är det tydligt, att överenskommelse om högre lön kan träffas genom enskilt arbetsavtal. Likaledes kunna exempelvis avvikelser ske från ett i kollektivavtal intaget normalreglemente angående ordningen på arbetsplatserna. De avgivna yttrandena kunna möjligen giva anledning till antagande, att en meningsskiljaktighet föreligger, huruvida avvikelser kunna ske från de i kollektivavtal angivna lönerna, om dessa äro så kallade normallöner. En dylik meningsskiljaktighet kan icke lösas genom lagstiftningen, men det vore ingen vinst, om lagstiftningen sökte dölja den genom att intaga en oklar ståndpunkt till frågan om förhållandet mellan kollektivavtal och enskilda arbetsavtal. Kan det antagas, att meningen varit att de i ett visst kollektivavtal angivna lönebeloppen icke skola kunna frångås, skulle det vara i hög grad stötande, om lagstiftningen det oaktat medgäve träffandet av enskilda arbetsavtal angående andra löner. Då de sakkunnigas utkast givit anledning till tvekan i frågan, när avvikelser från kollektivavtalet äro tillåtna, har jag låtit stadgandet undergå en redaktionell omarbetning.

Efter att sålunda hava berört frågan om kollektivavtalets verkan på det enskilda arbetsavtalet, då arbetsgivaren och arbetaren båda äro bundna av kollektivavtalet, övergår jag härefter till spørsmålet om förhållandet, då endast arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal. De sakkunniga hava här föreslagit en bestämmelse av innehåll, att om arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, hos sig anställt arbetare, för vilken avtalet icke är bindande, avtalet dock skall lända till efterrättelse mellan dem, såframt överenskommelse icke träffats om andra villkor. Denna bestämmelse synes i vissa yttranden hava missuppfattats. Stadgandet innebär icke, att arbetsgivaren är skyldig att tillämpa kollektivavtalet vid slutande av enskilt arbetsavtal med arbetare, som icke själv är bunden av kollektivavtalet. Ej heller innebär detsamma, att arbetaren genom slutandet av det enskilda arbetsavtalet blir bunden av kollektivavtalet. Regeln innebär allenast, att om arbetsgivaren hos sig anställer exempelvis en oorganiserad arbetare, skall det mellan dem gällande enskilda arbetsavtalet anses slutet på samma villkor, som angivas i kollektivavtalet, med mindre uttrycklig överenskommelse träffats om andra villkor. Man presumerar sålunda en avsikt hos kontrahenterna att vilja låta kollektivavtalets bestämmelser gälla. Då här icke är fråga om en direkt verkan av kollektivavtalet, synes bestämmelsen knappast hava sin plats i en lag om kollektivavtal utan snarare i en lag om enskilda arbetsavtal. På sätt jämväl framhållits i vissa yttranden torde regeln komma till skälig tillämpning även utan uttryckligt stadgande. Jag har därför uteslutit den från det nu föreliggande förslaget.

En härmed sidoordnad fråga är om rättsverkningarna av att i kollektivavtal stadgas *förpliktelse* för arbetsgivare att iakttaga kollektivavtalets bestämmelser vid slutandet av enskilda arbetsavtal med oorganiserade arbetare. I denna del ansluter jag mig helt till de sakkunnigas förut återgivna yttrande. Då arbetaren icke är bunden av kollektivavtalet och sålunda icke förpliktad att iakttaga dess regler, kan arbetsgivarens förpliktelse icke medföra, att kollektivavtalets regler automatiskt träda i tillämpning, men om arbetsgivaren åsido-

sätter sin förpliktelse, ådrar detta honom skadeståndsskyldighet i förhållande till den arbetarorganisation, som slutit kollektivavtalet.

Det har på sin tid ifrågasatts att i lag stadga dylik förpliktelse för arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, att iakttaga dess regler vid överenskommelser med oorganiserade arbetare. En sådan bestämmelse har jag icke ansett lämpligt att upptaga.

4 §.

Ett av de problem inom kollektivavtalslagstiftningen, vars lösande erbjuder särskilda svårigheter, är spørgsmålet om tillåtligheten under sådant avtalsbestånd av arbetsinställelse eller annan dylik stridsåtgärd från arbetsgivares eller arbetares sida. I vissa länder har denna fråga icke blivit löst i lagstiftningen. Det blir då att i varje särskilt fall bedöma, huruvida en vidtagen åtgärd kan anses stå i strid med avtalet. I andra länder hava däremot i lag givits mer eller mindre vidsträckta förbud mot stridsåtgärder. *Den norska lagen* stadgar sålunda, att för lösande av tvist om kollektivavtals giltighet, rätta innebörd eller bestånd icke får tillgripas strejk eller lockout. Är fråga om tvist rörande arbets- eller lönevillkor eller andra arbetsförhållanden, som ej regleras av kollektivavtal, får sådan åtgärd vidtagas först efter förloppet av vissa i lagen angivna tidsperioder. Gäller tvisten upprättande av kollektivavtal, som skall avlösa ett gällande avtal, får stridsåtgärd ej användas förrän sistnämnda avtal utlupit. I *den finska lagen* stadgas, att föreningar och arbetsgivare, som äro parter i kollektivavtal, äro skyldiga att undvika alla mot avtalet i dess helhet eller någon enskild bestämmelse däri riktade kampåtgärder. Likartade bestämmelser finnas i *det tyska förslaget*.

*Avtalets
verkan be-
träffande
vidtagande
av strids-
åtgärder.
Frammande
rätt.*

Vid framläggande av det till grund för 1910 års proposition liggande förslaget framhöll föredragande departementschefen bland annat såsom självklart, att liksom i fråga om varje annat mellan två kontrahenter ingånget avtal bestämmelserna i ett kollektivavtal icke finge förändras genom ensidigt förfarande från endera sidan. Såsom obehörigt måste därför framstå användandet i sådant syfte av de påtryckningsåtgärder, vilka i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare plägade komma till användning, nämligen arbetsinställelse (lockout eller strejk) samt därmed förbunden eller jämväl självständigt vidtagen blockad, bojkott eller annan till sin verkan därmed likartad åtgärd. Ej heller då tvist uppkomme om tolkning eller tillämpning av avtalet finge de nämnda medlen komma till användning. Det föreläge då en rättstvist, för vars lösande självhjälpens maktmedel ej finge tillgripas utan som borde behandlas och avgöras av de för sådant ändamål av samhället inrättade dömande organen. De sålunda angivna rättsreglerna syntes fullt uppbäras av det allmänna rättsmedvetandet. Emellertid hade man på sina håll velat giva kollektivavtalet en innebörd av mera vittgående betydelse. Med utgångspunkt i den omständigheten, att avtalet hade till ändamål att genom enhetligt reglerande av arbetsvillkoren inom visst arbetsområde och dessas fastställande för någon tid framåt förekomma tvister mellan arbetsgivare och arbetare samt skapa arbetsfred under den så bestämda tiden, hade man velat göra gällande, att under

1910 års
förslag.

avtalstiden varje användande av förenämnda kampmedel i vad syfte det vara månde måste vara otillåtet och strida mot vad parterna med avtalets ingående åsyftat. Under giltighetstiden skulle inga som helst störande avbrott i arbetet få förekomma. Berörda mening kunde departementschefen icke dela. Huru önskvärt det än vore, att kollektivavtalet kunde medföra en dylik verkan, kunde dock den förpliktelse, man sålunda velat pålägga arbetsgivare och arbetare, vilka vore bundna av ett sådant avtal, icke härledas ur avtalets begrepp. Någon skyldighet för arbetsgivare att hålla sitt arbetsföretag i gång eller för arbetare att kvarstå i arbetet grundlades icke genom kollektivavtalet. Därigenom vore naturligtvis icke uteslutet, att genom positiv lagstiftning kunde åt kollektivavtalet givas en sådan innebörd. Efter en undersökning, huruvida förutsättningarna för ett stadgande i nämnda syfte vore för handen och en redogörelse särskilt för användningen av sympatilockout och sympatistrejck höll emellertid departementschefen före, att övervägande skäl talade för att, åtminstone för det dåvarande, icke i lagen införa ett allmänt förbud mot arbetsinställelse och liknande åtgärd under avtalstiden utan stanna vid att meddela sådant förbud i de fall, då någon tvekan om dess rättmätighet och verkan i avsedd riktning icke kunde råda. Intill dess ytterligare erfarenhet vunnits, som kunde berättiga att i lagen i större omfattning begränsa parternas handlingsfrihet i berörda hänseende, måste alltså överlämnas åt dessa att efter beprövande av omständigheterna i varje fall genom bestämmelse i kollektivavtalet själva pålägga sig den ytterligare inskränkning i rätten att vidtaga omförmälda åtgärder, som kunde finnas lämplig och möjlig.

I enlighet med det anförda intogs i det till lagrådet remitterade förslaget förbud mot vidtagande av kampåtgärd i syfte att åstadkomma ändring i avtalets bestämmelser eller på grund av tvist om tolkning eller tillämpning av detsamma. Därjämte föreskrevs, att i annan tvist sådan åtgärd icke finge vidtagas innan förhandlings- eller förlikningsförfarande igångsatts.

Lagrådet framhöll i sitt yttrande inledningsvis, att det tydligen ur arbetsfredens synpunkt varit högligen önskvärt, om åt lagen kunnat givas det innehåll, att varje slags arbetsinställelse under avtalstiden vore förbjuden. Ett dylikt förbud kunde emellertid icke tillstyrkas. Sympatilockouten ansåges av arbetsgivarna för ett vapen, som de icke utan stort men kunde avhända sig. Tydligt vore, att under sådana förhållanden en lagbestämmelse, som med kollektivavtal förknippade ovillkorligt förbud mot arbetsinställelse, lätt kunde hava till följd, att arbetsgivarna i största möjliga mån sökte undvika att ingå kollektivavtal. Om det sålunda måste anses välbetänkt att såsom i förslaget skett möjligheten att anställa sympatilockout eller sympatistrejck tillsvidare bibehölles för dem, som ingått kollektivavtal, följde emellertid därav ingalunda, att lagen alltid behövde förbliva på nämnda i och för sig föga tillfredsställande ståndpunkt. Det vore att hoppas, att kollektivavtalet kunde beredas den fulla effektivitet, från vilken man i förslaget nödgats avstå. Vidare uttalade samtliga lagrådets ledamöter, att det i förslaget intagna förbudet mot stridsåtgärder borde utsträckas att avse jämväl vidtagande av dylik åtgärd med anledning av tvist om bestämmelse, som skulle

gälla efter avtalstidens utgång. En ledamot av lagrådet hemställde dessutom om förbud mot arbetsinställelser i tvister rörande kontrahenternas inbördes förhållanden under avtalstiden jämväl i den mån de ej blivit på bindande sätt reglerade genom kollektivavtalet eller lagen. Därmed borde förenas bestämmelser om ett skiljenämnds-förfarande för avgörande av dylika tvister. Tillika påpekades, att sympatistrejker och sympatilockouter icke borde vara tillåtna i något fall, då ändamålet vore att bispringa dem, vilka själva vore av lag eller avtal förhindrade att vidtaga arbetsinställelse eller likartad åtgärd.

Föredragande departementschefen fann intet vara att invända mot intagande i lagen av förbud mot stridsåtgärd för genomdrivande av bestämmelse, som skulle gälla efter avtalstidens utgång. Dock borde undantag gälla för det fall att strid om den ifrågavarande bestämmelsen redan lojalt börjat — d. v. s. upptagits mellan arbetsgivare och arbetare, som ej vore därutinnan bundna av kollektivavtal — att i nämnda strid genom sympatilockout eller sympatistrejki indragits arbetsgivare och arbetare, för vilka kollektivavtal vore gällande, samt att avgörandet beträffande dessa senare ej sträckte sig utöver den omstridda bestämmelsen. I enlighet härmed infördes i det riksdagen förelagda förslaget, jämte förbud mot stridsåtgärder för genomförande av bestämmelser avseende tiden efter kollektivavtalets utgång, bestämmelse om undantag för nämnda av departementschefen berörda fall. Därjämte stadgades, att kampåtgärd icke finge vidtagas för bispringande av annan i fall, då för denne gällde förbud mot att själv vidtaga åtgärden.

Vid riksdagen framställdes i motioner åtskilliga yrkanden beträffande rätten att tillgripa stridsåtgärder. Å ena sidan föreslogs sålunda borttagande av det i Kungl. Maj:ts förslag ifrågasatta begränsade förbudet mot dylika åtgärder. Å andra sidan förordades införande av fullständigt förbud mot åtgärder av nämnda slag. Därjämte hemställdes om en del modifikationer i förslagets bestämmelser. Särskilda utskottet ansåg, att ingen tvekan borde råda därom, att förbud mot arbetsinställelse i syfte att åstadkomma ändring i kollektivavtal under den tid, för vilken avtalet blivit slutet, vore fullt i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen. Vidare syntes inga avgörande betänkligheter möta mot att från det område, inom vilket parterna ägde använda maktmedel, undantaga intressetvister, vilka under avtalstiden kunde uppkomma rörande förhållanden, som ej blivit reglerade i kollektivavtalet. Utskottet tillstyrkte även förbud mot arbetsinställelse för genomförande av bestämmelse, avsedd att träda i tillämpning efter utgången av det gällande kollektivavtalet, men kunde icke godkänna det i propositionen föreslagna undantaget från berörda regel. Vad slutligen anginge rättigheten för arbetsgivare eller arbetare, som vore bundna av kollektivavtal, att genom arbetsinställelse understödja andra arbetsgivare eller arbetare, funne utskottet, att omständigheterna icke för det dåvarande medgäve fullständigt borttagande av dylik rättighet. Dock syntes däri böra göras den begränsningen, att rätten att tillgripa sympatistrejki eller sympatilockout icke borde finnas i annat fall än då den, som skulle bispringas, vore obunden av kollektivavtal och själv vidtagit eller angripits med arbetsinställelse. På grund av det anförda hemställde utskottet om sådan änd-

ring i förslaget, att förbud komme att gälla mot arbetsinställelse under avtals-tiden, med undantag allenast för det fall, att åtgärden vidtoges i syfte att bispringa annan, som vore inbegripen i strid och icke vore av kollektivavtal hindrad att själv vidtaga åtgärden. Härförutom stadgades det villkor, att försök till medling i tvisten genom statens förlikningsman skulle hava ägt rum. Vad sålunda föreslagits beträffande arbetsinställelse skulle i tillämpliga delar gälla jämväl om blockad, bojkott och andra därmed jämförliga åtgärder.

I en vid utlåtandet fogad reservation hemställde nio utskottsledamöter, att till regeln om tillåtligheten av sympatistrejck och sympatilockout borde fogas ett tillägg av innehåll, att dylik åtgärd, därest den behörigen igångsatts, finge upprätthållas jämväl i ändamål att för tid efter utgången av kollektivavtalets giltighetstid i nytt avtal mellan samma parter genomföra bestämmelse, varom varit fråga i den ursprungliga tvisten. Sju andra utskottsledamöter påyrkade införande av generellt förbud mot användande under avtalstiden av alla slags stridsåtgärder, under det att en reservant yrkade, att vid jordbruk strejk eller lockout ej måtte få äga rum under någon som helst form.

Förlikningsmännen anslöto sig till utskottets förslag, att det under kollektivavtalets giltighetstid skulle vara kontrahenterna förbjudet att i anledning av några som helst deras mellanhavanden vidtaga arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd. Förbud borde således stadgas mot företagande under avtals-tiden av sådan åtgärd icke blott i rättstvister utan även i intressetvister rörande förhållanden, som ej blivit reglerade i avtalet, eller för genomdrivande av framtida avtalsbestämmelser. Vad anginge sympatistrider funne förlikningsmännen, att dylika åtgärder icke kunde för det dåvarande helt förbjudas. Förlikningsmännen höllo emellertid före, att sympatistrider skulle vara otillåtna, där ej annat förbehåll skett i avtalet. En av förlikningsmännen biträdde utskottets förslag.

Kommerskollegium förordade i sitt utlåtande, att i lagen måtte införas förbud mot varje slags arbetsinställelse under kollektivavtalets giltighetstid i anledning av alla slags tvister mellan dem, som vore bundna av avtalet. Där- emot borde frågan om sympatistriders otillåtlighet tillsvidare lämnas öppen. Genom en sådan lösning av frågan vore den bestämda fördelen vunnen, att man å ena sidan finge lagfästade de delvis mycket viktiga inskränkningar i avtalsbundna parter rätt till arbetsinställelse, varom enighet på alla håll i stort sett vore rådande, medan man å andra sidan undveke att i lag giva något som helst positivt medgivande av sympatistriders berättigande.

1911 års
förslag.

I det förslag, som låg till grund för den till 1911 års riksdag avlätna propositionen, stadgades, att under avtalstiden ej finge vidtagas arbetsinställelse eller annan därmed jämställd åtgärd i anledning av tvist mellan arbetsgivare och arbetare, som vore bundna av avtalet. Däremot fanns icke något förbud mot sympatistrid. Märkas bör, att i det samtidigt utarbetade förslaget till lag om vissa arbetstvister föreskrevs den begränsningen, att stridsåtgärd ej finge vidtagas för att bispringa annan, då för honom gällde förbud mot att

själv vidtaga åtgärden. Denna inskränkning gällde oavsett huruvida den, som önskade bistå annan, vore bunden av kollektivavtal eller icke.

Vid förslaget granskning i lagrådet uttalade tre ledamöter var för sig starka betänkligheter mot upptagande av ett förbud mot stridsåtgärder i anledning av tvist mellan de av kollektivavtal bundna arbetsgivarna och arbetarna rörande förhållande, varom bestämmelse ej träffats i avtalet, utan att samtidigt i lag anvisades någon utväg för att få dylika intressetvister lösta. Två ledamöter hemställde i anslutning därtill, att förbudet måtte kompletteras med bestämmelser om skyldighet för parterna att för avgörande av intressetvister under avtalstiden underkasta sig skiljedom. Departementschefen ansåg emellertid förslaget i denna del böra lämnas orubbat.

Jämväl vid 1911 års riksdag framställdes på denna punkt ett flertal yrkanden. Sålunda upptogs ånyo förslagen såväl om uteslutande av alla bestämmelser om användandet av arbetsinställelse och andra stridsåtgärder, som om förbud mot varje stridsåtgärd under avtalstiden. Utskottet ansåg sig emellertid icke kunna tillstyrka något av berörda yrkanden. Emellertid föreslogs i lagen om vissa arbetstvister den ytterligare begränsningen, att sympatiåtgärd ej finge vidtagas, där ej i den ursprungliga tvisten förhandling ägt rum eller ock ej kommit till stånd på grund av tredska å motsidan. I avgiven reservation yrkade en ledamot, att bestämmelserna rörande stridsåtgärder måtte utgå.

I socialstyrelsens år 1916 framlagda förslag stadgades förbud för parter bundna av kollektivavtal att tillgripa stridsåtgärder i rättstvister mellan dem, — detta uttryck så fattat, att därunder inbegreps jämväl frågor om ändring i kollektivavtals bestämmelser under dess giltighetstid. Tillika skulle gälla förbud mot stridsåtgärder under nämnda tid i anledning av tvist mellan parterna om framtida avtalsbestämmelser. Däremot ville styrelsen ej ifrågasätta förbud mot stridsåtgärder på grund av tvist rörande förhållande, som ej reglerats i avtalet.

1916 års
förslag.

Socialfullmäktigen von Sydow ansåg, att förbudet mot tillgripande av stridsåtgärd för genomförande av bestämmelse, avsedd att gälla efter kollektivavtalets upphörande, borde kompletteras med bestämmelse, att därest tillåten sympatiåtgärd vidtagits, densamma finge fullföljas jämväl i ändamål att för tid efter utgången av det gällande avtalet i nytt avtal mellan samma parter genomföra bestämmelse, varom i den ursprungliga tvisten varit fråga.

Socialfullmäktigen Lindqvist hemställde, att förbudet mot stridsåtgärd för genomdrivande av bestämmelse, avsedd att gälla efter kollektivavtalets upphörande, måtte utgå.

I de avgivna yttrandena över socialstyrelsens förslag framställdes ett stort antal yrkanden i förevarande fråga. Sveriges bageriidkareförening och svenska murareförbundet ansågo, att lagen borde förbjuda varje användande av stridsåtgärd. Svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd ävensom svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet hemställde, att förbudet mot tillgripande av stridsåtgärd för genomförande av bestämmelse, avsedd att gälla efter kollektivavtalets upphörande, måtte uteslutas, under det att Sveriges verkstadsför-

ening biträdde den av von Sydow uttalade meningen. Svenska gjutareförbundet och svenska metallindustriarbetareförbundet samt svenska måleriarbetareförbundet ansågo, att part skulle vara berättigad att vidtaga stridsåtgärd, då motparten gjort sig skyldig till handling, som strede mot kollektivavtalet. Av flera arbetarförbund framhölls, att den i lagen givna bestämningen av stridsåtgärder borde förtydligas eller fullständigas, och ett förbund gjorde gällande, att lagen borde förbjuda allenast arbetsinställelser och icke andra kampmedel.

De
sakkunniga.

I de sakkunnigas utkast, 4 §, föreskrives, att under den tid kollektivavtal är gällande arbetsgivare eller arbetare, som äro bundna av avtalet, ej må vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd vare sig på grund av tvist om avtalets fullgörande eller om dess giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller för att åstadkomma ändring i avtalet eller för att genomföra bestämmelse, avsedd att träda i tillämpning efter det avtalet utlupit. Därest i avtalet stadgats förbud att även i annat fall vidtaga stridsåtgärd, skall det lända till efterrättelse. Den som är bunden av kollektivavtal må ej heller vidtaga kampåtgärd för att därmed bispringa annan i fall, då denne själv är förbjuden vidtaga dylik åtgärd.

Härom anföra de sakkunniga i motiveringen:

»Kollektivavtalet har två huvudfunktioner. Den ena är uppgiften att uppställa normer för de enskilda arbetsavtalen. Den andra är att tjäna såsom fredsdokument, d. v. s. att för en tid framåt skapa fred på arbetsmarknaden. Tidigare betonades detta senare syfte hos kollektivavtalet än starkare. Under den tid ett avtal var gällande, ansågs arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd icke under några förhållanden få förekomma. Efter hand har denna åskådning modifierats. Större vikt har lagts vid avtalets betydelse att främja enhetliga arbetsvillkor, och det har ansetts, att stridsåtgärder under vissa omständigheter böra medgivas. Av kollektivavtalets natur följer emellertid, att vidtagande av stridsåtgärder i regel icke kan tillåtas.

I allmänhet torde man anse, att det icke kan medgivas parterna i ett kollektivavtal att under avtalstiden tillgripa stridsåtgärder på grund av tvist rörande avtalets fullgörande eller om dess giltighet, bestånd eller rätta innebörd. Med hänsyn härtill har i första punkten av förevarande paragrafs första stycke upptagits ett dylikt förbud. Naturligen gäller detta förbud vare sig den bestämmelse i avtalet, som är föremål för tvist, avser förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare eller den angår organisationernas mellanhavande.

Av kollektivavtalets natur följer även omedelbart, att parterna icke få under avtalstiden använda stridsåtgärder för åstadkommande av ändring i det gällande avtalets bestämmelser. Någon tvekan synes icke heller inom arbetsgivar- och arbetarkretsar råda om parternas skyldighet att underlåta vidtagande av stridsåtgärder i oförmälda syfte. Även denna uppfattning har kommit till uttryck i första styckets första punkt. Bestämmelsen berör icke frågan om användande av nu ifrågavarande påtryckningsmedel i tvist rörande ämne, som icke behandlats i avtalet, d. v. s. för åstadkommande av komplettering av avtalets bestämmelser. Besvarandet av spørgsmålet, huruvida ett framställt yrkan-

de avser ändring eller komplettering av avtalet, erbjuder dock ofta betydande svårigheter. Avgörandet kommer i varje fall att bliva beroende på en tolkning av avtalets innebörd med beaktande särskilt av vad som kan anses falla inom avtalets naturliga ram. Av mycket stor betydelse blir härvid vad som förekommit vid förhandlingar rörande avtalets tillkomst. Tydligt är, att den omständigheten, att en viss fråga icke beröres i avtalet, ej i och för sig utgör fullt bevis, att densamma ej blivit reglerad genom avtalet. Ofta kan avtalets tystnad på denna punkt anses innebära ett avgörande. Visserligen vore det med hänsyn till arbetsfreden synnerligen önskvärt, att förbud kunde meddelas även mot tillgripande under avtalstiden av stridsåtgärd i tvist rörande fråga, som ej vunnit sin lösning i avtalet. Ett sådant förbud skulle ock stå i god överensstämmelse med kollektivavtalets natur av fredsdokument. Emellertid torde det tyvärr ej vara möjligt att för närvarande införa bestämmelser i detta syfte. Härför skulle erfordras, att man ägde tillgång till ett av lagen reglerat sätt för lösande av sålunda uppkommen intressetvist, något som nu saknas och även faller utom ramen för den föreliggande lagstiftningsuppgiften.

Däremot torde det vara lämpligt att i ett hänseende stadga förbud mot inledande av konflikt i fråga, som ej reglerats genom avtalet. Därest kontrahenterna finge öppna strid om bestämmelse, som skulle träda i tillämpning efter avtalets utlöpande, skulle detta kunna innebära vådor för arbetsfreden. Kollektivavtalets värde skulle förringas, om kontrahenterna på detta sätt kunde fritt åsidosätta avtalets bestämmelser om utlöpningstid. I viss mån kan en dylik tvist anses röra ändring av sistnämnda bestämmelser. Första punkten av första stycket innehåller därför förbud mot användande under avtalstiden av stridsåtgärd jämväl i tvist om bestämmelse, som skall gälla efter det avtalet utlupit.

I första punkten av första stycket beröres icke direkt sådan stridsåtgärd, som företages icke på grund av tvist mellan parterna i kollektivavtalet utan för att bistå annan, som är invecklad i arbetsstrid. Av punktens avfattning framgår emellertid indirekt, att lagen icke hindrar företagande av dylik sympatiåtgärd. Naturligen kunna ur samhällets synpunkt starka skäl anföras för meddelande av förbud jämväl mot sympatistrider. Med hänsyn till den uppfattning, som i denna fråga är rådande bland såväl arbetsgivare som arbetare, torde emellertid uppställande av ett sådant förbud för närvarande icke vara lämpligt. I ett avseende läser det emellertid vara nödvändigt att i lagen beröra sympatiåtgärderna. Förbud måste nämligen stadgas för dylik åtgärd i de fall, då den, som genom åtgärden skall bispringas, själv är rättsligen förhindrad att vidtaga stridsåtgärd. Bestämmelse härom har intagits i andra stycket av förevarande paragraf. Föreskriften gäller såväl då den, som genom åtgärden skall understödjas, genom lagens regler är hindrad att företaga enahanda åtgärd, som då åtgärden är förbjuden i det för honom gällande avtalet.

Tydligt är nämligen, att kontrahenterna böra hava frihet att träffa överenskommelse om förbud utöver de i lagen givna mot vidtagande av stridsåtgärd.

gärder. Jämlikt andra punkten i första stycket av denna paragraf skall sådan överenskommelse lända till efterrättelse.

I förevarande paragraf betecknas de stridsåtgärder, varom är fråga, såsom arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd. Uppräkningen gör sålunda icke anspråk på att vara fullständig. Det blir beroende på prövning i varje särskilt fall, huruvida en vidtagen positiv handling eller underlåtenhet skall anses såsom stridsåtgärd. Givetvis skola dit hänföras även förtäckta stridsåtgärder.»

Yttranden. *Sveriges bageriödkareförening* har ansett, att rättsordningens och de olika näringarnas intressen skulle bäst tillgodoses därigenom att lagen stadgade ett allmänt förbud emot alla slags lockouter, strejker och dylikt under avtalstiden, såvida icke parterna genom uttryckliga bestämmelser i avtalen själva fastslagit en sådan rätt. Denna mening har uttalats även av *svenska städernas förhandlingsorganisation*. *Telegrafstyrelsen*, *arméförvaltningen* och vissa andra militära förvaltningsorgan hava framhållit, att därest lagen skulle erhålla tillämpning även å avtal, som slutits av staten, beträffande dylika avtal borde meddelas ett allmänt förbud mot arbetsinställelse. *Marinförvaltningen* har ifrågasatt, om icke strejk borde vara helt förbjuden vid samhällsviktiga företag. *Socialstyrelsen* har gjort gällande, att det i första stycket av 4 § i utkastet stadgade förbudet borde så begränsas, att det ej komme att omfatta stridsåtgärd för genomförande av framtida avtalsbestämmelse. Såsom grund härfor har anförts vanskligheten att få ett dylikt utöver de rena rättstvisternas område gående förbud respekterat. Slutligen har *svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivaresektion* framhållit, att i lagen borde direkt uttryckas, att de där givna bestämmelserna avsåge även förtäckta stridsåtgärder.

Landssekreteriatet har framhållit, att omförmälda bestämmelser innebure förbud för arbetare att inställa arbetet även då avlöning för utfört arbete ej utbetalades. Ett sådant förbud skulle för arbetarna, särskilt inom byggnadsindustrien, komma att medföra osäkerhet och stora ekonomiska förluster. Många av de företagare, som i spekulationsssyfte uppförde husbyggnader, saknade det ekonomiska underlaget för arbetets utförande. Det inträffade därför icke så sällan, att arbetarna då arbetet började bliva färdigt ej finge ut avlöning och inestående ackordsöverskott. Vid sådant förhållande plägade fackorganisationen utfärda blockad å arbetet, som kvarstode tills lönen utbetalts, oavsett om företaget bytte ägare en eller flera gånger. Den spekulant, som övertog det blockerade arbetsföretaget, visste, att han i sina kalkyler måste inräkna de resterande arbetslönerna, om han avsåge att göra företaget färdigt. Sådana av arbetarna företagna arbetsinställelser och blockader betraktades icke nu såsom stridande mot kollektivavtalen, enär man å ömse håll vore medveten om, att arbetarna icke ägde möjlighet att fortsätta arbeta utan avlöning under den tid, som åtginge för att få frågan eventuellt ordnad genom domstolsförfarande. Därtill komme, att man vore lika medveten om att arbetarna i en mängd fall icke skulle utfå sina tillgodohavanden, därest endast rättsligt förfarande skulle komma till användning. Ehuru risken av blockad verkade återhållande på spekulationsföretagarnas försök att undandraga

sig utbetalning av intjänta arbetslöner och ackordsöverskott, nödgades dock fackorganisationerna inom byggnadsindustrien att i ett mycket stort antal fall årligen företaga arbetsinställelser eller blockader för att utfå resterande arbetslöner till belopp, som årligen uppginge till flera hundratusental kronor. Det syntes vara oriktigt att i lag förbjuda ett tillvägagångssätt, som tidigare icke ansetts stå i strid med kollektivavtalet.

I detta sammanhang bör nämnas, att *svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges skräddaremästares centralförening* ansett, att från det i paragrafen stadgade förbudet för part att tillgripa stridsåtgärd borde göras undantag för det fall, att motparten av arbetsdomstol förklarats skyldig till avtalsbrott. Till utveckling härav har anförts följande exempel. En fackförening hade ingått kollektivavtal med en arbetsgivare. Fackföreningen bröte avtalet och anordnade strejk under avtalstiden. Saken droges inför domstol, vilken konstaterade avtalsbrottet och ådömde fackföreningen skadestånd. Emellertid hade fackföreningarna mycket sällan några tillgångar; de tillfördes nämligen den högre organisationen, fackförbunden. Det vore därför sannolikt, att om en fackförening bleve dömd att utgiva skadestånd, detta icke kunde utmättningsvis uttagas. Ifall fackföreningen efter domens avkunnande fortsatte strejken, vore arbetsgivaren förhindrad att vidtaga lockout och andra arbetsgivare förhindrade att företaga sympatiåtgärd. I ett sådant fall kunde den avtalsstridiga strejken fortsättas nära nog så länge som helst, då fackförbundet utan svårighet kunde underhålla de strejkande arbetarna och förbundet som sådant icke kunde ådömas någon skadeståndsskyldighet. Visserligen skulle vid bestämmande av skadestånd hänsyn tagas till den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst och framför allt till frågan, huruvida han själv genom otillåten stridsåtgärd eller på annat sätt brutit mot avtalet. I dylika fall borde skadeståndsplikten ej sällan helt bortfalla. Det vore möjligt, att man som ett korrektiv mot upprepat avtalsbrott från den ena partens sida tänkt sig en olovlig stridsåtgärd från den andra parten, företagen under förhoppning att vinna befrielse från skadeståndsskyldighet. Emellertid vore det föga sannolikt, att en arbetsgivare i nyssnämnda fall skulle vilja underkasta sig risken att bli dömd till skadestånd, och för övrigt finge det anses troligt, att han alldeles oavsett skadestandsfrågan icke gärna skulle vilja handla så, att han offentligen med rätta bleve stämplad såsom avtalsbrytare. Naturligen kunde enligt 9 § i utkastet i omförmälda fall arbetsgivaren hava utsikt att få kollektivavtalet förklarat ogilt av arbetsdomstol. Men en sådan åtgärd skulle arbetsgivaren i de flesta fall helt säkert icke önska och ur arbetsfredens synpunkt vore den säkerligen heller icke att rekommendera, ty i och med densamma bleve tvisten å arbetsplatsen mera komplicerad och svår att få bilagd.

Beträffande andra stycket i 4 § av de sakkunnigas utkast har *landssekreteriet* anført, att föreskriften syntes bli mycket svår att tillämpa mot arbetsgivarna. Det undandrog sig nämligen all kontroll, om arbetsgivare på grund av utsända »svarta listor» vägrade anställa arbetare, som av annan arbetsgivare hölles ute i lagstridig arbetsavstängning.

Departement-
schefen

Förevarande paragraf, i vilken med vissa ändringar sammanförts innehållet i 4 och 5 §§ av de sakkunnigas utkast, ger regler om kollektivavtalets karaktär av så kallat fredsdokument, och stadgandet kan därför anses utgöra huvudpunkten i det föreliggande lagutkastet.

I mera populärt språkbruk plägar man skilja konflikter mellan arbetsgivare och arbetare i så kallade rättstvister och så kallade intressetvister. Dessa beteckningar äro i och för sig icke särdeles väl valda, då alla slags tvister, såväl på detta som på andra områden, kunna sägas vara intressetvister i den meningen, att de uppkommit på grund av motsatta intressen. I korthet uttryckt måste emellertid med rättstvist förstås en tvist, där den ena parten mot den andra hävdar en rättighet, som han redan förvärvat eller i varje fall anser sig hava förvärvat genom ett mellan parterna slutet avtal. Vid en intressetvist åter rör sig tvisten på ett genom avtal icke reglerat område; parterna tvista om ordnande av arbetsförhållanden utan att vare sig den ena eller den andra kan åberopa någon juridisk rätt; deras intressen stå således oförmedlade emot varandra. Då det gäller att genom lagstiftningen fastslå, i vilka fall stridsåtgärder icke få tillgripas för slitande av tvister mellan kollektivavtalsbundna parter, kan skillnaden mellan rättstvister och intressetvister i huvudsak läggas till grund för avgörandet. Vissa avvikelser äro emellertid nödvändiga.

Innan jag närmare ingår på dessa frågor måste jag nämna några ord till bemötande av en jämväl i vissa inkomna yttranden företrädd ståndpunkt, nämligen att alla stridsåtgärder böra förbjudas i förhållandet mellan avtalsbundna parter. Detta torde för närvarande icke kunna ske. Ett kollektivavtal behöver icke innebära en fullständig reglering av arbetsförhållandena. Det kan tänkas, att på ett svårorganiserat arbetsområde parterna icke kunna komma till enighet annat än beträffande vissa allmänna avtalsfrågor och angående dessa sluta ett kollektivavtal, medan en mängd spörsmål — kanske t. o. m. lönefrågan — måste lämnas utan kollektiv reglering. Det synes då icke lämpligt att förbjuda parterna att vidtaga stridsåtgärder för slitande av tvister beträffande de icke avtalsreglerade frågorna, därför att de på ett mera begränsat område lyckats bliva eniga om ett avtal. Om det däremot framdeles finnes möjligt att genom lagstiftningen förbjuda stridsåtgärder även för slitande av tvister mellan organisationer, som alls icke äro bundna av avtal — något som förutsätter skapandet av lämpligt organ för auktoritativt avgörande av intressetvister — bliva även avtalsbundna organisationer helt förhindrade att vidtaga stridsåtgärder på grund av arbetsförhållandena. Men i sådant fall sker detta beträffande de genom avtalet oreglerade frågorna icke på grund av avtalsbundenheten utan därför att tvister om dessa frågor skola bedömas på samma sätt som andra intressetvister. Däremot kan det sättas i fråga, huruvida parter, som äro bundna av kollektivavtal, möjligen skola förbjudas att vidtaga stridsåtgärder för syften, som ligga helt utanför deras inbördes förhållande, således när varken rättstvist eller intressetvist föreligger dem emellan. Härvid avses särskilt de så kallade sympatiåtgärderna. Det torde emellertid på såväl arbetsgivar- som arbetarsidan råda enighet därom, att sympatiåtgärder böra vara

tillåtna. De äldre lagförslag, som framkommit i vårt land, upptogo ej heller förbud mot sympatiåtgärder, och de skäl, som föranledde detta ståndpunkts-tagande, hava enligt min mening fortfarande giltighet. Förslaget upptar dock en särskild inskränkning i rätten till sympatiåtgärd, vartill jag återkommer i det följande.

Om sålunda lagen torde böra angiva, i vilka fall stridsåtgärd skall vara förbjuden, samt man härvid i huvudsak kan följa den uppdelning, som ligger i skillnaden mellan rättstvister och intressetvister, må dock erinras, att det kan vara föremål för meningsskiljaktigheter mellan parterna redan, huruvida en rättsfråga eller enbart en intressefråga föreligger. Ett par exempel torde tydligast klargöra detta förhållande. Den ena parten påstår, att ett kollektivavtal blivit behörigen uppsagt och att därför samtliga arbetsförhållanden numera äro oreglerade, varför det också är tillåtet att genom strid lösa frågan om deras ordnande. Motparten bestrider, att uppsägning ägt rum i behörig ordning, och gör sålunda gällande, att avtalet fortfarande äger bestånd med den påföljd, att arbetsförhållandena alltjämt äro reglerade. I ett annat fall har exempelvis på grund av vissa tekniska driftsändringar uppstått fråga, huru ackordslönerna för en del arbetare skola beräknas. Den ena parten påstår, att avtalet är otillämpligt i fråga om dessa arbetare och att deras löner alltså äro oreglerade. Den andra parten gör gällande, att vissa av avtalets bestämmelser, förnuftigt tolkade, giva en lösning för ackordens beräkning under de nya förhållandena. I dylika fall är frågan, om avtalet äger bestånd eller om det särskilda arbetsförhållandet är reglerat genom avtalet, att anse såsom en rättstvist. Ingendera parten bör äga rätt att genom stridsåtgärder försöka genomdriva sin mening i frågan, huruvida avtalet äger bestånd eller icke eller huruvida avtalet är tillämpligt eller icke på det särskilda förhållande, varom fråga är. Först om det blivit i laga ordning fastställt, att avtalet icke äger bestånd eller icke är tillämpligt, äro parterna berättigade till stridsåtgärder, nämligen för lösande av den intressetvist rörande själva arbetsförhållandena, som då kan föreligga.

Beträffande de fall, i vilka stridsåtgärder skola vara förbjudna, överensstämmer förslaget i huvudsak med de sakkunnigas utkast. Fallen hava uppdelats i fyra särskilda punkter, och jag skall i det följande något uppehålla mig vid var och en av dessa.

Punkt 1. Allmän enighet torde råda därom, att stridsåtgärd bör vara förbjuden för genomdrivande av vederbörandes mening i tvist om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd. En tvist om giltigheten föreligger exempelvis när parterna äro oense, huruvida ett kollektivavtal över huvud kommit till stånd. Dit torde böra hänföras jämväl en tvist, huruvida viss enskild organisationsmedlem är bunden av avtalet. Till tvist om avtalets bestånd räknas exempelvis en uppkommen fråga, huruvida avtalet blivit behörigen uppsagt eller skall anses vara förlängt. Tvist om avtals innebörd föreligger dels då parterna äro oense om visst arbetsförhållande skall anses reglerat genom avtalet och dels då enighet väl råder härom men parterna hava olika mening, huru avtalet rätteligen är att förstå på viss punkt.

Emellertid kunna fall förekomma, där meningsskiljaktighet icke råder om avtalet eller dess innebörd men tvist likväl kan uppstå, nämligen huruvida ett visst förfarande med hänsyn till de faktiska omständigheterna skall anses strida mot avtalet. I samband med biläggande av en konflikt har exempelvis avtalats, att trakasserier icke få förekomma, och tvist uppstår därefter, huruvida avskedandet av vissa arbetare med hänsyn till orsakerna till avskedandet skall anses hava inneburit trakasseri. Ett annat exempel erbjuder det fall, att i kollektivavtal, däri stadgats viss uppsägningstid för den händelse arbetsgivare vill avskeda arbetare, tillika medgivits arbetsgivare att utan iakttagande av uppsägningstid entlediga arbetare på grund av försummelse i arbetet samt tvist uppstår, huruvida en arbetare gjort sig skyldig till sådan försummelse, att hans entledigande utan iakttagande av uppsägningstid varit berättigat. Tydligt bör stridsåtgärd vara förbjuden även i dylika fall.

Nu förhåller det sig emellertid så, att även en tvist om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd oftast tar sig uttryck i ett förfarande från den ena parten, som den andra förmenar strida mot avtalet. Med anledning härav har det synts vara att föredraga att såsom huvudfall, då stridsåtgärd enligt denna punkt skall vara förbjuden, upptaga fall av tvist rörande förfarande, som förmenas strida mot kollektivavtal, samt härtill anknyta en regel, att stridsåtgärd skall vara förbjuden jämväl på grund av tvist om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd, ändå att tvist ej är om förfarande, som ovan sägs. Härmed vinnes också överensstämmelse med den av mig föreslagna avfattningen av 11 § i lagen om arbetsdomstol.

Emellertid bör stridsåtgärd vara förbjuden icke blott vid tvist, huruvida visst förfarande strider mot avtalet, utan även vid tvist, huruvida visst förfarande strider mot förevarande lag. Den omständigheten att den ena parten företagit exempelvis en stridsåtgärd, som han anser vara i det speciella fallet tillåten men som motparten anser otillåten, bör uppenbarligen icke få föranleda den sistnämnda att i sin tur tillgripa stridsåtgärd. Även bestämmelse härom har inryckts i det föreslagna stadgandet. I yttranden har framhållits önskvärdheten av ett undantag från denna regel. Om en stridsåtgärd från den ena sidan av domstol konstaterats stå i strid med avtalet eller lagen men åtgärden ej häves i anledning av domslutet, borde den andra sidan hava rätt att vidtaga motåtgärder. Den sålunda väckta frågan torde lämpligast behandlas i samband med stadgandet i 8 § av förevarande lagförslag, och jag skall därför i nämnda sammanhang återkomma till frågan.

I sitt yttrande har landssekreteriatet fäst uppmärksamheten vid det förhållandet, att blockad ofta brukar utfärdas mot arbetsföretag, särskilt inom byggnadsindustrien, när arbetsgivaren icke punktligt utbetalar lönerna, och det har framhållits, att genom lagstiftningen hinder icke borde uppställas mot ett dylikt förfaringssätt, varigenom arbetarna på ett snabbare sätt än med anlitande av rättsmedel förhjälpes till sin rätt. Häremot må emellertid framhållas, att därest ett principiellt förbud mot stridsåtgärder är påkallat av allmänna samhällsintressen, undantag icke kan göras för att bereda möjlighet till en måhända bekväm självhjälp, helst arbetarna, om de anlita van-

ligt rättsligt förfarande, i det åsyftade fallet hava en stark ställning på grund av den förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs, som enligt 17 kap. 4 § handelsbalken tillkommer dem. Det må erinras, att värdet av denna förmånsrätt blivit höjt genom en år 1926 genomförd lagändring. I de åsyftade fallen är enligt förevarande stadgande stridsåtgärd otillåten i den mån en verklig tvist mellan parterna givit anledning till arbetsgivarens underlåtenhet att utbetala lönerna. Att de arbetare, som icke i föreskriven tid utfå sina löner, upphöra att arbeta, behöver uppenbarligen icke i och för sig innefatta en stridsåtgärd.

Punkt 2. I denna punkt upptages förbud mot stridsåtgärd för att söka åstadkomma ändring i avtalet. På sätt redan förut framhållits har det däremot icke ansetts riktigt att för närvarande stadga förbud mot stridsåtgärder för att lösa rena intressetvister under avtalstiden, d. v. s. tvister angående förhållanden, som icke äro reglerade genom avtalet. Såsom de sakkunniga med styrka framhållit får man emellertid i många fall icke av den omständigheten, att en fråga ej är berörd i avtalet, draga den slutsatsen, att frågan också är oreglerad. Det blir här fråga om en tolkning av avtalet enligt vanliga juridiska tolkningsregler. Om exempelvis den ena parten under avtalsförhandlingarna framfört krav på att en viss rätt måtte tillerkännas honom och den andra parten motsatt sig detta krav, måste avtalets tystnad på ifrågavarande punkt innebära, att det är genom avtalet bestämt, att den ifrågavarande rätten icke existerar. I vissa fall behöver icke ens ett krav hava framställts för att avtalet skall anses innefatta ett negativt avgörande, nämligen om fråga är att beröva, respektive tillerkänna den ena parten en rättighet, som han enligt sakens natur har, respektive saknar, om uttrycklig bestämmelse i motsatt riktning icke givits i avtalet. Arbetsgivaren har till exempel ett visst intresse av att vissa arbetare med förtroendeställning icke tillhöra arbetarnas organisation. Har ett förbud i denna riktning icke inryckts i avtalet, torde arbetsgivaren icke kunna under avtalstiden öppna en strid om denna fråga, vare sig den varit föremål för uppmärksamhet under avtalsförhandlingarna eller icke.

Punkt 3. Socialstyrelsen har i sitt yttrande gjort gällande, att förbud icke bör stadgas mot stridsåtgärd under avtalstiden rörande innehållet i ett avtal, som är avsett att träda i tillämpning, när det gamla avtalet utlöper. Jag kan icke biträda denna mening, vars genomförande skulle kunna sägas innebära ett steg tillbaka i utveckling. Det torde nämligen icke råda något tvivel om att man på såväl arbetsgivar- som arbetarsidan har en livlig känsla för det rimliga i att bestående avtalsbestämmelser om utlöpningsstad icke åsidosättas. Det lär vara ytterligt sällsynt, att en strid om blivande avtals innehåll igångsättes förrän det gamla avtalet utlupit. Däremot synes det knappast riktigt att, på sätt de sakkunniga föreslagit, förbudet mot stridsåtgärder vid tvist om blivande avtal skall vara strängare än förbudet mot dylika åtgärder under avtalstiden. Medan avtalet består föreligger ju frihet till strid beträffande icke avtalsreglerade förhållanden, och förbudet mot strid rörande blivande avtal synes därför böra begränsas till sådana frågor, som äro reglerade redan i det gamla avtalet. Skillnaden har uppenbarligen ringa praktisk betydelse,

men jag har ansett mig böra företaga en jämkning av lagtexten i nu antydd riktning.

Punkt 4. I förevarande punkt har upptagits det begränsade förbud mot sympatiåtgärder, som fanns upptaget i 4 § andra stycket av de sakkunnigas lagutkast.

Särskilt om
förenings-
fredsför-
pliktelse.
Främmande
rätt.

En fråga, som i främmande länder lösts på mycket olika sätt, är spörsmålet om de förpliktelser, som genom kollektivavtalet åläggas föreningar, vilka beröras av avtalet. I *norsk rätt* gäller, att därest medlemmar av en arbetsgivar- eller arbetarförening brutit ett kollektivavtal eller gjort sig skyldiga till olovlig arbetsinställelse, föreningen är ansvarig härför med mindre den visar, att den icke själv har del i eller med de medel, som stå till dess förfogande, sökt att hindra avtalsbrottet eller fortsättandet av det avtalsstridiga förhållandet eller den olovliga arbetsinställelsen. *Den franska lagen* föreskriver, att organisation, som är bunden av kollektivavtal, icke må vidtaga åtgärd, varigenom ett noggrant fullgörande av avtalet kan äventyras. Organisationen är emellertid icke ansvarig för detta fullgörande i vidare mån än i avtalet föreskrives. I det *nederländska förslaget* stadgas, att förening, som slutit kollektivavtal, är pliktig att lojalt verka för att dess medlemmar ställa sig avtalet till efterrättelse. Föreningen är emellertid ansvarig för sina medlemmar endast då sådant är bestämt i avtalet. Såsom nämnt är enligt *finsk lag* förening, som är part i kollektivavtal, pliktig att undvika alla mot avtalet i dess helhet eller någon enskild bestämmelse däri riktade kampåtgärder. Föreningar, som äro parter i avtalet, skola dessutom tillse, att jämväl deras medlemmar undvika sådana kampåtgärder och icke heller på annat sätt bryta mot avtalet. Samma föreskrift finnes i *det tyska förslaget*. *Den danska lagen* skiljer mellan ansvar för olovlig arbetsinställelse och ansvar för avtalsbrott i övrigt. För olovlig arbetsinställelse svarar organisation, när ej annat är överenskommet, endast då den gjort sig delaktig i den ifrågavarande arbetsinställelsens vidtagande eller fortsättande eller konflikten gäller rätta innebörden av en prislista innehållande allmänna bestämmelser eller en allmän mellan organisationerna bestående överenskommelse. För annat kontraktsbrott kan, där ej annat avtalas, ansvar ådömas organisation endast då densamma är delaktig i det påtalade förhållandet.

1910 års
förslag.

I 1910 års förslag föreskrevs, att om förening underlåte att fullgöra vad den genom kollektivavtal åtagit sig, föreningen skulle gälda all därav uppkommen skada. Ersättningsskyldighet skulle åvila jämväl förening, som medverkade till otillåten stridsåtgärd eller lämnade understöd vid icke tillåten arbetsinställelse. Vid förslagets framläggande anförde departementschefen, att olika meningar gjort sig gällande i vad mån förening, som slutit kollektivavtal, skulle anses skyldig ersätta den skada, som uppstode genom arbetsinställelse under avtalstiden av föreningens medlemmar. Från vissa håll hade ock uttalats, att man i ett rätt ordnande av dylik ersättningsplikt skulle finna det bästa medel att avvärja strejker och lockouter. Det hade framhållits, hurusom föreningarna så att säga tvingat sig fram såsom kontrahenter i avtalet och undanskjutit

de enskilda arbetsgivarna och arbetarna från att själva ordna sina förhållanden. Det vore därför i sin ordning, att föreningarna garanterade avtalets hållande. Enligt den längst gående meningen borde förening ansvara för varje arbetsinställelse, som skedde i strid mot lagens bud eller avtalets bestämmelser, även om någon försummelse från föreningens sida i fråga om övervakande av föreningsmedlemmarna icke kunde ådagaläggas. Andra, som ej velat gå så långt, hade förmenat, att ersättningsskyldighet borde drabba föreningen, då den icke vidtagit allt vad på föreningen kunnat ankomma för arbetsinställelsens förekommande. Ersättningsskyldighet i dylik utsträckning syntes dock icke kunna stadgas. Att föreningen slutit kollektivavtalet innebure icke något åtagande av garanti för föreningsmedlemmarnas åtgöranden. Föreningen kunde ej ens anses hava därigenom förbundit sig till några positiva åtgärder för avstyrande av medlemmarnas inställande av arbetet. Därav vore naturligtvis ej uteslutet, att föreningen på grund av uttryckligt åtagande i avtalet kunde vara skyldig till sådana åtgärder. En försummelse av dylika åtgärder borde visserligen ådraga föreningen skyldighet att gottgöra skada. Men kollektivavtalet syntes ovedersägligen innebära, att den förening, som deltagit i dess avslutande, förbundit sig att ej själv framkalla arbetsinställelse, som enligt lag eller avtalsbestämmelse ej finge ske. Påbjöde föreningen en sådan eller medverkade den eljest därtill, borde med allt fog den kränkte kontrahenten kunna rikta ett anspråk på skadestånd mot föreningen. Man borde dock ej stanna därvid utan med dylik medverkan likställa, om föreningen lämnade understöd åt medlemmarna vid arbetsinställelse. Ett beslut av föreningen om arbetsinställelses anordnande eller ett godkännande av medlemmarnas framställning om sådan åtgärds vidtagande skulle endast i undantagsfall kunna bevisas. Understöds lämnande skulle oftast bliva det enda påvisbara. Och särskilt vad arbetarna anginge spelade understödet den viktigaste rollen. Utan sådant kunde avsevärda strejker i regel icke anordnas. Av praktiska skäl borde ifrågasättande ansvarighet även i annan riktning utsträckas. Fasthölle man därvid, att endast förening, som deltagit i kollektivavtalets ingående, skulle vara förhindrad att understödja en arbetsinställelse, skulle redan med hänsyn till de befintliga organisationsformerna men i synnerhet genom allehanda illojala överenskommelser mellan föreningar om understödjande av varandras medlemmar i händelse av arbetsinställelse förening lätteligen kunna undandraga sig all verkan av det ifrågasatta lagbudet. Det borde därför göras gällande även för utom avtalet stående föreningar. Någon obillighet kunde icke anses ligga i en dylik utsträckning av skadeståndsskyldigheten, då för en sådan förening icke mötte svårigheter att, innan den ingrepe understödjande vid en arbetsinställelse, förvissa sig om, att denna ej vidtagits i strid mot lag eller avtal.

Lagrådet framhöll härom, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke organisation av arbetsgivare eller arbetare borde göras i viss mån ansvarig även för avtalsbrott, vartill dess medlemmar utan stöd av organisationen gjort sig skyldiga. I berörda avseende syntes emellertid försiktigheten bjuda, att en dylik regel icke genomfördes med mindre densamma uppbures av de i saken intresserades egen uppfattning om vad som vore lämpligt och billigt.

I tre inom andra kammaren väckta motioner föreslogos ändringar i berörda bestämmelser. Sålunda påyrkades i en motion sådan ändring i förslaget, att förening genom deltagande i kollektivavtal ej skulle ådraga sig någon som helst förpliktelse, som ej uttryckligen angivits i avtalet, ävensom att jämväl om sålunda åtagen förpliktelse åsidosattes, skadeståndsskyldighet för föreningen ej skulle inträda i annat fall än då skadeståndet blivit i avtalet fastställt till sitt belopp. En annan motionär ansåg, att förutsättningarna för skadeståndsskyldighet borde begränsas och tydligare angivas. I en annan motion föreslogs ett tilläggsstadgande, innehållande att förening skulle svara för vad dess förtroendemän gjorde eller underlåte samt att, där ett större antal av föreningens medlemmar deltagit i arbetsinställelse, domstolen skulle äga rätt att, om den funne skäl föreligga därtill, ådöma föreningen skadestånd likasom om ett formligt beslut å föreningens vägnar förelegat.

Särskilda utskottet anslöt sig i denna del i huvudsak till Kungl. Maj:ts förslag. I två avgivna reservationer hemställdes om ändring i förslaget. Därvid yrkades i den ena, att bestämmelsen om skadeståndsskyldighet för förening, som lämnat understöd vid otillåten arbetsinställelse, borde borttagas, samt i den andra, att förenings skadeståndsskyldighet borde inskränkas till sådana fall, där förening lämnat understöd åt någon sin medlem, att endast den förening, som slutit kollektivavtal, skulle kunna tillförbindas att icke motverka detsamma, samt att ersättningsplikt för föreningen i regel skulle föreligga endast då visst skadeståndsbelopp bestämts i avtalet.

1911 års
förslag.

De av utskottet tillstyrkta bestämmelserna om förenings ansvar upptogs i huvudsak oförändrade i 1911 års förslag. Skadeståndsskyldighet skulle sålunda inträda, då föreningen underlåte att fullgöra vad den i avtalet åtagit sig liksom då föreningen medverkat till otillåten stridsåtgärd eller lämnat understöd åt någon, som i strid mot lagen eller avtalet vidtagit arbetsinställelse eller deltagit däri.

Jämväl vid 1911 års riksdag påyrkades i en inom andra kammaren väckt motion, att förening genom deltagande i kollektivavtal icke skulle ådraga sig någon förpliktelse, som ej angivits i avtalet, och att skadeståndsskyldighet för föreningen ej skulle inträda i annat fall än att visst skadeståndsbelopp blivit fastställt i avtalet. I en annan motion yrkades, att föreningarnas ansvar mera än i förslaget skett måtte begränsas till föreningsåtgärder, som företoges i strid med förbudet mot stridsåtgärder.

Särskilda utskottet kunde för sin del icke godkänna de framställda ändringsförslagen. Då emellertid skadeståndsskyldighet för förening, som med penningar understödde en obehörig arbetsinställelse, borde vara betingad av att arbetsinställelsens olaglighet eller avtalsstridighet vore för den understödjande känd, föreslog utskottet, att i lagen skulle tydligt uttalas, att skadeståndsplikt inträdde för förening endast då den understödda föreningen *veterligen* vidtagit otillåten arbetsinställelse. Uti en vid utlåtandet fogad reservation yrkades, att bestämmelsen om skadeståndsplikt för förening, som medverkat till otillåten stridsåtgärd eller som lämnat understöd till någon, som vidtagit obehörig arbetsinställelse, måtte utgå.

Enligt socialstyrelsens förslag år 1916 skulle skadeståndsskyldighet inträda för avtalsbunden förening, som bröte mot avtalet, samt för varje förening, oberoende av avtal, som överträdde lagens förbud mot stridsåtgärder. Däremot kunde styrelsen icke tillstyrka en vidsträcktare ansvarighet för förening.

1916 års
förslag.

I avgiven reservation gjorde socialfullmäktigen von Sydow gällande, att i lagen borde införas bestämmelse, att förening, som medverkat till avtalsbrott eller olovlig stridsåtgärd eller lämnat understöd till någon, som olovligen vidtagit arbetsinställelse eller deltagit däri, skulle vara ansvarig för skadan.

Svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd, Sveriges verkstadsförening och Sveriges bageriödkareförening ansågo i likhet med von Sydow, att i lagen borde införas stadgande, att arbetsgivarförening, fackförening eller fackförbund, som medverkade till brott mot kollektivavtal eller olovlig arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd, vore ansvarig för skadan, därvid särskilt borde utsättas, att detsamma gällde förening, som lämnade understöd vid olovlig arbetsinställelse. Svenska järnvägarnas arbetsgivarförening påyrkade föreskrift i lag, att även huvudorganisationer skulle vara skadeståndspliktiga för åtgärder, som vidtoges av järnvägsförvaltningar eller förbundsavdelningar i strid mot bestämmelse i kollektivavtal.

I 5 § av de sakkunnigas utkast stadgas, att förening, som är bunden av kollektivavtal, ej må medverka till eller föranleda åtgärd, som är förbjuden för dess medlemmar, eller genom gåva eller försträckning eller på annat dylikt sätt lämna understöd åt medlem, som handlat i strid med förbudet. Avtalsbunden förening är även pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga dylik åtgärd eller, om åtgärden redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

De
sakkunniga.

Till utveckling härav anföra de sakkunniga i motiveringen:

»Medan i 4 § angivas de inskränkningar, som med avseende å vidtagande av stridsåtgärder under tiden för kollektivavtals bestånd gälla för enskilda arbetsgivare och arbetare, behandlar förevarande paragraf de förpliktelser, vilka i detta hänseende åvila förening, som är bunden av avtalet.

Tydligt torde vara, att sådan förening på grund av sin bundenhet av avtalet har skyldighet att icke genom positiva åtgärder medverka till eller föranleda otillåten stridsåtgärd. Därav följer, att det också bör vara föreningen förbjudet att i någon form ekonomiskt understödja medlem, som på angivet sätt förbrutit sig. Härvid kommer i betraktande varje slag av ekonomiskt understöd, oavsett huruvida detta direkt eller indirekt kommer medlemmen till godo. Naturligen avses emellertid endast sådant understöd, som har samband med den av medlemmen vidtagna obehöriga stridsåtgärden. I vad mån en förening kan komma att få bära följderna av åtgärd, som vidtages av något föreningens organ, måste bedömas enligt föreningsrättsliga regler.

Emellertid torde det icke vara riktigt att begränsa en avtalsbunden förenings förpliktelser allenast till underlåtande av handlingar, som ovan berörts. Med hänsyn till avtalet måste föreningen anses hava skyldighet att positivt medverka till förhindrande av otillåtna påtryckningsåtgärder från medlemmar-
nas sida. Det åligger sålunda föreningen att söka hindra sina medlemmar såväl att vidtaga sådan åtgärd som att, därest åtgärden redan företagits, full-

följa densamma. Huruvida en förening i dessa hänseenden gjort vad på den ankommit, måste i varje särskilt fall prövas med hänsyn till de föreliggande omständigheterna. Det blir givetvis organisationernas sak att tillse, att deras stadgar möjliggöra erforderlig kontroll över medlemmarna. Ett visst stöd för ingripande mot sina medlemmar torde föreningen äga i bestämmelsen i 2 § andra stycket. I enlighet med nu angivna synpunkter har 5 § avfattats.

Det har tidigare ifrågasatts, att kollektivavtal skulle medföra viss förpliktelse jämväl för förening, som icke är bunden av avtalet. För dylik förening skulle stadgas förbud att lämna understöd till den, som med åsidosättande av det för honom gällande kollektivavtalet tillgrepe stridsåtgärd. Överträdelse av berörda förbud skulle, åtminstone om den hjälpande föreningen insett eller bort inse, att den föreslagna stridsåtgärden vore otillåten, medföra skadeståndsplikt. En dylik avvikelse från de allmänna skadestandsreglerna synes emellertid icke kunna tillstyrkas. Bärande skäl torde saknas att i detta hänseende giva strängare regler för föreningar än för enskilda, och bestämmelsernas tillämpning skulle medföra avsevärda svårigheter. Det lär för övrigt kunna förväntas, att organisationerna i regel icke komma att understödja åtgärder, som av lagen stämplas som otillåtna.»

Yttranden.

De sakkunnigas förslag, att de i 5 § i utkastet givna bestämmelserna skulle gälla endast förening, som vore bunden av kollektivavtal, har givit anledning till anmärkningar. Sålunda har *socialstyrelsen* framhållit, att med denna begränsning förbudet ej kunde förväntas bli vidare effektivt, då de överordnade organisationerna, som ej sällan vore de för stridsåtgärder ytterst ansvariga, ofta stode obundna av avtalen. Därtill komme, att de avtalslutande föreningarna, åtminstone å arbetarsidan, oftast ej ägde sådana tillgångar, att de skulle kunna utgiva något avsevärdare skadestånd. Det ville sålunda synas som om föreningar, under vilka den avtalsbrytande arbetsgivaren eller arbetaren fackligt sorterade, borde, oavsett om de vore bundna av avtalet eller ej, inbegripas under ifrågavarande förbud. Fråga vore emellertid, om man även med en dylik utvidgning av förbudets tillämplighet skulle tillförsäkra detsamma tillfredsställande effektivitet. Sålunda skulle till exempel ett antal särskilda arbetsgivare fortfarande vara oförhindrade att understödja en kollega i en för dem alla betydelsefull lockout. Med hänsyn därtill och då det ju alltid skulle vara fråga om delaktighet i en otillåten handling, kunde det ifrågasättas, om ej åt förbudet borde givas en mer generell tillämplighet. Den i paragrafens senare punkt meddelade bestämmelsen syntes vara av sådan beskaffenhet, att man knappast av densamma kunde förvänta något avsevärdare resultat. Tveksamt syntes sålunda, huruvida den borde bibehållas. Likaså hava *svenska arbetsgivarföreningen* och *Sveriges redareförening* ansett, att stadgandet borde utvidgas därhän, att då avtalsbunden förening vore medlem av annan organisation, paragrafens bestämmelser skulle gälla även för sistnämnda sammanslutning. *Arméförvaltningen* har gjort gällande, att bestämmelserna om utdömande av skadestånd mången gång komme att visa sig vara utan värde, om icke jämväl den högsta sammanslutningen inom facket bleve ersättningsskyldig. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har framhållit, att det för arbetsfredens

bevarande synnerligen viktiga området av tvistigheter, där tredje man genom blockad, bojkott eller andra åtgärder inverkade störande på arbetsfreden och därigenom skadade den som slutit avtal, vore i förslaget förbigånget. Det synes styrelsen nödvändigt, att bestämmelser därom infördes i lagen.

Beträffande paragrafen i dess helhet har *landssekreteriatet* framhållit, att formuleringen vore allmänt hållen och ej tillräckligt tydligt angåve organisationernas skyldigheter enligt lagen. Det vore sålunda omöjligt för en organisation att på förhand utläsa ur lagtexten, huruvida den fullgjort sitt åliggande enligt uttrycket »pliktig att söka» genom en muntlig eller skriftlig uppmaning, eller om en organisation skulle anses skyldig att företaga bestraffningsåtgärder eller uteslutning av medlem eller underorganisation för att vara skyddad mot risk av skadeståndsförpliktelse.

Medan första stycket av förevarande paragraf innehåller bestämmelser om enskilda arbetsgivares och arbetares fredsplikt, hava i andra stycket, som motsvarar 5 § i de sakkunnigas utkast, upptagits regler om organisationernas förpliktelser i detta hänseende. Från de sakkunnigas utkast har gjorts en avvikelse, i det att jag, på sätt jämväl hemställts i vissa yttranden, ansett nödvändigt att ålägga icke blott avtalsbundna organisationer utan även högre organisationer, som icke själva biträtt avtalet, skyldighet att avhålla sig från åtgärder, som innebära ett brytande av fredsplikten. Då initiativet till stridsåtgärder ofta tages av de högre organisationerna och dessa i regel besitta de största möjligheterna att lämna effektivt understöd under en konflikt, torde ett konsekvent genomförande av de principer, som ligga till grund för ifrågavarande förslag, icke vara möjligt utan att utsträcka fredsförpliktelsen även till de organisationer, vilka väl icke själva biträtt det kollektivavtal, varom fråga är, men vilkas medlemmar äro bundna av avtalet. Med avseende å den använda terminologien erinras, att på grund av bestämmelsen i 1 § andra stycket omfattar beteckningen förening även varje sammanslutning av flera föreningar och beteckningen medlem i förening också de särskilda föreningar, som äro anslutna till en dylik högre organisation.

Däremot har skyldigheten för organisation att vara positivt verksam för att förmå medlemmarna att avhålla sig från otillåtna stridsåtgärder — i likhet med vad de sakkunnigas utkast innehåller — föreslagits skola gälla endast för organisationer, som själva äro bundna av avtalet. Mot den föreslagna bestämmelsen har invänts, att densamma icke är effektiv. Enligt min mening torde man emellertid icke böra underskatta den sporre till positivt ingripande från organisations sida, som ligger däri, att organisationen vid underlåtenhet att begagna sitt inflytande på medlemmarna riskerar att drabbas av skadeståndsansvar. I varje fall är det icke utan moralisk betydelse, att i lagen inskrives den självklara plikten för en organisation, som slutit kollektivavtal, att söka verka för dess behöriga upprätthållande från medlemmarnas sida. Det har också invänts, att organisationernas skyldighet i förevarande avseende icke är i lagen tillräckligt preciserad, då där icke gives anvisning på de medel, varmed organisation skall hava sökt påverka medlemmarna, för att bli fria från ansvar. En sådan fullständighet kan icke krävas av en lag och den är ej heller

önskvärd. Huruvida organisationen gjort vad som ankommer på den måste bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Ibland torde det vara tillräckligt med ett uttryckligt avståndstagande; i andra fall åter kan det fordras att organisationen skridit till bestraffningsåtgärder, som stått densamma till buds enligt dess inre regler.

*Tvingande
regler.*

I 14 § av de sakkunnigas utkast angivas de i lagen upptagna bestämmelser, som skola vara av tvingande natur. Då jag i motsats till de sakkunniga icke ansett, att lagens regler i allmänhet skola vara tvingande, utan hållit före, att de kunna få åsidosättas genom avtal, har 14 § i utkastet uteslutits. Vissa stadganden böra dock uppenbarligen icke få åsidosättas genom avtal, och detta gäller framför allt om de i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna angående fredspliktens omfattning. Ett särskilt stadgande om deras tvingande natur har under sådana förhållanden måst införas i tredje stycket av förevarande paragraf.

5 §.

*Tid för
avtalets
giltighet
m. m.
Frammående
rätt.*

Den norska lagen stadgar, att därest annat ej avtalats om tiden för ett kollektivavtals giltighet, detsamma skall anses slutet för tre år, räknat från dagen för underskrifvandet. Om ett avtal icke uppsäges inom den tid, som är bestämd för uppsägning, eller därest ingen uppsägningstid är nämnd i avtalet, minst tre månader före giltighetstidens utgång, skall avtalet anses förlängt på ett år. Enligt *finsk rätt* kan ett kollektivavtal, som icke slutits på bestämd tid, därest annan uppsägningstid ej avtalats, när som helst uppsägas att upphöra efter tre månader. Därest annat ej överenskommits, skall, då kollektivavtal, som ingåtts för bestämd tid, tillämpas utöver den avtalade tiden eller då avtalet icke uppsäges inom därför bestämd tid, avtalet därefter gälla såsom ett avtal, vars giltighetstid icke blivit bestämd. På likartat sätt föreskrives i *den franska lagen*, att ett kollektivavtal, som slutits på obestämd tid, när som helst kan uppsägas till upphörande efter en månad, därest annan uppsägningstid ej avtalats, samt att, därest ett för bestämd tid ingånget avtal utlöper, detsamma därefter, i brist på annan bestämmelse, skall gälla såsom ett avtal för obestämd tid. Enligt *det tyska förslaget* gäller ingen tyst förlängning av kollektivavtal för bestämd tid, utan avtalet upphör vid utgången av den avtalade tiden. Ett avtal för obestämd tid kan när som helst uppsägas. Uppsägningstiden är, då annat ej avtalats, tre månader. I *den österrikiska lagen* stadgas, att om kollektivavtal icke innehåller bestämmelse rörande giltighetstid, detsamma efter loppet av ett år när som helst kan uppsägas med en uppsägningstid av tre månader. Samma bestämmelse gäller enligt *schweizisk rätt* allenast med den skillnaden, att uppsägningstiden är sex månader. *Det nederländska förslaget* innehåller, att avtal, som slutits för obestämd tid, skall anses ingånget för ett år. Därest uppsägning icke sker minst en månad före årets utgång, betraktas avtalet, där ej annat överenskommits, såsom förlängt för ett år varje gång. Är avtal ingånget för bestämd tid och sker ej uppsägning, anses avtalet varje gång förlängt för samma tid, dock högst ett år. Uppsägningstiden

är, då ej annat avtalats, en tolvtedel av den period, för vilken avtalet från början slutits.

Enligt 1910 års förslag skulle, där ej tiden för avtalets giltighet vore bestämd, avtalet anses ingånget för ett år. Om ej avtal uppsades inom därför bestämd tid eller, då viss uppsägningstid ej vore stadgad, inom tre månader före giltighetstidens slut, skulle avtalet anses förlängt för ett år.

1910 års
förslag.

I sitt över förslaget avgivna yttrande ifrågasatte kommerskollegium, huruvida icke, där bestämmelse om giltighetstid saknades, lagen borde presumera en något längre giltighetstid än ett år. Då flertalet avtal, för vilka giltighetstid vore bestämd, syntes gälla för minst två år, vore det möjligen lämpligare att i lagen fastställa berörda tidslängd.

Denna anmärkning föranledde ingen ändring i 1911 års förslag, och de äldre bestämmelserna upptogos i huvudsak oförändrade i socialstyrelsens förslag år 1916.

1911 och
1916 års
förslag.

Med anledning av sistnämnda förslag erinrade svenska bryggeriarbetareförbundet, de förenade förbunden, svenska slakteri- och charkuteriarbetareförbundet, svenska träarbetareförbundet samt svenska tunnbinderiarbetareförbundet ävensom svenska grov- och fabriksarbetareförbundet samt svenska gruvarbetareförbundet, att det borde lämnas parterna fritt att träffa avtal såväl att gälla tills vidare — med eller utan utsättande härav i avtalet — som ock avtal, som utlöpte utan särskild uppsägning.

De sakkunniga hava i första stycket av 6 § i utkastet upptagit regeln, att där ej tiden för kollektivavtals giltighet är bestämd och avtalet ej heller är avsett att gälla till dess visst arbete blivit slutfört, avtalet skall anses slutet för ett år. I andra stycket stadgas, att om kollektivavtal, som gäller för bestämd tid, ej uppsäges till upphörande vid giltighetstidens utgång, avtalet skall anses förlängt på ett år för varje gång, så framt ej annan tid finnes bestämd i avtalet. Om viss uppsägningstid ej stadgats, skall uppsägning ske senast tre kalendermånader före giltighetstidens utgång.

De
sakkunniga.

I motiveringen till dessa bestämmelser anföra de sakkunniga:

»Kollektivavtal torde i regel slutas för viss, i avtalet bestämd tid eller för tiden till dess visst arbete blivit utfört. Det torde vara lämpligt, att för de — säkerligen sällsynta — fall, då så icke är förhållandet, stadga, att avtalet skall anses slutet för en period av ett år. Härom gives bestämmelse i paragrafens första stycke.

De flesta kollektivavtal innehålla föreskrift, att därest avtalet icke uppsäges inom viss tid före avtalstidens utgång, detsamma skall anses förlängt för tid, som anges i avtalet. Dylika bestämmelser äro givetvis ägnade att främja lugna förhållanden på arbetsmarknaden. Med hänsyn härtill har i andra stycket i denna paragraf föreskrivits, att alla kollektivavtal skola anses vara tyst förlängda, såframt ej uppsägning sker i behörig ordning. Därest i avtalet ej anges viss tid, för vilken detsamma skall vara förlängt, skall avtalet gälla för ytterligare ett år för varje gång. Uppsägningstiden utlöper, då annat ej framgår av avtalet, tre kalendermånader före giltighetstidens utgång. Det nu sagda äger tillämpning ej blott för det fall, att avtalet är slutet för bestämd tid, utan

även när så icke är förhållandet men avtalet på grund av bestämmelsen i första stycket skall anses ingånget för viss tid.»

Yttranden.

I sitt utlåtande har *socialstyrelsen* framhållit, att man vid stadgandets affattning utgått från att kollektivavtals giltighetstid kunde vara bestämd antingen kalendariskt eller med hänsyn till fortvaron av visst arbete. Tydligen kunde dock giltighetstiden vara ställd i beroende av annat förhållande, t. ex. seglationens fortgång i viss hamn. Bestämmelsen i andra styckets första punkt, att avtalet vid utebliven uppsägning skulle anses förlängt på ett år, vore måhända ej fullt lämplig ifråga om avtal med kortare giltighet än ett år. Den i andra styckets senare punkt stadgade subsidiära uppsägningstiden av tre månader vore knappast att förorda i fall, där avtalets giltighetstid mer avsevärt understeg ett år, och kunde — då giltigheten nedginge till tre månader eller därunder — ej iakttagas. *Svenska arbetsgivareföreningen* har påpekat, att följden av de föreslagna bestämmelserna bleve den, att om någon slutit ett kollektivavtal på obestämd tid med till exempel fjorton dagars uppsägningstid, uppsägning icke skulle kunna ske annat än till den tid, då avtalet varit i giltighet ett år. Man hade troligen velat förhindra uppkomsten av avtal av ifrågavarande typ. Sådana avtal vore visserligen sällsynta, men några verkliga skäl att hindra parternas avtalsfrihet i dylika fall funnes icke anförda. Föreningen hemställde därför, att i sådana fall finge förbli vid avtalets bestämmelser. Liknande anmärkning har framställts av *Sveriges redareförening*. *Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivaresektion* har ansett, att den föreslagna uppsägningstiden tre månader vore för kort. Enligt sektionens mening borde uppsägningstiden bestämmas till fyra kalendermånader. *Landssekreteriatet* har framhållit, att skäl saknades, varför ett avtal, som slutits att gälla tillsvidare med en eller annan veckas uppsägning, skulle gälla ett år med tre månaders uppsägning. Bestämmelsen om tyst förlängning av avtalet vore enligt landssekreteriatets mening överflödig.

Departementschefen.

I svenska arbetsgivareföreningens och landssekreteriatets yttranden har mot de sakkunnigas utkast invänts, att förbud icke bör uppställas mot slutande av kollektivavtal, som gälla allenast tills vidare med viss uppsägningstid. Såväl äldre svenska lagförslag som även vissa utländska lagar stå visserligen på den ståndpunkten, att kollektivavtal bör gälla för en på något sätt bestämd tid. Avsikten härmed är, att parterna å ömse sidor skola kunna överblicka förhållandena för en tid framåt och inrätta sig därefter, varigenom också det allmännas intresse av arbetsfreds bevarande främjas. Utan tvivel kan det emellertid under vissa förhållanden föreligga ett verkligt intresse för parterna att sluta kollektivavtal allenast för obestämd tid, särskilt vid arbete, som sker under så växlande yttre förhållanden, att behov finnes att pröva sig fram i fråga om arbetsvillkoren. Jag har därför ansett mig böra tillmötesgå de framförda önskemålen. Man torde också hava föga anledning antaga, att den sålunda öppnade möjligheten att sluta kollektivavtal för obestämd tid skall begagnas i större utsträckning. Parternas intresse av att kunna på förhand beräkna tidpunkten, då arbetsförhållandena upphöra att vara reglerade av avtal, är i sig så stort, att det torde framtinga slutandet av avtal på bestämd tid, så

snart icke verkliga undantagsförhållanden föreligga. Men om lagen icke innehåller fordran på att kollektivavtal skall gälla för bestämd tid, synes man icke heller hava anledning upprätthålla ett krav på att avtalet, när uppsägning ej skett, skall automatiskt förlängas för bestämd tid. Något behov av en regel angående viss uppsägningstid, då avtalet förutsätter uppsägning, torde ej finnas. Man lär ej behöva räkna med att parterna i dylikt fall skola hava försummat att i avtalet bestämma en uppsägningstid. Med anledning härav hava i det nu föreliggande förslaget de båda första styckena i 6 § av de sakkunnigas utkast uteslutits.

Enligt *den franska lagen* får ett kollektivavtal icke slutas för längre tid än fem år. Är kollektivavtal slutet att gälla till dess visst arbete blivit slutfört och avslutas icke arbetet inom loppet av fem år, skall avtalet anses ingånget för sistnämnda tid. En maximitid av fem år är föreskriven i *det nederländska förslaget*. *Den finska lagen* stadgar, att kollektivavtal, som slutits för längre tid än fyra år, efter förloppet av sistnämnda tid gäller såsom kollektivavtal, vars giltighet icke blivit bestämd, d. v. s. detsamma kan, såsom jag redan berört, av part när som helst uppsägas att upphöra efter tre månader. En liknande bestämmelse finnes i *det tyska förslaget*, ehuru maximitiden där är tre år.

Maximitid
för avtalets
giltighet.
Främmande
rätt.

I 1910 års förslag föreskrevs, att kollektivavtal ej vore bindande utöver fem år från det avtalet slöts. Tillika stadgades, att om nämnda tid överskredes och endera parten ville frånträda avtalet, när berörda tid vore ute, han ägde uppsäga avtalet tre månader förut. Dock finge ej, där i avtalet vore bestämt, att detsamma skulle upphöra å viss dag, uppsägning ske till annan kalenderdag, ändå att avtalet sålunda bleve gällande utöver fem år.

1910 års
förslag.

Beträffande denna tidsbegränsning framhöll departementschefen, att den i huvudsak innebure endast ett fastslående av vad i allmänhet tillämpades. Väl finnes kollektivavtal, vilkas giltighetstid sträckte sig utöver fem år; deras antal vore dock ett försvinnande fåtal. Hänsynen därtill, att ej i följd av växling i konjunkturerna kollektivavtalets villkor bleve allt för tryckande för den ena eller andra av parterna, krävde att avtalets fortvaro inskränktes till en måttlig tidrymd. Å andra sidan finge begränsningen av giltighetstiden ej göras så snäv, att berättigade krav på stabilitet i arbetsvillkoren hindrades att göra sig gällande. Förslagets stadgande därutinnan syntes kunna anses motsvara det praktiska behovet. Med stadgandet om tidpunkten för avtalets upphörande hade avsetts att betaga endera parten möjlighet att ensidigt ändra tiden på året för avtalets utlöpande, sådan den fastslagits i avtalet.

I en vid 1910 års riksdag inom andra kammaren väckt motion föreslogs, att tidsbegränsningen måtte sättas till tre år. Denna förändring ansåg särskilda utskottet sig icke böra tillstyrka. Begränsningen syntes ej böra göras så snäv, att därigenom omöjliggjordes den mera utsträckta avtalstid, som för vissa näringsyrken kunde finnas påkallad. Mot utskottets utlåtande i denna del anfördes reservation, däri hemställdes, att maximitiden måtte bestämmas till den i motionen angivna.

I sitt utlåtande över 1910 års förslag gjorde kommerskollegium gällande, att en lägre maximigräns än fem år icke borde stipuleras.

1911 års
förslag.

Med anledning av anmärkning från lagrådets sida vidtogs i 1911 års förslag — som bibehöll föreskriften att kollektivavtal ej vore bindande utöver fem år — viss jämkning i bestämmelserna om uppsägning i de fall, då den föreskrivna tiden överskreds. Förslaget innehöll sålunda, att i dylikt fall part, som ville frånträda avtalet när nämnda tid förflutit eller sedermera, innan avtalstiden utgått, ägde uppsäga avtalet, dock ej till annan kalenderdag än som motsvarade den, då avtalet enligt sin lydelse skolat upphöra. Uppsägningstiden skulle vara tre månader.

I en inom andra kammaren väckt motion föreslogs, att i lagen måtte intagas, att kollektivavtal skulle avslutas för treårsperioder. Under förutsättning att lagen trädde i kraft den 1 januari 1912, skulle första perioden räknas från nämnda dag till och med den 31 december 1914. Kollektivavtal skulle med gällande kraft för en i lagen bestämd tidsperiod kunna avslutas under året närmast före tidsperiodens början. Sådant avtal borde även kunna avslutas under en tidsperiod att gälla till densammas slut. Andra motionärer yrkade, att maximitiden för kollektivavtals giltighet måtte bestämmas till tre år.

Särskilda utskottet avstyrkte motionerna men föreslog den jämkningen, att då viss utlöpfungstid vore utsatt i ett avtal, som vore ingånget för längre tid än fem år, detta skulle kunna uppsägas att upphöra motsvarande kalenderdag redan under det femte året. I sammanhang därmed borde stadgas, att maximitiden för avtalets giltighet skulle räknas från dess ikraftträdande.

1916 års
förslag.

Samma bestämmelse upptogs i socialstyrelsens år 1916 avgivna förslag.

Häremot anmärkte svenska handskarbetareförbundet, svenska hattarbetareförbundet och svenska måleriarbetareförbundet, att den föreslagna maximitiden vore för lång. En avtalsperiod av högst tre år vore lämplig. Vissa förbund framhöllo, att den föreslagna bestämmelsen kunde läsas så, att avtal, vilka slutits för fem år eller kortare tid, skulle efter fem års giltighet upphöra att gälla, även om uppsägning icke skett. En sådan lagbestämmelse vore icke lämplig för någon av de avtalsslutande parterna.

De
sakkunniga.

De sakkunniga hava bibehållit tidsbegränsningen fem år. I tredje stycket av 6 § i utkastet stadgas sålunda, att om kollektivavtal slutits för längre tid än fem år och någon vill frånträda avtalet, han äger att med iakttagande av stadgad uppsägningstid uppsäga avtalet till kalenderdag, som svarar mot dag, då avtalet var avsett att upphöra. Sådan uppsägning må gälla avtalets upphävande tidigast under femte året från det avtalet trädde i tillämpning.

Såsom motivering till oförmälda stycke hava de sakkunniga anført.

»Uppenbarligen är det ur flera synpunkter önskvärt, att kollektivavtal slutas för jämförelsevis lång tid. Därigenom ernås en viss stabilitet i arbetsförhållandena. Å andra sidan är det emellertid tydligt, att därest avtal ingås för mycket lång tid, detta kan medföra olägenheter. Fara föreligger, att avtal, som träffats för längre tid, till följd av växlingar i det ekonomiska läget eller andra omständigheter kan komma att pålägga den ena parten i avtalsförhållandet oskäliga förpliktelser. Detta är särskilt ägnat att väcka betänkligheter i

de fall, då den ena parten vid avtalets ingående befunnit sig i en stark ställning och med utnyttjande härav påtvingat den svagare parten ett avtal för lång tid. Det torde därför vara tillrådligt, att avtalets giltighet begränsas till en måttlig tidrymd. I tredje stycket av denna paragraf har längsta tiden för avtalets bestånd fastställts till fem år från den dag avtalet trädde i tillämpning. Emellertid läser det icke vara lämpligt, att avtalet, sedan denna tid överskridits, utan vidare upphör att gälla. Avtalets upphörande har därför gjorts beroende av uppsägning från någondera sidan. Härvid bör givetvis iakttagas den i avtalet överenskomna uppsägningstiden eller, då sådan tid ej finnes bestämd i avtalet, den uppsägningstid, som angives i lagen. Då det för part kan vara av vikt, att avtalet utlöper å den tid på året, som bestämts i avtalet, har föreskrivits, att uppsägning må ske endast till kalenderdag, motsvarande den dag, då avtalet enligt sitt innehåll skulle upphöra att gälla.»

Mot den föreslagna tidsbegränsningen har *landssekreteriet* anmärkt, att densamma vore onödig. Att ett kollektivavtal skulle slutas för längre tid än fem år komme säkerligen ej att ifrågasättas vare sig från arbetarnas eller arbetsgivarnas sida. Bestämmelse därom vore sålunda överflödig. Men det förhållandet, att femårig avtalsperiod knäsatte i lagen, komme med all säkerhet att av den part, som vid en avtalsuppgörelse vore den starkaste och som kunde förutse, att de allmänna konjunkturförhållandena komme att utveckla sig i en riktning, som för honom gjorde det fördelaktigt med en lång avtalsperiod, att utnyttjas som ett moraliskt påtryckningsmedel mot den svagare parten för att förmå denne att ingå avtal för fem år. Ville man i lagen giva den svagare parten ett stöd, borde därför införas bestämmelse, att kollektivavtal ej finge träffas för längre tid än ett år, och sedan överlåta åt parternas omdöme att avgöra, om uppsägning eller prolongering skulle äga rum. Ville man ej gå med på en sådan bestämmelse, vore det för den svagare parten bättre att ingenting bestämdes, än att femårsperioden gäves helgd såsom en normal avtalsperiod.

Yttrande.

Vad angår frågan om viss maximitid för kollektivavtalets giltighet, saknar denna fråga större intresse under nuvarande förhållanden. Kollektivavtal slutas nämligen för jämförelsevis kort tid, vanligen för endast ett år. Att fastställa en så låg maximitid som ett år anser jag uteslutet. Ju längre avtalsperioderna äro, desto bättre tillgodoses nämligen det allmännas intresse av arbetsfred. Mot detta intresse står likväl den vid avtalsförhandlingar svagaste partens intresse att icke behöva ingå på ett avtal för så lång tid, att konjunkturer-na därunder kunna förväntas bliva avsevärt förändrade, och med hänsyn härtill bör maximitiden ej sättas allt för hög. Den av de sakkunniga föreslagna tiden av fem år synes mig i detta avseende lämplig. I de sakkunnigas utkast hade i anslutning till äldre svenska förslag tagits hänsyn till önskvärdheten av att kollektivavtal, som uppsades på grund av maximitidens överskridande, likväl skulle bringas till upphörande vid samma tidpunkt på året, som avtalet skulle upphört att gälla, om det icke blivit uppsagt. Ett sådant hänsynstagande, som måste medföra rätt invecklad och svårförståelig lagtext, har jag icke ansett vara av behovet påkallat. Om parter sluta avtal för längre tid

Departementschefen.

än den i lagen angivna maximitiden, torde det icke innebära någon obillighet mot den ena parten, att den andra är berättigad uppsäga avtalet till upphörande vid annan tid på året än parterna ursprungligen tänkt sig för dess upphörande.

6 §.

Verkan be-
träffande
flera parter
av avtalets
uppsägning
hos en av
dem.

Främmande
rätt.

I några främmande länder har man sökt att genom särskilda bestämmelser reglera de förhållanden, som uppstå, därest ett kollektivavtal, som å endera eller båda sidorna slutits av två eller flera parter, uppsäges av en av dessa. *Den franska lagen* föreskriver, att därest part vill frigöra sig från avtalet, han skall göra anmälan därom hos samtliga övriga parter samt hos det sekretariat eller kansli, dit avtalet ingivits för registrering. Uppsägningstiden är, såsom jag redan berört, en månad. Har uppsägning ägt rum, kunna övriga parter inom tio dagar efter det anmälan till dem skett för egen del anmäla, att de önska frånträda avtalet samma dag som förstnämnda part. En annan ståndpunkt intager *det nederländska förslaget*. Däri föreskrives visserligen liksom i den franska lagen, att uppsägning skall ske hos samtliga parter i avtalet, men en uppsägning från en part medför, därest avtalet icke innehåller annan bestämmelse, att detsamma upphör att gälla beträffande alla övriga parter.

1910 års
förslag.

Det för 1910 års riksdag framlagda förslaget stadgade, att då å ena sidan flera deltagit i kollektivavtal och avtalet uppsades hos någon av dem, de övriga ägde att uppsäga avtalet inom tre veckor efter den dag, då uppsägning eljest skolat senast verkställas. Samma regel skulle gälla, därest en av dem själv uppsade avtalet och någon av de övriga ville frånträda detsamma eller den, hos vilken uppsägning skett, önskade frånträda avtalet i vad rörde dem, som ej uppsagt, eller någon av dem. Till stöd för dessa bestämmelser framhöll departementschefen, att förutsättningen för ingående av ett avtal, som å ena sidan slutits av flera, och en faktor av avgörande betydelse för avtalsvillkoren ofta vore, att förhållandena ordnades med samtliga motparter. Jämväl å den sidan, där flera deltagit i avtalet, vare sig arbetsgivar- eller arbetarsidan, förefunnnes intresse av att avtalet alltfört bleve gällande för dem alla och att sålunda ej den ene stode kvar bunden av avtalet, sedan den andre frigjort sig från detsamma. Även dessa parter emellan rådde vanligen sådan relation i fråga om avtalsbestämmelserna, att förutsättningen för deras antagande varit giltigheten för alla de på samma sida uppträdande kontrahenterna. För alla de fall således, där flera särskilda arbetsgivare eller å någondera sidan flera föreningar varit parter vid kollektivavtals slutande, måste lagstiftningen tillse, att icke genom ensidigt åtgörande av någon part avtalets enhet äventyrades. Garanti däremot borde dock icke sökas däri, att avtalet genom uppsägning av eller emot en kontrahent utan vidare ansåges uppsagt även beträffande övriga kontrahenter, utan syntes dessa böra ställas fria i valet mellan att låta avtalet så till vida bestå eller få detsamma hävt. I sådant syfte hade i förslaget givits stadgande om förkortad uppsägningstid att, då avtalet av någon utav de avtalsslutande uppsagts, gälla för de övriga.

I en vid 1910 års riksdag väckt motion hemställdes, att berörda bestämmelser

måtte utgå. Särskilda utskottet fann emellertid stadgandena betingade såsom en konsekvens av den enligt utskottets mening riktiga uppfattningen, att ett kollektivavtal, i vars slutande flera på endera sidan deltagit, vore att anse såsom en enhet, vilken icke borde kunna godtyckligt upplösas, så att en av berörda flerhet frigjorde sig från avtalet under det att de övriga fortfarande vore bundna därav. Fem reservanter anslöto sig till det i motionen framställda yrkandet. Enligt deras mening borde det överlämnas åt kontrahenterna att fritt avtala härom i sammanhang med fastställande av de allmänna uppsägningsbestämmelserna. Detta så mycket hellre som det vore att befara, att en allmän uppsägningsrätt i oförmälda fall lätt kunde föranleda utvidgning och försvårande av tvisten om det uppsagda avtalets förnyande.

Förlikningsmännen framhöllo i sitt utlåtande, att då en sådan bestämmelse som den föreslagna kunde vara till åtskilligt gagn och då de mot stadgandet i och för sig anförda betänkligheterna icke syntes allt för tungt vägande, bestämmelsen borde bibehållas. Kommerskollegium uttalade sig i samma riktning.

I det för 1911 års riksdag framlagda förslaget bibehölls oförmälda bestämmelse. Vid riksdagen föreslogs i tre motioner, att föreskriften måtte uteslutas. Särskilda utskottet åberopade de skäl, som anförts av 1910 års utskott, och tillstyrkte bestämmelsens bibehållande.

1911 års
förslag.

Socialstyrelsen uteslöt bestämmelsen i sitt år 1916 framlagda förslag under framhållande, att såväl å arbetsgivar- som arbetarhåll ansetts, att densamma ej ägde någon större betydelse.

1916 års
förslag.

De sakkunniga hava i denna del anført:

»Om ett kollektivavtal å någondera eller båda sidorna slutits av flera, exempelvis av flera enskilda, sins emellan icke organiserade arbetsgivare å ena sidan eller flera samverkande fackförbund å andra sidan, uppstår frågan, huruvida och i vilken omfattning en av de avtalsslutande parterna kan genom uppsägning frigöra sig från avtalet oberoende av dem, som å samma sida deltagit i avtalets slutande, och huruvida part å ena sidan kan frigöra sig i förhållande till endast en av parterna å andra sidan.

Före ingåendet på denna fråga må erinras, att en tolkning av avtalet kan giva vid handen, att man icke kan anse detta såsom ett enda avtal utan såsom ett flertal lika lydande avtal mellan var och en av parterna å ömse sidor, vilka avtal av något skäl sammanställts i en och samma handling. I dylikt fall uppkomma icke de ovan angivna spörsmålen.

Framgår det däremot, att endast ett gemensamt avtal föreligger, torde enligt gällande rättsgrundsatser en part i avtalet icke kunna med giltig verkan allenast för egen del uppsäga avtalet, om flera medparter finnas på samma sida, och icke heller torde part å ena sidan giltigen kunna uppsäga avtalet endast i vad angår en av flera parter å andra sidan. Emellertid torde de organisatoriska förhållandena ofta vara sådana, att part har behov att i nämnda hänseenden handla ensidigt. Inom organisationerna torde det också vara en ganska utbredd uppfattning, att detta låter sig rättsligen göra. Denna uppfattning har understundom jämväl kommit till uttryck i avtalsbestämmelser, som avse att reglera förhållandena, om dylik ensidig uppsägning äger rum.

De
sakkunniga.

Med hänsyn härtill synes lagen böra uttryckligen lämna medgivande till åtgärd, varom nu är fråga. Eljest skulle rättspraxis nödgas gå emot den uppfattning, som gör sig gällande inom organisationerna, och dessa i obekantskap om rättsläget förledas till uppsägningsåtgärder, som sedermera befunnes icke vara giltiga.

Om lagen skall intaga denna ståndpunkt, är det emellertid erforderligt att jämväl upptaga särskild rätt för part, som icke beröres av uppsägningen, att själv uppsäga avtalet efter den eljest gällande uppsägningstidens utgång. Då avtalet utgör en enhet och ingåtts under förutsättning, att det skulle gälla såsom sådan, böra icke övriga parter på grund av underlåten uppsägning inom uppsägningstiden vara bundna att vidbliva avtalet, sedan förutsättningarna för detsamma genom ensidig uppsägning av eller mot en part upphört att gälla.»

I anslutning härtill hava de sakkunniga i 7 § av utkastet intagit bestämmelse, att då kollektivavtal å någondera eller båda sidorna slutits av flera, part å ena sidan äger att för egen del uppsäga avtalet hos en eller flera av parterna å andra sidan. Därest avtal sålunda uppsagts endast i vad angår vissa parter, äger part å den sida, från vilken uppsägningen skett, liksom även part å andra sidan att frigöra sig från avtalet genom uppsägning inom tre veckor från den dag, då uppsägning eljest skolat senast verkställas.

Yttrande.

Landssekreterariatet har framhållit, att i de fall, då stadgande av förevarande art vore behöfligt, bestämmelser därom inginge i avtalen. Berörda bestämmelser vore utformade med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. Ett upptagande i lagen av den föreslagna bestämmelsen kunde vålla trassel och onödiga slitningar.

Departementschefen.

På grund av vad de sakkunniga anført anser jag den här föreslagna bestämmelsen vara erforderlig. Att kollektivavtal å någondera eller båda sidorna slutes av flera är synnerligen vanligt, och det kan icke med säkerhet förväntas, att parterna angående uppsägningen giva uttömmande föreskrifter i själva avtalet. Någon oklarhet bör icke kunna föranledas av den föreslagna bestämmelsen. Anses densamma i visst fall icke vara lämplig, står det naturligen parterna fritt att i avtalet överenskomma om annan anordning.

7 §.

Uppsägningens form.
Främmande rätt.

I vissa främmande länder stadgas, att uppsägning av kollektivavtal skall ske i särskild form. *Den norska lagen* föreskriver sålunda, att uppsägning skall ske skriftligen. Samma bestämmelse finnes i *det tyska förslaget*. Enligt *den finska lagen* bör skriftlig form användas. *Det nederländska förslaget* tillåter uppsägning endast genom rekommenderat brev eller delgivning med stämmingsmän. I *den franska lagen* kräves, att uppsägning skall ske, förutom hos parterna i avtalsförhållandet, jämväl hos arbetsdomstol eller fredsdomare, hos vilken avtalet registrerats. Påpekas bör även, att enligt finsk rätt anmälan skall göras i socialministeriet, då kollektivavtal upphört att gälla med avseende å några eller alla parter i detsamma. Underlåtenhet att full-

göra anmälningssplikt saknar betydelse för frågan om avtalets bestånd men kan medföra bötesansvar för den försumlige.

Enligt 1910 års förslag skulle uppsägning av kollektivavtal ske skriftligen. I öfrigt gävos regler om uppsägning, vilka i huvudsak överensstämde med motsvarande bestämmelser i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Sålunda skulle vad i 11 kap. 11—19 §§ rättegångsbalken stadgades angående stämning äga motsvarande tillämpning i fråga om uppsägning. Träffades ej den, vilken söktes för uppsägning, i sitt hemvist, skulle uppsägningen i rekommenderat brev under hans vanliga adress avlämnas å posten samt skriftlig under rättelse om uppsägningen insändas till kommerskollegium.

1910 års
förslag.

Samma bestämmelser upptogos i 1911 års proposition samt i socialstyrelsens år 1916 avlämnade förslag, däri dock stadgades, att underrättelse om uppsägningen i fall, som nyss nämnts, skulle insändas till styrelsen.

1911 och
1916 års
förslag.

I yttrande över sistnämnda förslag gjorde svenska murareförbundet gällande, att det borde utskrivs, att rättegångsbalkens bestämmelser om stämning skulle äga tillämpning, därest annorlunda ej vore bestämt i kollektivavtalet.

De sakkunniga hava i fråga om uppsägning föreslagit, att densamma skall kunna ske skriftligen eller genom telegram.

De
sakkunniga.

Till stöd härför har anförts, att berörda bestämmelse innebure allenast ett upphöjande till lag av vad som allmänt tillämpades. Användandet av sådan form för uppsägning vore ägnat att underlätta bevisningen, därest tvist uppstode, huruvida behörig uppsägning skett, och kunde även i någon mån bidraga att hindra förhastade uppsägningsåtgärder. Ett skriftligt meddelande om uppsägning behövde icke delgivas motsidan på sätt om stämning vore stadgat utan kunde översändas med posten.

Socialstyrelsen har ifrågasatt, huruvida det vore motiverat att föreskriva skriftlig form för uppsägning av kollektivavtal, när lagutkastet ej fordrade sådan form för själva avtalet. På den uppsägande parten ankomme givetvis i varje fall att verkställa uppsägningen på sådant sätt, att den bleve bevislig — i berörda avseende lämnade lagrummet icke några tillfyllestgörande anvisningar.

Yttrande.

I likhet med socialstyrelsen finner jag det icke vara lämpligt att stadga viss form för uppsägning, då form icke föreskrives för avtalets upprättande. Jag har därför uteslutit första stycket i de sakkunnigas utkast. Med den sålunda intagna ståndpunkten står det parterna fritt att uppsäga avtalet i vilken form som helst. De hava endast att i sitt eget intresse välja en form, som möjliggör bevisning, att uppsägning ägt rum.

Departement-
schefen.

I andra stycket av 8 § i utkastet hava de sakkunniga intagit en föreskrift av innehåll, att därest meddelande om uppsägning, som inlämnats med post eller telegraf, icke kommit mottagaren tillhanda före uppsägningstidens utgång, uppsägning likväl skall anses hava skett i behörig tid, så framt det visas, att försändelsen under mottagarens sista kända adress inlämnats för

Meddelan-
des försän-
dande på
mottagarens
risk.

De sakkun-
niga.

befordran i så god tid, att den bort komma honom tillhanda före nämnda tidpunkt.

Såsom motivering för denna bestämmelse anföra de sakkunniga:

»När den, som vill verkställa uppsägning, väljer att låta befordra meddelande om uppsägningen med post eller telegraf, skulle detta med tillämpning av allmänna rättsgrundsatser ske på avsändarens risk. Det har emellertid ansetts lämpligt att stadga undantag från berörda regel. Därest meddelande om uppsägning under mottagarens sista kända adress inlämnats för befordran med post eller telegraf i så god tid, att försändelsen bort komma fram före uppsägningstidens utgång, skulle det innebära för stor hårdhet mot avsändaren att kräva, att han skulle bära följderna av att meddelandet försenas eller ej alls kommer fram. Med hänsyn härtill har föreskrivits, att uppsägningen i dylikt fall skall anses hava skett i behörig tid. Erinras bör, att avsändaren, därest hans uppgifter bestridas, har att styrka, såväl att det meddelande, som han påstår sig hava avsänt, inneburit en uppsägning, som ock att detsamma varit försett med riktig adress och avlämnats i så god tid, att det bort komma fram före uppsägningsterminens slut. Det sålunda föreslagna stadgandet torde stå i överensstämmelse med en tämligen allmän uppfattning inom fackorganisationerna.»

Yttrande. *Socialstyrelsen* har anmärkt, att den åsyftade lättnaden skulle få större praktiskt värde, om stadgandet formulerades i väsentlig överensstämmelse med 4 § sista stycket i lagen den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra. I varje fall borde medgivandet lämpligen begränsas till de fall, då meddelandet om uppsägning inlämnats å post- eller telegrafanstalt inom riket.

Departementschefen. Jag har icke funnit anledning att i förevarande fråga göra ändring i de sakkunnigas förslag, vilket enligt vad jag inhämtat överensstämmer med den rättstillämpning, som följts av centrala skiljenämnden.

8 §.

Rätt till avtalets hävande vid avtalsbrott m. m. I *den finska lagen* stadgas, att därest bestämmelserna i ett kollektivavtal så väsentligt åsidosatts, att avtalsförhållandets fortsatta iakttagande skäligen icke kan fordras av övriga avtalsbundna parter, avtalet kan förklaras vara omedelbart hävt. Enligt *det tyska förslaget* kan arbetsdomstol i trängande undantagsfall förklara ett kollektivavtal hävt för alla eller några parter, därest av billighetsskäl avtalsförhållandets fortsättande icke kan krävas av dessa parter. Detta gäller särskilt för de fall, att de förhållanden under vilka avtalet träffats väsentligen förändrats eller avtalets syfte omintetgjorts eller hotats genom någon parts beteende.

I samband härmed bör nämnas, att enligt *den norska lagen* den ena partens avtalsbrott i vissa fall kan befria motparten från den i kollektivavtalet liggande fredsförpliktelsen. Lagen föreskriver nämligen, att därest arbetsdomstolen genom dom avgjort, att den ena parten gjort sig skyldig till avtalsbrott eller olovlig arbetsinställelse och det avtalsstridiga förhållandet eller den olovliga arbetsinställelsen icke bringas att upphöra inom fyra dagar efter domen, den

skadelidande parten eller den organisation han tillhör kan erhålla arbetsdomstolens tillstånd att verkställa strejk eller lockout. Vidtagandet av arbetsinställelse, som sker med samtycke av arbetsdomstolen, berättigar icke den andra parten eller den organisation, av vilken han är eller varit medlem, att igångsätta eller fullfölja strejk eller lockout i anledning av tvisten.

I det till grund för 1910 års proposition liggande förslag, som remitterades till lagrådet, stadgades, att om arbetsgivare, som slutit kollektivavtal, vidtagit otillåten stridsåtgärd eller, där förening ingått sådant avtal, föreningen på visst sätt medverkat till eller understött sådan åtgärd, avtalet finge uppsägas hos arbetsgivaren eller föreningen. Om rättelse skett, innan uppsägning ägt rum, finge förhållandet ej sedan åberopas såsom grund för avtalets hävande. Vid uppsägning skulle avtalet genast upphöra att gälla.

1910 års
förslag.

Med anledning av anmärkning från lagrådet intogs i det för riksdagen framlagda förslaget bestämmelse, att där avtalet slutits av förening, som vore medlem av annan förening, uppsägning kunde ske jämväl då sistnämnda förening medverkat till otillåten stridsåtgärd. Därjämte stadgades, att om kollektivavtalet på annat sätt än redan berörts väsentligen åsidosattes, avtalet av domstol kunde förklaras icke vidare vara gällande.

I en inom andra kammaren väckt motion föreslogs, att rätt att på grund av brott mot kollektivavtal häva avtalet aldrig skulle tillkomma den kränkte själv utan att domstolen i varje fall skulle äga att förordna därom. Denna mening biträdades av särskilda utskottet, som i sådant syfte förordade en omarbetning av bestämmelsen.

Uppfattningen att avtalets hävande alltid skulle tillkomma domstol delades av förlikningsmännen och kommerskollegium.

Det av utskottet föreslagna stadgandet upptogs i 1911 års förslag och tillstyrktes av särskilda utskottet.

1911 års
förslag.

I socialstyrelsens år 1916 avgivna förslag stadgades, att om arbetsgivare eller förening, som ingått kollektivavtal, vidtagit otillåten stridsåtgärd eller om avtalet eljest väsentligen åsidosattes, detsamma kunde på yrkande av den, som därigenom förorättats, av domstol eller skiljenämnd förklaras icke vidare vara gällande.

1916 års
förslag.

De sakkunniga hava i denna fråga anfört:

»Tydligt torde vara, att därest kollektivavtalet skall äga betydelse såsom fredsdokument, detsamma icke bör kunna bringas att upphöra på grund av varje avtalsbrott å endera sidan. Ett obetydligt åsidosättande av avtalets bestämmelser bör icke berättiga den kränkte att påkalla avtalets hävande. För tillgodoseende av hans intresse torde det i regel vara tillräckligt, att han genom anlitan-
ande av domstol kan framtinga avtalets behöriga iakttagande och utgivande av skadestånd. Om däremot å ena sidan i avtalsförhållandet företages handling, som grovt kränker avtalet eller rubbar de grunder, på vilka detsamma vilar, bör möjlighet finnas för den sida, som blivit kränkt, att frigöra sig från avtalet. Emellertid torde det icke vara lämpligt att medgiva den förorättade att genom vanlig uppsägning bringa avtalet att upphöra. En sådan rätt skulle kunna medföra förhastade uppsägningar och leda till osäkerhet i avtalsförhåll-

De
sakkunniga.

landet. Större trygghet torde vinnas, därest det lägges i domstols hand att pröva, huruvida ett träffat kollektivavtal på grund av kontraktsbrott bör upphöra att gälla.

Vid bedömande av frågan, huruvida en överträdelse av ett kollektivavtal är av den natur, att den kan motivera en förklaring, att avtalet icke vidare skall vara gällande, bör främst beaktas, huruvida förfarandet i fråga innebär ett grovt åsidosättande av avtalets eller lagens bestämmelser. Tydligt är, att en grov kränkning kan ske såväl genom vidtagande av obehörig stridsåtgärd som genom annat förfarande. Emellertid är det icke tillräckligt för avtalets hävande, att förfarandet i och för sig innebär en allvarlig överträdelse. Ett avtalsbrott — låt vara ett grovt sådant — av en enskild arbetsgivare eller en lokal fackförening bör i regel icke kunna medföra hävande av ett riksavtal. Denna verkan bör inträda först då överträdelsen kan anses vara av väsentlig betydelse för avtalsförhållandet i dess helhet. Huruvida detta är förhållandet, bör undersökas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Av stor betydelse är härvid, om förening, som slutit avtalet, ställer sig solidarisk med den, som gjort sig skyldig till avtalsbrottet. I sådant fall kan kontraktsbrott, vars direkta verkningar äro jämförelsevis begränsade, erhålla den betydelse, att detsamma äventyrar hela avtalet.»

I överensstämmelse med dessa synpunkter hava de sakkunniga i första stycket av 9 § i utkastet intagit bestämmelse, att då arbetsgivare, arbetare eller förening av arbetsgivare eller arbetare, som är bunden av kollektivavtal, gjort sig skyldig till förfarande, som i synnerlig mån strider mot avtalet eller lagens bestämmelser, samt förfarandet tillika finnes vara av väsentlig betydelse för avtalsförhållandet i dess helhet, avtalet må på yrkande från andra sidan kunna förklaras icke vidare vara gällande.

Yttranden.

Svenska städernas förhandlingsorganisation har framhållit såsom oegentligt, att befogenheten att förklara avtalet icke vidare vara gällande tillagts allenast arbetsdomstol, då enligt 2 § i utkastet till lag om arbetsdomstolar även skiljemän ägde avgöra mål om sådan förklaring. *Stockholms bageriindustrieförening* har ansett, att det borde medgivas vederbörande part, att med anledning av omständighet, varom vore fråga, förklara avtalet hävt, enär eljest på grund av den tidsutdräkt domstolsbehandlingen måste medföra större skada kunde följa av det avtalsstridiga förfarandet. *Landssekreterariatet* har ansett bestämmelsen äventyrlig för kollektivavtalens säkerhet.

Departementschefen.

I likhet med de sakkunniga har jag icke kunnat undgå att finna en bestämmelse nödvändig, enligt vilken det möjliggöres för den ena parten i avtalet att bli fri från detta, när från motsidan så väsentligt avtalsbrott föreligger, att förutsättningarna för avtalet blivit alldeles rubbade. Att det icke kan överlämnas åt vederbörande själva att i första hand avgöra, när situationen är den nu angivna, finner jag uppenbart. Det måste ankomma uteslutande på domstol att bestämma, huruvida avtalet skall hävas eller icke. Emellertid har det också gjorts gällande, att bestämmelsen lämnar för stort utrymme åt domstolens fria beslutanderätt, vilket kunde medföra en godtycklig tillämpning från domstolens sida. Att i lag fullständigt angiva, under vilka förhållanden ett hävande bör få komma till stånd, är tydligen uteslutet. Så fullständig kan

lagtexten icke göras. Man måste här som på andra rättens områden inskränka sig till att angiva de allmänna synpunkter, som böra vara vägledande för avgörandet. Med den sammansättning, som ges åt arbetsdomstolen, torde man kunna förlita sig på att denna kommer att tillämpa ifrågavarande stadgande med erforderlig försiktighet. Att jag icke anser fråga om avtalets hävande böra få hänskjutas till avgörande av skiljenämnd framgår av stadgandet i 11 § andra stycket av förslaget till lag om arbetsdomstol.

Emellertid har i yttranden, som berörts i samband med behandlingen av 4 §, framhållits, att ett hävande av avtalet på grund av den andra sidans avtalsbrott under vissa omständigheter vore en åtgärd, som ginge längre än nöden krävde. Det syftas här särskilt på det fall, att en stridsåtgärd blivit av arbetsdomstolen förklarad olaglig men densamma det oaktat upprätthålles. I dylikt fall borde, enligt vad som göres gällande, part å andra sidan äga såsom motåtgärd tillgripa eljest förbjudet stridsmedel. Den öppnade möjligheten att få avtalet hävt kan naturligen begagnas även i det nu åsyftade fallet, och i den mån avtalet undanröjes, står det den kränkta parten fritt att själv tillgripa stridsåtgärd. Det kan dock inträffa, att möjlighet icke föreligger att erhålla domstolens förklaring, att avtalet ej vidare skall gälla, nämligen om den olovliga stridsåtgärden finnes icke vara av väsentlig betydelse för avtalsförhållandet i dess helhet. Är till exempel fråga om ett för hela landet gällande avtal och om endast en rent lokal konflikt, som icke på något sätt understödes av huvudorganisationen, torde sålunda förutsättningarna för avtalets hävande ej föreligga. Men även om domstolens dom på hävande kan utverkas, kan en sådan utväg understundom tänkas stå i strid med vederbörandes intresse, i det att de av konflikten föranledda svårigheterna ytterligare ökas genom nödvändigheten att söka åstadkomma uppgörelse om nytt avtal även på punkter, varom konflikten ej rör sig. Vissa skäl kunna således anföras till stöd för den uppfattningen, att ett särskilt reaktionsmedel mot den tredskande parten är påkallat. Vid övervägande av frågan, huru ett dylikt reaktionsmedel skulle kunna anordnas, har det till en början för mig framstått såsom betänkligt att, på sätt i yttrandena yrkats, den kränkta parten skulle berättigas att själv avgöra, huruvida och i vilken omfattning stridsåtgärd borde tillgripas. När ett sådant brott mot avtalet föreligger, att avtalet bör kunna hävas, har det enligt förslaget icke tillåtits den andra parten att på eget ansvar vidtaga hävningsåtgärd, utan det har lagts i domstolens hand att besluta om avtalets hävande. Det synes då än mindre kunna medgivas part att utan domstolens tillstånd vidtaga stridsåtgärd.

Emellertid torde det erforderliga reaktionsmedlet mot tredska från ena sidan att ställa sig arbetsdomstolens dom till efterrättelse böra sökas på annan väg. Härvid må först erinras, att en reaktion mot dylik tredska synes erforderlig icke blott när det förfarande, som av domstolen stämplats såsom stridande mot avtal eller lag, består i en stridsåtgärd utan även när annat avtalsstridigt förfarande föreligger och rättelse ej sker inom skälig tid efter domstolens dom. En viss motsvarighet mellan skyldigheter å ömse sidor föreligger alltid, och det kan därför anses, att grovt åsidosättande av förpliktelse å ena sidan skäligen bör medföra, att motparten å sin sida fritages från viss annan skyldighet. Ett

lämpligt reaktionsmedel mot ett förfarande, som upprätthålles trots domstolens förklaring om dess otillåtlighet, synes därför vara, att motsidan vinner befrielse från sådan förpliktelse, vars fullgörande då icke skäligen kan påfordras. Dylik befrielse måste naturligen förutsätta en prövning av domstolen och den bör således inträda först i enlighet med dennas medgivande. Befrielsen bör tydligen icke gälla längre än det såsom olovligt stämplade förfarandet upprätthålles. I tredje stycket av förevarande paragraf har jag upptagit ett stadgande, avfattat i enlighet med de nu av mig angivna synpunkterna.

Att förklaring om befrielse från viss förpliktelse i enlighet med det sålunda föreslagna stadgandet i regel icke kan utverkas på talan av annan än den, som slutit avtalet, följer av 13 § i förslaget till lag om arbetsdomstol. Vem befrielsen skall gälla beror däremot på omständigheterna. I första hand skall naturligen befrielsen avse den, som kan anses direkt förfördelad av det olovliga förfarandet. Om avtalet å den förfördelade sidan slutits av en organisation, kan således befrielsen omfatta organisationen såsom sådan med alla dess medlemmar, men den kan också förklaras gälla endast viss eller vissa medlemmar. Den, som erhållit befrielse från viss förpliktelse, har tydligen därmed möjlighet att i den omfattning, som följer av befrielsen, vidtaga eljest icke tillåtna åtgärder.

*Verkan be-
träffande
flera parter
av avtalets
hävande i
fråga om
någon av
dem.*

Främmande
rätt.

1910 års
förslag.

Enligt finsk rätt kan, när flera å ena sidan varit parter i kollektivavtal och avtalet på talan mot någon av dem förklaras hävt, avtalet inom två veckor uppsägas även hos de övriga. Är kollektivavtal förklarat hävt och har på samma sida som den, vilken fört talan därom, jämväl annan varit part i avtalet, äger denne att inom tvenne veckor uppsäga avtalet. I nu nämnda fall skall avtalet genast upphöra att gälla.

Det förslag, som före avlåttandet av 1910 års proposition remitterades till lagrådet, stadgade, att då å ena sidan flera deltagit i avtalet och någon av dem förbrutit sig på sådant sätt, att avtalet kunde uppsägas från motsidan, dylik uppsägning finge ske hos samtliga omförmälda parter.

Med anledning av anmärkning från lagrådet intogs i det för riksdagen framlagda förslaget — vilket som nämnt innehöll föreskrift, att avtalet i visst fall kunde av domstol förklaras icke vidare vara gällande — bestämmelse, att därest å ena sidan flera deltagit i avtalet och avtalet på grund av avtalsbrott uppsades av en bland dem eller på hans talan förklarades icke vidare vara gällande, envar av de övriga ägde att inom tre veckor därefter uppsäga avtalet.

Särskilda utskottet, vilket på sätt redan berörts föreslog, att det ej skulle tillkomma den kränkte att uppsäga avtalet utan att avtalets hävande städse skulle bliva beroende av domstols prövning, förordade tillika bestämmelser av innehåll, att därest å ena sidan flera deltagit i avtalet och detsamma hävdes på talan mot någon av dem, avtalet finge inom tre veckor uppsägas jämväl hos de övriga, samt att, där avtalet hävdes på talan av någon av nämnda parter, de övriga ägde att inom samma tid uppsäga avtalet.

1911 och 1916
års förslag.

Samma bestämmelser upptogos i 1911 års proposition och i det av socialstyrelsen år 1916 avlämnade förslaget.

De
sakkunniga.

I de sakkunnigas utkast har i andra stycket av 9 § infogats stadgande, att då avtal, som å någondera eller båda sidorna slutits av flera, i tvist mellan

allenast vissa parter i avtalet förklarats icke skola gälla i avseende å dem, annan part å den sida, från vilken talan väckts, eller part å andra sidan äger att inom tre veckor från det domen vunnit laga kraft uppsäga avtalet att omedelbart upphöra såvitt angår honom.

Såsom skäl härför hava de sakkunniga anfört:

»För det fall, att kollektivavtal å någondera eller båda sidorna slutits av flera, har i 7 § (6 §) uppställts den grundsatsen, att part kan, oberoende av övriga parter å samma sida, för egen del uppsäga kollektivavtal och att avtalet även kan uppsägas i förhållande till endast viss av flera parter å andra sidan. Denna grundsats torde böra medföra, att kollektivavtal kan av orsak, varom sägs i första stycket av förevarande paragraf, förklaras icke vara gällande allenast i vad angår vissa parter. Men i sådant fall måste andra parter i avtalsförhållandet hava motsvarande möjlighet att för egen del uppsäga avtalet, som för fall av ensidig uppsägning blivit dem given enligt stadgandet i 7 § (6 §).»

Den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen har oförändrad upptagits i föreliggande förslag.

Departement-
schefen.

9 §.

Beträffande påföljden för brott mot kollektivavtal eller mot de i lagstiftningen rörande sådana avtal uppställda reglerna hava olika uppfattningar gjort sig gällande. Enligt en mening böra dylika åtgärder beläggas med straffansvar. En annan uppfattning innebär, att sådana åtgärder endast böra medföra skadestånd. Härvid kan man antingen tillämpa de allmänna skadestandsreglerna eller ock med hänsyn till de särskilda förhållanden, som råda på förevarande område, uppställa särskilda normer, vilka avvika från nämnda regler. Slutligen har man på vissa håll ansett lämpligast att på detta område stadga en särskild påföljd, ett slags mellanting mellan bötesstraff och skadestånd, en »bot» eller »plikt» som, då skada skett, tillkommer den skadelidande men eljest tillfaller den som utfört talan i målet.

Skade-
ståndsskyl-
dighet m. m.
Främmande
rätt.

Den norska lagen stadgar straff för otillåten arbetsinställelse. Med böter från fem till tjugufemtusen kronor eller med fängelse intill tre månader eller med båda dessa straff straffas sålunda den, som deltagar i beslut om att företaga, fortsätta, understödja eller godkänna olovlig strejk eller lockout eller som medverkar därtill, ävensom den, som uppmanar till företagande eller fortsättande av sådan arbetsinställelse eller som understöder den eller insamlar eller utdelar insamlade bidrag till dess företagande eller fortsättande eller medverkar därtill. I domen kan bestämmas, att böterna kunna uttagas hos den förening, som föranlett gärningen. Detsamma gäller den förening, hos vilken den skyldige varit förtroende- eller tjänsteman, såvida den straffbara handlingen förövats i hans verksamhet som sådan. Detta gäller dock icke, därest han handlat i strid med föreningens stadgar eller beslut, som fattats å föreningens vägnar. Med böter från fem till tjugufemtusen kronor eller med fängelse intill tre månader straffas vidare den arbetsgivare eller ställföreträdare för arbetsgivare, som vidtager eller fortsätter olovlig lockout. Slutligen stadgas straff för den, som under olovlig arbetsinställelse på visst angivet sätt söker

genomföra eller understödja arbetsinställelsen eller är delaktig i dylik gärning. Dessa straffpåföljder inträda oberoende av om gärningsmannen är bunden av kollektivavtal eller icke. Beträffande skadestånd för olovlig arbetsinställelse liksom för brott mot kollektivavtal gäller, att domstolen skall taga hänsyn icke blott till skadans storlek utan även till den ådagalagda skulden och till »mislig förhold» å den skadelidandes sida. Vid särskilt förmildrande omständigheter kan ersättningen helt bortfalla.

I åtskilliga främmande länder givas inga särskilda regler om påföljd för brott mot kollektivavtal. Härav torde följa, att vid bedömande av dylika åtgärder allmänna skadestandsregler skola tillämpas. Så är förhållandet i *Tyskland, Österrike, Schweiz, Nederländerna* och *Frankrike*. Enligt *det nederländska förslaget* skall domaren, då uppkommen skada icke kan beräknas i penningar, efter billighet bestämma en penningssumma såsom skadestånd.

En anordning med en särskild »bot» såsom påföljd för avtalsbrott gäller i *Danmark*. Denna bot skall, då skada skett, tillfalla den skadelidande och i annat fall käranden i målet. Om avtalsbrottet består i underlåtenhet att betala ett visst belopp, kan domen i stället för bot föreskriva utgivande av beloppet. Då skada har skett, beräknas boten — under behörigt hänsynstagande till i vilken grad avtalsbrottet varit ursäktligt från den handlandes sida — efter skadans storlek. Liksom boten i övrigt under särskilt förmildrande omständigheter kan helt bortfalla, skall boten vid olovlig arbetsinställelse bortfalla när avtalsstridigt förfarande från dens sida, mot vilken arbetsinställelsen är riktad, kan anses hava utgjort skälig grund för arbetsinställelsen. Som särskilt försvårande omständighet skall anses, att den avtalsbrytande parten vägrat att låta tvisten avgöras genom skiljedom, ehuru han enligt avtal varit skyldig härtill, eller han handlat i strid med en lagligen avkunnad skiljedom eller en av den ständiga skiljedomstolen meddelad dom. Ett liknande system tillämpas i *Finland*. Enligt den finska lagen kan, då arbetsgivare eller arbetare, som är bunden av kollektivavtal, medvetet bryter mot bestämmelse i avtalet, han dömas att utgiva »plikt», arbetsgivaren högst femtusen mark och arbetaren ej över femhundra mark. Ådömande av plikt kan upprepas intill dess det mot kollektivavtalet stridande sakläget är undanröjt. Dessa bestämmelser kunna i kollektivavtal uteslutas eller ändras. Om förening eller enskild arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, gör sig skyldig till otillåten kampåtgärd eller, då fråga är om förening, försummar tillse, att dess medlemmar respektera avtalet, skall föreningen eller arbetsgivaren, där ej avtalet annorlunda bestämmer, i stället för skadestånd utgiva plikt. Sådan plikt må ej överstiga etthundratusen mark. Vid ådömande av plikt skall hänsyn tagas till alla föreliggande omständigheter, i synnerhet skadans storlek och graden av ådagalagd skuld. Ådömd plikt tillfaller, där ej i avtalet annorlunda bestämts, den skadelidande, om förmögenhetsskada uppstått, men i annat fall den part, på vars talan domen givits. Finnas flera till pliktbeloppet berättigade parter, skall i domen, med beaktande av storleken av den skada, som tillskyndas envar av dem eller de medlemmar och personer, som företrädas av dem, bestämmas, huru det utdömda beloppet skall fördelas mellan dessa parter. Bestämmelser likartade de finska givas i *det tyska förslaget*. För vissa med-

vetna avtalsbrott kunna arbetsgivare och arbetstagare förpliktas att utgiva bot, arbetsgivaren högst femtusen mark och arbetstagaren högst femhundra mark. Sådan bot tillfaller den kommun, inom vars område avtalsbrottet skett. Kommunen skall använda beloppet till främjande av arbetarnas välfärd. Boten kan upprepas tills det avtalsstridiga förhållandet upphört. Genom föreskrift i avtalet kunna dessa bestämmelser upphävas eller ändras. Part i kollektivavtalet, som åsidosätter honom åliggande fredsförpliktelse, liksom avtalsbunden förening, som uraktlåter att tillse, att dess medlemmar fullgöra dem åliggande skyldigheter, kan dömas att till motparten utgiva bot ej överstigande femhundratusen mark. Boten fördelas mellan flera berättigade parter med hänsyn tagen till den skada, som de eller deras medlemmar lidit. I samband med ådömande av bot kan domstolen ålägga part att ställa säkerhet för att han i fortsättningen kommer att fullgöra avtalet. Säkerheten får ej sättas högre än botens maximibelopp.

Enligt 1910 års förslag, skulle arbetsgivare, arbetare eller förening, som gjort sig skyldig till brott mot kollektivavtal eller lagens bestämmelser, gälda all därav uppkommen skada. Tillika föreskrevs, att föreningens skadeståndsskyldighet, där på grund av särskilda omständigheter synnerliga skäl därtill vore, kunde bestämmas till lägre belopp än hela skadan.

1910 års
förslag.

I en inom andra kammaren väckt motion — i vilken, såsom redan berörts, föreslogs bestämmelse, att förening genom deltagande i kollektivavtal ej skulle ådraga sig någon som helst förpliktelse, som ej uttryckligen angivits i avtalet, samt att skadeståndsskyldighet för föreningen ej skulle inträda i annat fall än då skadeståndet blivit i avtalet fastställt till sitt belopp — hemställdes tillika om införande av stadgande, att vid utmätande av förenings ersättningsplikt skadeståndet väl finge sättas lägre men ej högre än det i avtalet utfästa beloppet.

Särskilda utskottet biträdde i huvudsak Kungl. Maj:ts förslag. Den rätt förslaget tillerkände domstolen att i särskilda fall begränsa förenings skadeståndsskyldighet utvidgades emellertid av utskottet därhän, att åt domstolen lämnades full frihet att pröva, huruvida anledning till sådan begränsning föreläge. Jämväl utsades uttryckligen, att domstolen kunde låta skadeståndsskyldigheten helt bortfalla.

Förlikningsmännen ansågo synnerligen goda skäl tala för medgivandet, att, där omständigheterna föranledde därtill, ersättningsskyldighet för förening kunde bestämmas till lägre belopp än den vållade skadan eller alldeles bortfalla. Samma frihet borde emellertid lämnas även vid bedömande av skadeståndsskyldigheten för enskilda arbetsgivare och arbetare, som förbrutit sig. Kommerskollegium fann visserligen, att intet av de framställda förslagen rörande reglering av skadeståndsskyldigheten vore i allo tillfredsställande men ansåg sig dock böra instämma i det ändringsyrkande, som framställdes av förlikningsmännen. Tillika erinrade emellertid collegium särskilt om den i Danmark gällande rättsregeln, att den eller de, som gjort sig skyldiga till brott mot kollektivavtal, kunde dömas att utgiva en allt efter omständigheterna skälig bot. Enligt kollegii mening borde tagas under övervägande, huruvida icke

den sålunda anlitade utvägen i tillämpliga delar borde få tjäna till förebild för en motsvarande lagstiftning i vårt land.

1911 års
förslag.

Vid anmälan av 1911 års förslag framhöll departementschefen, att det betraktelsesätt, som legat till grund för det i Danmark tillämpade systemet, hade varit ledande jämväl vid avfattandet av nämnda förslag, och det förefölle, som om de fördelar man sökt uppnå med berörda system i det stora hela förefunnnes även i förslaget. Särskilt erinrade departementschefen, att enligt gällande lag hinder ej mötte för utdömande av skadestånd, även där skadan ej vore av rent ekonomisk natur. Emellertid förordade departementschefen den avvikelser från det av särskilda utskottet tillstyrkta förslaget, att möjligheten till nedsättning eller borttagande av skadeståndsskyldigheten utsträcktes jämväl till det fall, att enskilda arbetsgivare eller arbetare brutit mot avtalet.

Liksom vid 1910 års riksdag föreslogs även år 1911 i en inom andra kamraren väckt motion, att skadestånd borde kunna ådömas förening allenast in till det belopp, som angivits i avtalet. I det förslag till lag om kollektivavtal, som framlades genom berörda motion, nämndes intet rörande enskilda arbetsgivares eller arbetares skadeståndsplikt. Särskilda utskottet biträdde emellertid Kungl. Maj:ts förslag.

1916 års
förslag.

I sitt år 1916 avgivna betänkande tillstyrkte socialstyrelsen de i 1911 års förslag ifrågasatta modifikationerna i de allmänna skadestandsreglerna, nämligen att skadestånd skulle kunna utgå även då den förfördelade ej lidit pekuniär skada, och att påföljden, när särskilda omständigheter föranledde därtill, skulle kunna inskränkas eller helt bortfalla. Tillika påpekade styrelsen, att av nämnda modifikationer borde följä, att skadestånd kunde sättas till högre belopp än den verkliga skadan. Med hänsyn härtill föreskrevs i styrelsens förslag, att skadeståndet skulle bestämmas i förhållande till förseelsens art och skadans omfattning. När omständigheterna föranledde därtill, kunde skadeståndet nedsättas under vad eljest bort utgå eller helt bortfalla.

I avgiven reservation framhöll socialfullmäktigen Lindqvist, att man på arbetarsidan hyste den uppfattningen, att vid utdömande av skadestånd enligt de föreslagna bestämmelserna stora olikheter skulle uppstå. Då han emellertid ej ägt möjlighet att föreslå lämpligare påföljdsbestämmelser än de i förslaget angivna, hade han mot berörda bestämmelser endast velat uttala, att stora bekymmer med rätta förefunnnes på arbetarsidan beträffande den blivande verksamheten inom fackföreningsrörelsen efter förslagets genomförande.

Jämväl svenska gjutareförbundet och svenska metallindustriarbetareförbundet, svenska handskarbetareförbundet samt svenska hattarbetareförbundet gjorde gällande, att de föreslagna bestämmelserna skulle komma att drabba arbetarna och arbetsgivarna ytterst olika. Svenska murareförbundet framhöll såsom nödvändigt, att en begränsning gjordes i fråga om det skadeståndsbelopp, som skulle kunna ådömas arbetare. Det syntes rättvist, att arbetsgivarens rätt till skadestånd ställdes i förhållande till arbetarnas avlöning och begränsades till högst en tredjedel eller hälften av denna.

De
sakkunniga.

I de sakkunnigas utkast stadgas, att om arbetsgivare eller arbetare eller förening av arbetsgivare eller arbetare, som är bunden av kollektivavtal, gjort sig skyldig till förfarande, som strider mot avtalet eller mot bestämmelse i lagen,

sådan arbetsgivare, arbetare eller förening skall vara pliktig att utgiva skadestånd till arbetare, arbetsgivare eller förening, som härigenom lidit skada. Skadestånd skall utgå efter vad som finnes skäligt med hänsyn till skadans storlek, den skadevällandes skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst samt omständigheterna i övrigt. Skadeståndsskyldighet kan även förklaras skola helt bortfalla.

Härom anför de sakkunniga i motiveringen:

»Om lagen skall kunna bereda skydd åt i behörig ordning ingångna kollektivavtal, kräves, att bestämmelser meddelas om påföljd för åsidosättande av lagens eller avtalets föreskrifter. Att stadga straff för dylika åtgärder torde icke böra komma i fråga. En kriminalisering av avtalsbrott på detta område skulle stå i bestämd motsättning till den i vårt land rådande rättsuppfattningen. Man torde därför vara hänvisad till ett användande av civilrättsligt skadestånd. Med hänsyn härtill har i första stycket av förevarande paragraf såsom huvudregel angivits, att den, som brutit mot föreskrift i kollektivavtal eller mot lagens regler, är skyldig att till den, som därigenom lidit skada, utgiva skadestånd. Detta gäller ej blott då den, som förorsakat skadan, obehörigen vidtagit stridsåtgärd, som avses i 4 §, eller haft del däri på sätt, som anges i 5 §, utan även då han på annat sätt åsidosatt sina skyldigheter i avtalsförhållandet. Dylikt skadestånd kan tillkomma såväl enskilda arbetsgivare och arbetare som organisationer. Emellertid är det icke lämpligt att, då fråga är om kollektivavtal, oförändrade tillämpa de regler, som i allmänhet gälla beträffande skadestånd för kontraktsbrott. På grund av de särskilda förhållandena, som råda på förevarande område, och det syfte, man vill vinna med lagen, har det blivit nödvändigt att vidtaga vissa modifikationer i berörda regler.

Till en början bör framhållas, att med bestämmelsen i paragrafens första stycke avses även sådan skada, som icke är av rent ekonomisk natur. Skadeståndsskyldighet kan sålunda föreligga, jämväl då skadan bestått allenast däri, att avtalet icke hållits i helgd. För organisationerna torde i regel ett avtalsbrott medföra endast dylik ideell skada.

Under behandlingen av tidigare framlagda förslag till lagar om kollektivavtal har gjorts gällande, att tillämpningen av vanliga skadestandsregler vid brott mot dylika avtal skulle medföra obilliga verkningar. Man har därvid särskilt tänkt på det fall, att arbetare genom oberättigad arbetsnedläggelse tillskynda arbetsgivare avsevärda förluster, vilka av arbetarna icke kunnat beräknas och vilkas ersättande skulle drabba dem oskäligt hårt. Med hänsyn härtill har tidigare ifrågasatts, att skadeståndsskyldigheten måtte på visst sätt begränsas. En dylik för alla fall gällande begränsning av skadeståndsplikten är emellertid ägnad att väcka betänklighet. I lagen skulle fastslås, att en viss grupp av medborgare icke över huvud skulle kunna erhålla full gottgörelse för visst slag av liden skada, icke ens då vederparten medvetet och kanhända just i avsikt att skada gjort sig skyldig till grovt avtalsbrott. Det synes lämpligare att såsom huvudregel fasthålla, att skadeståndet skall bestämmas efter skadans storlek, men samtidigt medgiva, att detsamma med hänsyn till omständigheterna må nedsättas och även kunna helt bortfalla. Därest skadeståndet sålunda i viss mån frigöres från skadans storlek, torde följdriktigheten fordra,

att detsamma även må kunna höjas över skadans verkliga belopp. En dylik förhöjning av skadeståndet är i vissa fall påkallad, då den tillskyndade skadan är obetydlig i förhållande till den kränkning, som ägt rum genom avtalsbrottet. Nu anförda synpunkter hava kommit till uttryck i andra stycket av förevarande paragraf. Bland de omständigheter, som skola tagas i betraktande vid fastställande av skadeståndets belopp, märkes främst, förutom skadans storlek, den avtalsbrytande partens skuld. Vid bestämmande av densamma bör beaktas, huruvida han vid avtalsbrottet varit medveten om handlingens otillåtlighet, om han handlat i avsikt att skada och dylikt. Tydligt torde vara, att i fall, där den verkliga skadan är jämförelsevis ringa — vilket ej sällan torde inträffa, då avtalet brutits från arbetsgivarsidan — ett beaktande av avtalsbrytarens skuld ofta kan leda till förhöjning av skadeståndet. Vid bestämmande av detsamma bör hänsyn vidare tagas till den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst. Undersökas bör härvid, om den, som lidit skadan, genom trakasserier eller på annat sätt provocerat avtalsbrott från motpartens sida och framför allt om han själv genom otillåten stridsåtgärd eller på annat sätt brutit mot avtalet. I dylika fall torde ej sällan skadeståndsplikten böra helt bortfalla. Slutligen skall vid beräkning av skadestånd fästas avseende jämväl vid andra omständigheter än de nu berörda. Härigenom möjliggöres ett hänsynstagande även till den skyldiges betalningsförmåga.»

Yttranden.

Socialstyrelsen har i denna del anført, att med hänsyn till den egenartade, i viss mån straffbetonade beskaffenheten av den påföljd, varom i utkastet vore fråga, syntes det kunna ifrågasättas, om ej dess tillämpning rätteligen borde inskränkas till de fall, som avsåges i 4 och 5 §§ (4 §). Överträdelse av något annat lagbud kunde ej ifrågakomma i berörda sammanhang, och vad anginge åsidosättande av kollektivavtalets bestämmelser under andra förhållanden än de i nämnda paragrafer angivna, ville det synas, som om skadestandsfrågan borde bedömas enligt vanliga civilrättsliga regler. Då den föreslagna påföljden i åtskilligt skulle komma att avvika från den vedertagna uppfattningen av skadeståndsinstitutet, förefölle det, som om man kunde hava skäl giva densamma en annan beteckning, och syntes i sådant fall, delvis efter dansk förebild, ordet »skadebot» möjligen kunna föreslås. Även *Svenska arbetsgivareföreningen* har uttalat sig för införande av en »bot» i överensstämmelse med det danska systemet.

Svenska städernas förhandlingsorganisation har ansett, att stadgandet, att skadeståndsskyldighet må kunna förklaras skola helt bortfalla, vore överflödigt.

Beträffande skadeståndspliktens begränsning till den arbetsgivare, arbetare eller förening, som själv vållat skadan har från flera håll framställts anmärkning. Därvid har gjorts gällande, att därest bestämmelserna om skadestånd skulle bli effektiva, med nödvändighet krävdes, att organisation, till vilken den enskilde eller föreningen vore ansluten, vore ansvarig för utdömt skadestånd. Sålunda har *Stockholms bageriindustrieförening* ansett, att förening, som slutit kollektivavtal, alltid skulle vara skadeståndspliktig för otillåtna handlingar, som vidtagits av dess medlemmar. *Arméförvaltningen* har framhållit, att den högsta sammanslutningen inom facket alltid borde vara ansvarig

för skadeståndet. Samma mening har uttalats av *svenska lantarbetsgivarnes centralförening* och *Sveriges redareförening*.

Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivaresektion har påyrkat införande av bestämmelse, varigenom part erhöles säkerhet att utfå honom tilldömt skadestånd. Enligt sektionens mening vore det tänkbart, att detta kunde ske därigenom, att det ålades avtalsslutande organisation att vid avtals slutande ställa viss av myndighet bestämd och godkänd säkerhet.

Landssekreteriatet har framhållit, att genom bestämmelserna i berörda paragraf syntes man införa skadeståndsskyldighet för fackföreningsmedlem, som beginge brott mot enskilt arbetsavtal, vilket grundade sig på kollektivavtal, under det att sådan skadeståndsplikt ej kunde göras gällande mot oorganiserad arbetare eller medlem av en syndikalistisk organisation, som ej slutit kollektivavtal. Sådant skadestånd syntes kunna ådömas medlem av avtalsslutande organisation, icke allenast om han åstadkommit ekonomisk skada eller deltagit i obehörig arbetsinställelse, utan även om han på annat sätt åsidosatt sina skyldigheter enligt avtalet. Sålunda skulle en fackföreningsmedlem, som enligt avtalet skulle »uppträda punktligt, nyktert och ordentligt, vara hövlig och förekommande mot kamrater och befäl, med flit och noggrannhet utföra sina åligganden samt utföra så mycket och så gott arbete, som det i hans förmåga står» — som en kollektivavtalsbestämmelse lydde — vara hemfallen till skadestånd om han icke fullgjorde alla angivna skyldigheter, under det att en vid sidan om honom stående oorganiserad arbetare, vars uppförande och arbetsprestationer vore sämre, icke vore lagligen skyldig till utgivande av sådant skadestånd. Formuleringen av stadgandet syntes giva vid handen, att medlem av avtalsslutande organisation skulle kunna dömas att utbetala skadestånd, större eller mindre än vad skadan vore, till arbetsgivare, och till dennes organisation för den sistnämndes skada av fackföreningsmedlemmens åsidosättande av avtalet. Även arbetares organisation syntes kunna göras skadeståndspliktig om medlem gjort sig skyldig till förfarande, som stred mot avtalet.

Någon anledning att, på sätt socialstyrelsen hemställt, inskränka skadeståndsskyldigheten enligt denna paragraf allenast till de fall, där otillåten stridsåtgärd vidtagits, synes icke föreligga. Att skada kan tillskyndas även genom kollektivavtalets åsidosättande på annat sätt torde vara otvivelaktigt, till exempel genom trakasserier. I vissa fall torde för övrigt skadestånd vara den rätta påföljden för underlåtenhet från arbetsgivares sida att tillhandahålla arbetarna avtalsenliga förmåner. Att låta skadeståndet i nu berörda fall bestämmas efter allmänna civilrättsliga regler, medan skadestånd för otillåtna stridsåtgärder skulle bedömas efter reglerna i förevarande paragraf, skulle enligt min mening vara allt för invecklat. Märkas bör, att de här givna särskilda reglerna om skadestånd lämna möjlighet att även inom deras ram utmätta skadestånd efter vanliga grunder.

I detta sammanhang må med anledning av landssekreteriatets yttrande erinras, att de här upptagna reglerna endast kunna gälla rättsförhållanden, som regleras av kollektivavtalet. Med avseende å andra, av kollektivavtal ej reglerade rättsförhållanden komma allmänna skadestandsregler i tillämpning.

De sakkunniga hava ansett, att under beteckningen skada skall utan särskild

Departementschefen.

bestämmelse vara inbegripen jämväl sådan skada, som icke är av rent ekonomisk natur. Dessutom har åt domstolen överlämnats att utmäta skadeståndet efter skäligt bedömande av alla på saken inverkan omständigheter, däribland även den avtalsbrytande partens skuld. En sådan skälighetsprövning bör enligt de sakkunniga kunna föranleda till att skadeståndet sättes såväl högre som lägre än den verkliga skadan.

De sakkunnigas förslag i denna del anser jag mig icke kunna förorda utan viss jämkning. Därest den skadevällandes skuld skulle tillåtas verka förhöjning av skadeståndet utöver den verkliga skadan, skulle detta kunna fattas såsom införande av ett straffrättsligt moment, något som synes böra undvikas. Den övre gränsen för skadeståndet bör vara den verkliga skadan, men å andra sidan synes i lagtexten böra uttryckligen framhållas, att icke endast ekonomisk skada bör beaktas utan även skada av ideell natur. Härvid kommer särskilt i betraktande avtalsbrottets karaktär att kränka motsidans allmänna intresse av att avtalet hålles i helgd. Att såväl ekonomiska som ideella skademoment skola beaktas medför den verkan, att man ofta kommer att få räkna med flera skadelidande. Ett avtalsbrott kan till exempel tänkas medföra ekonomisk skada för viss eller vissa medlemmar av en organisation samt ideell skada för organisationen. Men även den, som tillskyndats ekonomisk skada, kan på grund av de ideella momentens beaktande tillerkännas högre skadestånd än som betingas av ensamt den ekonomiska skadan; han erhåller med andra ord en särskild gottgörelse för den ideella skada han därutöver lidit.

Om sålunda den skadevällandes skuld icke tillåtes inverka höjande på skadeståndet, bör likväl nämnda subjektiva moment liksom övriga av de sakkunniga framhållna omständigheter kunna av domstolen beaktas för skadeståndets nedläggande till lägre belopp än den verkliga skadan ävensom för meddelande av förklaring, att skadeståndsskyldighet skall helt och hållet bortfalla.

För att skadeståndsskyldighet skall kunna åläggas en organisation, måste förutsättas att organisationen har viss civilrättslig skyldighet att respektera det upprättade avtalet. Denna fråga har naturligen sin största betydelse i avseende å fredsplikten, och har jag under 4 § närmare yttrat mig om organisationernas förpliktelser i nämnda hänseende.

Det framställda yrkandet, att organisation alltid skall vara skadeståndsskyldig för medlemmarnas avtalsstridiga förfarande, kan jag icke biträda. Jag har redan uttalat mig om denna sak under 2 §. Likaledes anser jag det uteslutet att uppställa fordran på ställande av säkerhet för avtalets fullgörande.

Jag har haft under övervägande att upptaga en särskild benämning på skadestånd, varom i denna paragraf är fråga. Svårigheter hava dock mött att finna en benämning, som fyller de språkliga anspråken men icke samtidigt åt skadeståndet ger en anstrykning av straff.

10 §.

Skadeståndsansvares fördelning mellan flera.

I det förslag, som låg till grund för 1910 års proposition, gavs ingen regel om fördelningen av ansvaret för skada, som uppkommit genom en av flera samfällt vidtagen, mot lagen eller avtalet stridande åtgärd. Häremot anmärkte lagrådet, att det syntes nödigt att i lagen meddela uttryckliga bestämmelser i

berörda ämne. Om flera arbetare, som vore bundna av kollektivavtal, gemensamt bröte mot avtalet eller obehörigen vidtog arbetsinställelse eller därmed jämförlig stridsåtgärd, borde de enligt lagrådets mening icke billigtvis vara pliktiga att solidariskt svara för hela den genom avtalsbrottet eller den olagliga åtgärden förorsakade skadan, utan skadeståndet borde uppdelas mellan dem och en var förpliktas att gälda allenast den del därav, som kunde anses falla på honom. Enahanda regel syntes böra gälla, i händelse flera arbetsgivare, vare sig de själva deltagit i kollektivavtalet eller allenast såsom medlemmar i en organisation vore bundna av detsamma, gemensamt gjort sig skyldiga till förfarande, som nyss angivits. Därest åter flera föreningar medverkat till eller understött otillåten stridsåtgärd, borde föreningarna i allmänhet solidariskt ansvara för hela skadan. Under vissa förhållanden skulle dock regeln om ansvarighet för hela skadan bliva obillig. Det syntes därför böra medgivas domstolen att, där särskilda omständigheter gäve anledning därtill, bestämma förenings skadeståndsplikt till lägre belopp än hela skadan.

1910 års
förslag.

Med anledning av denna anmärkning intogs i det för 1910 års riksdag framlagda förslaget ett stadgande av innehåll, att om skada förorsakats av flera arbetsgivare eller arbetare, ersättningsskyldigheten skulle fördelas mellan dem efter ty skäligen prövades. Därjämte föreskrevs, såsom redan berörts, att i fall, då förening ådragit sig skadeståndsplikt, ersättningsskyldigheten, där på grund av särskilda omständigheter synnerliga skäl därtill förelåge, kunde bestämmas till lägre belopp än hela skadan.

Särskilda utskottet vid nämnda riksdag tillstyrkte bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del. I tre vid utlåtandet fogade reservationer hemställdes om sådan ändring av förslaget, att skadeståndsskyldigheten alltid, då flera vore ansvariga för skada, skulle fördelas mellan dem efter skälighetsprövning.

Förlikningsmännen och kommerskollegium förordade en utsträckning av regeln om skadeståndsskyldighetens fördelning.

Vid framläggande av 1911 års förslag anmärkte departementschefen, att en dylik utsträckning skulle stå i bestämd motsägelse mot den regel, som låge till grund för bestämmelserna om förenings ansvarighet för skada genom avtalsbrott, vartill den medverkat, nämligen, att förening svarade solidariskt med de enskilda arbetsgivarna eller arbetarna och att flera föreningar, vilka vore samtidigt ansvariga, vore det solidariskt. Genom den domstolen tillförsäkrade rätten att utmäta skadestånd efter omständigheterna hade redan sörjts för att ej heller föreningarnas skadeståndsplikt bleve oskälig. Departementschefen kunde därför ej tillstyrka ändringsförslaget.

1911 års
förslag

Kungl. Maj:ts förslag tillstyrktes av särskilda utskottet.

I socialstyrelsens förslag år 1916 stadgades, att därest flera förbrutit sig. skadeståndet skulle till utgivande fördelas mellan dem efter ty som prövades skäligt.

1916 års
förslag.

De sakkunniga hava i 11 § av utkastet såsom huvudregel föreskrivit, att om flera äro ansvariga för skada, skadeståndsskyldigheten skall fördelas mellan dem efter den större eller mindre skuld, som provas ligga envar av dem till last. Förening av arbetsgivare eller arbetare, som jämte andra är skadestånds-

De
sakkunniga.

skyldig, må dock förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda skadeståndets hela belopp. I sådant fall äger föreningen att, efter nyss angivna grund för skadeståndsskyldighetens fördelning, av andra skadeståndsskyldiga söka åter vad föreningen utgivit utöver vad på föreningen belöper.

Till stöd härför hava de sakkunniga anförts:

»För det fall att flera personer genom kontraktsbrott gemensamt vållat skada och följaktligen ådragit sig skyldighet att gemensamt ersätta skadan, har i flera moderna lagar stadgats skyldighet för de skadeståndsansvariga att solidariskt svara för skadeståndet i förhållande till den skadelidande men med regressrätt sins emellan. En tillämpning av denna princip på förevarande område skulle emellertid verka synnerligen obilligt, när de skadeståndsskyldiga äro enskilda personer, särskilt om det gäller arbetare, som genom någon sin åtgärd ådragit sig skadeståndsskyldighet. Det synes därför tillrådligt att såsom huvudprincip uppställa den motsatta grundsatsen, att var och en av de skadeståndsskyldiga ansvarar endast för en del av beloppet. Fördelningen mellan dem synes dock icke böra ske efter en så stelt verkande grund som huvudtalet utan efter vars och ens större eller mindre skuld till skadan.

Har en förening gemensamt med enskilda personer vållat skada, kunna förhållandena uppenbarligen vara sådana, att arbetsdomstolen med tillämpning av 10 § andra stycket (9 § tredje stycket) finner de enskilda böra helt befrias från skadeståndsskyldighet och denna åläggas föreningen ensam. Men om detta icke är fallet utan skadeståndsskyldigheten finnes böra åläggas alla de skadevällande, uppstår frågan, huru föreningens ansvar skall bestämmas. De skäl, som enligt vad ovan anförts tala emot solidariskt ansvar, göra sig icke med samma styrka gällande med avseende å föreningar. Och då det för den skadelidande alltid är synnerligen oförmånligt att behöva utsöka olika delar av den honom tillkommande ersättningen av olika personer med risk att lida förlust genom någons insolvens, torde det undantaget böra göras, att förening skall kunna förpliktas att i förhållande till den skadelidande svara för skadeståndets fulla belopp. I det förutsatta fallet har således domstolen möjlighet att ålägga dels envar av de enskilda att gälda viss del av skadeståndet och dels föreningen att gälda det hela, dock naturligen utan rätt för den skadeståndsberättigade att uppbära mera än vad honom tillkommer, varför sålunda föreningen vid fullgörande av sin förpliktelse äger tillgodoräkna sig vad de enskilda därförut erlagt, liksom dessa icke behöva fullgöra sin betalningsskyldighet, om föreningen erlagt det hela. Skadeståndets hela belopp, minskat med summan av vad de enskilda förpliktats utgiva, motsvarar vad föreningen är pliktig bära i förhållandet mellan de skadeståndsskyldiga inbördes. Vad föreningen därutöver utgivit äger föreningen söka åter av de enskilda allt efter den förpliktelse, som blivit ålagd var och en av dem.

Av den sålunda uppställda regeln följer indirekt, att om flera föreningar äro skyldiga ersätta samma skada, föreningarna kunna förpliktas att solidariskt gälda skadeståndet. Där detta finnes skäligt, kan emellertid också viss förening åläggas att gälda endast en del, medan annan förening förpliktas gälda det hela på sätt ovan sägs.»

Landssekreterariatet har erinrat, att enligt oförmälda bestämmelse en fackförening eller ett förbund skulle kunna åläggas att utgiva skadestånd, som ådömts föreningens medlemmar. Det bleve sedan synnerligen obehagligt för föreningen att av sina i knappa ekonomiska omständigheter varande medlemmar indriva de kanske förhållandevis höga skadeståndsbeloppen. Det kunde därför inträffa, att föreningen icke ville eller kunde verkställa sådan indrivning, varigenom de medlemmar, som förpliktats utgiva skadestånd för brott mot lagen,ginge fria, under det att medel till gäldande av deras skadestånd toges av inbetalningar som gjorts till föreningen för annat ändamål av medlemmar, som beflitat sig om att söka hålla kollektivavtalet i helgd. Ett sådant förhållande komme med all säkerhet att verka demoraliserande. Men än värre bleve det om utbetalningen avsåge skadestånd som ådömts annan arbetarorganisation och dess medlemmar. En fackförening, som haft ett mindre antal medlemmar i en av syndikalistisk organisation förd olaglig konflikt, skulle sålunda kunna förpliktas att erlägga ej mindre skadeståndet för egna medlemmar än även det skadestånd, som ådömts den syndikalistiska organisationen och dess medlemmar. I allmänhet förfogade de syndikalistiska organisationerna icke över några större kassor, varför det kunde bliva svårt för fackförening att vinna åter vad den förpliktats utbetala.

Yttranden.

I denna del har *socialstyrelsen* anført, att den föreslagna solidariska betalningsskyldigheten för förening syntes ägnad att väcka vissa betänkligheter. I den mån sådan skyldighet skulle åligga förening för dess medlemmar eller för underordnad förening, vore densamma motiverad, men att betalningsansvar skulle kunna påläggas en förening för en annan, av den förra oberoende förening, syntes kunna leda till orättvisor. Antagligt vore nämligen, att man skulle bliva benägen att, oavsett graden av skuld, lägga betalningsansvaret på den bärkraftigaste föreningen, som sålunda, då den ej alltid skulle kunna indriva de på de andra belöpande delarna av skadeståndet, i många fall komme att drabbas oskäligt tungt. Ansåge man sig emellertid böra godtaga den föreslagna solidariska betalningsskyldigheten, syntes det kunna ifrågasättas, huruvida ej den »paritetiska» rättvisan fordrade, att dylik betalningsskyldighet även skulle kunna åläggas särskilda arbetsgivare. Därmed skulle man praktiskt taget komma till frihet för domstolen att lägga det solidariska betalningsansvaret, där den funne skäligt och lämpligt.

Telegrafstyrelsen har ansett lämpligare, att det i varje fall skulle åligga föreningen att utbetala skadestånd för brott mot kollektivavtal med rätt för föreningen att söka sitt åter av vederbörande. Det vore nämligen oftast omöjligt för arbetsgivaren att få ut skadestånd av arbetarna. Likaså vore det för arbetaren säkrare att få skadestånd från arbetsgivarens förening än från arbetsgivaren.

I anslutning till vad landssekreterariatet och socialstyrelsen anført i sina yttranden anser jag vissa ändringar i de sakkunnigas utkast vara erforderliga vad angår denna paragraf. Tre olika grundkombinationer av gemensamt vållande till skada genom avtalsbrott kunna tänkas, nämligen dels skada vållad av flera enskilda arbetare eller arbetsgivare, därvid de senare kunna tänkas hava

Departementschefen.

handlat i strid med avtal, som slutits antingen av en deras gemensamma organisation eller av dem själva såsom fristående kontraherande parter, dels skada vållad av flera organisationer och dels skada vållad av organisation jämte dess medlemmar. Dessa olika kombinationer kunna emellertid tänkas sinsemellan kombinerade. Sålunda kan det också inträffa, att flera organisationer jämte medlemmar i de särskilda organisationerna äro gemensamt ansvariga för skada. Någon meningsskiljaktighet torde icke råda därom att solidariskt ansvar icke bör åläggas enskilda arbetare. Av denna ståndpunkt följer icke med nödvändighet, att sådant ansvar icke heller skulle kunna åläggas flera skadeståndsskyldiga arbetsgivare. Dessa äro nämligen i avtalsförhållandet mera jämställda med de lokala arbetarorganisationerna än med de enskilda arbetarna. Huruvida solidariskt ansvar bör stadgas för flera arbetsgivare synes därför i viss mån sammanhånga med den ståndpunkt, som intages till frågan om ett flertal föreningars ansvar. Beträffande sistnämnda fråga märkes, att man har att räkna med gemensamt ansvar för dels huvudorganisation och underorganisation till densamma, dels flera underorganisationer till gemensam huvudorganisation och dels flera organisationer, som stå såsom självständiga avtalsslutande parter å ena sidan. När en samverkan i avtalsbrott skett mellan flera sidoordnade organisationer, torde omfattningen av de särskilda organisationernas medverkan i avtalsbrottet vara högst olika och betingat av väsentligt olika förutsättningar för den ena och den andra. Äro organisationerna själva avtalsslutande, föreligger därjämte ofta den olikheten, att en organisation är mera intresserad i själva avtalsförhållandet än vad en annan organisation är, i det att avtalet närmare berör den förra organisationens verksamhetsområde. Under sådana omständigheter synes ett lagstadgat solidariskt ansvar, varigenom bördan i realiteten lägges på den bärkraftigaste organisationen utan hänsyn till förhållandena i övrigt, vara ägnat att drabba allt för hårt. De sakkunniga hava emellertid icke föreslagit ett lagstadgat solidariskt ansvar, utan skulle det enligt dessa överlämnas åt domstolen att ålägga ett dylikt ansvar, varvid man uppenbarligen tänkt sig, att domstolen vid frågans övervägande icke skulle taga hänsyn till bärkraften utan till skulden. En dylik frihet skulle dock lätt kunna föranleda en praxis i den riktning att flera föreningar alltid förpliktas att solidariskt svara för skadestånd. Om sålunda enligt min mening flera sidoordnade organisationer icke under några förhållanden böra drabbas av solidariskt ansvar, torde sådant ansvar än mindre böra åläggas flera enskilda arbetsgivare.

Vad härefter angår frågan om solidariskt ansvar i förhållandet mellan högre och lägre organisation, bör denna fråga enligt min mening bedömas på alldeles samma sätt som när det gäller en organisation och dess enskilda medlemmar. Det synes mig uppenbart, att medlem i en organisation icke bör kunna förpliktas till solidariskt ansvar med organisationen, ävensom att på liknande sätt underorganisation icke bör förpliktas till sådant ansvar med högre organisation. I många fall torde det däremot vara rättvist och billigt, att det påläggas organisation solidariskt ansvar för enskild medlem liksom högre orga-

nisation för lägre, allt under förutsättning att de gemensamt föranlett den skada, varom fråga är. En ovillkorlig regel i sistnämnda hänseende synes dock icke böra uppställas utan torde det, på sätt de sakkunniga för motsvarande fall föreslagit, kunna överlämnas åt domstolen att pålägga solidariskt ansvar, när skäl därtill äro. Den av mig förordade regeln har icke behövt i lagtexten uttryckas annorledes än med hänsyn till organisation och dess medlemmar, enär regeln i 1 § andra stycket medför, att bestämmelsen i förevarande paragraf får motsvarande tillämpning i avseende å högre organisation i förhållande till lägre.

Vid granskning i lagrådet av det förslag, som låg till grund för 1910 års proposition, anmärktes, att föreskriften om kollektivavtals avfattande i skriftlig form tilläventyrs kunde, särskilt med hänsyn därtill, att sådant avtal skulle äga giltighet för många andra än kontrahenterna, medföra, att man vid tolkning av kollektivavtal lade alltför stor vikt vid dess bokstavliga innehåll i fall, där detta mindre väl överensstämde med vad som på grund av tillgängliga upplysningar måste anses hava varit åsyftat av kontrahenterna. Till förebyggande därav syntes böra uttalas, att vid tolkning av kollektivavtal hänsyn skulle tagas ej blott till dess skriftliga innehåll utan även till vad som förekommit vid förhandlingar rörande dess tillkomst eller eljest skäligen kunde tjäna till ledning i fråga om tolkningen. Föreskrift härom upptogs i 1910 års förslag.

*Tolkning av
avtalet.
1910 års
förslag.*

Samma bestämmelse återfanns i den för 1911 års riksdag framlagda propositionen.

*1911 års
förslag.*

I det av socialstyrelsen år 1916 avgivna förslaget hade bestämmelsen undergått en mindre ändring. Däri föreskrevs, att vid tolkning av kollektivavtal skulle tagas hänsyn ej blott till avtalets innehåll utan även till vad som förekommit vid förhandlingar rörande dess tillkomst.

*1916 års
förslag.*

I utlåtanden över socialstyrelsens förslag anmärkte svenska bryggeriarbetareförbundet, de förenade förbunden, svenska slakteri- och charkuteriarbetareförbundet, svenska träarbetareförbundet samt svenska tunnbinderiarbetareförbundet ävensom svenska grov- och fabriksarbetareförbundet samt svenska gruvarbetareförbundet, att om vid tolkning av kollektivavtal skulle tagas hänsyn till vad som förekommit vid avtalets tillkomst, detta givetvis måste inskränkas till vad som vore intaget i justerat protokoll.

De sakkunniga hava i sin motivering anført, att särskilt då kollektivavtal upprättats i skriftlig form kunde befaras, att man vid tolkning av detsamma tillade allt för stor betydelse åt avtalets bokstavliga innehåll, i fall där detta ej fullt överensstämde med vad parterna vid avtalets slutande verkligen avsett. Till förekommande därav hade i 12 § i utkastet infogats en erinran, att vid avtalets tolkning hänsyn skulle tagas till alla omständigheter, som kunde tjäna till ledning vid bedömande av avtalets innebörd. Av särskild vikt bleve därvid protokollsanteckningar och annat, som förekommit vid förhandlingar rörande avtalets tillkomst, ävensom fast utbildad yrkespraxis.

*De
sakkunniga.*

I nämnda paragraf i utkastet stadgas sålunda, att vid tolkning av kollektivavtal hänsyn skall tagas icke blott till avtalets innehåll utan även till vad

Yttrande.

som förekommit vid förhandlingar rörande avtalets tillkomst och till övriga omständigheter, som kunna tjäna till ledning vid bedömande av avtalets innebörd. Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion har anfört, att då de protokoll, som förts vid förhandlingar rörande slutande av kollektivavtal, av allt att döma komme att vid arbetsdomstolarna spela en stor roll vid tvistefrågors avgörande, det måhända vore lämpligt att i lagen infördes föreskrift om protokollsföring vid ingående av kollektivavtal eller åtminstone bestämmelse, att ett exemplar av samtliga vid en avtalsförhandling förda protokoll skulle insändas till socialstyrelsen. Lämpligen kunde nämnda förhandlingsprotokoll jämte avtalet sammanföras i en akt, som ställdes till arbetsdomstols förfogande så snart mål rörde ifrågavarande arbetsområde.

Departementschefen.

Att i förevarande speciallag upptaga en regel om avtalets tolkning, när en sådan regel saknas beträffande avtal i allmänhet, synes mig i och för sig oegentligt. Även utan särskild bestämmelse är det tydligt, att vid tolkning av kollektivavtal skall i lika mån som vid tolkning av andra avtal tagas hänsyn till alla på saken inverkan omständigheter, varvid särskilt de förhandlingar, som föregått avtalets slutande, hava betydelse. Det yrkande om upptagande av en särskild tolkningsregel, som på sin tid framställdes, var föranlett av att det samtidigt föreskrevs skriftlig form för kollektivavtals upprättande. Detta skäl har bortfallit i och med att det föreliggande förslaget icke fordrar skriftlig form. På grund härav har jag ansett mig böra utesluta den av de sakkunniga föreslagna tolkningsregeln.

Någon anledning att giva en särskild föreskrift om protokollsföring vid avtalsförhandlingar och om insändande av dylika protokoll till offentlig myndighet synes ej föreligga. Parterna hava utan sådan bestämmelse tillräckligt intresse av protokollsföring och av protokollens bevarande för att tjäna såsom bevismedel vid framtida tvist.

11 §.

Avtalets insändande.
Främmande rätt.

Den finska lagen föreskriver, att inom två veckor efter det kollektivavtal underskrivits den eller de, som å arbetsgivarsidan slutit avtalet, skola insända styrkt avskrift därav till socialministeriet. Dit skall också från arbetsgivarsidan inom två veckor anmälan ske, om arbetsgivar- eller arbetarorganisation eller enskild arbetsgivare sedermera inträtt som part i avtalet, eller om avtalet upphört att gälla med avseende å några eller alla parter i detsamma. Försumelse att fullgöra nu nämnda skyldigheter medför bötesansvar. I den norska lagen stadgas, att inom två veckor efter det kollektivavtal underskrivits en bestyrkt avskrift därav skall insändas till riksförlikningsmannen. Såsom jag redan berört utgör avtalets ingivande till myndighet i vissa länder en förutsättning för att avtalet skall träda i kraft.

1910 års
förslag.

Enligt 1910 års förslag ålåg det dem, som slutit kollektivavtal, att inom fjorton dagar därefter insända ett exemplar av den upprättade handlingen till kommerskollegium. Därest i enlighet med kollektivavtalet i särskild handling upptagits bestämmelser angående arbetslön, som skulle beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, erfordrades icke insändande av dylik ackords-

prislista. Underlåtenhet att insända avtalet medförde bötesstraff. Såsom grund för dessa föreskrifter anfördes, att avtalets ingivande till myndighet vore en av statistiskt och annat allmänt intresse betingad åtgärd.

Särskilda utskottet 1910, som ansåg, att omförmälda tid borde förlängas till en månad, föreslog tillika borttagande av ansvarsbestämmelsen. Då parterna dittills i allmänhet visat sig villiga att tillhandahålla kollektivavtalen, vore det nämligen enligt utskottets mening ej nödigt att förstärka det givna påbudet om avtalens insändande med straffhot.

Kommerskollegium hade i sitt år 1910 avgivna utlåtande intet att erinra mot den av utskottet föreslagna lydelsen av ifrågavarande bestämmelse. Emellertid ville kollegium ifrågasätta, huruvida det icke vore lämpligast föreskriva, att ackordsprislista, som kontrahent ej vore skyldig att tillställa kommerskollegium, dock skulle på begäran insändas till nämnda myndighet.

På sätt särskilda utskottet hemställt bestämdes i 1911 års förslag den tid, inom vilken upprättat kollektivavtal skulle insändas till kommerskollegium, till en månad från avtalets slutande, varjämte stadgandet om bötespåföljd för underlåtenhet att fullgöra berörda skyldighet uteslöts.

1911 års
förslag.

Med anledning av en inom andra kammaren väckt motion föreslog särskilda utskottet 1911 sådan ändring i förslaget, att även handling innehållande skiljedom, som enligt lagen vore att jämställa med kollektivavtal, skulle insändas till kommerskollegium.

Den i 1911 års proposition föreslagna bestämmelsen med det av särskilda utskottet förordade tillägget upptogs i socialstyrelsens år 1916 avgivna förslag med den ändringen, att insändandet skulle ske till styrelsen.

1916 års
förslag.

Mot sistnämnda förslag anmärkte svenska murareförbundet, att det ville synas, som socialstyrelsen hade nog av att ett exemplar insändes och att insändandet utan olägenhet kunde åläggas arbetsgivaren, vilken i allmänhet lättast kunde göra det. Avtalet borde insändas i huvudskrift eller bestyrkt avskrift.

Enligt de sakkunnigas utkast åligger det arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, som slutit skriftligt kollektivavtal, att inom en månad därefter till socialstyrelsen insända avskrift av avtalet. Liksom i de tidigare förslagen omfattar skyldigheten att insända avtalet icke ackordsprislista, som i enlighet med avtalet upptagits i särskild handling.

De
sakkunniga.

Såsom motivering för denna bestämmelse hava de sakkunniga anført:

»Då det är av värde, att träffade kollektivavtal bringas till offentlig kännedom, har i denna paragraf stadgats, att dylika avtal skola i avskrift insändas till socialstyrelsen. Sådant insändande kan givetvis föreskrivas endast beträffande avtal, som upprättats skriftligen. Tydligt är jämväl, att därest vissa avtalsbestämmelser eller förklaringar rörande sådana upptagits i särskilt protokoll, detta protokoll såsom utgörande en del av avtalet även bör inskickas. Däremot har undantag gjorts för ackordsprislistor, vilka upptagits i särskild handling. Insändandet av dylika listor, vilka i regel äro av föga allmänt intresse, skulle ofta vara mycket betungande för kontrahent, som vore pliktig härtill. Offentliggörandet av sådana listor skulle även i vissa fall kunna medföra fara för röjande av yrkeshemlighet. Med hänsyn därtill, att det i all-

mänhet är lättare för arbetsgivare eller förening av arbetsgivare än för arbetarsammanslutning att ombesörja insändande, varom nu är fråga, har skyldighet härutinnan ålagts endast arbetsgiversidan.

I den mån arbetsdomstol för prövning av där förekommande mål behöver tillgång till kollektivavtal, som icke tillhandahålles av parterna, torde domstolen kunna hänvända sig till socialstyrelsen.»

Departement-
schefen.

I likhet med de sakkunniga har jag ansett det lämpligt, att hos socialstyrelsen finnes en fullständig samling av upprättade kollektivavtal och att det ålägges arbetsgivarparten att ombesörja avtalets insändande till socialstyrelsen. Då skriftlig form för avtalets upprättande ej erfordras, kan avtalet tänkas återgivet — förutom i en urkund — jämväl i ett vanligt förhandlingsprotokoll. Så snart avtalet på det ena eller andra av dessa sätt återgivits i skrift, bör den sålunda upprättade handlingen insändas. Men det är naturligen icke uteslutet — ehuru uppenbarligen sällsynt — att avtalet alls icke återgivits i skrift. För detta undantagsfall synes det böra åläggas arbetsgivaren att sörja för att en skriftlig redogörelse för avtalet inkommer till socialstyrelsen. Detta är erforderligt redan för att socialstyrelsens samling av kollektivavtal skall bliva fullständig. Men mera betydelsefullt är enligt min mening, att man på denna väg kan framtvunga ett skriftligt återgivande av kollektivavtalets innehåll utan att behöva uppställa skrift såsom form för avtalets giltighet, vilket jag av anledningar, som framhållits vid 1 §, anser vara av särskild vikt att undvika. För vinnande av detta syfte är emellertid icke tillräckligt att godtaga en av arbetsgivarparten uppsatt skriftlig redogörelse för avtalets innehåll. Det är erforderligt att även hava motsidans bekräftelse på att avtalet blivit rätt återgivet. De sålunda av mig föreslagna reglerna torde emellertid förutsätta, att arbetsgivarens skyldigheter i angivna hänseenden förknippas med bötespåföljd i händelse av underlåtenhet att ställa sig föreskrifterna till efterrättelse.

Tvingande
regler.

I motiveringen anföra de sakkunniga:

»Därest lagen skall fylla sin uppgift att skänka helgd åt kollektivavtalet och främja lugna förhållanden på arbetsmarknaden, är det nödvändigt, att vissa av lagens bestämmelser erhålla tvingande natur. Så är framför allt förhållandet med reglerna rörande förbud mot stridsåtgärder och om verkan av brott mot kollektivavtalet. I en del hänseenden böra emellertid kontrahenterna äga rätt att träffa överenskommelse om villkor, som avvika från lagens föreskrifter. I denna paragraf angivas de stadganden, som där ej annat följer av deras avfattning, icke kunna sättas ur kraft genom överenskommelse mellan kontrahenterna. Intages i avtalet bestämmelse, som står i strid med något av dessa stadganden, är bestämmelsen utan verkan.»

Enligt 14 § i de sakkunnigas utkast skulle 1 §, 3—6 §§, 8 § första stycket, 9 § första stycket samt 10 och 13 §§ i utkastet, motsvarande 1 §, 3—5 §§, 8 § första stycket samt 9 och 11 §§ i det omarbetade förslaget erhålla tvingande natur.

Beträffande de sakkunnigas utkast i denna del har *socialstyrelsen* anført, att urvalet av de bestämmelser, som skulle vara av tvingande natur, ej vore närmare motiverat och syntes kunna giva anledning till vissa erinringar. Då 3 § vore inbegripen bland stadgandena om tvingande natur, måste det anses förbjudet att tillförsäkra en viss grupp föreningsmedlemmar möjlighet att träffa överenskommelser oberoende av kollektivavtalet genom att i detsamma intaga en bestämmelse om att 3 § första stycket icke skulle äga tillämpning i avseende å nämnda föreningsmedlemmar. Men 2 § första stycket första punkten hade, ehuru av grundläggande betydelse för lagutkastets viktigaste bestämmelser, icke ansetts vara av dylik natur, varför hinder icke mötte att åvägbringa samma avtalsfrihet genom en bestämmelse i kollektivavtalet om undantag från sistnämnda lagrum. Berörda båda lagrum, av vilka det första blott vore en följsats av det senare, kunde icke behandlas olika i förevarande avseende. Jämväl mellan 10 och 11 §§ rådde ett så nära samband, att de syntes böra följas åt i fråga om bindande verkan. Vad åter anginge 3 § andra stycket och 13 §, vilka vore inbegripna bland de tvingande bestämmelserna, syntes det kunna ifrågasättas, om skälig anledning därtill funnes, då nämnda lagrum reglerade förhållanden, som uppenbarligen låge utom området för parternas förfoganderätt. *Centralförbundet för socialt arbete* har ifrågasatt om icke antalet av sådana bestämmelser, vilka skulle kunna sättas ur kraft genom parternas överenskommelse, kunde i någon mån inskränkas.

Yttranden.

Det synes icke erforderligt att begränsa parternas avtalsfrihet i så stor utsträckning som de sakkunniga föreslagit. Att de i 4 § intagna bestämmelserna rörande fredsförpliktelsen böra vara av tvingande natur, torde vara ställt utom tvivel. Föreskrift därom har intagits i sista stycket av nämnda paragraf. Av övriga bestämmelser bör tydligen stadgandet i 5 § om maximitid för kollektivavtals bestånd icke kunna åsidosättas genom överenskommelse. Detta torde dock med erforderlig tydlighet framgå av stadgandets egen avfattning. Att bestämmelsen i sista punkten av 2 § är tvingande måste anses följa av sakens natur. Föreskrifterna i 11 §, vilka icke äro av civilrättsligt utan av administrativt innehåll, kunna uppenbarligen icke vara föremål för parternas förfogande. Med undantag av nu angivna stadganden böra bestämmelserna i den föreslagna lagen enligt min uppfattning kunna få åsidosättas genom avtal. På grund av vad sålunda anförts har det i de sakkunnigas förslag upptagna särskilda stadgandet om tvingande bestämmelser kunnat utgå.

Departementschefen.

Övergångsbestämmelsen.

Beträffande övergångsbestämmelsen hava de sakkunniga anført bland annat, att något hinder icke borde möta mot att göra lagens bestämmelser tillämpliga å kollektivavtal, som slutits före dagen för lagens ikraftträdande. Därvid borde emellertid undantagas föreskriften om maximitid för kollektivavtals giltighet, de särskilda bestämmelserna om uppsägning, då kollektivavtal slutits av flera, samt bestämmelsen om skyldighet att insända avskrift av skriftligt kollektivavtal.

De sakkunniga.

Yttrande.

Landssekreterariatet har ansett, att den ifrågasatta lagstiftningen icke borde erhålla giltighet beträffande kollektivavtal, som slutits innan lagen trätt i kraft.

Departementschefen.

Jämväl de äldre svenska förslagen stodo på den ståndpunkten, att de upptagna reglerna om kollektivavtal skulle med vissa undantag gälla även i fråga om avtal, som slutits före lagens ikraftträdande. Härmed avsågs icke att bryta mot den allmänna grundsatsen, att en civillag icke bör hava tillbakaverkande kraft. Det ansågs nämligen, att de föreslagna reglerna om kollektivavtal på de flesta punkter ej stode i strid med gällande uppfattning om ett kollektivavtals natur och innebörd. Genom att bestämmelserna gjordes tillämpliga även på äldre rättsförhållanden kränktes alltså ej någons rätt, var-
emot reda och ordning vunnes.

Till denna uppfattning har jag anslutit mig. I likhet med de sakkunniga finner jag, att från regeln, att lagen skall gälla även äldre avtal, undantag behöva göras endast för bestämmelserna i 5, 6 och 11 §§.

Förslaget till lag om arbetsdomstol.

1 §.

Särskilda organ för avgörande av tvister om kollektivavtal.
1910 års förslag.

Vid framläggandet av 1910 års förslag till lag om särskild domstol i vissa arbetstvister anförde departementschefen, att för avgörande av tvister om kollektivavtal, där fråga således varit om tolkning eller tillämpning av sådant avtal, om bedömande huruvida brott mot detsamma ägt rum eller vilken påföljd dess brytande borde medföra, hade dittills i ytterst ringa omfattning anlitats domstols medverkan. Där icke skiljedomsförfarande kommit till användning i enlighet med bestämmelse i avtalet eller efter särskild överenskom-
melse, hade i sista hand den tillfälliga maktställningen vanligen fått vara avgörande, antingen efter det öppna strid etablerats eller så, att den svagare parten i känslan av sin underlägsenhet funnit sig föranlåten att utan sådan nedlägga ett än så befogat anspråk. Det synnerligen otillfredsställande i ett sådant förhållande låge i öppna dag. Främst syntes obenägenheten att vända sig till domstol med ifrågavarande slag av tvister hava föranletts av tvekan om kollektivavtalets rättsliga innebörd och verkan. Men starkt bidragande orsaker kunde även med visshet antagas hava varit en förefintlig misstro till de vanliga domstolarnas sakkunskap på ifrågavarande område samt misströstan om möjligheten att utan längre dröjsmål få tvisten prövad och slutligen avgjord. Därest genom lagstiftning om kollektivavtalet detta bleve rättsligen reglerat, och således den nyss antydda tvekan om dess rättsverkan bleve undanröjd, måste det ock vara lagstiftaren angeläget att tillse, att tvister rörande det genom kollektivavtalet uppkomna rättsförhållandet kunde på ett snabbt och i allo tillfredsställande sätt bringas till sin lösning. Därutinnan förefunnes ett allmänt intresse av betydande räckvidd. Full tilltro till rättsskipningen på nämnda område måste förefinnas hos de genom avtalet berättigade och förpliktade, därest ej den faran skulle hota, att vid uppkomna rättstvister, där ju oftast, åtminstone på endera sidan, ett flertal individer eller en sammanslutning av sådana upp-

trädde såsom part, mer eller mindre omfattande arbetsinrättelser eller andra dylika åtgärder tillgripes i stället för rättsliga medel. Även snabbhet i avgörandet utgjorde en nödvändig förutsättning för att icke den spänning, som ofta funnes mellan parterna, genom dröjsmål med tvistens slitande skulle bringas till den punkt, att maktmedlen komme till användning. Och föreläge berörda fara, måste en lagstiftning om kollektivavtalet anses hava i väsentlig mån förfelat sitt ändamål att verka ordnande och lugnande på arbetsförhållandena. Flerstädes i andra länder hade ansetts nödigt att för reglerande av rättstvister i allmänhet mellan arbetsgivare och arbetare inrätta särskilda dömande institutioner, industridomstolar, hos vilka speciell sakkunskap på det industriella området skulle vara till finnandes. Om ock behovet av särskilda domstolar för alla arbetstvister ej hos oss framträtt med någon större grad av styrka, syntes dock den uppfattning om den egenartade naturen av dessa tvister och deras egenskap att lätt kunna medföra i socialt avseende menliga verkningar, som varit bestämmande vid upprättandet av dylika domstolar, göra sig betydligt starkare gällande i fråga om det särskilda slag av arbetstvister, där tvisten rörde sig om något ur ett kollektivavtal härflutet rättsförhållande. Faran för att tvist om kollektivavtalet skulle kunna sätta samhällsfreden på spel hade redan påpekats och låge uppenbarligen där betydligt närmare till hands än vid meningsskiljaktigheter om det individuella arbetsavtalet. Med den allt mera fortskridande utvecklingen av kollektivavtalet att reglerande omfatta arbetsavtalets alla detaljer, krävdes tydligtvis ofta för bedömande av förstberörda slag av tvister en omfattande och noggrann praktisk insikt i de industriella förhållandena. Men av än större vikt vore, att den dömande myndigheten besatte ingående kännedom ej blott om kollektivavtalets historiska utveckling såväl i allmänhet som i det speciella fallet utan även om åskådningar och rättsuppfattning hos parterna å ömse sidor; endast därigenom kunde erhållas full förståelse av vad parterna velat i ett dylikt avtals särskilda bestämmelser inlägga och vad detsamma i hänseenden, där uttryckliga stadganden saknades, finge anses innebära.

I enlighet med dessa synpunkter förordades i 1910 års förslag inrättande av en särskild domstol för vissa arbetstvister.

Jämväl det för 1911 års riksdag framlagda förslaget och socialstyrelsens år 1916 avgivna förslag innehöllo bestämmelser om anordnande av särskilda organ för behandling av tvister rörande kollektivavtal.

1911 och
1916 års
förslag.

I avgivna yttranden över socialstyrelsens förslag förklarade sig landssekreteriatet ävensom svenska handskarbetareförbundet, svenska hattarbetareförbundet samt svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet icke hava någon principiell invändning mot grunderna för upprättande av en arbetsdomstol för avdömande av rättstvister.

De sakkunniga hava vid ärendets behandling utgått från den förutsättningen, att för upptagande och avgörande av tvister, som nu berörts, borde finnas särskilda organ.

De
sakkunniga.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt utlåtande funnit de i de sakkunnigas utkast upptagna bestämmelserna om tillsättandet av ledamöter i

Yttrande.

arbetsdomstolarna synnerligen olyckliga. Intet kunde, då det gällde rättsvärden, vara så viktigt som att domarna vore och verkligen kände sig vara fullständigt fria från allt inflytande från parternas sida. Erfarenhet från skiljedomsväsendet talade för olämpligheten av att i domstolen införa personer med i bestämda riktningar förutfattade meningar. Minsta sken därav borde sorgfälligt undvikas vid tillsättande av domare. Med hänsyn därtill och då de av de sakkunniga föreslagna specialdomstolarna komme att förorsaka staten ansevärd kostnader, syntes det styrelsen angeläget, att rättskipningen inom ifrågavarande område ordnades på annat sätt. För vinnande av en säkrare, enklare och billigare rättsskipning ville styrelsen ifrågasätta, att ett fåtal rådstuvurätter, exempelvis i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall, finge i uppdrag att handlägga ifrågavarande mål. Såsom överdomstol borde en avdelning av någon hovrätt lämpligen kunna anlitas.

Departement-
schefen.

Enligt min mening lämpa sig de allmänna domstolarna mindre väl för handläggning av tvister på grund av kollektivavtal. Såsom jag redan berört, medger icke vår nuvarande rättegångsordning den snabbhet i avgörandet, som är särskilt nödvändig för tvister på arbetsmarknaden. Ej heller besitta de allmänna domstolarna för närvarande i allmänhet erforderlig sakkunskap. Tydligt är även, att dessa domstolar ej i samma grad kunna förvärva parternas förtroende som för ändamålet bildade organ, på vilkas sammansättning parterna kunna öva inflytande. Erfarenheten har ock visat, att parterna endast sällan vända sig till de allmänna domstolarna med tvister, varom nu är fråga. I samtliga äldre förslag har man därför förutsatt, att särskilda organ skulle inrättas för prövning av dylika mål. Något skäl att frångå denna uppfattning synes ej föreligga. Jag kan således icke biträda förslaget att uppdraga handläggningen av dylika mål åt vissa rådstuvurätter utan anser nödvändigt att för detta ändamål upprätta särskilda organ.

Domstol
eller skilje-
nämnd.

De
sakkunniga.

Beträffande den lämpligaste formen för det eller de ifrågasatta nya organen hava de sakkunniga anfört:

»Vid skapandet av statliga organ för prövning av tvister på grund av kollektivavtal kan endera av två organisationsformer komma till användning. Organen kunna anordnas antingen såsom skiljenämnder eller såsom domstolar. Därest domstolarnas ledamöter tillsättas allenast på förordnande samt vissa av dem utses efter förslag av parternas organisationer, torde skillnaden mellan domstolar och under statens medverkan skapade skiljenämnder icke bliva stor. Vissa olikheter bestå dock.

Till en början må framhållas, att det i och för sig är oegentligt att välja beteckningen »skiljenämnd» för ett dömande organ, som äger till prövning upptaga tvist på begäran av allenast den ena parten utan att parterna förut överenskommit, att tvister mellan dem skola upptagas av detta organ, och utan att appell till allmän domstol medges. Vårt rättssystem allmänna läggning hänvisar till att ett sådant organ även formellt bör framstå såsom en domstol.

Bortsett från denna mera formella synpunkt, hava vid bedömning av de båda organisationsformernas sakliga fördelar och olägenheter övervägande

skäl befunnits tala för domstolsalternativet. Den omständigheten, att domstolarnas samtliga ledamöter tillsättas av statsmakten, torde medföra, att de i högre grad än skiljemän, vilka utses av parterna, känna sig såsom utövare av statens rättskipning och söka träffa ett opartiskt avgörande. Härtill bidrager, att av domstolsledamöter kan krävas avläggandet av domared. Man har även anledning antaga, att domstolar lättare än skiljenämnder skola omfattas med förtroende och förvärva nödig auktoritet. Användandet av domstolsformen medför även den tekniska fördelen, att man i stor utsträckning kan anknyta till gällande processregler och icke behöver utrusta de nya dömande organen med befogenheter, som icke tillkomma vanliga skiljenämnder. Sålunda bliva det dömande organets domar utan vidare verkställbara. En annan fördel erbjuder den omständigheten, att domstolsalternativet utan särskilda bestämmelser möjliggör vittnens hörande på ed. De föreslagna nya dömande organen hava därför anordnats såsom domstolar. Med hänsyn till beskaffenheten av de mål, som skola tillhöra deras kompetensområde, torde de böra benämnas arbetsdomstolar. Angående de olika slagen av arbetsdomstolar hänvisas till motiveringen under 3 §.

I det föregående har antytts, att ledamöterna i arbetsdomstolarna böra tillsättas allenast på förordnande. Detta synes nödvändigt redan av statsfinansiella skäl. Det är omöjligt att på förhand beräkna omfattningen av den arbetsbörda, som kommer att åvila arbetsdomstolarna. Man torde därför icke böra för ändamålet skapa nya ordinarie befattningar, då man kan riskera, att innehavarna icke få full sysselsättning. Av samma skäl lär det bliva nödvändigt att låta befattningarna tills vidare uppehållas vid sidan av innehavarnas övriga verksamhet. Skulle det sedermera visa sig, att arbetsbördan blir för stor för att låta förena sig med en dylik anordning, får tagas under övervägande, huruvida befattningarna böra göras till ordinarie eller annan åtgärd vidtagas i syfte att bereda ledamöterna möjlighet att helt ägna sig åt verksamheten i arbetsdomstolarna. En eventuell utveckling i denna riktning kan icke åberopas såsom skäl mot domstolsalternativet och för skiljenämndsalternativet, enär en arbetsbörda, som medför, att ledamöternas hela arbetsförmåga tages i anspråk för befattningarnas upprätthållande, uppenbarligen skulle hava nödvändiggjort motsvarande anordning, om skiljenämnder från början föredragits.

Även om bestämmelserna angående de dömande organen kunna i stor utsträckning anknytas till gällande processregler, har det naturligen varit erforderligt att meddela föreskrifter om avvikelser i åtskilliga hänseenden. Dessa avvikelser gå särskilt ut på ett förenklat och koncentrerat förfarande i fråga om måls såväl anhängiggörande som handläggning. I sistnämnda hänseende har det framför allt ansetts erforderligt att föreskriva skyldighet för arbetsdomstolarna att vaka över att mål slutföras utan onödigt uppskov ävensom att inskränka protokollsföringen till det minsta möjliga.»

I anslutning till det anförda hava de sakkunniga föreslagit, att för upptagande och avgörande av mål om kollektivavtal skulle finnas dels lokala arbetsdomstolar och dels en central arbetsdomstol.

Landssekreterariatet har ansett, att den tveksamhet, med vilken man betraktade

Yttrande.

hela den föreliggande lagstiftningsfrågan, och de omstridda principer, som därigenom skulle komma i tillämpning, talade för anordnande av allenast ett skiljemannaförfarande.

Departementschefen.

I denna del kan jag helt ansluta mig till de sakkunnigas uppfattning. Såsom dessa påpekat, torde visserligen, därest domstolarnas ledamöter tillsättas på förordnande och parterna erhålla förslagsrätt beträffande vissa ledamöter, skillnaden icke vara stor mellan domstolar och permanenta, genom statens försorg skapade skiljenämnder. Den på vissa håll förefintliga benägenheten att föredraga skiljenämnder framför domstolar torde mera hava sin grund i en förkärlek för själva namnet skiljenämnder än i en på erfarenhet grundad uppfattning rörande dessas företräden. Märkas bör även, att på det allmänna rättsväsendets område för närvarande kan spåras en strävan att undvika skiljenämnder till förmån för domstolarna. På sätt de sakkunniga framhållit, synas dessutom vissa fördelar vara förenade med domstolsalternativet. Det kan förväntas, att domstolsledamöter lättare än skiljemän skola kunna frigöra sig från partssynpunkterna och finna ett rättvist avgörande. Av betydelse i detta hänseende är att man av dem kan kräva avläggandet av domar. Antagligt är även, att domstolar i högre grad än skiljenämnder skola kunna förvärva erforderlig auktoritet, en omständighet av största vikt, då värdet av den föreslagna lagstiftningen till stor del kommer att bliva beroende av auktoriteten hos det eller de dömande organen. Bland andra fördelar förbundna med användandet av domstolsformen märkas särskilt, att utan avvikelser från gällande regler vittnen kunna höras på ed och de fällda domarna utan vidare kunna verkställas.

Domstolsorganisationen.
1910 års förslag.

Vid framläggandet av 1910 års förslag anförde föredragande departementschefen, att det syntes antagligt, å ena sidan att endast en domstol skulle erfordras för behandling av ifrågavarande slag av tvister, och å andra sidan, att nämnda domstol icke skulle komma att sakna sysselsättning. För parterna syntes ett sådant sammanförande av omförmälda tvister till en enda domstol icke komma att medföra olägenheter av beskaffenhet att böra väcka betänkligheter. Det vore ju fråga om organiserade arbetare, och även på arbetsgivarsidan syntes de organiserade utgöra flertalet. Där organisation förefunnnes, komme med all säkerhet dithörande tvister att, där de ej kunde lösas genom förhandlingar mellan de närmast intresserade, tagas om hand av vederbörande huvudorganisationer genom deras styrelser, vilka till sitt vida övervägande flertal hade sitt säte i Stockholm, dit följaktligen även domstolen borde förläggas. Med den allt mera fortskridande organisationen på arbetsgivarsidan borde någon avgörande betydelse ej tillmätas de ökade kostnader och svårigheter, som tilläventyrs kunde komma att tillskyndas en eller annan utom sammanslutningarna stående arbetsgivare. Genom den ifrågasatta anordningen skulle åter redan från början vinnas en synnerligen önskvärd enhetlighet i rättsskipningen, varjämte utgifterna för den särskilda domstolsinstitutionens åvägabringande kunde inskränkas till ett belopp, som icke spelade en allt för stor roll i förhållande till fördelarna av densamma.

I sitt yttrande över nämnda förslag framhöll kommerskollegium — som föreslog, att till arbetsdomstol skulle hänföras jämväl mål om vissa arbetsavtal, som icke grundade sig på kollektivavtal — att det syntes uppenbart, att enbart en stor domstol icke kunde bli tillfyllest eller för uppgiften lämplig. Å ena sidan vore det tydligt, att möjligheten för en avsevärd del av de, i en avlägsen landsort bosatta, kollektivavtalsberörda arbetsgivarna och arbetarna — vare sig de vore anslutna till fackliga huvudorganisationer med säte i huvudstaden eller icke — att få sina tvister behandlade av arbetsdomstolen i Stockholm, även om denna undantagsvis kunde sammanträda utanför huvudstaden, praktiskt och ekonomiskt taget måste vara så gott som fullständigt utesluten. Å andra sidan skulle domstolen med den största sannolikhet komma att bli överhopad med massor av rena bagatellmål särskilt från organisationerna i Stockholm med omnejd, för vilka måls handläggning en så kostsam institution, som den föreslagna centrala arbetsdomstolen skulle bli, omöjligen kunde vara rätt forum. Och därmed vore ändamålet med upprättandet av nämnda stora arbetsdomstol avsevärt förfelat. Det ville därför synas collegium oundgängligen nödvändigt att vidtaga en uppdelning av det för arbetsdomstolen avsedda arbetsmaterialet samt hänvisa de bagatellartade tvisterna — och sådana av mera lokal begränsning — till avgörande i orterna genom där upprättade lokala arbetsdomstolar. Collegium förordade därför tillsättandet av en arbetsdomare (eller en arbetsdomstol) å ett antal distriktsvis centralt belägna orter. Då hela lagstiftningen och de anordningar, som genom densamma bleve träffade, endast vore att betrakta som försök, syntes antalet arbetsdomare i orterna kunna till en början bli helt ringa. Till äventyrs kunde deras antal tillsvidare inskränkas till fyra, med placering till exempel i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall, samt först i mån av yppat behov ytterligare ett par tillkomma.

Berörda uppfattning delades icke av departementschefen. Vid anmälan av det för 1911 års riksdag framlagda förslaget anförde han, att det ej kunde avgöras, huruvida farhågan, att en enda arbetsdomstol ej skulle förslå för handläggning av alla tvister, som enligt förslaget skulle hänskjutas dit, vore befogad eller icke. Ej heller syntes den olägenhet, som kunde uppkomma därigenom att forum för parter från hela riket vore att finna vid en enda domstol, böra verka avskräckande, en olägenhet, som för övrigt minskades genom möjligheten för domstolen att förflytta sig till olika platser. Hänsyn borde även tagas till det förhållande, som över huvud gjort det möjligt att söka genomföra en sådan anordning, nämligen att talan vid domstolen vore avsedd att i de flesta fall föras av organisationer, och att dessa syntes hava benägenhet att alltmera centraliseras. Fördelarna av nämnda anordning vore uppenbara. Förutom det att därigenom åt domstolen kunnat givas en synnerligen betryggande sammanställning, vore säkerligen mycket att vinna i det avseendet, att på sådant sätt på det nya rättsområdet redan från början skapades en fullt enhetlig praxis. Ett uppdelande av målen på flera domstolar skulle tillika med nödvändighet innebära ett återinförande av appellrätt till högre instans och således ett äventyrande av den snabbhet i avgörandet, vars befordrande på de flesta håll just

1911 års
förslag.

ansetts påkalla borttagande av rätten att fullfölja talan mot arbetsdomstolens beslut. Framhållas borde även, att gränsen mellan bagatellmålen, som enligt kommerskollegii förslag skulle gå till de lokala domstolarna, och de mera viktiga, vilka borde avgöras direkt av centraldomstolen, vore synnerligen svår att uppdraga.

I en inom riksdagen väckt motion framhölls såsom nödvändigt att inrätta lokala rättsorgan för avgörande av olika slags tvister, bland annat i samband med de personliga arbetsavtalen. Särskilda utskottet biträdde emellertid Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

1916 års
förslag.

Jämväl i socialstyrelsens förslag år 1916 förutsattes inrättandet av allenast en central arbetsdomstol. Tillika föreslog emellertid styrelsen, att möjlighet borde beredas Kungl. Maj:t att i mån av behov utse arbetsdomare med uppdrag att på anmodan av parter eller andra vederbörande var för sig avgöra arbetstvister eller såsom opartisk ordförande i skiljenämnd deltaga i dylika tvisters slitande.

De
sakkunniga.

De sakkunniga hava föreslagit inrättande av dels lokala arbetsdomstolar dels ock en central arbetsdomstol. Den senare skulle utgöra överinstans i förhållande till de lokala domstolarna och dessutom i första instans upptaga vissa viktigare mål. Lokal arbetsdomstol skulle bestå av ordförande och två ledamöter. Det skulle ankomma på Konungen att bestämma antalet lokala arbetsdomstolar och deras domsområden. I fråga om de lokala arbetsdomstolarnas territoriella behörighet skulle gälla, att då uppkommen tvist vore hänförlig till viss arbetsplats, målet skulle upptagas av den arbetsdomstol, inom vars domsområde arbetsplatsen vore belägen. Vore tvisten hänförlig till arbetsplatser inom olika domsområden eller vore den icke hänförlig till särskild arbetsplats, skulle målet höra under den arbetsdomstol, inom vars område förening av arbetsgivare eller arbetare, mot vilken talan fördes, hade sin expedition eller, när talan fördes mot enskild person, denne hade sitt hemvist.

I motiveringen hava de sakkunniga beträffande förslaget att inrätta två instanser anført:

»På sätt under 1 § framhållits är det icke möjligt att nu bedöma omfattningen av den arbetsbörda, som kan komma att åvila de föreslagna arbetsdomstolarna. Antagligen nödgas man emellertid räkna med att ett ej obetydligt antal mål kommer att underställas deras prövning. Vid sådant förhållande synes det icke lämpligt att för ändamålet inrätta allenast en domstol. Fara föreligger, att en dylik domstol, omfattande landet i dess helhet, skulle bliva alltför hårt belastad. Med hänsyn till snabbheten i rättsskipningen, som för mål av här ifrågavarande beskaffenhet är av särskilt stor betydelse, måste balanser av mål om möjligt undvikas. Redan av detta skäl torde det vara nödvändigt att upprätta flera arbetsdomstolar, vilka givetvis böra förläggas i olika delar av landet. Härav följer emellertid, att därest enhetligheten i rättsskipningen icke skall gå förlorad, möjlighet måste finnas att fullfölja talan från de lokala domstolarna till en central domstol. Inrättandet av ett antal lokala arbetsdomstolar medför även andra betydande fördelar. Erfarenheten från centrala skiljenämndens verksamhet visar, att de

flesta av de utav nämnden handlagda målen äro jämförelsevis obetydliga. Visserligen äro en del av dessa av prejudicerande natur, men flertalet är dock av ringa betydelse. Att för dessa mål föreskriva anlitandet av en central domstol synes icke lämpligt. På grund av den sammansättning, som en dylik domstol måste äga, skulle statsverket därigenom åsamkas kostnader, som icke stode i rimligt förhållande till målens betydelse. Om en rättsordning skapas för slitande av tvister om kollektivavtal, måste också tillses, att parterna även i obetydliga tvister äga möjlighet att komma till sin rätt utan större besvär och drygare kostnader. Eljest är det att befara, att parterna hellre avstå från sin rätt än draga tvisterna under arbetsdomstols prövning. Med hänsyn härtill synes det icke böra ifrågakomma att tvinga parterna att även i obetydliga tvister föra rättegång vid en central domstol. I allmänhet är det för dem bekvämare och förenat med mindre utgifter att utföra sin talan vid en lokal domstol. Märkas bör jämväl, att i ett stort antal mål ett riktigt avgörande icke kan träffas utan besiktning på arbetsplatsen. Särskilt är detta förhållandet inom byggnadsfacket. Domstolsförfattningen bör därför så anordnas, att domstolen utan alltför stor omgång kan hålla sammanträde å den arbetsplats, till vilken tvisten hänför sig. På grund av vad sålunda anförts har det ansetts lämpligt att föreslå inrättande av ett antal lokala arbetsdomstolar samt en central arbetsdomstol.

En anordning med två olika instanser för mål av här ifrågavarande natur är emellertid givetvis förenad med den olägenheten, att en något minskad snabbhet i avgörandet föranledes. Man kunde visserligen tänka sig en sådan anordning, att mål av mindre vikt icke finge fullföljas från de lokala arbetsdomstolarna. Genomförandet av en sådan anordning torde emellertid vara förenat med oöverkomliga svårigheter. Att på förevarande område i lag fastslå vad som är mål av större vikt och mindre vikt låter sig näppeligen göra. En tvist angående en enskild arbetares rätt, vilken tvist kanske i och för sig endast gäller några tiotal kronor, kan vara prejudicerande för tillämpningen av ett stort riksavtal och sålunda vara av synnerligen stor vikt för de organisationer, som slutit nämnda avtal, och för samtliga deras medlemmar. Härtill kommer betydelsen av den enhetliga rättstillämpningen, vilken skulle äventyras, om de lokala arbetsdomstolarnas avgöranden i mindre tvister icke skulle få dragas under en överdomstols prövning. Man kan nämligen förutse, att härigenom vissa områden av kollektivavtalsförhållanden skulle bliva undandragna den centrala domstolens avgöranden.

Emellertid torde de tvister, som fordra det snabbaste avgörandet, tillika vara de största och viktigaste. Denna omständighet har gjort, att man ansett sig kunna föreslå, att vissa slag av tvister, som på en gång äro betydelsefulla och fordra ett snabbt avgörande, skola på begäran av någon av parterna upptagas direkt av centrala arbetsdomstolen. Tvister, som här avses, äro tvister angående stridsåtgärders tillåtlighet, vare sig i målet yrkas skadestånd eller tvisten utföres i form av en tolknings- eller annan fastställsetalan. Till den grupp av tvister, som få upptagas direkt av centrala arbetsdomstolen, böra emellertid hänföras även de därmed i visst avseende likartade, i 9 § av ut-

kastet till lag om kollektivavtal reglerade frågorna om hävande av kollektivavtal på grund av förfarande från ena sidan, som strider mot lag eller avtalet. Det erinras, att sådant hävande kan komma till stånd icke blott på grund av stridsåtgärd, som strider mot lag eller avtal, utan även på grund av annat åsidosättande av de förpliktelser, som åvila vederbörande.»

Vidkommande de lokala arbetsdomstolarnas sammansättning hava de sakkunniga yttrat:

»De lokala arbetsdomstolarna böra erhålla sådan sammansättning, att garanti skapas för ett opartiskt och samtidigt sakkunnigt bedömande av uppkommande tvistefrågor. Med hänsyn härtill synes det icke lämpligt, att arbetsdomstolarna organiseras såsom enmansdomstolar. Den, som skall leda domstolens förhandlingar, måste hava juridisk utbildning, och det kan ej alltid förväntas, att han tillika skall hava den ingående kunskap och erfarenhet rörande arbetsförhållanden, som äro önskvärda. I domstolen måste därför beredas plats för lekmän, som företräda denna sakkunskap. Emellertid bör domstolen icke göras större än att den jämförelsevis lätt kan sammanträda även å annan ort än den, där domstolen har sitt säte. Tillses bör jämväl, att domstolsorganisationen icke åsamkar statsverket onödiga kostnader. Av nu anförda skäl har det funnits lämpligast, att domstolen sammansättes av ordförande och två ledamöter.»

Rörande antalet lokala arbetsdomstolar hava de sakkunniga anført:

»Såsom redan framhållits, är det svårt att för närvarande bedöma omfattningen av den arbetsbörda, som kommer att åvila de lokala arbetsdomstolarna. Med hänsyn därtill synes det icke lämpligt att i lagen angiva antalet arbetsdomstolar och deras domsområden. Det torde vara nödvändigt att hålla möjlighet öppen till omreglering på enklare sätt än genom lagändring i den mån erfarenhet vinnes rörande domstolarnas belastning. Tydligt torde även vara, att därest förhållandena på arbetsmarknaden ändras, det kan bli erforderligt att öka antalet arbetsdomstolar eller vidtaga förändringar beträffande de redan inrättade domstolarnas förlägningsorter eller domkretsar. På grund härav har i förevarande paragraf stadgats, att det tillkommer Konungen att bestämma antalet arbetsdomstolar och deras domsområden.»

De sakkunniga hava meddelat, att man vid förslagets upprättande utgått från att arbetsdomstolarna tills vidare skulle vara till antalet fyra, med säte i Stockholm, Malmö, Göteborg och Sundsvall.

Motiveringen till bestämmelserna rörande de lokala arbetsdomstolarnas territoriella behörighet innehåller i huvudsak följande:

»Lämpligt synes vara, att om uppkommen tvist hänförs sig till viss arbetsplats, målet upptages vid den domstol, inom vars domsområde arbetsplatsen är belägen. Nämda domstol torde i många fall äga kännedom om de lokala förhållandena eller genom besiktning på arbetsplatsen kunna skaffa sig upplysning därom. Rättegångens förande vid denna domstol är även i regel för parterna förenat med mindre kostnader och besvär än en process vid annan domstol. Stundom torde tvist hava avseende å arbetsplatser belägna inom skilda domsområden och det lär även ofta komma att inträffa, att tvisten

ej kan hänföras till någon bestämd arbetsplats. I dylika fall torde målet böra handläggas vid den domstol, inom vars område förening av arbetsgivare eller arbetare, mot vilken talan föres, har sin expedition. Om talan riktas mot enskild person, bör den domstol vara behörig, inom vars domkrets personen har sitt hemvist, d. v. s. enligt gällande praxis är mantalsskriven. Naturligen bör sistberörda forumregel gälla även för sådan juridisk person, som i egen-skap av arbetsgivare kan framträda såsom part, samt sålunda, då talan föres mot dylik juridisk person, den domstol vara behörig, inom vars område den juridiska personen har sitt säte.»

Mot förslaget att anordna två instanser hava i de inkomna utlåtandena fram-ställts erinringar. Sålunda har *socialstyrelsen* — vilken på sätt jag i annat sammanhang kommer att beröra föreslagit, att till arbetsdomstols handlägg-ning borde hänföras allenast mer betydelsefulla eller svårbedömda mål om kollektivavtal — ansett, att domstolsorganisationen borde inskränkas till en enda central arbetsdomstol. Oavsett den kostnadsbesparing en dylik inskränk-ning skulle medföra för staten, förefölle det styrelsen, som om en koncen-tration av nämnda måls handläggning skulle vara önskvärd med hänsyn till den enhetliga rättsbildningen och detta särskilt under dess första och grund-läggande stadium. Skulle arbetsdomstolens arbetsbörda visa sig bli va allt för stor, kunde berörda missförhållande lämpligen avhjälpas genom att låta den arbeta på avdelningar. Likaså har *svenska arbetsgivareföreningen* uttalat be-tänkligheter mot den föreslagna anordningen med två instanser. Om en lokal arbetsdomstol avkunnat dom i ett mål, bleve därmed frågan icke definitivt av-gjord, utan domen kunde överklagas i centrala arbetsdomstolen. Under den tid, då det vore ovisst om den lokala arbetsdomstolens beslut skulle bli va gäl-lande eller icke, uppkomme ett osäkerhetstillstånd, som i de flesta fall helt visst skulle medföra betydande olägenheter. Beträffande de av de sakkunniga anförda skälen för inrättande av två instanser, nämligen önskemålet att minska den centrala domstolens arbetsbörda och behovet av att underlätta besiktning på arbetsplatsen har föreningen — efter att hava meddelat vissa uppgifter an-gående antalet mål, som handlagts av centrala skiljenämnden och den ständiga skiljedomstolen i Danmark — gjort gällande, att antalet rättegångsmål om kollektivavtals tolkning och tillämpning i vårt land antagligen icke komme att bli va större än att de mycket väl kunde handläggas av en enda domstol med måttliga kostnader för det allmänna, samt att i flertalet fall syn på stället helt visst icke komme att bli va erforderlig. Föreningen har därför förklarat sig vara mest böjd för en ordning med endast en instans. Å andra sidan ville för-eningen icke fördölja, att det vore en utbredd önskan hos arbetsgivarna i vissa landsdelar att få en särskild lokal domstol inrättad och slippa att anhängig-göra varje mål vid en domstol i Stockholm. *Svenska lantarbetsgivarnes central-förening* har ansett, att åtminstone för jordbrukets vidkommande dubbla instan-ser vore onödiga. *Sveriges redareförening* har med hänsyn till de speciella för-hållandena inom sjöfartsnäringen och särskilt behovet av att inom nämnda näring uppkommande tvister avgjordes med så stor snabbhet som möjligt, för-ordnat inrättande av allenast en domstol. *Stockholms bageriindustrieförening* har

Yttranden.

framhållit, att lämpligheten av att inrätta två instanser ur olika synpunkter kunde ifrågasättas, men då det måste anses ligga i rättssäkerhetens intresse, att dubbla instanser funnes, hade föreningen anslutit sig till lagutkastets bestämmelser. I huvudsak samma ståndpunkt som svenska arbetsgivareföreningen intages av *landssekreterariatet*, vilket anförde, att inom de verksamhetsområden, där man upprättat frivilliga skiljenämnder i två instanser, hade visat sig, att de lokala nämnderna i allmänhet förlorat sin betydelse, enär parterna fullföljde tvisterna till högsta instans. Man hade därför anledning att ställa sig tveksam till förslaget om upprättande av lokaldomstolar, vilkas beslut skulle kunna överklagas hos den centrala domstolen. Motivet för upprättande av lokala domstolar, att dessa skulle bättre kunna känna förhållandena på arbetsplatserna, syntes icke vara bärande, då det anfördes för upprättande av allenast ett mindre antal domstolar i hela landet. Ville man erhålla arbetsdomstolar, som hade särskild kännedom om förhållandena inom ett kollektivavtalsområde, syntes industridomstolar vara mera lämpliga då man därigenom åtminstone undginge risken att samma kollektivavtal skulle kunna få lika många uttolkningar, som man upprättat domstolar.

Även beträffande frågan om målens fördelning mellan de båda instanserna hava anmärkningar framställts. Sålunda hava *telegrafstyrelsen* och *vattenfallsstyrelsen* ansett, att samtliga mål, i vilka staten vore part, borde upptagas till omedelbar behandling vid centrala arbetsdomstolen. Såsom skäl härför har framhållits, att vid statens verk förhandlingar mellan parterna vid tvister angående kollektivavtal i regel fördes i Stockholm. Det kunde då synas onödigt, att tvisten, om den måste gå till domstol, skulle handläggas vid lokal arbetsdomstol i landsorten, till vilken parterna nödgades sända representanter. Genom hänvändelse direkt till centrala arbetsdomstolen skulle ernås dels en större enhetlighet vid frågornas bedömande dels ett hastigare avgörande. *Svenska arbetsgivareföreningen*, vilken som jag redan framhållit uttalat sig för anordnandet av allenast en instans, har hemställt, att därest dubbla instanser bibehölles, sådan ändring måtte vidtagas i behörighetsreglerna, att den centrala domstolen, om båda parterna begärde det, skulle såsom första domstol upptaga varje mål, som hörde under arbetsdomstol.

Sveriges lokomotivmannaförbund har ansett, att de lokala domstolarnas verksamhetsområde icke borde bestämmas territoriellt utan fastställas att omfatta vissa industrier eller yrken. Den i utkastet föreslagna regleringen av domstolarnas behörighet medförde, att under varje domstols behandling komme en mängd vitt skilda spörsmål, som det ej vore möjligt för en domare att med full sakkännedom behärska. Omfattade domstolens verksamhetsområde däremot en hel industri finge arbetarna och arbetsgivarna inom densamma möjlighet att i domstolen insätta representanter, vilka kände arbetsförhållandena på domstolens verksamhetsområde och sålunda ägde alla förutsättningar att sakligt bedöma till domstolen hänskjutna tvistefrågor.

Departementschefen.

Såsom av det anförda framgår, hava de sakkunniga som skäl för anordnandet av två instanser i främsta rummet anförde behovet av att minska den centrala domstolens arbetsbörda. Därest endast en domstol inrättades, före-

låge enligt de sakkunnigas mening fara, att densamma komme att bliva allt för hårt belastad. Naturligen är det för närvarande ytterst svårt att bilda sig en mening rörande storleken av den arbetsbörda, som kunde komma att åvila en centraldomstol, därest lokala domstolar ej inrättades. Arbetets omfattning kommer att bliva beroende av ett flertal omständigheter, vilka nu svårigen kunna överskådas. Därest några slutsatser kunna dragas från den nuvarande centrala skiljenämndens verksamhet och från den erfarenhet, som vunnits i andra länder, torde de emellertid närmast giva vid handen, att för avgörande av nu ifrågavarande mål skulle erfordras allenast *en* domstol. Ovisst är även, huruvida den föreslagna anordningen skulle medföra en verklig avlastning för den centrala domstolen. I de mål, som komma att handläggas av arbetsdomstolarna, torde i många fall tvistens avgörande vara av den vikt och motsättningen mellan parterna vara så stark, att dessa icke komma att åtnöjas med den första instansens utslag. Skulle, såsom jag i det följande vill närmare beröra, svårigheter möta att erhålla lämpliga ledamöter i de lokala domstolarna, och dessas anseende därigenom sjunka, skulle parternas benägenhet att överklaga underdomstolarnas utslag antagligen komma att ökas. Förbises får ej heller, att en del parter komma att fullfölja talan mot de lokala domstolarnas utslag allenast för att fördröja målens avgörande. Därest sålunda en stor del eller kanske största delen av underdomstolarnas utslag komme att överklagas, skulle lättningen i arbetsbörda för den centrala domstolen bliva endast obetydlig.

De sakkunniga hava vidare framhållit, att därest två instanser inrättades, den centrala domstolen antagligen skulle komma att befrias från en del jämförelsevis obetydliga mål. Därigenom skulle kostnaderna minskas för såväl samhället som parterna. Då det emellertid, som de sakkunniga påpekat, icke är möjligt att förhindra parterna att fullfölja talan i bagatellmål, torde med den tendens till överklagande, som jag enligt det föregående anser sannolik, överklagande komma att i stor utsträckning ske jämväl i bagatellmål, och vid sådant förhållande komme de väntade fördelarna att utebliva.

Vad särskilt angår frågan om kostnaderna för part att föra talan vid en central domstol, bör märkas, att dessa i vissa fall torde ställa sig lägre än kostnaderna för en rättegång vid lokal domstol. I många fall läser, innan en uppkommen tvist hänskjutes till arbetsdomstolen, förhandlingar komma att äga rum först mellan de närmast intresserade och sedan mellan dessas organisationer. Med hänsyn därtill att de flesta viktigare organisationerna hava sina expeditioner i Stockholm, torde förhandlingarna i allmänhet komma att äga rum därstädes, och det skulle för parterna vara förenat med besvär och kostnader att, sedan förhandlingarna avbrutits, anhängiggöra och utföra rättegång vid en lokal domstol. Skulle sedermera den lokala domstolens utslag överklagas, bleve parterna nödsakade att ånyo låta sig företrädas i Stockholm. I många fall är det för övrigt för parterna lättare att i Stockholm finna lämpliga personer att företräda deras intressen. Märkas bör jämväl, att en tillämpning av de i de sakkunnigas utkast givna reglerna om målens fördelning mellan de olika lokala domstolarna antagligen skulle leda till att flertalet mål komme att handläggas av den lokala domstolen i huvudstaden.

Ej heller synes mig avgörande vikt böra tilläggas de sakkunnigas skäl, att en lokal domstol lättare än ett centralorgan kan verkställa besiktning å den arbetsplats, till vilken en uppkommen tvist hänför sig. I allmänhet torde dylik besiktning icke erfordras, då domstolen i regel genom hörande av vittnen eller sakkunniga kan erhålla nödiga upplysningar rörande alla för målets avgörande betydelsefulla omständigheter. Tydligt är även, att önskemålet att underlätta besiktning på arbetsplatsen i endast ringa grad tillgodoses, då, såsom de sakkunniga förutsatt, antalet lokala arbetsdomstolar begränsas till fyra. För vinnande av det avsedda syftet torde erfordras ett mycket större antal lokala domstolar. I de säkerligen fåtaliga fall, då besiktning på arbetsplatsen är nödvändig, lärers denna oftast lika väl kunna verkställas av den centrala arbetsdomstolen. De sakkunniga hava även föreslagit, att dylik förrättning skulle kunna verkställas av ordförande och två ledamöter.

Anordnandet av en domstolsorganisation i två instanser synes vidare vara förenat med vissa olägenheter. Svårigheter torde antagligen komma att möta, då det gäller att giva de lokala domstolarna en lämplig sammansättning. Av ekonomiska skäl synes uteslutet att inrätta lokala domstolar bestående av mer än — jämte ordförande — två ledamöter, och det kan befaras, att dessa domstolar komma att bli jämförelsevis svaga. Då vidare vissa av de lokala domstolarna förmodligen komma att taga befattning med endast ett fåtal mål om året, kunna de knappast erhålla önskvärd erfarenhet rörande handläggning och avgörande av mål, varom här är fråga. Man kan sålunda befara, att åtminstone vissa av de lokala domstolarna icke komma att förvärva nödig auktoritet. På en del håll, där på grund av avtal förhandling skall äga rum i två instanser eller uppkomna tvister kunna fullföljas från en skiljenämnd till en överordnad sådan, har iakttagits, att den första instansen lätt förlorar i betydelse och att behandlingen därstädes nedsjunker till en formalitet. Förbises får ej heller, att den i utkastet givna föreskriften, att vissa viktigare mål kunna upptagas direkt av centrala arbetsdomstolen, kan medföra fara för de lokala domstolarnas anseende. Genom nämnda bestämmelse torde nämligen de lokala domstolarna komma att avskäras från befattning med de mera betydelsefulla målen.

De sakkunniga hava i sin motivering framhållit, att därest dubbla instanser inrättades, detta komme att medföra en något minskad snabbhet i avgörandet. Naturligen är detta en avsevärd olägenhet. Ett av huvudsyftena med den föreslagna lagstiftningen är att vinna ett snabbt avgörande av arbetstvister. Om de uppkomna tvisterna icke kunna hastigt bringas till avgörande, föreligger fara att parterna i stället för att anlita domstol komma att tillgripa icke tillåtna åtgärder. Allt synes därför böra göras, som utan att äventyra andra viktiga intressen kan underlätta en snabb processföring. Visserligen skulle enligt de sakkunnigas utkast en del särskilt brådskande mål på yrkande av endera parten kunna omedelbart upptagas av den centrala domstolen, men andra mål skulle antagligen i många fall komma att genomlöpa båda instanserna. Möjlighet skulle öppnas för part, som ville vinna tid, att genom överklagande fördröja tvistens avgörande. Därest underrättens utslag överklagats, komme säkerligen,

innan överdomstolen meddelat utslag över besvärerna, ett osäkerhetstillstånd att råda mellan parterna och anledningar uppstå till nya konflikter.

Märkas bör slutligen, att ett system med flera domstolar torde komma att medföra större kostnader för det allmänna än anordnande av en enda domstol samt att svårigheter möta såväl då det gäller att bestämma målens fördelning mellan olika lokala domstolar som att fastställa, vilka mål skola kunna direkt anhängiggöras vid den centrala domstolen. Därest endast en domstol anordnas, bortfalla även de svårigheter, som äro förbundna med anordnande av ett besvärsförfarande.

Av nu anförda skäl har jag, ehuru med viss tvekan, ansett mig böra föreslå inrättande av allenast *en* arbetsdomstol. Den nya lagstiftningen har i mycket karaktären av ett försök och det synes mig olämpligt att, innan erfarenhet vunnits, föreslå en mera omfattande domstolsorganisation. Skulle det sedermera visa sig, att arbetsbördan för den nya domstolen blir alltför betungande, böra åtgärder vidtagas för vinnande av lättnad däri. Härvid kan naturligen komma under övervägande såväl inrättande av lokala domstolar som uppdelning av den centrala domstolen å avdelningar.

Då jag sålunda föreslår upprättande av endast *en* arbetsdomstol, saknar jag anledning att närmare ingå på det framkomna förslaget om anordnande av industridomstolar d. v. s. domstolar med verksamheten bestämd till visst fack eller viss näring. Emellertid vill jag framhålla, att upprättande genom lag av dylika domstolar erbjuder betydande svårigheter. Därest inom något verksamhetsområde skulle anses erforderligt att äga tillgång till organ med speciell sakkunskap inom detta område, hava parterna möjlighet att genom avtal upprätta dylika organ. Såsom jag i annat sammanhang kommer att framhålla, är det synnerligen önskvärt, att skiljenämndsinstitutet kommer till vidsträckt användning. Därigenom beredes tillfälle att skapa sådana organ, som för varje verksamhetsgren äro mest ändamålsenliga.

2, 3 och 4 §§.

Enligt det för 1910 års riksdag framlagda förslaget skulle arbetsdomstolen — vilken som redan nämnts skulle vara enda domstol i mål om kollektivavtal — bestå av tre lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som finge nyttjas i domarämbeten, och vilka tillsattes av Kungl. Maj:t utan förslag, samt av fyra i arbetsförhållanden erfarna och kunniga män, vilka tillsattes av Kungl. Maj:t inom förslag, som upprättades av organisationerna å ömse sidor. Inom lagrådet hade ifrågasatts, huruvida icke beträffande den ene av de två bisittare i arbetsdomstolen, vilka jämte ordföranden skulle utses utan förut uppgjort förslag, kravet på lagkunskap och fullgörande av övriga villkor för nyttjande i domarvärv borde uppgivas samt i stället erfarenhet och kunighet i arbetsförhållanden uppställas såsom kompetensvillkor. Det ville synas, som skulle det försvagande av domstolens juridiska element, som *en* dylik ändring i allmänhet komme att medföra, mer än uppvägas av möjligheten att tillgodogöra sig erfarenheten hos någon av dem, som utan att vara arbetsgivare eller arbetare haft anledning att praktiskt sysselsätta sig

Arbetsdomstolens sammansättning.
1910 års förslag.

med arbetsförhållanden, framför allt statens förlikningsmän i arbetstvister. Denna anmärkning hade icke föranlett någon ändring i förslaget.

Uti två inom andra kammaren väckta motioner yrkades, att åt det juridiska elementet borde beredas endast en plats i arbetsdomstolen. Särskilda utskottet ansåg, att ett sådant försvagande av berörda element icke borde ifrågakomma, allra minst då arbetsdomstolen gjordes till enda instans. Domstolen skulle hava att behandla rättstvister ofta måhända av ganska invecklad beskaffenhet, vid vilkas lösning den juridiska utbildningen måste spela en icke oväsentlig roll, ehuru den på grund av ifrågavarande rättsförhållandens säregna natur borde vara förstärkt med den på detta område speciella sakkunskapen. Däremot syntes goda skäl tala för att endast två av de tre ledamöterna, som skulle utnämnas utan förslag, ovillkorligen skulle vara juridiskt bildade personer, under det att vid besättande av den tredje platsen valet finge träffas fritt oberoende av juridiska kvalifikationer, varigenom möjlighet öppnades att tillgodosöra sig den praktiska erfarenheten på dithörande område, varhelst den kunde vara att träffa. I enlighet härmed omarbetade utskottet förslaget. Tre reserveranter hemställde, att i arbetsdomstolen måtte beredas plats för allenast en jurist, samt att antalet ledamöter i domstolen måtte nedsättas till fem. Därigenom skulle domstolens verksamhet bliva mera lätthanterlig och dess sakkunskap tillräckligt betryggad. Finge domstolen tillika en juridiskt bildad sekreterare, bleve det juridiska elementet i domstolen väl tillgodosett. Tillika skulle kostnaderna nedbringas.

Förlikningsmännen och kommerskollegium anslöto sig till utskottets uppfattning. Kollegium framhöll särskilt, att så vitt kollegium hade sig bekant, började bland dem, som under någon längre tid fungerat som ordförande i av arbetsgivare och arbetare upprättade egna skiljenämnder, den genom vunnen erfarenhet förvärvade uppfattningen tämligen allmänt göra sig gällande, att, särskilt då det gällde avgörandet av större principfrågor eller andra angelägenheter av större räckvidd, vilka sålunda låge parterna å ömse sidor varmt om hjärtat, en förstärkning av det opartiska elementet inom domstolen vore synnerligen önskvärd. Exempel saknades icke heller på, att man inom dylika nämnder funnit sig föranlåten att förstärka nämnda element med ytterligare ett par bisittare, en anordning som, enligt vad kollegium trodde sig veta, fungerat till allmän tillfredsställelse. Hade sålunda ett dylikt behov gjort sig gällande inom större privata skiljenämnder, ville det synas helt naturligt, att ett liknande behov med än större skäl måste anses föreligga, då det gällde en av staten inrättad, allmän arbetsdomstol i högsta instans.

1911 års
förslag.

Denna mening kom även till uttryck i 1911 års förslag, däri föreskrevs, att juridiska kvalifikationer ej ovillkorligen fordrades för mer än två bland de tre utan förslag utsedda ledamöterna. I fråga om den tredje platsen skulle valet ej vara inskränkt till någon viss krets av personer.

I tre vid 1911 års riksdag väckta motioner hemställdes om sådan avvikelse från det i propositionen framlagda förslaget, att domstolen skulle bestå av, förutom de fyra efter förslag av arbetsgivar- och arbetarorganisationer utsedda ledamöterna, allenast ytterligare en ledamot, vilken skulle innehava nödiga

juridiska kvalifikationer. Under åberopande av de skäl, som anförts av departementschefen och kommerskollegium, ansåg sig särskilda utskottet böra tillstyrka förslaget oförändrat i denna del.

Socialstyrelsen anslöt sig i sitt år 1916 avgivna betänkande väsentligen till det år 1911 framlagda förslaget. Skulle staten beträffande mål av sådan svårighet och sådan vikt, ekonomiskt och eljest som de ifrågavarande ofta vore, lyfta dem från de allmänna domstolarna och anförtro dem åt arbetsdomstolen utan vaderätt mot dess domslut, kunde det opartiska, utomstående elementet omöjligt begränsas utöver vad i förslaget skett ej heller därinom antalet juridiskt bildade. I syfte att åt domstolen tillförsäkra representanter för den praktiska sakkunskapen föreslog socialstyrelsen det tillägget till 1911 års förslag, att bland de personer, som uppfördes på förslag, minst halva antalet skulle vara sådana, vilka själva vore eller varit arbetsgivare eller arbetsledare, respektive arbetare.

1916 års
förslag.

I avgiven reservation framhöll socialfullmäktigen von Sydow, att det å arbetsgivar sidan helt visst bleve mycket svårt att få lämpliga personer, villiga att åtaga sig ifrågavarande uppdrag, vilka antagligen bleve synnerligen tidsödande. I anledning därav och då det för övrigt, om man ville, att arbetsgivarna och arbetarna skulle få de representanter i domstolen, för vilka de hade störst förtroende, syntes olämpligt att lägga några band på deras förslagsrätt, ansåg von Sydow, att stadgandet, att minst halva antalet föreslagna skulle vara sådana, vilka själva vore eller varit arbetsgivare eller arbetsledare respektive arbetare, borde utgå.

Den av von Sydow uttalade meningen biträdades av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd, Sveriges verkstadsförening och Sveriges bageri- idkareförening. Svenska måleriarbetareförbundet föreslog, att det juridiska elementet i domstolen borde begränsas till ordföranden och de övriga sex ledamöterna bestå av tre arbetsgivare och tre arbetare. Svenska murareförbundet ansåg, att i lagen borde föreskrivas, att de tre ledamöter, som skulle utses utan förslag, ej finge vara ekonomiskt intresserade i företag eller innehava betald befattning hos sådant inom arbetsdomstolens verksamhetsområde.

I 15 § av de sakkunnigas utkast föreskrives, att centrala arbetsdomstolen skall hava sitt säte i Stockholm och bestå av ordförande och sex ledamöter.

De
sakkunniga.

Till stöd härför hava de sakkunniga anført:

»Centrala arbetsdomstolen skall på sätt redan berörts tjänstgöra dels såsom fullföljdsinstans dels och såsom första domstol i vissa mål. Avgörandet av de mål, som tillhöra centrala arbetsdomstolens omedelbara upptagande, liksom även av de dit fullföljda målen torde i många fall erbjuda betydande svårigheter. Mot centrala arbetsdomstolens beslut får talan icke föras, och domstolens utslag torde komma att bliva av stor betydelse för rättsutvecklingen på förevarande område. Det är antagligt, att verkningarna av den ifrågasatta lagstiftningen komma att bliva i hög grad beroende av den auktoritet centrala arbetsdomstolen kan komma att förvärva. Vid nu angivna förhållanden är det av särskild vikt, att domstolen sammansättes på sådant sätt, att garantiskapas för ett rättvist och sakkunnigt bedömande av dit hänskjutna tvistefrå-

gor. Nödvändigt är, att till ledamöter i domstolen utses personer, kända för oväld och skicklighet. Därjämte måste beaktas, att domstolen erhåller tillgång till beprövad sakkunskap rörande arbetsmarknaden och där bestående avtalsförhållanden. Det torde därför liksom beträffande de lokala arbetsdomstolarna vara lämpligt, att en del av domstolens ledamöter utses bland personer, som ej företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, under det att andra tillsätts efter förslag av huvudorganisationerna å vardera sidan. Den centrala domstolen måste emellertid göras betydligt större än de lokala domstolarna. Det har föreslagits, att domstolen skall bestå av ordförande och sex ledamöter. Därigenom kommer densamma att erhålla samma antal ledamöter som centrala skiljenämnden. På sätt framgår av följande paragrafer, kommer även centrala arbetsdomstolens inre sammansättning att i allt motsvara centrala skiljenämndens, i det ordföranden och två ledamöter utses bland personer, som icke representera arbetsgivar- eller arbetarintressen, och av de övriga ledamöterna två representera arbetsgivar- och två arbetarsidan. Domstolen bör tydligen förläggas till Stockholm.»

Departement-
schefen.

I fråga om antalet ledamöter i arbetsdomstolen ansluter jag mig till de sakkunnigas utkast. Skälen härför framgå av vad jag i det följande kommer att yttra rörande domstolens sammansättning.

Tillsättande
av neutrala
ledamöter i
arbetsdom-
stolen.
De
sakkunniga.

Enligt 16 § i de sakkunnigas utkast skola ordföranden och två av ledamöterna i centrala arbetsdomstolen förordnas för viss tid bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna män. Den andre ledamöten skall äga särskild insikt och erfarenhet i fråga om arbets- och avtalsförhållanden. För ledamöterna förordnas två ersättare. Vad om ledamöterna är stadgat skall hava motsvarande tillämpning å ersättarna. Äro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att tjänstgöra, skall ordet föras av den lagkunnige ersättaren.

Härom hava de sakkunniga i motiveringen anført:

»Såsom vid föregående paragraf framhållits, bör centrala arbetsdomstolen göras avsevärt starkare än de lokala arbetsdomstolarna. Detta gäller främst den del av domstolens personal, som förordnas av Kungl. Maj:t utan förslag. Det torde vara lämpligt, att Kungl. Maj:t på detta sätt tillkallar ordförande och två ledamöter. En av de sistnämnda bör liksom ordföranden vara lagkunnig och erfaren i domarvärv. Han bör förordnas att vara vice ordförande. I fråga om den andre av omförmälda ledamöter har föreskrivits, att han skall äga särskild insikt och erfarenhet beträffande arbets- och avtalsförhållanden. För ledamöterna böra förordnas två ersättare, av vilka den ene skall vara lagkunnig och förfaren i domarvärv samt den andre äga särskild insikt och erfarenhet inom område, som nyss berörts. Såväl ordföranden som ledamöterna och ersättarna böra utses bland personer, som ej företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen.

Därest såväl ordföranden som vice ordföranden äro förhindrade att taga del

i domstolens förhandlingar, skall den, som utsetts till lagfaren ersättare, tjänstgöra såsom ordförande.»

I fråga om bestämmelsen, att ordföranden i arbetsdomstol skall vara en i domarvärv erfaren man, anför *socialstyrelsen*, att med hänsyn till att det, synnerligast om ett flertal arbetsdomstolar skulle upprättas, möjligen kunde komma att visa sig möta svårigheter att finna i domarvärv erfarna män med sådana övriga kvalifikationer, som måste anses nödvändiga för arbetsdomstolarnas ordförande, vice ordförande och deras ersättare, kunde det måhända ifrågasättas att eftergiva kravet på erfarenhet i domarvärv. Erforderliga insikter i rättegångsförfarandet kunde även besittas av erfarna advokater, och förfarenhet i domarvärv hos någon annan av domstolens opartiska ledamöter eller dess sekreterare skulle väl också kunna i viss mån ersätta sådan kompetens hos ledamöter av förstnämnda kategori. Yttranden.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening har framhållit, att då det här vore fråga om skapandet av specialdomstolar med inom sitt område samma befogenhet som landets allmänna domstolar, det vore av vikt att särskilt i fråga om den centrala arbetsdomstolen garantier skapades för skicklighet, sakkunskap och oväld hos de ledamöter, som omförmäldes i 16 §. I sådant avseende borde ifrågasättas, att de lagfarna ledamöterna skulle utses bland personer, som uppsatts på förslag av högsta domstolen eller regeringsrätten. Samma synpunkter hava framförts av *svenska städernas förhandlingsorganisation*, som ansett, att förslagsrätt beträffande de två lagfarna ledamöterna skulle tillkomma allenast högsta domstolen.

Landssekreterariatet har gjort gällande, att det ej vore tillräckligt, att ordföranden hade juridisk-tekniska kunskaper. Han borde även hava kunskaper och erfarenhet på de arbetsrättsliga och sociala områdena. Kravet på att han ej skulle företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen borde kompletteras med att han ej finge vara intresserad i ekonomiska företag eller vara anställd hos affärsbank eller tillhöra sådan banks styrelse.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening och *svenska städernas förhandlingsorganisation* hava tillika hemställt om sådan ändring i utkastet, att den icke lagfarne ledamöten, som skulle omedelbart tillsättas av Kungl. Maj:t, måtte utses efter förslag av socialstyrelsen.

Det av socialstyrelsen väckta förslaget om eftergift från kravet, att ordförande i arbetsdomstol och ersättare för honom skulle vara i domarvärv erfarna män, har närmast avseende å de lokala arbetsdomstolarna men synes även gälla den centrala domstolen. Att, sedan jag föreslagit inrättande av allenast en arbetsdomstol, frånträda nämnda krav synes mig emellertid icke tillrådligt. Nämnda domstol har att taga befattning med mål, som ofta erbjuda svåra juridiska problem, och vid avgörandet av desamma torde ej sällan andra rättsområden än de rent avtalsrättsliga komma att beröras. Särskilt är det nödvändigt, att ordföranden äger noggrann kännedom om gällande processuella regler och genom domstolsarbete förskaffat sig rutin i därmed förenade göromål. Den muntliga handläggningen av mål, varom här är fråga, torde ställa stora anspråk på ordförandens förmåga. Märkas bör även, att domstolen är

Departementschefen.

enda instans för prövning av dylika mål och att dess avgöranden kunna erhålla en mycket stor räckvidd. Under dylika förhållanden synes det nödvändigt, att nämnda personer icke blott äro lagfarna utan även hava förvärvat grundlig erfarenhet såsom domare.

Såsom de sakkunniga berört, torde det icke vara möjligt att från början göra arbetsdomstolens ordförande till ordinarie innehavare av sin befattning. Emellertid är det synnerligen önskvärt, att man på annat sätt sörjer för att ordföranden erhåller en fast och oberoende ställning. I de mål, varom här är fråga och där motsättningarna inom samhället ofta skarpt bryta sig mot varandra, är det av särskild vikt, att ordföranden intager en självständig ställning. På honom läser det ofta ankomma att avgöra målets utgång, och den auktoritet domstolen kan tillvinna sig torde i hög grad bliva beroende av ordförandens person. Under dylika förhållanden kunde det ifrågasättas att såsom villkor uppställa, att ordföranden och måhända även ersättaren skulle vara innehavare av ordinarie domarämbete. Härigenom skulle nämnda personer, oavsett förordnandet i arbetsdomstolen, komma att intaga den oberoende ställning, som i regel är förenad med innehav av domarbefattning. Dessa synpunkter finner jag beaktansvärda. Det är givetvis lämpligt, att åtminstone ordföranden alltid är innehavare av ordinarie domarbefattning. Att i lagen meddela föreskrift härom synes mig emellertid icke erforderligt. Genom en dylik bestämmelse skulle kretsen av personer, från vilken ordföranden kan hämtas, komma att starkt begränsas och fara föreligga att man i ett eller annat fall ej skulle kunna till ordförande förvärva den som måste anses mest lämplig.

Det framställda yrkandet, att de lagfarna ledamöterna i arbetsdomstolen skola utses efter förslag av högsta domstolen eller regeringsrätten, vilket torde avse, att Kungl. Maj:t skulle vara förhindrad att frångå de sålunda avgivna förslagen, kan jag icke biträda. Naturligen kommer Kungl. Maj:t att före tillsättandet av ordförande i arbetsdomstolen hos sakkunniga göra sig underättad om därför lämpliga personer, men att binda Kungl. Maj:t vid högsta domstolens eller regeringsrättens förslag synes icke lämpligt. Avgivandet av dylikt förslag torde även i viss grad falla utom ramen för nämnda domstolars uppgifter.

Ej heller kan jag ansluta mig till förslaget om införande i lagen av föreskrifter, att ordföranden skall hava kunskaper på de arbetsrättsliga och sociala områdena, samt att han icke får vara intresserad i ekonomiska företag eller vara anställd hos affärsbank eller tillhöra sådan banks styrelse. Det ligger i sakens natur, att till ordförande kommer att utses en person med kunskaper och erfarenhet på nämnda områden. Ett uppställande av bestämmelser härutinnan kan lätt komma att leda till ett överskattande av rent formella meriter. Då i förslaget föreskrives, att ordföranden skall utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, torde däri ligga all den garanti, som i lag kan givas för att ordföranden skall bliva verkligt opartisk. En person, som i mera väsentlig grad är intresserad i ekonomiska företag, är redan på grund av nämnda bestämmelse hindrad att

vara ordförande i arbetsdomstolen. Å andra sidan bör ej varje intressentskap i ekonomiskt företag, hur obetydligt det än är, medföra obehörighet att föra ordet i arbetsdomstol. Att såsom absolut hinder härför uppställa ledamotskap i bankstyrelse är så mycket mindre påkallat, som detsamma bör gälla om ledamotskap i styrelse för större industriföretag. Även härom gäller den allmänna bestämmelsen. Märkas bör ock, att i regel detaljerade behörighetsregler icke pläga uppställas, då fråga är om befattning, som skall tillsättas av Kungl. Maj:t.

Vad angår förslaget, att den icke lagfarne ledamoten, som tillsättes av Kungl. Maj:t, skulle utses efter förslag av socialstyrelsen, vill jag framhålla, att det ej synes erforderligt att begränsa Kungl. Maj:ts valrätt till de personer, som föreslagits av nämnda myndighet. Givetvis kommer emellertid Kungl. Maj:t att vid tillsättande av ledamot, varom här är fråga, från olika håll inhämta upplysningar rörande lämpliga personer.

I samtliga de äldre förslagen förutsattes, att vissa ledamöter av arbetsdomstolen skulle tillsättas efter förslag av föreningar av arbetsgivare och arbetare. Däremot voro meningarna delade, vem förslagsrätt i dylikt hänseende skulle tillkomma. *Förslagsrätt beträffande ledamöter i arbetsdomstolen.*

Enligt 1910 års förslag skulle rätt att föreslå ledamot i arbetsdomstolen tillkomma arbetsgivarförening, som omfattade minst etthundra arbetsgivare samt fackförening, fackförbund eller annan dylik förening av arbetare, som omfattade minst femtusen arbetare. Vid förslagets framläggande anförde departementschefen, att föremål för arbetsdomstolens behandling komme till huvudsakligaste delen att vara tvister, där parterna utgjordes av organisationer av arbetsgivare eller arbetare eller ock av medlemmar i sådana organisationer. Med avseende därå syntes tillräckligt, att behörighet att avgiva förslag för tillsättande av de icke lagfarna ledamöterna i domstolen tillerkändes allenast dylika organisationer. Därigenom vunnes ock den fördelen, att den vidlyftiga apparat med särskilda vallängder och valförrättningar, som måste anordnas, därest arbetsgivare och arbetare i allmänhet skulle vara berättigade att deltaga i förslags upprättande, helt och hållet kunde umbäras. Men icke ens alla föreningar av arbetsgivare eller arbetare behövde intagas i kretsen av till förslags avgivande berättigade. Klart vore att, där olika förslag framkommit från skilda föreningar, större och mindre, i alla händelser det förslag, som omfattades av förening med ett stort antal ledamöter, måste vinna beaktande i vida högre grad än ett, som endast utgjorde uttryck för ett mindretal personers mening. De flesta mindre föreningar av förevarande slag inginge dessutom såsom lemmar i en överordnad organisation av större omfattning. Förslagsrättens utövande syntes förty kunna begränsas till förening med visst medlemsantal. Sådan gränsen i förslaget dragits, komme att till de i förevarande avseende behöriga hänföras alla befintliga mera betydande föreningar av arbetsgivare eller arbetare.

I två inom andra kammaren väckta motioner gjordes gällande, att förslagsrätt borde tillkomma allenast huvudorganisationerna å ömse sidor. För upp-

1910 års
förslag.

nående härav föreslogs i den ena motionen, att beträffande arbetarorganisationer förslagsrätten borde begränsas till sådana, som räknade minst femtontusen arbetare.

Särskilda utskottet framhöll såsom uppenbart, att Kungl. Maj:t vid bisittarnas utväljande måste taga största hänsyn därtill, att de utsedda komme att representera åskådningarna hos majoriteten på vardera sidan, och att alltså de mindre föreningarna i realiteten, därest de skulle avgiva särskilda förslag, näppligen kunde komma att utöva något egentligt inflytande på domstolens sammansättning. Att tydligt fastslå berörda princip genom valet av den siffra för medlemmarnas antal, som skulle vara avgörande, läte sig med hänsyn till möjligheten av omkastningar i de bestående förhållandena knappast göra. En antydning därom i själva lagen kunde dock enligt utskottets mening måhända givas genom att bestämma minimiantalet av medlemmar för arbetarförening till tiotusen i stället för femtusen.

Fem ledamöter av utskottet framhöllo i reservation, att den av utskottet föreslagna siffran vore för låg, och att utskottets motivering närmast talade för en högre siffra. För sin del ansågo reservanterna, att siffran borde bestämmas till trettiotusen. Två andra ledamöter av utskottet ansågo, att siffran borde fixeras på sådant sätt, att förslagsrätt tilldelades endast landsorganisationen. Detta mål skulle enligt nämnda reservanternas mening ernås genom att bestämma medlemssiffran hos förslagsgivande arbetarorganisation till femtiotusen.

Förlikningsmännen och kommerskollegium anslöto sig till utskottets förslag.

1911 års
förslag.

I 1911 års förslag upptogs den av särskilda utskottet förordade bestämmelsen, att förslagsrätt skulle tillkomma på arbetsgivarsidan förening omfattande minst etthundra arbetsgivare och på arbetarsidan förening med minst tiotusen medlemmar.

Vid riksdagen föreslogs i tre motioner, att rättigheten att avgiva förslag å arbetarsidan borde begränsas till förening, som omfattade minst femtiotusen arbetare. Särskilda utskottet framhöll med anledning därav, att visserligen vore det tydligt, att Kungl. Maj:t vid bisittarnas utväljande med nödvändighet måste taga största hänsyn till majoritetens åsikter, så att de mindre föreningarna icke i allmänhet skulle komma att i realiteten utöva något egentligt inflytande på domstolens sammansättning. Men det borde icke förbises, att med upptagande i lagen av det ifrågasatta högre talet skulle kunna på grund av minskad centralisation eller eljest inträffa, att ingen förening vore tillräckligt stor för att fylla betingelserna för förslagsrätt. Även en annan omständighet syntes böra beaktas. Möjligheten för flera föreningar att uppställa förslag å bisittare i domstolen måste anses för den förening, som enligt sakens natur på grund av sin storlek borde främst vinna gehör för sin genom förslaget uttryckta mening, innebära en maning att med omsorg tillse, att förslaget omfattade personer, vilka vore i alla avseenden för uppdraget fullt lämpliga. Bestämmelsen borde med hänsyn till det anförda bibehållas oförändrad.

1916 års
förslag.

I det av socialstyrelsen år 1916 utarbetade förslaget bibehölls de i 1911 års förslag intagna bestämmelserna. Socialfullmäktigen Lindqvist framhöll i

avgiven reservation, att om siffran å antalet ledamöter i den förslagsgivande arbetarorganisationen sattes så lågt, som styrelsen föreslagit, tvister lätt kunde uppstå vid förslagets avgivande, på samma gång som de på sådant sätt avgivna förslagen ej gäve uttryck för en enhetlig mening från arbetarsidan. Bäst syntes den sidans intressen vara betjänade, om landsorganisationen ensam gäves rätt att vara förslagsgivande institution. Av nämnda anledning borde siffran tiotusen ändras till femtiotusen.

I avgivet yttrande gjorde Sveriges verkstadsförening gällande, att förslagsrätt å arbetsgivarsidan borde tillkomma förening icke i förhållande till dess medlemsantal utan i förhållande till det antal arbetare, som dess medlemmar sysselsatte. Detta antal borde ej sättas lägre än tiotusen. Sveriges bageriidkareförening ansåg, att den av socialstyrelsen föreslagna siffran för förslagsrätt å arbetarsidan vore för hög, under det att svenska bryggeriarbetsareförbundet, de förenade förbunden, svenska slakteri- och charkuteriarbetsareförbundet, svenska träarbetsareförbundet samt svenska tunnbinderiarbetsareförbundet ävensom svenska grov- och fabriksarbetsareförbundet samt svenska gruvarbetsareförbundet gjorde gällande, att densamma vore för låg, enär förslagsrätt borde tillförsäkras landsorganisationen ensam. Svenska murareförbundet, svenska måleriarbetsareförbundet samt svenska sko- och läderindustriarbetsareförbundet hemställde, att siffran måtte bestämmas till femtiotusen.

De sakkunniga hava beträffande rätt att föreslå ledamöter i de lokala arbetsdomstolarna anført:

De
sakkunniga.

»Såsom redan framhållits, böra ledamöterna i lokal arbetsdomstol vara sakkunniga beträffande arbetsförhållanden. De böra hava genom erfarenhet förvärvat kännedom om näringslivet och förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Lämpligt är jämväl, att de företräda de olika åskådningar, som vid tvister om kollektivavtal i regel stå emot varandra. Dessa önskemål torde bäst kunna förverkligas, därest ledamöterna utses av Kungl. Maj:t efter förslag av organisationer, som representera arbetsgivar- och arbetarintressen. En sådan anordning torde vara ägnad att skänka domstolen auktoritet och hos parterna skapa förtroende för densamma. Det har tidigare förordats, att rätten att föreslå ledamöter skulle medgivas föreningar av arbetsgivare och arbetare, som hade ett visst större medlemsantal. Emellertid synes det lämpligare, att förslagsrätten begränsas till huvudorganisationerna å ömse sidor. Därigenom torde viss garanti vinnas, att förslag erhållas å lämpliga personer. En liknande föreskrift gäller för närvarande rörande tillsättande av ledamöter i centrala skiljenämnden. I anslutning till nämnda föreskrift har därför upptagits bestämmelse, att förslagsrätt tillkommer svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och landsorganisationen i Sverige. För vinnande av utrymme för Kungl. Maj:ts valrätt torde böra föreskrivas, att förslag skall upptaga minst dubbelt så många personer som antalet ledamöter, som skola utses från den sidan. De personer, som uppföras å förslag, måste givetvis icke blott uppfylla villkoren för att kunna utses till ledamöter utan även vara villiga att åtaga sig uppdraget. Därest behörigt förslag icke avgives, bör detta ej utgöra hinder för Kungl. Maj:t att tillsätta ledamöter för den ifrågavarande sidan. Härvid böra

om möjligt utses sakkunniga personer, vilka kunna anses representera den sida, för vilken de tillsätts. Tjänstgöringstiden för såväl ledamot som ersättare synes lämpligen kunna bestämmas till två år.

Domstolens sammankallande underlättas, därest för varje ledamot utses två ersättare. I fråga om behörighet att vara ersättare böra gälla samma regler som för ledamot. Ersättare bör utses i enahanda ordning som ledamot. Tydligt är, att ledamöter och ersättare kunna upptagas å gemensamt förslag.»

I enlighet härmed hava i de sakkunnigas utkast meddelats bestämmelser om avgivande av förslag å ledamöter i de lokala arbetsdomstolarna. Motsvarande föreskrifter skulle gälla för centrala arbetsdomstolen. Sålunda stadgades beträffande denna, att fyra ledamöter, vilka skulle vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga personer, skulle utses två efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och två efter förslag av landsorganisationen. För vardera sidan skulle på motsvarande sätt utses fyra ersättare. Vad om ledamöterna vore stadgat skulle hava motsvarande tillämpning å ersättarna. Förslag skulle för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skulle förordnas för den sidan. Hade å någondera sidan vederbörligt förslag icke avgivits, skulle Konungen ändå utse ledamöter och ersättare för den sidan.

Yttranden.

I detta ämne har *svenska städernas förhandlingsorganisation* anfört, att svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd icke kunde anses allsidigt representera de arbetsgivarintressen, som kunde bliva berörda av ifrågavarande lagstiftning. Åtskilliga organisationer, bland dem förhandlingsorganisationen, fölle helt utanför nyssnämnda arbetsgivarföreningars sfär. Det vore uppenbart, att, därest man vill underlätta anslutningen till arbetsdomstolarna, sådana mera betydande organisationer, som intoge en egenartad och i förhållande till svenska arbetsgivarföreningarna fristående ställning, borde i någon form få utöva inflytande på domstolarnas sammansättning vid behandling av mål från deras verksamhetsfält. *Svenska järnvägarnas arbetsgivarförening* har ifrågasatt, huruvida icke föreningen, för behandling av tvistefrågor inom ett så omfattande och för hela samhällslivet så betydelsefullt område som det enskilda järnvägsväsendet med där rådande säregna förhållanden, i den fackliga sakkunskapens intresse skäligen borde beredas tillfälle att avgiva förslag vid utseende av ledamöter i centrala arbetsdomstolen.

Departementschefen.

De framställda ändringsförslagen åsyfta att i arbetsdomstolen bereda plats för representanter för sådana arbetsgivare, som icke kunna anses företrädas av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd. Ett tillgodoseende av detta önskemål torde ej kunna ske på annat sätt än att rätt att föreslå ledamöter tillerkännes arbetsgivarsammanslutningar, som nått en viss storlek. Storleken kan därvid bestämmas med hänsyn till antingen antalet medlemmar i sammanslutningen eller antalet arbetare, som sysselsätts av medlemmarna, eller med beaktande av båda dessa beräkningsgrunder. Därest dylika bestämmelser införas för arbetsgivarsidan, torde likartade föreskrifter böra gälla för arbetarsidan. Fördelen av en dylik anordning, vilken skulle betyda en åter-

gång till de äldre förslagen, skulle i första hand vara, att förslagsrätten icke bleve på samma sätt beroende av ändringar i organisationsförhållandena. Även om förtroenderådet eller landsorganisationen skulle försvinna eller upphöra att företräda flertalet av landets organiserade arbetsgivare och arbetare, skulle dock förslag kunna erhållas å personer, som representerade båda sidorna. Den ifrågasatta anordningen skulle även medföra, att förslag erhöles på ett stort antal personer, och att bland ledamöterna eller åtminstone bland suppleanterna kunde insättas personer, som representerade olika intressen. Måhända skulle även en sådan anordning innebära en sporre för organisationerna att vid avgivande av förslag söka finna de mest lämpliga personerna. Emellertid anser jag mig icke böra föreslå en dylik anordning. Densamma skulle förmodligen komma att bliva av ringa praktiskt värde. Därest förslag avgäves av huvudorganisationerna å ömse sidor, komme Kungl. Maj:ts valrätt praktiskt taget att bliva begränsad till de personer, som föresloges av nämnda organisationer. Även om bland suppleanterna skulle kunna insättas någon, som föreslagits av annan sammanslutning, torde detta komma att sakna betydelse, då domstolens sammansättning såvitt möjligt bör hållas konstant och de ordinarie ledamöterna därför i regel böra tjänstgöra. Svårighet möter även, då det gäller att bestämma vilket medlems- eller arbetarantal, som skall medföra rätt att avgiva förslag. Därest förslagsrätt å arbetsgiversidan tillades exempelvis förening, som hade minst tvåhundra medlemmar eller vars medlemmar sysselsatte minst tiotusen arbetare, skulle dylik rätt tillkomma bland andra svenska frisörföreningen, trots att dess medlemmar enligt uppgifterna för år 1925 sysselsätta endast ettusen arbetare liksom även Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, ehuru densamma enligt nämnda uppgifter har blott tjugu medlemmar. Osäkert är även, huruvida förslagsrätt skulle tillkomma svenska städernas förhandlingsorganisation, vilken intager en i viss mån annan ställning än andra arbetsgiversammanslutningar. Skulle å arbetarsidan förslagsrätt tilläggas exempelvis förening med minst tiotusen arbetare, skulle sådan rätt enligt 1925 års siffror tillkomma förutom landsorganisationen och elva till densamma anslutna förbund, allenast en utom landsorganisationen stående sammanslutning, svenska textilarbetsförbundet. Det viktigaste skälet mot den ifrågasatta anordningen är emellertid, att densamma synes utgå från den uppfattningen, att parterna skola erhålla ett slags intresserepresentation i domstolen. Detta är ingalunda avsikten. De efter förslag utsedda domstolsledamöterna skola företräda de å ömse sidor rådande åskådningarna i arbets- och avtalsfrågor men däremot icke tjänstgöra såsom talesmän för de i varje tvist deltagande parterna. Med hänsyn härtill synes det lämpligast, att förslagsrätt tillerkännes endast de å ömse sidor befintliga huvudorganisationerna. Ett stöd för denna mening är även, att liknande anordning gäller för val av ledamöter i den nuvarande centrala skiljenämnden och där visat sig tillfredsställande.

Vid 1910 års riksdag förordades i en inom andra kammaren väckt motion ett system med rörliga bisittare i arbetsdomstolen. Dessa skulle till visst antal ut- *System med rörliga bisittare.*

1910 års
förslag.

ses efter förslag, avgivna av de större organisationerna på vardera sidan, och av de sålunda utsedda skulle såsom bisittare vid avdömande av tvist rörande kollektivavtal, slutet av en viss organisation, tillkallas de, som utsetts efter förslag av nämnda organisation. Alternativt föreslogs, i syfte att bereda möjlighet till bättre proportionell fördelning av platserna mellan olika organisationer, att för vardera sidan skulle utses tre, av vilka en vid varje session skulle utträda efter lottning eller i enlighet med förut uppgjord ordning.

Systemet med rörliga bisittare syntes knappast, enligt särskilda utskottets uppfattning, vara det lämpligaste. En var av bisittarna skulle i allt för ringa grad bliva i tillfälle att förvärva den erfarenhet och vana, som för domarvärvets rätta fullgörande vore av väsentlig betydelse. Även med berörda system skulle den speciella sakkunskapen för varje särskilt mål icke kunna ernås. Därjämte borde bemärkas, att bisittare, utsedda på det angivna sättet, komme att mera representera vissa *intressen* än de fasta bisittarna. Men vad man ville vinna med ifrågavarande bisittare vore att tillföra domstolen representanter icke för *intressen* utan för sakkunskap och olika rättsåskådningar. Beträffande åtgärder för att betrygga förtroendet för domstolen genom en bättre fördelning av platserna mellan de olika organisationer, som kunde finnas på vardera sidan, syntes med hänsyn till det stora antalet, särskilt på arbetarsidan, av fristående sådana föga vara vunnet genom vare sig den ena eller den andra i motionen ifrågasatta anordningarna.

De
sakkunniga.

Berörda fråga har behandlats även av de sakkunniga, vilka i denna del anfört:

»Det kunde ifrågasättas, att speciell sakkunskap allt efter målens olika beskaffenhet borde tillföras domstolen genom att de två ledamöterna utsåges för varje mål särskilt. Denna tanke torde dock böra avvisas. Härigenom skulle de särskilda ledamöterna icke hinna förvärva nödig domarerfarenhet, och den erforderliga kontinuiteten i domstolens arbete skulle äventyras. Den ifrågasatta anordningen skulle dessutom medföra allt för tyngande organisatoriska bestämmelser. I detta samband må erinras om att domstolen med stöd av stadgandet i 26 § (19 §) kan i händelse av behov inkalla och höra sakkunniga personer.»

Yttranden.

Förslaget med rörliga bisittare har upptagits i en del av de inkomna utlåtandena. Sålunda anför *socialstyrelsen*, att ett av skälen för upprättande av arbetsdomstolar skulle vara, att man hos nämnda domstolar skulle kunna påräkna särskild sakkunskap för bedömande av tvister om kollektivavtal. I avseende å avtalstekniken och de fackliga organisationerna rådde i viss mån likartade förhållanden inom de skilda näringsgrenarnas områden, men i fråga om de faktiska, tekniska driftsförhållandena vore olikheterna dem emellan så stora, att man ej kunde påräkna att hos en person finna sakkunskap beträffande mer än något eller några dylika områden. Med hänsyn därtill syntes det kunna ifrågasättas, att man, i likhet med vad som iakttoges vid vissa utländska myndigheter med motsvarande uppgifter, skulle bereda möjlighet till en viss växling av arbetsgivar- och arbetarledamöter efter målens fackliga beskaffenhet. Skulle i domstolen sitta fyra dylika ledamöter, låte det måhända tänka

sig, att en arbetsgivar- och en arbetarledamot vore fast anställda vid domstolen, under det de två övriga av ordföranden tillkallades allt eftersom olika fackkunskaper kunde anses nödiga för målens handläggning. Möjligen låte det även tänka sig, att sistnämnda befattningshavare endast skulle äga att deltaga i överläggningarna men i fråga om besluten blott hava reservationsrätt. Genom antydda anordning, som skulle medföra, att allenast de i stadigvarande domartjänst anställda arbetsgivar- och arbetarledamöterna behövde avlägga domared, skulle man i viss mån undgå de fall av svårartad pliktcollision, varför arbetsdomstolarnas edsvurna, av arbetsgivare och arbetare föreslagna bisittare eljest sannolikt ej sällan skulle komma att utsättas. *Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion* har ansett, att den ändringen med fördel kunde göras i den centrala arbetsdomstolens sammansättning, att två av dess ledamöter utsåges för varje domstillfälle och då från de arbetsområden, där tvister förelåge till avgörande. En anordning med särskilda bisittare i vissa mål har föreslagits även av *telegrafstyrelsen*, som anført, att med den sammansättning, som domstolarna skulle få, bleve staten såsom arbetsgivare sämre representerad än den privata arbetsgivaren. Man kunde tänka sig, att en av ersättarna för arbetsgivarrepresentanten bleve efter gemensamt förslag av de verksstyrelser, som tillämpade kollektivavtal, utsedd just med hänsyn till att representera statens arbetsgivarintresse samt att denne hade skyldighet att rycka in vid handläggning av mål, i vilka staten vore part. Ehuru nämnda anordning icke vore sympatisk, syntes den dock, för den händelse lagen även skulle gälla staten, vara bättre än den i lagutkastet angivna. *Sveriges redareförening* har framhållit nödvändigheten därav, att särskilda ledamöter utsåges i mål beträffande kollektivavtal rörande sjöfolket. Såsom skäl härför har anförts, att det antagligen bleve förenat med oöverstigliga svårigheter att till domstolarnas icke lagfarna ledamöter finna personer, som besatte erforderlig sakkunskap å såväl industriens som sjöfartens områden. Även *Sveriges fartygsbefälsförening* har ansett, att arbetsdomstol, som skulle behandla kollektivavtal mellan sjöfolk och redare, borde tillsättas på annat sätt än i utkastet föreslagits.

Såsom jag tidigare framhållit, är det av vikt, att i arbetsdomstolen beredes plats för erforderlig sakkunskap. Med hänsyn härtill kunde det måhända synas tilltalande att låta någon eller några av bisittarna växla allt efter målens beskaffenhet. Härigenom skulle man i varje mål kunna erhålla representanter för det verksamhetsområde, å vilket tvisten rör sig. Emellertid synes mig nämnda förslag förenat med så allvarliga olägenheter, att det icke kan tillstyrkas. Till en början bör erinras, att den sakkunskap man i främsta rummet vill finna företrädd inom domstolen är kunskap och erfarenhet rörande avtals- och arbetsförhållanden i allmänhet. Däremot är det mindre nödvändigt att inom domstolen hava tillgång till sakkunskap rörande de särskilda tekniska förhållandena inom det fack, som beröres av tvisten. Kännedom här om kan domstolen i regel skaffa sig genom hörande av vittnen eller sakkunniga. Tydligt är också, att dylika speciellt sakkunniga personer ofta hava svårt att bortse från sina rena fackintressen och att opartiskt bedöma en uppkommen tvist inom sitt verksamhetsområde. Det synes mig även olämpligt

Departement-
schefen.

att genom sättet för ledamöternas utväljande giva stöd åt den uppfattningen, att desamma skulle tjänstgöra såsom representanter för de tvistande parterna. Mot den föreslagna anordningen talar vidare, att densamma erbjuder åtskilliga tekniska svårigheter. Den kan icke — särskilt om det skulle ankomma på parterna att avgöra, vilka personer i varje mål skulle hava säte i rätten — genomföras utan ett invecklat system av bestämmelser. Den skulle vidare medföra ökade kostnader och i viss grad försvåra domstolens verksamhet. Det oaktat skulle garanti icke vinnas, att den speciella sakkunskapen städse blev företrädd inför domstolen. Det avgörande skälet mot den ifrågasatta anordningen är emellertid, att densamma skulle förhindra nödig kontinuitet i domstolens arbete. För en domstol av den art, varom här är fråga, är det av särskild vikt, att domstolens sammansättning, såvitt möjligt, bibehålles oförändrad. På detta område, där rättsuppfattningen ännu icke vunnit stadga, kommer utvecklingen att i hög grad bliva beroende av domstolens avgöranden. Det är därför nödvändigt, att domstolen i sin rättstillämpning fullföljer en gång antagna principer, och detta torde försvåras, därest domstolens ledamöter växla i så gott som varje mål.

5 §.

Behörighet att vara ledamot av arbetsdomstolen. I de äldre förslagen angåvos de omständigheter, som utgjorde hinder för ledamotskap i arbetsdomstolen. Bestämmelserna härutinnan, vilka hade avseende allenast å de efter förslag valda ledamöterna, överensstämde i huvudsak med de regler, som gällde för andra offentliga förtroendeuppdrag.

De sakkunniga hava beträffande såväl den centrala arbetsdomstolen, som de lokala arbetsdomstolarna föreslagit, att ledamot eller ersättare för ledamot skulle vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Befattningen finge ej innehavas av den, som vore omyndigförklarad eller försatt i konkursstillstånd, ej heller av den, som på grund av honom ådömd straffpåföljd icke finge utöva allmän befattning eller genom utslag, som ännu icke vunnit laga kraft, vore dömd till påföljd, som nu är sagd, eller vore ställd under framtiden för brott, vilket kunde medföra sådan påföljd, eller vore förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Till utveckling härav hava de sakkunniga vad angår de lokala arbetsdomstolarna anført:

»I förevarande paragraf angivas villkoren för behörighet att vara ledamot eller ersättare för ledamot i lokal arbetsdomstol. Det kräves sålunda, att dylik person skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Vidare anföras vissa omständigheter, vilka göra en person obehörig att bekläda befattning, som nu nämnts. Dylika omständigheter äro först och främst, att någon är omyndig eller försatt i konkurstillstånd och vidare att någon är dömd till straffpåföljd, som innebär, att han icke må utöva allmän befattning, vare sig utslaget vunnit laga kraft eller icke, eller att han är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, samt slutligen att någon är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan. Till straffpåföljd, som innebär, att den dömd icke må utöva allmän befattning, hänföres såväl ådömd på-

följd enligt 2 kap. 19 § strafflagen som även given förklaring om ovärdighet att vidare nyttjas i rikets tjänst.»

För min del har jag ej funnit anledning till annan ändring av förevarande bestämmelser än att de föreslagna behörighetsvillkoren förklarats skola gälla endast de efter förslag utsedda ledamöterna. Beträffande de ledamöter, som utses utan förslag, ligger i sakens natur, att Kungl. Maj:t utan stadgande i lag beaktar de omständigheter, som här avses. Motsvarande anordning beträffande behörighetsvillkoren finnes i lagen den 29 juni 1917 om försäkringsrådet.

Vid avgivande av yttrande över 1910 års förslag förklarade sig förlikningsmännen ifrågasätta, huruvida såsom domare i arbetsdomstolen lämpligen borde få sitta någon, som vore avlönad funktionär hos arbetsgivar- eller arbetarorganisation, eller om ej villkoret för hans inträde borde vara, att han lämnade den förra befattningen. Kommerskollegium, som icke ville göra något bestämt yrkande i berörda fråga, fann sig dock böra giva uttryck åt den uppfattningen, att det näppeligen syntes förenligt med vederbörande bisittares egenskap av domare, att en dylik förening av uppdrag finge förekomma. Det kunde nämligen då komma att inträffa, att samma person, som i vissa fall komme att uppträda så att säga som advokat inför domstolen eller vid andra förhandlingar, tillika skulle vara — om ock arbetsgivar- eller arbetarrepresentant — så dock i görligaste mån opartisk bisittare i domstolen. Ej heller kunde kollegium inse, att det skulle möta några betänkligheter eller försvåra möjligheten att till dylika bisittare i domstolen förvärva i allo lämpliga personer, om en föreskrift av angivet innehåll skulle befinnas böra införas i lagen.

Behörighet för avlönad funktionär att vara ledamot av arbetsdomstolen.
1910 års förslag.

Vid framläggande av 1911 års förslag anmärkte departementschefen, att särskilda utskottet år 1910 syntes hava hyst en åsikt motsatt den som uttalats av förlikningsmännen och kommerskollegium. Inom utskottet hade nämligen yppats farhågor för, att gällande regler om domarjäv skulle beträffande arbetsdomstolen vara alltför stränga och deras tillämpning leda till, att de personer, som särskilt på arbetarsidan komme att föreslås såsom bisittare i domstolen, allt som oftast skulle befinnas jäviga att delta i måls handläggning. Efter undersökning av jävsbestämmelsernas innebörd hade emellertid utskottet kommit till det resultat, att exempelvis en ledamot av landsorganisationens styrelse kunde fungera såsom ledamot i arbetsdomstolen i mål, där fråga vore om avtal, i vars slutande landsorganisationen såsom sådan ej deltagit, och att ej heller såsom domarjäv vore att anse, att ledamot av arbetsdomstolen å föreningsvägnar deltagit i förhandling till biläggande av tvist, som sedermera anhängiggjorts vid arbetsdomstolen. Utskottet hade således tydligen tänkt sig, att det ej i regel borde läggas hinder i vägen för organisationernas representanter och tjänstemän att vara bisittare i domstolen. Emot den sålunda uttalade uppfattningen funnes ej skäl att göra något tillägg i det av förlikningsmännen antydda syftet.

1911 års förslag.

I en vid 1911 års riksdag väckt motion uttalades tvivel beträffande lämpligheten av att förtroendemän hos organisationerna efter val till ledamöter av arbetsdomstolen finge kvarstå i sin ombudsställning. Tillika framkastades

den tanken, att för det fall sådant kunde tillåtas, nämnda bisittare borde hava förvärvat sin erfarenhet såsom arbetsgivare eller arbetare. Särskilda utskottet, vilket hänvisade till departementschefens uttalande, fann tillräckliga skäl icke föreligga att inskränka möjligheten för organisationernas representanter och tjänstemän att tjänstgöra såsom bisittare i arbetsdomstolen.

1916 års
förslag.

Socialstyrelsen ansåg i sitt år 1916 avgivna betänkande, att till ledamot av domstolen ej borde kunna utses den, som innehade avlönad anställning hos arbetsgivar- eller arbetarförening. Härom yttrade socialfullmäktigen Lindqvist i avgiven reservation, att tveksamhet med fog kunde uppstå om lämpligheten av förbud för ledamotskap i arbetsdomstolen för person, som innehade avlönad anställning hos förening av arbetsgivare eller arbetare. Då emellertid nämnda stadgande ej innebure förbud för ledamotskap i styrelse för sagda organisationer, även om med sådant ledamotskap vore förenat ett lägre årsarvode, hade han ej ansett sig böra framställa yrkande om bestämmelsens bortfallande, då vid ordinarie ledamotskap nämnda avlönade befattning hos organisation kunde frånträdas. Större svårigheter uppstode emellertid vid upprättandet av förslag till suppleanter. Man kunde ej gärna begära, att en för berörda uppdrag lämplig person skulle frånträda sin avlönade befattning hos sin organisation för beklädandet av en suppleantbefattning i domstolen, och därigenom kunde på arbetsidan svårigheter möjligen uppstå, då det gällde att föra fram de för uppdraget bäst kvalificerade personerna. Sagda bestämmelse borde därför inskränkas att omfatta endast ordinarie ledamot i domstolen.

Svenska bryggeriarbetareförbundet, de förenade förbunden, svenska slakteri- och charkuteriarbetareförbundet, svenska träarbetareförbundet samt svenska tunnbinderi- och arbetareförbundet, ävensom svenska grov- och fabriksarbetareförbundet samt svenska gruvarbetareförbundet framhöllo, att fordran, att ledamot eller suppleant ej finge innehava avlönad anställning hos förening av arbetsgivar- eller arbetare, syntes fullkomligt oriktig och i hög grad verkande ojämt till förfång för arbetsidan. Samma påstående framställdes av svenska handsk- och arbetareförbundet, svenska hattarbetareförbundet, svenska måleri- och arbetareförbundet, svenska typografförbundet samt svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet. Svenska murareförbundet ansåg, att omförmälda förbud borde bortfalla åtminstone beträffande suppleanter i domstolen.

De
sakkunniga.

De sakkunniga hava i motiveringen anført, att vissa skäl kunde anföras för uppfattningen, att personer, som innehade avlönad anställning hos arbetsgivar- eller arbetarförening, icke borde vara ledamot eller ersättare i arbetsdomstol. Emellertid syntes bestämmelser i angivna syfte kunna leda till att de personer, som besatte den största sakkunskapen på ifrågavarande område, uteslötes från behörighet att vara domare. Svårigheter kunde även möta att förhindra kringgående av ett dylikt förbud. På grund därav hade någon begränsning i angivna hänseende icke uppställts i utkastet. Tydligt vore emellertid, att då i fråga om ledamöter i arbetsdomstol gällde vanliga regler om domarjäv, personer, som tillhörde organisationernas ledning, i regel vore förhindrade att deltaga i behandling av tvist, däri organisationen hade del.

Departementschefen.

Naturligen kunna starka skäl anföras för den meningen, att personer, som

innehava anställning — eller i varje fall avlönad anställning — i arbetsgivar- eller arbetarförening, ej böra hava säte i arbetsdomstolen. Denna uppfattning har även kommit till uttryck i den norska lagen, enligt vilken styrelsemedlemmar och fast anställda funktionärer i dylika föreningar ej äro behöriga att vara ledamöter i arbetsrätten. I likhet med de sakkunniga anser jag emellertid en dylik bestämmelse mindre lämplig. Densamma skulle kunna leda till att från domstolen uteslötes de personer, som hade den största sakkunskapen och åtnjöte det största förtroendet.

6 §.

Enligt de tidigare förslagen ansågs uppdraget att vara ledamot i arbetsdomstolen såsom en medborgerlig skyldighet. Befrielse därifrån kunde erhållas endast på grund av vissa angivna skäl eller då Kungl. Maj:t lämnade medgivande därtill.

*Rätt att av-
säga sig
uppdrag så-
som ledamot
i arbets-
domstolen.*

I 13 § av de sakkunnigas utkast föreskrives, att om ledamot eller ersättare för ledamot åtagit sig uppdraget, äger han ej bliva entledigad därifrån, med mindre särskilda omständigheter föranleda därtill. Avsägelse av uppdraget prövas av Kungl. Maj:t. Avgår ledamot eller ersättare för ledamot, utser Kungl. Maj:t för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit utsedd, annan ledamot eller ersättare bland de förut föreslagna eller bland dem, som uppföras å nytt förslag.

Till stöd för dessa bestämmelser hava de sakkunniga anfört:

»Med hänsyn till kontinuiteten i arbetsdomstols verksamhet är av vikt, att domstolens sammansättning förblir oförändrad under ej allt för kort tid. Det är därför önskvärt, att ledamöter och ersättare kvarstå åtminstone under den tid, för vilken de utsetts. De böra sålunda, därest de åtagit sig uppdraget, icke vara berättigade att frånträda detsamma i andra fall än då särskilda skäl för avgång kunna åberopas. Lämpligt synes vara, att det ankommer på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida giltiga skäl för avsägelse föreligga. På grund härav torde det vara onödigt att i lagen angiva de omständigheter, som kunna åberopas för vinnande av entledigande. I förevarande paragraf hava upptagits bestämmelser i angivna syfte. I fråga om ordförande torde dylika föreskrifter icke erfordras.

Därest ledamot eller ersättare avlider eller entledigas från uppdraget, bör Kungl. Maj:t förordna annan ledamot eller ersättare för den tid, för vilken den avgångne varit förordnad. Härvid är Kungl. Maj:t icke bunden av tidigare avgivna förslag, utan nytt förslag kan infordras, om så anses lämpligt. För att dylikt förslag skall vinna avseende, måste det enligt regeln i 11 § upptaga minst dubbelt så många personer som antalet befattningar att tillsätta.»

Förevarande bestämmelser hava förtydligats så till vida, att de uttryckligen förklarats tillämpliga endast beträffande personer, som utsetts efter förslag. Dessutom har jag verkställt en mindre redaktionell ändring i syfte att tydligare utmärka, att de i 4 § givna reglerna skola äga motsvarande tillämpning vid tillsättande av ny ledamot eller ersättare. Hänvisningen till nämnda paragraf innebär, att därest å tidigare avgivna förslag från den sida, som den eller de entledigade företrätt, ej kvarstå minst dubbelt så många personer som vid

ifrågavarande tillfälle skola utses, Kungl. Maj:t har att bereda vederbörande organisation å nämnda sida tillfälle att inkomma med nytt förslag. Skulle fullständigt förslag därvid ej avgivas, äger Kungl. Maj:t att utan hänsyn till äldre förslag utse ledamöter och ersättare för oförmälda sida.

7 §.

*Tillfällig
ersättare i
arbets-
domstolen.*

Beträffande frågan om förordnande av tillfällig ersättare i lokal arbetsdomstol hava de sakkunniga anfört:

»För att lokal arbetsdomstol skall vara domför kräves, att ordföranden eller hans ersättare samt en ledamot eller ersättare för vardera sidan äro tillstädes. Det torde emellertid kunna inträffa, att ledamot uteblir från sammanträde eller att ledamot av jäv är hindrad att deltaga i handläggningen av visst mål. Om i sådant fall ordinarie ersättare för honom icke kan tillkallas, bör möjlighet finnas att såsom tillfällig ersättare under sammanträdet eller under handläggning av ifrågavarande mål utse annan lämplig person. Befogenhet att kalla sådan tillfällig ersättare torde böra tillkomma domstolens ordförande. Vid utövandet av nämnda befogenhet bör tillses, att ersättaren företräder samma sida som den uteblivne eller jävige ledamoten.»

I anslutning härtill stadgades i utkastet, att om vid något rättegångstillfälle ledamot utebleve eller funnes vara av jäv hindrad att tjänstgöra och ersättare ej kunde tillkallas, arbetsdomstolens ordförande ägde utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe. Motsvarande bestämmelser skulle enligt de sakkunnigas utkast gälla beträffande den centrala arbetsdomstolen.

Vad i de sakkunnigas utkast sålunda föreslagits beträffande såväl lokala arbetsdomstolar som centrala arbetsdomstolen har jag ansett böra oförändrat upptagas så vitt angår den nu föreslagna domstolen.

8 §.

*Domared.
De
sakkunniga.*

De sakkunniga hava i 36 § i utkastet föreslagit, att ledamot i arbetsdomstol, som ej förut avlagt domared, skulle före inträde i tjänstgöring avlägga sådan ed inför allmän underrätt. Inkallades för ledamot ersättare, som ej avlagt domared, finge denne avlägga eden inför arbetsdomstolens ordförande. Vad sålunda stadgats skall ock gälla om den, som blivit utsedd att träda i uteblivne eller jävig ledamots ställe.

I motiveringen anföres:

»Den, som tager säte i arbetsdomstol, bör hava avlagt domared. Med hänsyn till de villkor, som uppställas för behörighet att vara ordförande i arbetsdomstol och vice ordförande i centrala arbetsdomstolen samt ersättare för dem, måste de personer, som utses till nämnda befattningar, hava avlagt sådan ed. Övriga ledamöter och ersättare torde däremot i regel icke hava fullgjort dylik edgång. Det synes lämpligt föreskriva, att de ledamöter, som ej avlagt domared, skola avlägga sådan ed inför allmän underrätt. Ersättare och person, som inkallas att tillfälligt träda i stället för ledamot, torde böra gå eden inför domstolens ordförande.»

Landssekreterariatet har ansett oriktigt, att arbetar- och arbetsgivarrepresentanterna skulle avlägga domared. Hederliga och ärbara män komme ändå att söka medverka till åstadkommande av ett rättvist och riktigt bedömande av de tvister, som förelades dem. Men det vore orimligt att ifrågasätta, att dessa representanter skulle äga kännedom om allt vad i Sveriges rikets lag stadgades, som kunde hava inverkan på målens bedömande, och det vore otänkbart, att de skulle så kunna frigöra sig från egen och närstående parts syn på tvistefrågor, att de skulle kunna objektivt bedöma alla dem förelagda rättsfall. Att under sådana förhållanden kräva edgång syntes vara ett oriktigt våldförande på nämnda personers samveten.

Naturligen kan viss tvekan råda, huruvida man bör föreskriva, att arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna i domstolen skola avlägga domared. Emellertid har jag ansett mig icke kunna eftergiva kravet på edgång. Domstolen utövar rent dömande funktioner, och ledamöterna deltaga däri icke såsom företrädare för parterna utan såsom utövare av statens domsrätt. Avläggandet av domared torde vara ägnat att hos dem inskräpa plikten att söka träffa ett opartiskt avgörande. Bristande kunskap om gällande rätt kan givetvis lika litet av ledamöter i arbetsdomstolen som av t. ex. vattenrättsnämndemän åberopas som befrielse från skyldigheten att avlägga ed.

Departement-
schefen.

Då det kan föranleda omgång, att ledamöterna i arbetsdomstolen alltid skola avlägga domared inför underrätt, har jag föreslagit, att ledamöterna liksom ersättare och personer, som inkallas att tillfälligt taga säte i rätten, må avlägga dylik ed jämväl inför arbetsdomstolens ordförande.

9 §.

Enligt 20 § i de sakkunnigas utkast skulle arbetsdomstol sammanträda på kallelse av ordföranden så ofta detta erfordrades för handläggning av mål. Domstolen finge, där det prövades nödigt, sammanträda jämväl å annan ort än den, där domstolen hade sitt säte.

Arbetsdom-
stolens sam-
manträden.

I motiveringen hava de sakkunniga anført:

»Uppenbarligen kan det ej komma i fråga att fastställa bestämda sessionsdagar för arbetsdomstolarna. Desamma torde böra sammanträda då detta erfordras för handläggning av inkomna mål. Kallelse till sammanträde bör ske genom ordförandens försorg. I vissa fall torde det vara lämpligt, att arbetsdomstol håller sammanträde å eller i närheten av den arbetsplats, till vilken uppkommen tvist hänför sig. Med hänsyn härtill har föreskrivits, att domstol, när det finnes erforderligt, må sammanträda även å annan ort än den, där domstolen har sitt säte.»

De sakkunnigas utkast har i denna del upptagits i det omarbetade förslaget utan annan ändring än som betingas av att fråga nu är om endast en domstol.

10 §.

De sakkunnigas utkast innehåller i 19 §, att centrala arbetsdomstolen är domför med ordförande och fyra ledamöter. Vid besluts fattande skola närvara lika antal ledamöter, utsedda för arbetsgivarsidan och för arbetarsidan. Erfordras, att centrala arbetsdomstolen förrättar syn på stället, kan sådan förrättning verk-

Domfört
antal leda-
möter i
arbetsdom-
stolen.

ställas av ordföranden jämte två ledamöter, en för arbetsgiversidan och en för arbetarsidan.

I motiveringen hava de sakkunniga anført härom:

»Det torde icke vara nödvändigt, att samtliga ledamöter i centrala arbetsdomstolen äro närvarande vid avgörande av varje mål. Domstolen bör vara beslutför, då ordföranden och fyra ledamöter deltaga i avgörandet. Emellertid böra alltid närvara lika antal ledamöter, utsedda för arbetsgiversidan och för arbetarsidan. För det fall, att domstolen finner sig böra verkställa syn, har föreskrivits den lättnaden, att dylik förrättning må företagas av ordföranden och en ledamot för vardera sidan. Givetvis avses icke med det nu sagda, att den ordinarie ordföranden och angivna antal ordinarie ledamöter alltid skola vara tillstädes. I deras ställe kunna ersättare tjänstgöra.

I lagen om centrala skiljenämnden finnes stadgat, att endast udda antal ledamöter må deltaga i avgörandet. När en av de två ledamöter, som jämte ordföranden icke företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, är frånvarande och ersättare icke kan tillkallas, innebär denna bestämmelse, att icke heller den andre ledamoten äger deltaga i avgörandet, utan att beslut får fattas endast av ordföranden och de ledamöter, som representera arbetsgivar- och arbetarsidorna. En motsvarande regel har icke upptagits här, då densamma synes vara ägnad att onödigtvis försvaga det element i domstolen, som skall utgöra särskild garanti för opartiskt avgörande. Några svårigheter med avseende å omröstningen behöva icke uppstå därigenom. Om ordföranden och fem ledamöter äro närvarande samt rösterna stå tre mot tre, äger ordföranden utslagsröst enligt stadgandet i 23 kap. 3 § rättegångsbalken, som jämlikt bestämmelsen i 35 § av förevarande lagutkast blir tillämplig i fråga om omröstning till dom.»

Det torde vara avsett, att vid syn på stället, som omförmäles i de sakkunnigas utkast, domstolen allenast skall upptaga bevis men däremot icke meddela dom. I syfte att tydligare utmärka detta förhållande har jag låtit bestämmelsen undergå en redaktionell jämkning.

11 §.

Arbetsdomstolens saktiga behörighet. 1910 års förslag.

I det till grund för 1910 års proposition liggande förslag, som remitterades till lagrådet, stadgades, att arbetsdomstolen skulle upptaga tvister, som grundade sig på kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetare. Enligt departementschefens uttalande måste detta uttryck tagas i vidsträckt bemärkelse, så att därunder inbegreps alla tvister, där det framställda rättsanspråket ytterst bottnade i ett på kollektivavtal beroende rättsförhållande. Dit borde exempelvis räknas talan om skadestånd på grund av arbetsinställelse, stridande mot lagen om kollektivavtal, och även enskild arbetares fordran på utbekommande av någon honom enligt kollektivavtal tillkommande förmån, då för anspråkets bedömande erfordrades tolkning av kollektivavtalet, då således detta utgjorde grund för anspråket. Vore däremot kollektivavtalets innebörd ej föremål för olika uppfattning, utan grundade sig den förda talan uteslutande på arbetsavtalet, ehuru detta hämtat sitt innehåll i förevarande del ur ett kollektivavtal, hörde tvisten ej till arbetsdomstolen utan till de allmänna domstolarna.

Vid granskning inom lagrådet av nämnda förslag anmärkte lagrådets samtliga ledamöter, att för uppdragande av gränsen mellan arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas kompetensområde, på sätt med förslaget varit avsett, erfordrades förtydligande av stadgandets avfattning. Två ledamöter ansågo, att detta kunde vinnas, därest med bibehållande såsom huvudregel av förslagets bestämmelse såsom undantag angåves, att till allmän domstol hörde mål mellan arbetsgivare och arbetare rörande anspråk, som grundade sig jämväl på arbetsavtal, såvida anspråket ej avsåge skadestånd i följd av arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd eller avskedande, som förmenades hava skett i strid mot kollektivavtalet eller mot lagen om kollektivavtal, eller tvist yppats mellan parterna angående kollektivavtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd. Två ledamöter av lagrådet ansågo, att gränsen mellan arbetsdomstolens och de särskilda domstolarnes kompetensområden icke lämpligen kunde uppdragas på sätt av departementschefen angivits. Att låta allmän underrätts kompetens i ett mål rörande arbetsavtalsförhållande bero därav, att i målet ej yppades tvist om innehållet av ett till grund för arbetsavtalet liggande kollektivavtal, kunde ej vara lämpligt. Det lät tänka sig, att i ett mål rörande utfående av arbetslön eller dylikt en på kollektivavtalets innehåll grundad sakinvändning framställdes först på ett framskridet stadium av målets handläggning, tilläventyrs först i överinstans, och det vore stötande, om såsom enligt förslaget bleve fallet, all den handläggning målet redan vunnit då skulle tjäna till intet, och käranden utan möjlighet till gottgörelse nödgas finna sig i tidspillan och kostnader, som vållats honom. Olämpligt och oegentligt förefölle även, att, såsom under vissa omständigheter komme att inträffa, arbetsdomstolen skulle betungas med behandling av de bagatellfrågor, som, vid sidan av spörsmålet om kollektivavtalets tolkning, kunde komma att föreligga i mål mellan enskild arbetare och hans arbetsgivare. Bättre syntes vara att låta mål rörande arbetsavtal under alla förhållanden upptagas av allmän domstol men stadga, att, i händelse tvist yppades om rätta förståndet av kollektivavtal och målets utgång vore beroende av tvisten, rätten skulle hänvisa parterna att vid arbetsdomstolen utföra nämnda tvist samt låta målet i övrigt vila. Från berörda regler borde emellertid undantag göras för det fall, att fråga vore om skadestånd i anledning av avskedande eller upphörande med arbete eller av blockad eller bojkott eller därmed jämförlig åtgärd, och den åtgärd, som föranlett skadan, förmenades stå i strid med ingånget kollektivavtal eller med lagen om kollektivavtal. När arbetsgivare eller arbetare ville kräva dylikt skadestånd, önskade han esomoftast att i sammanhang med det skadestånd, som kunde grundas på att själva arbetsavtalet blivit kränkt, tillika kräva skadestånd i anledning av en med hänsyn till kollektivavtalet obehörig arbetsinställelse, som fortfarit efter det uppsägningstiden utgått; och då detta senare yrkande måste tillhöra arbetsdomstolen, syntes det lämpligt, att även det förra kunde där handläggas. Även mål rörande ett enstaka avskedande, som förmenades stå i strid med kollektivavtalet, skulle enligt berörda uppfattning komma att i sin helhet upptagas av arbetsdomstolen.

Departementschefen ansåg emellertid lämpligast att låta den huvudprincip,

som legat till grund för förslaget i förevarande del, vara orubbad och endast vidtaga de tillstyrkta förtydligandena av stadgandet. Det syntes som om obestriddliga fördelar för parterna skulle ligga däri, att en tvist, som rörde såväl arbetsavtal som kollektivavtal, kunde utföras vid allenast en domstol. Vid sådant förhållande borde avgörande vikt ej tillmätas den omständigheten, att arbetsdomstolen tilläventyrs kunde komma att i någon mån upptagas av obetydliga frågor. Faran för att i något avsevärt antal fall allmän domstol skulle nödgas avvisa ett anhängiggjort mål på grund av sedermera uppkommen tvist om kollektivavtals tolkning syntes i själva verket ej vara stor. I enlighet härmed föreskrevs i det för riksdagen framlagda förslaget, att arbetsdomstolen skulle handlägga mål rörande kollektivavtal, evad fråga vore om fullgörande av avtalet, om påföljd av underlåtenhet därutinnan eller av arbetsinställelse, blockad, bojkott eller därmed jämförlig åtgärd under avtalstiden, om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller om dess hävande. Däremot skulle mål, som rörde arbetsavtal, tillhöra allmän domstols upptagande, ändå att tvisten avsåge bestämmelse i arbetsavtalet, som grundade sig på kollektivavtal. Dock skulle sådant mål tillhöra arbetsdomstolens upptagande, där fråga vore om skadestånd i anledning av arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd eller på grund av avskedande, och den åtgärd, som medfört skadan, förmenades stå i strid mot kollektivavtalet eller mot lagen om sådant avtal, eller där tvist föreläge mellan parterna angående kollektivavtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd.

Särskilda utskottet ansåg lämpligare att låta mål rörande arbetsavtal med undantag för de fall, då fråga vore om skadestånd i anledning av otillåten arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd eller på grund av avskedande, därest den åtgärd, som medfört skadan, förmenades stå i strid med kollektivavtalet eller mot lagen om sådant avtal, upptagas av allmän domstol med åliggande för denna, att om i målet yppades tvist om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd, hänvisa berörda tvist till arbetsdomstolens avgörande. Därigenom skulle vinnas, förutom de fördelar, som av lagrådets omförmälda ledamöter antytts, jämväl att till fromma för rättsheten från arbetsdomstolens verksamhetsområde skulle avskiljas det med rättssystemet i övrigt nära sammanhängande arbetsavtalsförhållandet och dit höra endast spörsmål om det egenartade kollektivavtalet. De fall, då allmän domstol skulle nödgas hänvisa uppkommen tvist rörande kollektivavtal till arbetsdomstolen, bleve antagligen ej särdeles talrika.

Sju ledamöter av utskottet ansågo i avgiven reservation, att kompetensgränsen mellan arbetsdomstolen och de allmänna domstolarna borde dragas så, att alla mål rörande arbetsavtal, som grundade sig på ett kollektivavtal, skulle läggas under arbetsdomstolen. Nämda regel vore enkel och lättfattlig och till fromma för domstolens hela verksamhet. En enskild arbetare finge visserligen för sina i kollektivavtalet bottnande anspråk mot en arbetsgivare vända sig till den centrala arbetsdomstolen i Stockholm i stället för till domstol i hemorten, men berörda olägenhet syntes icke vara av mera avgörande betydelse gent emot de fördelar i enkelhet och följdriktighet, som vunnes med den förordade anord-

ningen. Olägenheten uppvägs också i rikt mått genom den enklare rättegångsordning och det snabba avgörande, som arbetsdomstolen bjöde, samt den tidsbesparing i övrigt, som vunnes genom att arbetsdomstolen bleve enda instans. Nämda domstol erbjöde ävenledes större sakkunskap vid ifrågavarande måls prövning än de allmänna domstolarna.

Förlikningsmännen förordade det i reservationen framställda yrkandet. Till denna mening anslöt sig även kommerskollegium. Enligt kollegii mening borde emellertid till arbetsdomstol hänvisas jämväl mål om vissa arbetsavtal, som icke grundade sig på kollektivavtal.

Vid framläggandet av 1911 års förslag biträdde departementschefen den av särskilda utskottet gjorda hemställan. Såsom skäl för övergivande av den i 1910 års förslag uttalade uppfattningen framhöll departementschefen, att om med dess antagande skulle följa, att arbetsdomstolen bleve oskäligt betungad och hämmades i sin egentliga verksamhet till slitande av kollektiva tvister, nackdelarna därav inom kort skulle vida överväga de vunna fördelarna. Ej heller skulle olägenheterna av det i utskottets förslag ifrågasatta systemet kunna bli avsevärda. Utskottets uppfattning, att allmän domstol ej i särdeles talrika fall skulle nödgas hänvisa uppkommen tvist om kollektivavtalet till arbetsdomstolen, syntes hava goda skäl för sig. Det avgörande skälet hade emellertid varit det förändrade läge, vari frågan komme, därest rätten till klagan över arbetsdomstolens beslut i sakfrågor borttoges. Betänkligheterna däremot måste vara desto större, ju mera det åt arbetsdomstolen anförtrödda verksamhetsområde sträckte sig ut över förhållanden, som närmare sammanhänge med rättssystemet i övrigt. Man stode då inför den faran, att vid nämnda domstol kunde utbildas en emot de allmänna domstolarnas tillämpning av lagar och rättsgrundsatser av mera allmän karaktär stridande praxis. Genom att från arbetsdomstolens behörighetsområde undantaga arbetsavtalsförhållandet skulle i den mån så kunde ske vinnas den garanti för rättshetens bevarande, som syntes utgöra en förutsättning för möjligheten att medgiva apellrättens bortfallande.

1911 års
förslag.

I väckta motioner riktades inom riksdagen vissa anmärkningar mot det framlagda förslagens sätt att uppdraga gränserna för arbetsdomstolens kompetensområde. Anmärkningarna avsågo, att till arbetsdomstolens handläggning skulle höra jämväl mål rörande enskilda arbetsavtal, vilka ytterst grundade sig på kollektivavtal. Särskilda utskottet kunde emellertid icke tillstyrka någon förändring därutinnan.

Socialstyrelsen framhöll i sitt år 1916 avlämnade förslag, att det ej borde ifrågakomma att utan vidare föreskriva, att alla arbetsavtalstvister, som bottnade i kollektivavtal, skulle handläggas av arbetsdomstolen. Därigenom skulle man riskera att överhopa arbetsdomstolen med bagatelltvister, ofta ej ägnade för centraliserad handläggning, till men för andra, viktigare uppgifter. Men då andra betänkligheter än nämnda ej mötte, och å andra sidan en handläggning vid arbetsdomstolen skulle i en del fall öppna möjlighet till en snabb rättskipning, syntes det, som borde man ej helt släppa tanken. Enligt socialstyrelsens mening borde intet hinder finnas för att stadga, att mål av angiven beskaffenhet finge, därest parterna å ömse sidor därom hemställde och arbetsdomstolen

1916 års
förslag.

funne skäl och tillfälle för sådan handläggning föreligga, upptagas till behandling, men att i andra fall målet finge gå till allmän domstol och reglerna i 1911 års förslag följas.

I avgivet utlåtande framhöll svenska måleriarbetareförbundet, att det vore lämpligare, att alla tvister mellan arbetare och arbetsgivare, vilka sinsemellan vore bundna av kollektivavtal, kunde bliva föremål för prövning av arbetsdomstolen. Svenska murareförbundet hemställde, att mål rörande arbetsavtal, om tvisten rörde bestämmelse, som grundade sig på kollektivavtal, finge handläggas av arbetsdomstolen, därest endera parten hemställde därom och arbetsdomstolen funne skäl och tillfälle för dylik handläggning. Svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet ansåg, att arbetsdomstolens uppgift borde begränsas till att avdöma tvister rörande arbetsavtal och kollektivavtal. Domstolen borde däremot icke hava befogenhet att utdöma skadestånd, vilket borde tillkomma allmän domstol.

De
sakkunniga.

Enligt 1 § i de sakkunnigas utkast skola arbetsdomstolarna handlägga mål om kollektivavtal. Vad därmed förstås framgår av 2 § första och andra styckena. Nämda stycken innehålla, att till mål om kollektivavtal skola hänföras särskilt mål om kollektivavtals fullgörande, giltighet, bestånd eller rätta innebörd, mål om förfarande, som strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas, samt mål om skadestånd för dylikt förfarande eller om förklaring, att kollektivavtal skall på grund av sådant förfarande icke vidare vara gällande. Till mål om kollektivavtal skall även räknas mål angående förhållandet mellan arbetsgivare och enskild arbetare, såframt tvisten rör den rätt, som på grund av kollektivavtal eller lagen om kollektivavtal tillkommer någon av dem.

I motiveringen anföra de sakkunniga i denna del:

»Att uttömmande angiva vad som skall hänföras till mål om kollektivavtal är uppenbarligen förenat med stora svårigheter. De i lagtexten uppräknade typerna få därför närmast uppfattas såsom exempel, och i den mån en tvist i visst fall befinnes icke vara hänförlig under något av dessa exempel, har man att med ledning av sakens natur söka fastställa, huruvida målet är att hänföra till kollektivavtal och sålunda hör under arbetsdomstol eller icke är av detta särskilda slag och sålunda faller under allmän domstols prövning.

Till mål om kollektivavtal hänföras i första hand mål om sådant avtals fullgörande, giltighet, bestånd eller rätta innebörd. Mål om avtalets fullgörande är exempelvis tvist om arbetsgivares skyldighet att i enskilt arbetsavtal genomföra kollektivavtalets normer. Till tvist om kollektivavtals giltighet hör exempelvis fråga om avtalet blivit i behörig ordning upprättat. Under mål om avtalets bestånd hänföres åter t. ex. fråga om avtalet blivit förlängt eller skall anses vara uppsagt. Tvist om avtalets rätta innebörd kan föreligga i snart sagt alla mål om kollektivavtal, men fråga härom kan, på sätt nedan under 4 § (12 §) skall närmare utvecklas, göras till föremål för särskild prövning i form av fastställsetalan.

En annan grupp av mål om kollektivavtal utgöra tvister om förfarande från ena sidan, som av motsidan förmenas utgöra brott mot kollektivavtal eller mot

vad i lagen om kollektivavtal stadgas. Ett mot avtalet eller kollektivavtalslagen stridande förfarande kan till en början ligga däri, att någon, som är bunden av avtalet, åsidosätter sin förpliktelse att i det enskilda arbetsförhållandet tillämpa kollektivavtalets bestämmelser. Men vidare hänföres till dylikt förfarande naturligen ock ett åsidosättande av den fredsplikt, som uppställas av kollektivavtalslagen eller som därutöver blivit särskilt stadgad i avtalet. Ett förfarande, som sålunda i det ena eller andra hänseendet strider mot lag eller avtal, kan föranleda ett yrkande om avtalets fullgörande i enlighet med vad förut sagts. Men förfarandet kan också föranleda ett yrkande om ersättning för den skada, som förfarandet förorsakat, och även en tvist om dylikt skadestånd är naturligen att hänföra till sådana mål, som arbetsdomstol har att pröva. När någon under nuvarande rättsordning gjort sig skyldig till förfarande, som här avses, är det synnerligen vanligt, att parterna till skiljemäns avgörande hänskjuta allenast frågan, om förfarandet varit stridande mot avtalet eller icke, utan att yrkande framställles vare sig om avtalets fullgörande eller om skadestånd. Tvisten utföres med andra ord i form av en fastställelse-talan. Med hänsyn härtill har det ansetts lämpligt att genom avfattningen av förevarande paragraf särskilt framhålla, att frågan om förfarandets bristande överensstämmelse med lag eller avtal skall kunna i och för sig utgöra föremål för domstols prövning.

Enligt 9 § i utkastet till lag om kollektivavtal kan den ena parten i ett kollektivavtalsförhållande vid arbetsdomstol påyrka, att avtalet skall förklaras icke vidare vara gällande, om motparten i avtalet gjort sig skyldig till förfarande, som strider mot avtalet eller lagen. Erinran om att även sådan tvist hör till dem, som falla under arbetsdomstolarnas kompetens, har upptagits här.

Vid de försök, som tidigare gjorts att genom lagstiftning införa möjlighet för ett rättsligt avgörande av tvister mellan arbetsgivare och arbetare, har frågan, i vilken utsträckning tvister angående enskilda arbetsavtal skulle hänföras till allmän domstol eller arbetsdomstol, tilldragit sig särskild uppmärksamhet. Härvid har även varit fråga, huruvida tvister angående enskilda arbetsavtal, som icke på något sätt stå i samband med kollektivavtal, skola kunna dragas under arbetsdomstols prövning. Detta synes icke böra ifrågasättas i förevarande sammanhang. Däremot gäller det att taga ståndpunkt till spörsmålet, i vad mån tvister angående enskilda arbetsavtal, som hämtat sitt innehåll från kollektivavtal, skola avgöras i den ena eller andra ordningen.

Med avseende å detta spörsmål är särskilt att erinra om det stadgande, som föreslagits i 3 § av utkastet till lag om kollektivavtal. Enligt nämnda stadgande skola kollektivavtalets normer automatiskt överföras på det enskilda arbetsavtalet, när båda kontrahenterna i det enskilda avtalet äro bundna av kollektivavtal. Är arbetsgivaren bunden men arbetaren obunden, skola ävenledes kollektivavtalets normer gälla, dock att kontrahenterna här hava möjlighet att träffa andra bestämmelser, vilket däremot icke är tillåtet i förstnämnda fall. Genom denna reglering, som otvivelaktigt torde överensstämma med den allmänna uppfattningen inom organisationerna å ömse sidor, framträder det enskilda arbetsavtalet i de ojämförligt flesta fall icke för kontrahenterna så-

som ett särskilt avtal. Kontrahenterna känna sig såsom direkt berättigade och förpliktade genom kollektivavtalet. Det skulle under sådana förhållanden säkerligen för organisationerna och deras medlemmar framstå såsom en inkonsekvens, om frågor rörande det enskilda arbetsavtalet, vilka hade sin grund i en tillämpning av kollektivavtalet, icke skulle avgöras i samma ordning som andra tvister rörande detta.

I förevarande samband förtjänar även en annan omständighet att bliva påpekad. På sätt närmare utvecklas nedan under 4 § (12 §) måste stor frihet medgivas parterna att vid arbetsdomstol utföra sina tvister i form av fastställelse-talan rörande avtalets tolkning i det ena eller andra avseendet. Erfarenheten särskilt från centrala skiljenämnden utvisar, att de flesta tolkningstvister rörande kollektivavtal hava sin grund i frågor rörande enskild arbetares rätt enligt kollektivavtal. Fråga uppstår exempelvis vid en särskild arbetsplats, huruvida en viss arbetare med hänsyn till tidpunkten, då han anställdes, äger åtnjuta semesterersättning, som enligt kollektivavtal skall utgå efter viss tids anställning, eller tvist uppstår, huruvida en enskild arbetare eller en grupp arbetare vid en arbetsplats äga rätt att för visst utfört arbete åtnjuta ersättning enligt den ena eller den andra punkten i gällande ackordsprislista. En dylik fråga kan dragas under domstols avgörande antingen på det sättet, att å vederbörande arbetares vägnar framställles yrkande, att arbetsgivaren skall förpliktas utgiva det belopp, vartill arbetaren anser sig berättigad, eller också, att arbetarorganisationen upptar frågan som en rent principiell tolkningsfråga, i vilken senare händelse talan icke ens behöver hänföras till det speciella fall, som föranlett, att frågan uppkommit. På grund av denna senare möjlighet finnes än mindre anledning att förvägra frågans upptagande av arbetsdomstol, när talan lägges på förstnämnda sätt.

Med anledning härav har i förevarande paragrafs andra stycke upptagits ett förtydligande tillägg, enligt vilket även förhållandet mellan arbetsgivare och enskild arbetare kan göras till föremål för arbetsdomstols bedömande, såframt tvisten rör den rätt, som på grund av kollektivavtal eller lagen om kollektivavtal skall tillkomma någon av dem. Under allmän domstol hör däremot mål om enskilt arbetsavtal, när tvisten icke har sin grund i tillämpningen av kollektivavtal, även om det enskilda arbetsavtalet hämtat vissa normer från kollektivavtal. I huvudsak torde denna lösning överensstämma med den, som givits i det vid 1911 års riksdag framlagda förslaget.»

Yttrande.

Beträffande de i utkastet givna bestämmelserna, vilka angiva arbetsdomstolarnas kompetensområde, har *socialstyrelsen* anmärkt, att deras vaga avfattning icke tillbörligen tillgodosåge nämnda uppgift. Sålunda gäve ej deras text upplysning, huruvida arbetsdomstolarna ensamma skulle vara behöriga att handlägga mål om kollektivavtal eller om de endast skulle erbjuda möjlighet till en i vissa fall önskvärd specialbehandling. Betänkligare vore dock, att förslagsställarna icke närmare preciserat begreppet »mål om kollektivavtal» utan nöjt sig med att i stället uppräknat vissa slag av mål, som särskilt skulle vara att hänföra till nämnda kategori, samt tillägga den förklaring, att till ifrågavarande mål under viss förutsättning även skulle räknas mål angående förhållan-

det mellan arbetsgivare och enskild arbetare. Meningen med och innebörden av berörda förklaring gäve för övrigt anledning till tvekan. Möjligen kunde man vara benägen att av tillfogandet av berörda förklaring draga den slutsatsen, att den förra bestämmelsen endast skulle syfta på förhållandet mellan parterna i kollektivavtalet. En sådan slutsats måste dock, med hänsyn till att stridigheterna beträffande kollektivavtal väsentligen framträdde i det enskilda arbetsförhållandet, avvisas såsom oantagbar, något som även funne stöd i motiveringen. Det senare stadgandet syntes sålunda syfta på något särskilt slag av sådana tvister rörande enskilda arbetsavtal, som stode i samband med kollektivavtal. Av motiveringen att döma syntes man därvid haft i tankarna bland annat det fall, som avsåges i 3 § andra stycket i lagen om kollektivavtal, d. v. s. då arbetsgivaren vore bunden av kollektivavtal men arbetarna icke. Möjligen åsyftades även andra fall, då för att använda motiveringens ord, arbetsavtalet »hämtat sitt innehåll från kollektivavtal», såsom exempelvis när i arbetsavtalet mellan av kollektivavtal obundna arbetsgivare och arbetare inom jordbruket för enkelhets skull hänvisades till gällande kollektivavtal.

Med den bristande preciseringen av begreppet »mål om kollektivavtal» skulle möjligen till dylika mål kunna räknas alla slag av mål, som på något sätt rörde tillämpningen av kollektivavtal, såsom exempelvis brottmål, till exempel bedrägeri beträffande kollektivavtal, och tvist om nyttjanderätt på grund av dylikt avtal till jord å landet. Bortsett från sådana mål, som uppenbart vore att hänföra till mål om kollektivavtal, komme väl en del mål beträffande dylika avtal att anhängiggöras vid de vanliga domstolarna och en del vid arbetsdomstolarna. Det skulle sålunda i många fall ankomma på de vanliga domstolarna att avgöra, huruvida ett mål vore att hänföra till mål om kollektivavtal eller icke — och praxis därvid skulle sannolikt åtminstone till en början bliva ganska skiftande.

Jämväl i ett annat avseende syntes oförmälda bestämmelser giva anledning till erinran. Av de talrika tvister, som oförtydbart bottnade i ett kollektivavtalsförhållande, vore många av sådan beskaffenhet, att deras hänvisande till en specialdomstol måste förefalla tämligen omotiverat. Målet kunde nämligen, i vad det anginge kollektivavtalet, vara fullkomligt klart för varje opartisk person med normalt förstånd, men endera parten kunde tredskas att fullgöra sina åtaganden eller skiljaktiga meningar kunde göras gällande i fråga om myckenhet eller beskaffenhet av utfört arbete eller utgiven arbetslön eller dylikt. I dylika fall, till exempel vid tvister mellan jordbrukare och deras arbetare, syntes häradsrätten i orten med sin nämnd antagligen till och med besitta större kompetens för tvistens bedömande än arbetsdomstolen. För parterna skulle målens handläggning vid en kanske avlägset förlagd arbetsdomstol, där de skulle iakttaga personlig inställelse, medföra i hög grad ökade kostnader och besvär.

För inrättande av arbetsdomstolar syntes i huvudsak två motiv kunna tala — önskemålet att därmed bereda tillgång till snabb, billig och parternas synpunkter förstående handläggning av tvister i gemen rörande arbetsavtalet eller behovet att få till stånd en auktoritativ, sakkunnig och i viss mån rättsbildande

prövning av mer betydelsefulla eller svårbedömda mål rörande kollektivavtal. En fullt tillfredsställande lösning av frågan om arbetsdomstolar borde givetvis tillgodose båda de antydda syftena.

För tillgodoseende av det förstnämnda önskemålet skulle uppenbarligen erfordras ett mycket stort antal lokala arbetsdomstolar. Otvivelaktigt kunde åtskilliga skäl anföras för ett mer fullständigt system av lokala arbetsdomstolar, avsedda för alla slag av tvister angående arbetsavtal — en åtskillnad mellan mer eller mindre eller icke alls kollektivavtalsberoende tvister vore svår att genomföra och måhända även praktiskt taget mindre motiverad. Någon omöjlighet att åvägabringa ett dylikt system skulle sannolikt, kanske särskilt efter processreformens genomförande, ej föreligga, till exempel genom att låta en lagfaren ledamot vid varje underrätt jämte tillkallade arbetsgivar- och arbetarrepresentanter fungera såsom arbetsdomstol. Emellertid hade icke — åtminstone ej på senare tid — något mer allmänt krav i sådant avseende gjorts gällande. Man saknade sålunda, oavsett att reformen givetvis skulle medföra avsevärda kostnader, för närvarande skäl att vidare uppehålla sig vid tanken på ett dylikt omfattande system av lokala arbetsdomstolar.

För en rättsskipning i enlighet med det senare av angivna alternativ, d. v. s. omfattande allenast vissa särskilt kvalificerade mål om kollektivavtal, skulle givetvis ej behövas någon större apparat.

Med hänsyn till det anförda har styrelsen ansett, att till arbetsdomstols kompetensområde borde hänföras endast mer betydelsefulla eller svårbedömda mål om kollektivavtal.

Departement-
schefen.

Frågan om utskiljande av de mål, som skola höra under arbetsdomstols i stället för allmän domstols prövning, har vid alla tidigare lagstiftningsförsök på förevarande område visat sig erbjuda stora tekniska svårigheter. Innan jag närmare ingår på frågan, vill jag i anledning av socialstyrelsens yttrande såsom ett allmänt omdöme uttala, att jag icke anser det vara utförbart att uppdraga en allmängiltig gräns på sådant sätt, att till arbetsdomstolen skulle komma att hänföras allenast mer betydelsefulla eller svårbedömda mål om kollektivavtal. Socialstyrelsen har icke antytt, hur en sådan gräns borde dragas och har själv i annat sammanhang framhållit, att stridigheterna beträffande kollektivavtal väsentligen framträda i det enskilda arbetsavtalet. Det sålunda påpekade förhållandet, som kraftigt betonats redan av de sakkunniga, måste enligt min mening bliva avgörande för frågans lösning. Ett enskilt arbetsavtal mellan kollektivavtalsbundna parter framträder i regel endast såsom ett avtal om anställning. Det enskilda arbetsavtal, som i och med anställningen likväl kan anses komma till stånd, upptager i regel utan vidare kollektivavtalets regler. En tvist mellan arbetsgivare och enskild arbetare rörande deras inbördes rättsförhållande, i den mån detta är reglerat genom kollektivavtalet, kan visserligen sägas vara i första hand en tvist om det enskilda arbetsavtalet men oftast rör tvisten egentligen kollektivavtalet. Men därmed har också tvisten fått en helt annan karaktär. En fråga, som är av ytterst ringa vikt, sett från det enskilda arbetsavtalets synpunkt, kan bliva prejudicerande för alla de andra enskilda arbetsavtal, som hämtat sitt innehåll från ifrågava-

rande kollektivavtal. Härmed sammanhänger, att om organisationerna intressera sig för en sålunda i det enskilda förhållandet uppkommen tvistefråga, de hava möjlighet att framlägga denna för domstol antingen sådan den föreligger, d. v. s. såsom en tvist angående ett speciellt fall, eller ock såsom en ren principfråga utan hänvisning till det enskilda fallet. Huruvida det ena eller det andra sättet väljes beror oftast på en tillfällighet, men erfarenheten från centrala skiljenämnden visar, att man merendels väljer en medelväg, i det man visserligen hänför sig till ett speciellt fall men icke framställer något yrkande om fullgörelse utan nöjer sig med ett principuttalande angående rättsfrågan. De sålunda återopade omständigheterna torde tillräckligt visa, att man vid fastställandet av arbetsdomstolens kompetens svårigen kan göra skillnad mellan de fall, då tvisten framträder såsom en tvist endast om kollektivavtalet eller såsom en tvist, som i första hand rör det enskilda arbetsavtalet men därmed också kollektivavtalet. Därjämte torde de anförda omständigheterna till fullo visa, att värdet av tvisteföremålet i det speciella fallet icke är någon tillförlitlig grund för bedömande av målets vikt. Att man icke heller på annat sätt än nu ifrågasatts torde kunna finna någon gräns, varigenom till arbetsdomstolen skulle hänföras endast mera betydelsefulla och svårbedömda mål om kollektivavtal, torde framgå av vad jag i fortsättningen kommer att anföras.

Det må ock erinras, att en gräns mellan betydelsefulla och mindre betydelsefulla mål, varav de förra skulle hänföras till arbetsdomstolen och de senare till allmän domstol, knappast heller kan anses önskvärd, i den mån därigenom likartade frågor skulle komma att bedömas än av arbetsdomstolen och än av allmän domstol. På detta ömtåliga område är det av yttersta vikt att en enhetlig rättspraxis utbildas.

Vid bedömandet av frågan om bästa sättet för bestämmandet av arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas inbördes kompetens måste man taga hänsyn till särskilt tre synpunkter. Då arbetsdomstolen tillskapas för att möjliggöra en speciellt sakkunnig prövning, gäller det till en början att med hänsyn till mål av olika beskaffenhet avgöra om de erfordra ifrågavarande specialbehandling. Vidare måste reglerna vara så enkla och överskådliga som möjligt för att därmed undvika tvister rörande själva behörighetsfrågan. Slutligen måste man tillse, att arbetsdomstolen icke i alltför hög grad betungas med arbete, vilket är av särskild vikt, så länge dess ledamöter förutsätts skola fylla sin uppgift vid sidan av annan verksamhet.

Vad angår den första synpunkten eller frågan om målens behov av specialbehandling torde man i stort sett kunna i fem olika grupper uppdelas de mål, om vilkas hänskjutande till arbetsdomstol det över huvud kan bli fråga. Den första gruppen omfattar fall, där tvist råder om själva kollektivavtalet d. v. s. huruvida ett kollektivavtal över huvud kommit till stånd eller är tillämpligt på viss arbetsgivare eller viss grupp arbetare, eller huruvida avtalet fortfarande består eller vad dess särskilda bestämmelser skola anses innebära. Den andra gruppen omfattar fall, där tvist icke råder om kollektivavtalet självt utan där det gäller att med kollektivavtalets bestämmelser som utgångspunkt be-

döma vissa faktiska omständigheters förhandenvaro eller innebörd och med ledning därav avgöra, huruvida eller på vad sätt kollektivavtalet är tillämpligt. Exempel på mål, tillhörande denna grupp, skall lämnas i det följande. En tredje grupp av mål omfattar fall, där det gäller att bedöma, huruvida vissa förfaranden, särskilt stridsåtgärder eller medverkan däri, varit stridande mot kollektivavtalslagens bestämmelser. Den fjärde gruppen omfattar de specialfall, som avses i 8 § av förslaget till lag om kollektivavtal, således fall, där fråga är att på grund av avtals- eller lagstridigt förfarande häva kollektivavtalet eller medgiva befrielse från förpliktelse på grund av avtalet. Det må erinras, att under denna grupp kunna komma fall, som även kunna inordnas under andra grupper. Den femte gruppen slutligen omfattar fall, där målet såtillvida står i samband med ett kollektivavtal, att anspråket väl har sin grund i en genom kollektivavtal reglerad rätt men själva tvisten rör omständighet, som ligger helt utanför kollektivavtalsförhållandet, till exempel då krav reses på utfående av lön, som är bestämd genom kollektivavtal, men invändning göres om betalning, motfordran, preskription eller dylikt.

Någon tvekan kan icke råda därom, att mål, tillhörande den första gruppen, böra avgöras av arbetsdomstolen. Det rör sig här om kollektivavtalstvister i egentligaste mening. Av vad jag förut anfört framgår, att undantag icke får göras för de fall, då tvisten väl i första hand rör ett enskilt arbetsavtal, men denna icke kan avgöras utan prövning av huruvida ett kollektivavtal verkligen består eller utan tolkning av dess innebörd i visst hänseende. Att tredje och fjärde gruppens mål också skola höra under arbetsdomstolen är uppenbart. Vad femte gruppens mål angår finnes däremot ingen reell grund för att de skola bedömas av arbetsdomstolen. De äro i regel icke på något sätt färgade av de särskilda förhållanden, som föranleda behov av en lagstiftning på förevarande område. Det vore tvärtom olämpligt, att dylika mål upptoges av arbetsdomstolen, då denna därigenom i alltför stor utsträckning komme att behandla frågor av allmän juridisk innebörd, med hänsyn till vilka den icke blivit sammansatt och där den möjligen kunde tillämpa en praxis, som strede mot de allmänna domstolarnas. Häremot kan icke invändas, att även tvister av detta slag fordra ett snabbare avgörande än som kan ske vid de allmänna domstolarna. I nämnda avseende finnes ej anledning att göra skillnad på de mål mellan arbetsgivare och arbetare, där kravet grundar sig på en genom kollektivavtal reglerad rätt, och de mål, där endast ett enskilt arbetsavtal föreligger. Och någon möjlighet att göra arbetsdomstolen till forum för alla slags arbetstvister finnes uppenbarligen icke.

Återstå mål tillhörande andra gruppen. Det rör sig här om tvister av vitt skiftande natur, och någon sammanfattande karaktäristik av dem låter sig knappast göra. Till belysning må några exempel anföras. I samband med biläggandet av en konflikt har föreskrivits, att trakasserier ej få förekomma, och tvist uppstår sedermera, huruvida en arbetares avskedande eller förflyttning till arbete av mindre angenämt slag varit ett utslag av trakasserier eller betingat av andra skäl. En dylik fråga bör lämpligen behandlas av arbetsdomstolen, då den är helt färgad av parternas nyss intagna stridsställning. I ett annat

fall äger arbetsgivare utan iakttagande av uppsägningstid avskeda arbetare, som ej skött sig i arbetet, och tvist uppstår, huruvida en sålunda avskedad arbetare varit exempelvis berusad under arbetet. Om hänsyn tages endast till utredningssynpunkten, skulle ett sådant mål med större fördel handläggas av allmän domstol, men ofta skall det i dylika fall visa sig, att kamraternas partitagande för den avskedade givit sådan speciell färg åt tvisten, att den lämpligen bör avgöras av arbetsdomstolen. Ett tredje exempel erbjuder det fall, att tvist uppstår, huruvida ett arbete utförts på sådant sätt, att det faller under den ena eller andra punkten i en ackordsprislista. Här kan göras gällande, att arbetsdomstolen på grund av sin större sakkunskap har större förutsättningar än allmän domstol att avgöra tvisten. Slutligen må såsom ett fjärde exempel anföras det fall, att i ackordsprislista för stuverifacket upptagits olika ackordspris för lastning eller lossning av två särskilda varuslag, som dock ligga varandra mycket nära, samt tvist uppstår huruvida en viss last utgöres av det ena eller andra varuslaget. Mellan en sådan tvist och en vanlig handelstvist rörande varas kvalitet finnes uppenbarligen ringa skillnad, och det kunde därför synas vara föga anledning att låta en sådan tvist avgöras av arbetsdomstolen.

Beträffande tvister, tillhörande andra gruppen, göra sig sålunda motsatta synpunkter gällande. Någon möjlighet att genom en lagregel uppdelna denna grupp av tvister mellan arbetsdomstolen och de allmänna domstolarna torde icke finnas. Det gäller sålunda att välja den ena eller andra utvägen för gruppen i dess helhet. För de allmänna domstolarna tala onekligen vissa skäl. Tvister av ifrågavarande slag kunna i regel icke avgöras utan ingående utredning om de faktiska omständigheterna, och sådan utredning kan oftast med mindre kostnad och besvär förebringas vid allmän domstol i orten än vid en central specialdomstol. I regel är ej heller ett avgörande i dylik tvist av särskilt prejudicerande karaktär. Enligt mitt förmenande tala dock övervägande skäl för att hänföra dessa tvister till arbetsdomstolen. Först märkes, att det kan vara mycket svårt, särskilt vid målets anhängiggörande, att bedöma huruvida icke vid sidan av tvist rörande de faktiska omständigheterna också föreligger meningsskiljaktighet angående avtalets tolkning. Vid avgörandet av tvister utav detta slag torde det vidare i regel vara av vikt, att de dömande besitta allmän erfarenhet beträffande tvister mellan arbetsgivare och arbetare, en erfarenhet, som kan förväntas förefinnas endast i arbetsdomstolen. Av stor betydelse är slutligen, att organisationerna kunna förutsättas ofta intressera sig även för tvister av detta slag, och att det då ställer sig naturligt, att organisationerna få utföra talan efter samma regler, som gälla för andra tvister om kollektivavtal. Till sistnämnda fråga skall jag återkomma vid behandlingen av 13 §.

Härefter övergår jag till den andra synpunkten på förevarande spörsmål, nämligen behovet att utforma reglerna på ett sätt, som i möjligaste mån hindrar tvister angående själva behörighetsfrågan. Då det gäller att hänvisa särskilda mål till ett specialforum, är det ett önskemål, att man redan av den grund, som käranden åberopar för sin talan, skall kunna bedöma, huruvida tvisten bör hänföras till detta specialforum eller till allmän domstol. Om möj-

ligt bör man undvika, att målets hänförande till den ena eller andra domstolen blir beroende på de sakinvändningar, som svaranden framställer, enär käranden då icke kan på förhand beräkna, vart han skall vända sig med sin talan. Ur denna synpunkt vore det mest tilltalande att låta arbetsdomstolen upptaga alla mål, däri såsom grund för kärandens yrkande återopas ett kollektivavtal. Ett krav om utfående av lön skulle således gå till arbetsdomstolen, om lönen vore bestämd genom kollektivavtal, oberoende av vilka invändningar svaranden framställde. Härigenom skulle till arbetsdomstolen komma att hänföras alla mål, tillhörande den ovan angivna femte gruppen. På sätt jag förut sökt utveckla vore detta dock icke lämpligt med hänsyn till den sakliga kompetensen. Något annat sätt att bestämma behörighetsgränsen utan allt avseende å svarandens invändningar torde icke vara möjligt att finna, och ett hänsynstagande till dessa invändningar synes därför vara ofrånkomligt.

Att det i ett visst fall kan komma att bero på svarandens sakinvändningar, vilken domstol är behörig, medför en särskild olägenhet utöver vad förut framhållits. Om tvist anhängiggjorts vid allmän domstol, kan en invändning från svarandens sida, vilken medför att målet hänskjutes till arbetsdomstolen, framställas på hur sent stadium av rättegången som helst, till och med i högre instans, med den påföljd att hela den föregående handläggningen blir utan värde och måste upprepas vid arbetsdomstolen. Denna omständighet föranledde på sin tid ett uppslag till kompetensfrågans lösning, som först framfördes av två ledamöter i lagrådet vid granskningen av 1910 års förslag och sedermera lades till grund för det vid 1911 års riksdag framlagda förslaget. Mål, som rörde enskilt arbetsavtal, skulle enligt detta förslag i allmänhet tillhöra allmän domstols upptagande, ändå att tvisten avsåge bestämmelse i arbetsavtalet, som grundade sig på kollektivavtal. Om under handläggningen vid allmän domstol tvist yppades om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd och målets utgång vore därav beroende, skulle rätten hänvisa parterna att vid arbetsdomstolen utföra tvisten om kollektivavtalet, och skulle målet i övrigt förklaras vilande i avbidan på tvistens avgörande.

Efter de erfarenheter, som man numera hunnit samla angående tvister om kollektivavtal, särskilt genom centrala skiljenämndens verksamhet, måste det sålunda framställda förslaget till lösning av kompetensfrågan betecknas såsom otillfredsställande. Till en början skulle varje tvist angående rättsförhållandet mellan arbetsgivare och enskild arbetare, där fråga icke uppstode om kollektivavtalets giltighet, bestånd eller innebörd, helt undandragas arbetsdomstolens prövning. Sålunda skulle alla mål, som tillhöra den förut angivna andra gruppen, enbart handläggas av allmän domstol, ehuru — på sätt jag redan sökt påvisa — övervägande skäl tala för att dylika mål hänföras till arbetsdomstolen. Förslagets olägenheter framträda emellertid allra starkast i fråga om de fall, där tvist råder angående kollektivavtalets giltighet, bestånd eller innebörd. Att döma av den motivering, som vid skilda tillfällen lämnats för förslaget, synes man hava tänkt sig, att i mål om rättsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, vilka båda äro bundna av kollektivavtal, tvist endast sällan skulle yppas om detta senare. Erfarenheten utvisar emellertid motsatsen. Jag kan

härvid hänvisa till den framställning rörande förhållandet mellan tvister om enskilt arbetsavtal och kollektivavtal, som de sakkunniga lämnat och till vad jag anfört i början av mitt yttrande under denna paragraf. Här må tilläggas, att även tvister mellan enskilda organisationsmedlemmar angående kollektivavtalet i regel upptagas till förhandling mellan organisationerna. Oaktat det sålunda i de ojämförligt flesta fall vore genom förhandlingar redan på förhand känt, att tvist rörde kollektivavtals giltighet, bestånd eller innebörd, skulle enligt 1911 års förslag talan instämmas till allmän domstol. Denna skulle därefter hänvisa parterna att utföra en särskild tvist vid arbetsdomstolen angående kollektivavtalet. Sedan sålunda dom erhållits i denna del, skulle den allmänna domstolen döma i målet i övrigt. I regel skulle det härvid visa sig, att tvisten vore i sak avgjord genom arbetsdomstolens beslut, och för den allmänna domstolen skulle icke återstå annat än att formellt ogilla ett framställt krav eller utdöma ett oftast ostridigt belopp.

Man kunde emellertid tänka sig ett annat sätt för att förhindra, att behörighetsfrågan komme upp på för sent stadium under ett måls handläggning vid allmän domstol. Det kunde sålunda stadgas, att en av svaranden framställd invändning aldrig finge föranleda målets hänvisande till arbetsdomstolen, med mindre invändningen framställts vid första rättegångstillfället. Om invändningen gjordes först senare, skulle målet fortfarande handläggas av allmän domstol, oaktat det till sin beskaffenhet egentligen hörde under arbetsdomstolen. Ett sådant stadgande skulle tydligen hava sin plats i rättegångsbalken.

Emellertid har jag icke ansett mig böra upptaga något förslag i den riktning, som sist angivits. Enligt mitt förmenande är faran för att ett mål skall behöva avvisas av allmän domstol på grund av en svarandens sakinvändning mycket ringa. Om arbetsdomstolens kompetensområde bestämmes så, att till densamma läggas alla mål tillhörande de fyra första av mig angivna grupperna, torde det nämligen redan före ett måls anhängiggörande i regel vara uppenbart, huruvida målet hör under arbetsdomstolen eller allmän domstol. Man kan nämligen utgå från, att den allmänna bakgrunden för målet blivit vederbörligen utredd på förhand genom förhandlingar mellan parterna och deras organisationer. Genom lagtextens avfattning har jag också sökt understryka vad som sålunda kan anses utgöra det normala utgångsläget för en tvist, som hör under arbetsdomstolen. Vare sig fråga är om mål tillhörande första eller andra gruppen torde i regel tvisten mellan parterna hava tagit sig uttryck i ett visst förfarande från den ena sidan, som den andra sidan förmenar vara stridande mot avtalet. I många fall består detta förfarande i att lönerna av arbetsgivaren utbetalats med belopp, som man på arbetarsidan anser vara felaktigt beräknade, eller att arbetsgivaren innehållit belopp, som arbetarna anse hava bort utbetalas i ersättning för övertidsarbete, sjukvård etc. Att sålunda tvisten tagit sig uttryck i ett visst förfarande torde undantagslöst gälla i de fall, som avses i den andra gruppen, men även i fall tillhörande första gruppen lär det vara det regelmässiga. Man kan därför enligt min mening såsom huvudfall av tvist, som hör under arbetsdomstolen, angiva, att tvisten rör ett förfarande, som förmenas strida antingen mot kollektivavtalet eller mot lagen om kollektivavtal, varvid

den senare beteckningen syftar särskilt på de olovliga stridsåtgärderna. Men på grund av denna huvudregel bör också käranden veta, att om hans påstående går ut på, att ett förfarande av nämnda beskaffenhet föreligger, målet också hör under arbetsdomstolens prövning. I samband med tvister om förfarande, som förmenas strida mot kollektivavtal eller lagen om kollektivavtal, hava särskilt nämnts tvister om påföljd för dylikt förfarande. Även om det står utom tvist, att förfarandet är stridande mot avtal eller lag, kan tvist uppstå om till exempel skadestånd. Till påföljd, varom här är fråga, bör även räknas förklaring om avtalets hävande eller om befrielse från förpliktelse på grund av avtalet på sätt sägs i 8 § av kollektivavtalslagen. Till förut angivna huvudregel ansluter sig en regel, att till arbetsdomstol hör mål om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd, ändå att tvist ej är om sådant förfarande, som ovan sägs. Det skall ej förnekas, att i fall, där denna senare regel är tillämplig, mål kan komma att upptagas vid allmän domstol och sedermera på grund av en svarandens sakinvändning avvisas, men jag hyser en bestämd uppfattning, att risken härför är obetydlig.

Emellertid återstår att beakta även den tredje av mig förut berörda synpunkten, nämligen att arbetsdomstolen ej får belastas i allt för hög grad. Jag har i detta avseende bland annat haft under övervägande att föreslå en bestämmelse, enligt vilken arbetsdomstolen skulle kunna visa från sig mål, i vilka arbetsdomstolen visserligen vore kompetent men tvisten rörde rättsförhållandet mellan arbetsgivare och enskild arbetare samt för målets avgörande krävdes en utredning, som arbetsdomstolen funne lämpligare kunna verkställas vid allmän domstol. Jag har emellertid trott, att en sådan bestämmelse icke skulle få nämnvärd praktisk betydelse. Dels har jag den uppfattningen, att mål av denna beskaffenhet icke skola förekomma i större omfattning och dels skulle arbetsdomstolen säkerligen finna det betänkligt att utnyttja ifrågavarande regel, sedan målet en gång anhängiggjorts, då ju parterna på detta sätt skulle drabbas av dubbelt besvär och dubbla kostnader.

Den bästa garantien för att arbetsdomstolen icke skall överbelastas torde man finna i en ytterligare begränsning av rätten för enskild medlem av organisation att väcka talan vid arbetsdomstolen. Jag skall återkomma till denna fråga vid 13 §.

*Verkan av
skiljeavtal.
1910 års
förslag.*

I en vid 1910 års riksdag inom andra kammaren väckt motion hemställdes om införande av stadgande, att när parter, som slutit kollektivavtal, i detta överenskommit om tvisters avgörande i viss angiven ordning (skiljedom, tariffnämnd eller dylikt) med bindande verkan för parterna, arbetsdomstolen icke hade att taga befattning med tvister på grund av sådant kollektivavtal. Ett dylikt stadgande syntes emellertid särskilda utskottet överflödigt. Uppenbarligen kunde parterna på berörda område liksom i fråga om andra rätts tvister genom överenskommelse om tvists avgörande på särskilt sätt ställa den samma utanför domstols behörighetsområde. Att arbetsdomstolens inrättande icke skulle verka därhän, att tidigare slutna avtal om tvisters hänskjutande till skiljedom skulle bliva ogiltiga, syntes knappast behöva framhållas.

Förlikningsmännen framhöllo i sitt yttrande, att det borde tydligt utsägas, att bestämmelserna om arbetsdomstols och allmän domstols behörighet skulle gälla allenast där ej de avtalslutande parterna överenskommit om annan ordning för tvists slitande. Likaså ansåg kommerskollegium, att i lagen borde utsättas, att de ifrågasatta anordningarna ingalunda vore avsedda att ersätta eller överflödiggöra det frivilliga skiljedomsförfarandet. Domstolarna borde sålunda tillförbindas att verka för att ingångna skiljeavtal respekterades ävensom berättigas att, då de funne skäl därtill, avvisa mål, som hörde till facklig skiljedomstol.

Vid anmälan av det till lagrådet remitterade förslag, som låg till grund för 1911 års proposition, yttrade departementschefen, att från olika håll uttalats önskvärdheten av att i lagen infördes föreskrift, att mål angående kollektivavtal, som enligt avtalet borde avgöras genom skiljedom, icke finge upptagas av arbetsdomstolen. Man hade förmenat, att eljest missförstånd lätteligen skulle uppkomma, liksom ock att genom en sådan föreskrift det frivilliga skiljedomsväsendets betydelse skulle framhävas till fromma för dess utveckling. Med hänsyn därtill hade till lagförslaget gjorts ett tillägg av innehåll, att dylikt mål skulle av domstolen avvisas, därest invändning gjordes, ehuruval berörda princip redan funnes fullt tydligt uttalad i andra lagrum.

1911 års
förslag.

Enligt hemställan av lagrådet, som ansåg bestämmelsen överflödig, uteslöts densamma ur det för riksdagen framlagda förslaget.

I det av socialstyrelsen år 1916 avgivna förslaget framhölls, att med detsamma icke avsetts att sätta det frivilliga skiljedomsförfarandet ur spelet utan låge det tvärtom i det allmännas intresse, att detta förfarande utvecklades och stärktes. Till förebyggande av missförstånd därutinnan hos menige man borde enligt socialstyrelsens mening tydligt utsägas, att arbetsdomstolen icke avskure möjlighet till vanligt skiljemannaförfarande även i sådana tvister, som eljest ginge till domstolen. I förslaget stadgades därför, att utan hinder av reglerna om arbetsdomstolens behörighet arbetstvister finge hänskjutas till avgörande av skiljemän.

1916 års
förslag.

De sakkunniga hava i tredje stycket av 2 § i utkastet intagit bestämmelse, att tvist, varom i paragrafen sägs, finge utan hinder av dess stadganden hänskjutas till avgörande av skiljemän.

De
sakkunniga.

Till stöd härför hava de sakkunniga anfört:

»Genom förslaget, att mål om kollektivavtal skola upptagas av arbetsdomstolar, böra givetvis parterna icke förhindras att, om de det hellre vilja, enligt överenskommelse hänskjuta uppkommande tvister till skiljemän. Härvid hava parterna möjlighet att begagna skiljedomsinstitutet, sådant det finnes reglerat i 1887 års lag om skiljemän, enligt vilken vardera parten utser en skiljeman och de sålunda valda utse en tredje. Då skiljemannalagens regler i detta hänseende endast gälla, såframt parterna icke träffat annat avtal angående skiljemännens tillsättande, äga parterna även på förevarande område att genom överenskommelse anordna särskilda skiljedomstolar, en utväg, av vilken man också begagnat sig inom vissa fack. Dylika överenskommelser rubbas icke genom de föreslagna lagbestämmelserna om ar-

betsdomstolar. Emellertid har det visat sig, att skiljedomsinstitutet på förevarande område icke alltid omfattas med förtroende. Särskilt gäller detta skiljedomsförfarandet i den av skiljemannalagen anordnade formen. En bidragande orsak till angivna förhållande torde hava varit de svårigheter, som yppas, om part å endera sidan hyser den uppfattningen, att en föreliggande tvist är av beskaffenhet att enligt avtalet icke höra under skiljemän, samt på den grund vägrar att utse skiljeman. Motparten har då möjlighet att under vissa omständigheter få skiljeman för förstnämnda sida utsedd genom offentlig myndighet. Skiljedomar, meddelade av sålunda tillkommen skiljenämnd, väcka ofta misstro. Det vore önskvärt, om ändringar kunde åstadkommas i skiljemannalagen, varigenom hänsyn toges till de särskilda förhållandena på här ifrågavarande område, och därigenom förtroendet för denna form av rättsligt avgörande av tvister stärktes. Då emellertid utredning igångsatts rörande en allmän revision av skiljemannalagen, synes det icke vara lämpligt att nu vidtaga partiella ändringar i nämnda lag. Vid den allmänna revisionen av skiljemannalagen synes däremot berörda spörsmål böra tagas under övervägande. Härvid torde böra undersökas, om icke prövning av uppkommen fråga, huruvida tvist om kollektivavtal överhuvud hör under skiljemän, kan avgöras i annan ordning än för närvarande sker. Möjligen kunna även de speciella svårigheter, varmed man här har att kämpa, motivera ett eller annat avsteg från de principiella grunderna för skiljemannainstitutet. Det kan sålunda ifrågasättas, huruvida icke möjlighet bör beredas parterna i tvister om kollektivavtal att ena sig om en sådan anordning, att tvist i första hand upptages av en utav parterna organiserad skiljenämnd men med rätt att mot skiljenämndens beslut föra talan hos centrala arbetsdomstolen.»

Yttranden.

Sveriges lokomotivmannaförbund har erinrat, att beträffande föreningen och dess medlemmar den föreslagna lagen om arbetsdomstolar komme att sakna tillämpning, då mellan föreningen och svenska järnvägarnas arbetsgivareförening funnes avtal om skiljedom i tvister rörande tolkning av gällande kollektivavtal. Föreningen har vidare anført, att om avsikten vore, att så länge järnvägspersonalens organisationer hade avtal med vederbörande arbetsgivarförening om skiljedomstol för lösande av tvister rörande tillämpning och tolkning av ingångna avtal, en lag om arbetsdomstolar ej skulle gälla för berörda område, borde detta i en eventuell sådan lag tydligt utskrivas. Tillika borde också utsägas, att den enskilde befattningshavaren, organiserad eller oorganiserad, vore förhindrad att till arbetsdomstol hänskjuta tvist, som av de avtalsslutande parterna kunde hänskjutas till särskilt avtalad domstol. Rätt för enskild arbetare, anställda hos arbetsgivare, som slutit avtal med sina arbetare om särskild skiljenämnd att till arbetsdomstol hänskjuta mellan honom och arbetsgivaren uppkommen tvist skulle nämligen ur flera synpunkter verka förryckande på kontinuiteten av frågornas behandling liksom ock att deras objektiva avgörande äventyrades. *Socialstyrelsen* har framhållit, att det vore önskvärt, ej blott att de nu befintliga fackliga skiljenämnderna och deras verksamhet upprätthölles utan även att det fackliga skiljenämndsväsendet om möjligt ytterligare utvecklades. Nämnda önskemål skulle möjligen kunna främjas genom

någon anordning, som i likhet med vad som gällde beträffande den danska ständiga skiljedomstolen, berättigade arbetsdomstol att ställa sig i viss mån avvissande gent emot parter, som visade bristande intresse för skiljedomsidéns tillämpning.

Naturligen avser det föreliggande förslaget icke att på något sätt försvåra anlitaandet av privata skiljenämnder i tvister om kollektivavtal. En utveckling av skiljedomsväsendet på detta område är av många skäl synnerligen önskvärd. Därigenom vinnas ökade möjligheter att på fredlig väg avgöra tvister, varom nu är fråga. För parterna blir därvid tillfälle att ordna skiljedomsförfarandet på sätt de finna lämpligt och särskilt att tillse, att skiljenämnderna erhålla den speciella sakkunskap, som må anses erforderlig inom varje verksamhetsområde. Ett ökat användande av skiljenämnder skulle även medföra en lättnad i arbetsbördan för den föreslagna arbetsdomstolen. Särskilt är det att hoppas, att parterna genom att anlita privata skiljenämnder skola befria arbetsdomstolen från prövningen av ett stort antal mål av speciellt facklig eller teknisk karaktär såsom rörande tolkningen och tillämpningen av invecklade ackordsprislistor.

Departement-
schefen.

Tydligen står det parterna fritt att i kollektivavtal inrycka bestämmelse, att tvister dem emellan skola avgöras av skiljemän i stället för av arbetsdomstolen. Har i ett kollektivavtal, vare sig det upprättats före eller efter den nu föreslagna lagens ikraftträdande, intagits en skiljedomsklausul, utesluter naturligtvis denna arbetsdomstolens behörighet, såvitt klausulen täcker den tvist, varom frågan är. Likaledes är det tydligt, att när en skiljedomsklausul finnes i ett kollektivavtal, denna lika väl som andra bestämmelser i avtalet binder den avtalsslutande organisationens medlemmar, så att icke dessa kunna draga en tvist separat inför arbetsdomstolen. Allt detta följer av allmänna regler, i vilket avseende hänvisas till 1887 års lag om skiljemän.

Några särskilda bestämmelser om rätten att utesluta arbetsdomstolens kompetens genom skiljedomsklausul skulle sålunda icke behövas. Att jag det oaktat i förevarande paragraf trott mig böra upptaga en särskild erinran om att tvister kunna hänskjutas till skiljemän, beror på att jag ansett nödigt utesluta ett par grupper av frågor från skiljedomsförfarande. Enligt 8 § i förslaget till lag om kollektivavtal har arbetsdomstolen möjlighet att under vissa omständigheter förklara ett kollektivavtal ej längre gällande eller ock medgiva befrielse från förpliktelser på grund av sådant avtal. Enligt min uppfattning äro dessa avgöranden av så utomordentligt ömtålig natur, att de böra utesluta förbehållas arbetsdomstolen, vilken kan förväntas med större auktoritet och vidare överblick än en skiljenämnd ingå på bedömande av dessa för arbetsfreden så viktiga frågor. Den ståndpunkt jag sålunda intagit lär nödvändig-göra också ett mindre tillägg till 1 § i skiljemannalagen. Förslag härom torde komma att senare i dag anmälas av chefen för justitiedepartementet.

Med anledning av vad socialstyrelsen anfört vill jag framhålla, att genom anknytning till skiljemannalagens bestämmelser skiljedomsförfarandet i arbetstvister får vida större styrka än enligt den danska lagen om den ständiga skiljedomstolen. Enligt § 10 i nämnda lag utesluter nämligen en skiljedomsklau-

sul icke under alla förhållanden skiljedomstolens kompetens, vilket däremot är förhållandet med en skiljedomsklausul i ett svenskt kollektivavtal. Nämda lag innehåller dessutom en föreskrift, som berättigar skiljedomstolen att avvisa mål, så vitt mellan de tvistande parterna saknas betryggande bestämmelser för säkerställande av ett regelmässigt avgörande av fackliga tvister. Införande av en sådan regel i vår rätt synes mig emellertid icke lämpligt. Den samma skulle i vissa fall kunna medföra obilliga verkningar för part, som utan resultat försökt att i avtalet införa tillfredsställande skiljedomsbestämmelser.

De sakkunniga hava i sin motivering framfört vissa önskemål rörande omarbetning av den gällande lagen om skiljemän. För närvarande saknar jag anledning att ingå härpå. Det synes mig emellertid lämpligt, att vid den pågående revisionen av skiljemannalagen särskilt beaktande ägnas åt de förhållanden, som gälla i fråga om anlitan av skiljemän i arbetstvister. Härvid böra de av de sakkunniga väckta förslagen komma under omprövning.

12 §.

*Fastställ-
setalan.
De sak-
kunniga.*

I samtliga de äldre förslagen medgavs, att vid arbetsdomstol finge föras fastställsetalan. På denna ståndpunkt står jämväl de sakkunnigas utkast.

I 4 § i utkastet stadgas, att vid arbetsdomstol må väckas talan i syfte att allenast få genom dom fastställt vad kollektivavtal i visst avseende innebär eller huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas eller huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, och således utan att yrkande framställes, att motparten skall förpliktas att något fullgöra eller underlåta. Om den, som väckt talan om fastställelse, befinnes icke hava skäligt intresse av att fastställelse meddelas, äger domstolen vägra att upptaga hans talan till prövning.

De sakkunniga hava i motiveringen anfört:

»Som bekant har tvekan rätt, i vilken mån man kan under domstols prövning draga avgörandet av en tvistefråga, då yrkande ännu icke kan framställas, att motparten skall förpliktas något göra eller underlåta. Numera torde man emellertid för den allmänna processrättens del hava stannat vid den jämväl i processkommissionens nyligen avgivna principbetänkande hävdade meningen, att en sådan fastställsetalan är tillätlig, om det gäller att fastslå, att ett rättsförhållande består eller icke består, dock endast under förutsättning att käranden har ett rättsligt intresse av att sådan fastställelse meddelas, d. v. s. hans behov av rättsskydd är så aktuellt, att det framstår såsom skäligt, att domstolarna bereda honom detta skydd genom att taga ståndpunkt till den föreliggande tvistefrågan. Frågor om faktiska förhållanden böra däremot enligt den angivna uppfattningen icke få vara föremål för fastställsetalan. Huruvida en ren tolkningsfråga är att hänföra till frågan om beståndet eller icke beståndet av ett rättsförhållande eller till frågan om ett faktiskt förhållande, torde många gånger vara osäkert. Ibland lär det ena eller det andra bliva fallet allt efter det sätt, varpå käranden formulerar sitt yrkande.

På här förevarande område föreligger särskilt stort behov av fastställelse-talan. Enligt vad erfarenheten från centrala skiljenämnden utvisar, utgör det för närvarande ett sällan förekommande undantag, att ena parten yrkar, att motparten skall förpliktas något göra eller underlåta. Även i sådana fall, där krav skulle kunna resas på utbekommande av visst belopp, nöjer man sig oftast med att till skiljenämnden hänskjuta frågan, huruvida avtalet innebär förpliktelse att i det förevarande fallet överhuvud fullgöra någon betalnings-skyldighet, eller huruvida visst förfarande, som skulle vara ägnat att för-anleda skadeståndsskyldighet, överhuvud är avtalsstridigt eller icke. I någon mån torde detta bero därpå, att tvist icke kan upptagas utan att båda par-terna varit överens om, att den speciella tvisten eller att alla tvister, härfly-tande från ett visst avtalsförhållande, skulle hänskjutas till skiljenämnden. Man har då kanske större anledning räkna med att motparten skall frivilligt böja sig för ett avgörande i princip, även om domen icke kan verkställas. I den mån parterna i ett kollektivavtalsförhållande enligt den föreslagna lag-stiftningen kunna till arbetsdomstol hänskjuta tvister oberoende av motpartens medverkan, kommer det möjligen att visa sig mera erforderligt för käranden att fixera sin talan på utbekommande av visst belopp. Emellertid har man uppenbarligen på grund av förhållandenas natur att även för framtiden räkna med fastställsetalan i ett mycket stort antal fall.

Även i förevarande lagutkast har på grund av sålunda anförda omständig-heter upptagits en allmän regel om fastställsetalan. Med hänsyn till den stora betydelse de rena tolkningstvisterna hava på förevarande rättsområde, har det därvid ansetts erforderligt att till undvikande av missförstånd ut-tryckligen fastslå, att fastställsetalan må läggas såsom en ren tolknings-tvist. Emellertid kan det naturligen icke tillåtas dem, som beröras av ett kollektivavtal, att av nyfikenhet eller eljest utan giltiga skäl besvara arbetsdom-stolarna genom att till dem hänskjuta frågor om avtalet, vilka icke då äro på något sätt aktuella. Det har därför medgivits domstolarna att avvisa fastställsetalan, i den mån den som väckt dylik talan finnes icke hava skäligt intresse av att fastställelse meddelas. Tydligt är, att den omständigheten, att dylik talan vid en viss tidpunkt sålunda avvisats, icke innebär, att part sedermera icke skulle kunna draga den föreliggande frågan under domstolens prövning, förrän densamma blivit i så hög grad aktuell, att han är i tillfälle framställa ett yrkande om motpartens förpliktande att något göra eller under-låta. En begäran om fastställelse, som vid en viss tidpunkt framstår såsom oskälig, kan vid en senare tidpunkt vara fullt skälig.»

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening och *svenska städernas förhand-lingsorganisation* hava uttalat vissa betänkligheter mot den i utkastet medgiv-na rätten för parterna att anhängiggöra tvist i form av fastställsetalan. För-eningen har framhållit, att denna anordning teoretiskt sett kunde synas till-talande men i praktiken komme densamma att visa sig förbunden med olägen-heter, i det att arbetsdomstolen därvid kunde föranledas till avgöranden, vilkas räckvidd densamma i saknad av tillräckligt konkret underlag icke kunde över-blicka. Förhandlingsorganisationen har gjort gällande, att omförmälda rätt

Yttranden.

skulle i väsentlig grad försvåra domstolarnas redan förut ömtåliga uppgift.

Departementschefen.

Såsom de sakkunniga erinrat, är, så vitt angår den allmänna processrätten, fastställelsestalan i viss utsträckning medgiven. Redan med hänsyn härtill torde det vara mindre lämpligt att för arbetsdomstolens del förhindra sådan talan. Därtill kommer, att på förevarande område behovet av fastställelsestalan är särskilt framträdande. Det kan ifrågasättas, huruvida icke ett förbud mot dylik talan skulle i hög grad förringa värdet av den nya lagstiftningen. I ett mycket ringa antal av de vid centrala skiljenämnden anhängiggjorda målen avser parts yrkande förpliktande för motparten att något göra eller underlåta. Till nämnden hänskjutes i regel endast att avgöra, huruvida viss förpliktelse enligt ett gällande avtal består eller huruvida ett visst förfarande är stridande mot avtalet. Visserligen kan det antagas, att då enligt det föreliggande förslaget ena parten skall kunna anhängiggöra talan vid arbetsdomstol utan motpartens samtycke, denne icke lika beredvilligt som nu är regel skall böja sig för ett principavgörande av domstolen och att sålunda käranden oftare kan bli nödsakad att i sin talan kräva fullgörandet av viss prestation från motpartens sida. Men ett mycket stort antal mål vid arbetsdomstolen torde dock komma att anhängiggöras såsom fastställelsestalan. Många tvister äro för övrigt av den art, att de icke lämpligen kunna på annat sätt dragas under domstolens prövning, och det skulle vara i hög grad stridande mot parternas, särskilt organisationernas, intresse därest talan icke finge väckas förrän yrkande kunde framställas om förpliktande för motparten att något göra eller underlåta. Förbises får ej heller, att en uppkommen tvistefråga ofta kan hänskjutas till domstolen antingen genom en fastställelsestalan eller genom en fullgörelsestalan. Sålunda kan till exempel en meningsskiljaktighet rörande tolkningen av en lönebestämmelse bringas inför domstolen antingen genom ett yrkande om förklaring, huru den omtvistade bestämmelsen under vissa angivna förutsättningar skall tillämpas, eller genom ett yrkande, att arbetsgivaren måtte förpliktas att till en viss arbetare eller en viss grupp av arbetare utgiva avlöning, beräknad enligt den av käranden hävdade tolkningen av avtalet. Huru käromålet i ett dylikt fall kommer att bestämmas torde ofta bliva beroende på tillfälligheter, och då tvisten kan genom en fullgörelsestalan underställas domstolens prövning, synes det formalistiskt att förbjuda domstolen att taga befattning därmed endast därför att käromålet anlagts såsom en fastställelsestalan. Med anledning av den i yttrandena påpekade olägenheten, att domstolen, därest dylik talan medgäves, skulle föranledas till avgöranden, vilkas räckvidd domstolen i saknad av tillräckligt konkret underlag icke kunde överblicka, vill jag framhålla, att samma svårighet kan uppstå även vid en fullgörelsestalan. Jämväl i mål, däri yrkande framställles om förpliktande för ena parten att något göra eller underlåta, kan domstolens avgörande faktiskt komma att medföra verkningar, vilka, med hänsyn därtill att domstolens prövning är begränsad till det enskilda fallet, icke kunna överblickas. Såsom de sakkunniga erinrat, kan sålunda exempelvis en dom rörande en enskild arbetares lönekrav på ett fåtal kronor bliva utslagsgivande för tolkningen av ett omfattande riksavtal.

13 §.

I en del främmande länder gälla vissa begränsningar i fråga om rätten att föra talan vid arbetsdomstol. Enligt *dansk lag* är organisation ensam berättigad att föra talan rörande den rätt, som kan tillkomma organisationen eller dess medlemmar. Enskild arbetsgivare kan uppträda såsom part endast när han icke tillhör någon organisation. Däremot kan enskild arbetare icke föra talan vid domstolen varken såsom kärande eller svarande. Därest en förening är medlem av en mera omfattande organisation, skall talan anhängiggöras av eller mot sistnämnda sammanslutning. *Den norska lagen* föreskriver, att om ett kollektivavtal slutits av fackförening eller arbetsgivarförening, de enskilda medlemmarnas rättigheter eller skyldigheter enligt avtalet kunna göras gällande endast genom talan, som på vederbörandes vägnar reses av eller mot föreningen. Därest part vill framställa yrkande mot särskilt nämnda medlemmar av en förening, skola dessa stämmas vid sidan av föreningen. Enligt *den finska lagen* om kollektivavtal skall såväl kärande- som svarandetalan i mål om brott mot sådant avtal eller mot den i lagen reglerade fredsförpliktelsen eller i mål om hävande av dylikt avtal föras såväl för egen del som för dess medlemmar i eget namn av förening, som är part i kollektivavtalet. Arbetsgivare, som är part i avtalet, äger själv utföra sin talan. Från förstnämnda regel gäller det undantaget, att svarandetalan i mål om avtalsbrott från enskild arbetsgivares eller arbetares sida utföres av vederbörande själv. Förening av arbetare, som är part i kollektivavtal, må föra sådan talan i eget namn jämväl för sådana till föreningen icke hörande arbetare, beträffande vilka arbetsgivaren vid uppgörande av arbetsavtal är skyldig att följa bestämmelserna i kollektivavtalet. *Den franska kollektivavtalslagen* fastslår som allmän regel, att talan rörande dylika avtal kan föras av såväl organisationer som enskilda. Därjämte äga organisationer, som äro parter i avtalet, vidtaga alla därå grundade rättsliga åtgärder till förmån för envar av sina medlemmar utan att härvid behöva förete fullmakt från vederbörande, under förutsättning att denne blivit underrättad och icke förklarat sig hava något att invända däremot. Medlemmen kan emellertid när som helst föra talan i den av organisationen anhängiggjorda processen. Föres på grund av kollektivavtal talan av någon person eller organisation, må annan organisation, vars medlemmar äro bundna av avtalet, med hänsyn till det gemensamma intresse tvistens avgörande kan äga för dess medlemmar, när som helst inträda i den anhängiggjorda processen. Enligt *det nederländska förslaget* är förening, som slutit kollektivavtal, såvida ej annat följer av föreningens stadgar, berättigad att å sina medlemmars vägnar kräva ersättning för den skada dessa lidit genom avtalsbrott från motsidan, dock endast såvida medlemmarna icke själva framställt yrkande härom.

Vid framläggande av det till grund för 1910 års proposition liggande förslaget anmärkte departementschefen, att det skulle kunna ifrågasättas, att till förekommande därav, att till arbetsdomstolens avgörande hänskötens rena bagatellmål, borde uppställas den regeln, att talan vid nämnda domstol finge föras, utom av enskild arbetsgivare, som själv slutit kollektivavtal, varom fråga

Rätt att föra talan i mål om kollektivavtal.
Främmande rätt.

1910 års förslag.

vore, endast av vederbörande avtalsslutande organisation. Denna skulle därvid äga att uppträda, då talan gällde ett enskild arbetsgivare eller arbetare tillkommande anspråk, vare sig först efter medgivande och bemyndigande av den berättigade eller ock oberoende därav. Emellertid syntes mot en sådan anordning starka betänkligheter yppas. Införande av ett stadgande i antytt syfte måste åtföljas av föreskrifter, antingen att den enskilda parten hade att böja sig för organisationens avgörande av frågan, huruvida rättegång borde anställas, eller att den förre ägde att med sitt anspråk vända sig till de allmänna domstolarna. Vad anginge den förre av de angivna utvägarna syntes ej överensstämma med den allmänna rättsuppfattningen, att den, som ägde ett självständigt rättsanspråk, skulle vara hindrad att göra detsamma gällande på grund av annans vägran att medverka därtill. Obilligheten därav låge i öppen dag, om man betänkte, att fall kunde inträffa, då en förening av arbetsgivare eller arbetare, oaktat den talan, som en dess medlem skulle vilja få anställd, vore uppenbart befogad, likväl av vissa hänsyn, som låge utom det förevarande rättsförhållandet, funne talan icke lämpligen böra anhängiggöras. I varje händelse vore förbudet för enskilda medlemmar av en organisation att uppträda såsom parter vid arbetsdomstolen omöjligt att uppehålla, där fråga vore om talan mellan medlemmarna inbördes. Hade majoriteten av föreningen uppträtt på ett mot kollektivavtalet stridande sätt, skulle minoriteten i sådant fall vara förhindrad att däri söka rättelse. Anlitande av den senare utvägen vore ej heller att förorda. Det syntes föga lämpligt, att då för prövning av ett särskilt slag av rättsanspråk ansetts nödigt, att domstolen vore i fråga om sakkunskap särskilt rustad, part skulle kunna genom annans åtgörande tvingas att hänskjuta dylikt rättsanspråk till domstol, som icke i sin sammansättning erbjöde samma grad av trygghet i nämnda hänseende. Vid dylik anordning skulle även skilda domstolar kunna komma till motsatt resultat beträffande samma kollektivavtals innehåll. Med hänsyn till det anförda funne departementschefen några inskränkningar i fråga om rätten att föra talan icke böra göras.

Inom lagrådet framhöllo tre ledamöter, att om i strid mot kollektivavtal lockout eller liknande åtgärd vidtoges från arbetsgivarhåll, skulle fullt skadestånd för avtalsbrott icke kunna erhållas, utan att både den kontraherande arbetarorganisationen och samtliga dess av lockouten drabbade medlemmar förde talan. Visserligen kunde det förväntas, att organisationen skulle söka anskaffa fullmakt eller överlåtelse från sina medlemmar; men vid större lockout, som kanske omfattade tiotusentals arbetare, skulle sådant möta stora svårigheter. Om ock talan kunde föras så, att utdömande av visst skadeståndsbelopp till varje särskild arbetare icke erfordrades, skulle dock blotta upptagandet i protokollet av alla de arbetare, om vilkas skadeståndsanspråk i målet vore fråga, bliva synnerligen betungande för domstolen och, om detta skedde än så noggrant, skulle med hänsyn till namnligheter och dylika förhållanden i framtiden lätt kunna uppstå tvekan, huruvida en viss arbetares skadeståndsanspråk redan vore prövat eller ej. Nämnda olägenheter skulle på ett enkelt sätt undanröjas, om arbetarorganisation, som ingått kollektivavtal, berättigades att,

då arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd skett i strid mot avtalet eller lagen om kollektivavtal, såsom egen fordran utkräva ersättning jämväl för den skada, som genom åtgärden tillskyndats organisationens medlemmar, vilka icke redan anhängiggjort talan om skadestånd eller vid arbetsdomstolen inlade gensaga mot att organisationen förde talan angående dem tillfogad skada. Följden av ett sådant stadgande skulle antagligen bliva, att organisationerna i regel komme att ensamma föra talan rörande hela skadeståndet och att endast i enstaka undantagsfall ersättningsanspråk skulle framställas av enskilda arbetare. Mot den ifrågasatta anordningen kunde invändas, dels att fördelningen av det utdömda skadeståndet mellan organisationen och de särskilda medlemmarna — vilket skulle komma att bliva en inre föreningsangelägenhet — kunde möta svårigheter, dels att enskild arbetare, som själv ville föra skadeståndstalan, kunde utan eget vållande gå miste om rätten därtill, därest han ej i tid erhöile kunskap om den av organisationen anhängiggjorda talan, och dels att arbetsgivaren skulle beträffande arbetares ifrågavarande fordran kunna förlora rätten att kvittningsvis göra genfordran gällande. Ingen av sagda invändningar syntes dock vara av den praktiska betydelse, att den borde utgöra hinder för anordningens genomförande.

En ledamot av lagrådet förordade en sådan anordning, att i fråga om flera arbetares anspråk på skadestånd i följd av en och samma arbetsinställelse förening, till vilken arbetarna hörde, i ett och samma mål finge tala för dem alla intill sig visade, att arbetare ville själv utföra sin talan.

På grund av berörda anmärkningar intogs i det till riksdagen överlämnade förslaget bestämmelse, att arbetsgivare, som ej själv slutit kollektivavtal, eller enskild arbetare ej finge föra talan på grund av avtalet i annat fall än då hans rätt genom avtalets åsidosättande blivit omedelbart kränkt. Om genom otillåten stridsåtgärd skada tillskyndats medlemmar av förening, som slutit avtalet, ägde föreningen föra talan om ersättning för skadan. Dock finge, om medlem själv väckt påstående om skadestånd eller vid domstolen anmält sig ej medgiva, att talan om honom tillkommande andel i ersättningen fördes av föreningen, den andelen ej tilläggas föreningen.

I en inom andra kammaren väckt motion föreslogs, att förening, som slutit kollektivavtal, skulle äga att föra talan på grund av avtalet för envar, för vilken detsamma vore bindande. Arbetsgivare, som ej själv slutit sådant avtal, eller arbetare skulle ej äga att föra talan på grund av avtalet i annat fall än då hans rätt genom avtalets åsidosättande blivit omedelbart kränkt och föreningen, som slutit avtalet, vägrat att föra talan. Särskilda utskottet biträdde i denna del Kungl. Maj:ts förslag men förordade en omredigering av stadgandet. I en vid utlåtandet fogad reservation föreslogs, att förening, som slutit kollektivavtal, alltid skulle kunna föra talan för sina medlemmar och att allenast om föreningen vägrade att tala för någon sin medlem, vars rätt blivit omedelbart kränkt, dennes talerätt skulle inträda.

Förlikningsmännen och kommerskollegium anslöto sig till nämnda reservation.

Departementschefen kunde vid anmälan av 1911 års förslag icke finna den

av reservanterna tillstyrkta utsträckningen av förenings rätt till talan för medlemmarna och inskränkningen i deras befogenhet att själva göra sin rätt gällande av behovet påkallad. Ett sådant ordnande av förhållandena, som föreslagits av reservanterna, skulle innebära, att även arbetare, vilka ej tillhörde förening, men vilkas arbetsavtal jämlikt lagförslaget hämtade sitt innehåll ur kollektivavtal, skulle hava att med sina på arbetsavtalet och indirekt på kollektivavtalet grundade rättsanspråk vända sig till arbetsdomstolen, samt å andra sidan, att enskild föreningsmedlem ej finge själv där föra sin talan, om ej föreningen vägrat att tala för honom. Av nämnda regler sammanställda följde, att den arbetare, som utan att tillhöra förening ville anhängiggöra talan vid arbetsdomstolen, skulle bliva nödsakad antingen att föra bevisning om, att han ej tillhörde den förening eller någon av de föreningar, som slutit det ifrågavarande kollektivavtalet, eller någon underavdelning av sådan förening, vilken bevisning bleve ytterst vanskligh att åstadkomma, eller ock att av den avtalslutande föreningen, med vilken arbetaren eljest icke hade något att göra, begära ett rent formellt besked, att föreningen ej ville för honom föra talan.

I två vid 1911 års riksdag väckta motioner föreslogs, att förening, som slutit kollektivavtal, skulle äga att såväl för egen del som för envar av sina medlemmar föra varje talan, som grundades på avtalet, samt att den enskilde föreningsmedlem, vars rätt blivit kränkt, skulle vara förhindrad att själv föra talan, såvida ej föreningen vägrade att taga saken om hand. I den ena motionen föreslogs, att sistnämnda regel skulle gälla även beträffande enskilda, som ej vore medlemmar av föreningen. Särskilda utskottet fann emellertid Kungl. Maj:ts förslag böra lämnas oförändrat i denna del.

1916 års
förslag.

Socialstyrelsens förslag år 1916 innehöll, att därest kollektivavtal bleve åsidosatt, talan på grund därav finge föras ej mindre av den, som själv deltagit i avtalet, än även av envar arbetsgivare eller arbetare, vars rätt blivit genom avtalets åsidosättande omedelbart kränkt. Beträffande avtalsbrott ägde förening att föra talan även för sina medlemmar. Därest innan sådan talan prövats, medlem själv väckt enahanda talan eller vid domstolen anmält sig ej medgiva, att talan för honom fördes av föreningen, ägde föreningen dock ej talerätt för honom. Om förening vore medlem av annan sammanslutning och denna ville föra talan enligt vad nu sagts, ägde den företräde därtill. Vad sålunda stadgats skulle äga motsvarande tillämpning, om dylik sammanslutning i sin ordning vore medlem av högre förening.

Vid avgivande av yttrande över förslaget gjorde svenska måleriarbetareförbundet gällande, att talan vid arbetsdomstol borde kunna föras endast av de avtalslutande organisationerna, antingen för egen del, då fråga vore om kollektivavtalet, eller för medlemmarnas räkning, där tvisten rörde enskilda arbetsavtal. Svenska murareförbundet ansåg, att rätt att anhängiggöra talan borde tillkomma endast den, som undertecknat det kollektivavtal, som vore i fråga, samt att vid talan mot enskild person den förening, som å hans sida slutit avtalet, jämväl skulle erhålla del av handlingarna och äga rätt att svara i målet.

De sakkunniga hava i denna fråga anfört:

»Vem som i mål om kollektivavtal är rätt kärande eller svarande framgår i regel av sakens egen natur, sådan den belyses genom reglerna i 2 § av förevarande lagutkast samt stadgandena i utkastet till lag om kollektivavtal. Ofta kan talan föras av flera, liksom den även kan riktas mot flera. Om exempelvis en arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, i enskilt avtal med arbetare, som tillhör den avtalsslutande arbetarorganisationen, träffat avtal om lägre löneförmåner än de i kollektivavtalet upptagna, kan denna omständighet giva anledning till anspråk dels från arbetarens sida att enligt 3 § första stycket i kollektivavtalslagen det oaktat komma i åtnjutande av de i kollektivavtalet upptagna förmånerna och dels av arbetarorganisationen med anledning av det allmänna brott mot kollektivavtalet, vartill arbetsgivaren gjort sig skyldig.

Det kunde emellertid ifrågasättas att på förevarande område icke tillåta enskilda medlemmar av avtalsslutande organisationer att själva föra talan vid arbetsdomstolarna utan att överlämna denna rätt åt nämnda organisationer ensamma, varvid dessa skulle äga föra talan icke blott för egen del utan även såsom ett slags legala representanter för sina medlemmar. Med hänsyn till den reglering av kollektivavtalsförhållandet, som givits i 3 § av utkastet till lag om kollektivavtal, har detta dock icke ansetts riktigt. Enskild medlem av en organisation skulle på detta sätt bliva helt hänvisad till organisationens godtycke. Om organisationen av en eller annan anledning icke ville hjälpa en medlem för utfående av hans rätt enligt kollektivavtalet, skulle för honom icke finnas någon möjlighet att göra denna rätt gällande. På grund av organisationernas ställning måste det däremot betecknas såsom både riktigt och lämpligt, att de organisationer, som slutit det kollektivavtal, varom i det särskilda fallet är fråga, beredes möjlighet att utan särskild fullmakt föra talan för sina medlemmar både å kärande- och svarandesidan, däri inbegripet anhängiggörande och fullföljd av talan. Härigenom åstadkommes bland annat den praktiska fördelen, att där antalet berättigade å ena sidan är mycket stort, dessa icke behöva framträda vid domstolen. Om till exempel flera hundra arbetare äro berättigade till gottgörelse av sin arbetsgivare på grund av felaktig tillämpning av kollektivavtalet, bör arbetarnas organisation med stöd av denna regel kunna vända sig mot arbetsgivaren för utfående av deras sammanlagda fordran. Utför däremot medlem av organisationen själv sin talan, kan icke organisationen handla vid sidan av honom utan endast biträda honom.»

I enlighet härmed hava de sakkunniga föreslagit, att förening, som slutit kollektivavtal, finge i fråga om avtalet tala och svara för medlem, såframt denne icke själv utförde talan.

Landssekreterariatet har uttalat, att det syntes oriktigt att låta annan än part i kollektivavtal kära eller svara i tvist, som gällde kollektivavtal eller enskild medlems därpå grundade rätt. Det måste tillkomma allenast förening, som slutit avtal, att pröva om yrkande skulle framställas angående förhållande som rörde avtalets innehåll, och det syntes lika naturligt, att yrkande ej heller borde kunna resas mot annan än den, som ingått avtalet.

De
sakkunniga.

Yttraende.

Departementschefen.

Principiellt borde under arbetsdomstolens prövning endast komma mål av kollektivt intresse. På sätt jag sökt framhålla under 11 § måste man emellertid under arbetsdomstolen hänföra även tvist rörande rättsförhållandet mellan arbetsgivare och enskild arbetare, i den mån tvisten rör kollektivavtalets giltighet, bestånd, innebörd eller tillämpning. Men detta beror väsentligen just på det kollektiva intresse, som indirekt är förenat med tvisten. Det framstår då såsom ett önskemål att söka befria arbetsdomstolen från sådana tvister angående enskilda rättsförhållanden, där ett kollektivt intresse icke föreligger. Detta låter sig visserligen icke göra i form av en kompetensregel för arbetsdomstolen, men möjligen kan önskemålet, åtminstone i någon mån, tillgodoses på annan väg. På grund av de förhandlingsordningar, som i regel äro inryckta i kollektivavtalen, hava de avtalsslutande organisationerna i sin makt att hindra, att sådana tvistefrågor, med vilka ett kollektivt intresse icke är förenat, över huvud bringas under debatt. Med utgångspunkt i dessa förhandlingsordningar har det också blivit allmänt brukligt, att, där tvist om enskild medlems rätt icke kunnat lösas vid förhandling, vederbörande organisation för tvistefrågan vidare fram mot rättslig lösning genom att medverka vid slutande av skiljeavtal och genom att å sin medlems vägnar utföra hans talan inför skiljenämnden. Genom att ansluta till denna rättsutveckling kan lagstiftningen i väsentlig mån hindra, att arbetsdomstolen belastas med mål angående rättsförhållandet mellan enskilda organisationsmedlemmar, där det berättigade i kärandens anspråk framstår såsom tvivelaktigt. Den enskilde bör hänvisas att i första hand söka sin organisations medverkan för tvistens dragande under arbetsdomstolen. Genom den förprövning, som organisationen sålunda måste företaga, sker en behövlig sovring.

För den sålunda föreslagna anordningen talar också ett annat mycket viktigt skäl, vilket berörts även av de sakkunniga. Det kan i och för sig icke anses tillfredsställande, att enskild organisationsmedlem för talan om giltigheten eller innebörden av ett kollektivavtal, som organisationen slutit. Organisationens ledning äger den bästa kännedomen om de förutsättningar, under vilka avtalet tillkommit. Utan att organisationen åtminstone erhållit tillfälle att bevaka sina intressen vid domstolen, kan man icke tillåta den enskilde medlemmen att själv utföra talan med möjlighet att han genom medgivanden eller bristfälligt utförande av sin talan föranleder en sakligt ogrundad dom med prejudicerande verkan till organisationens nackdel.

Ehuru sålunda av olika orsaker en begränsning av den enskildes rätt att föra talan är påkallad, kan man icke beröva honom all möjlighet i detta hänseende, om organisationen icke vill hjälpa honom. Men han måste då kunna visa, att organisationen beslutit att icke befatta sig med hans fall. Det kunde ifrågasättas, att den enskilde i denna händelse dock icke borde tillåtas att utföra talan vid arbetsdomstolen utan hänvisas till allmän domstol. Detta har jag likväl icke ansett lämpligt, enär därigenom kollektivavtalstvister kunde komma att behandlas än vid arbetsdomstol och än vid allmän domstol med åtföljande risk för olikartad rättstillämpning.

Synpunkten att endast organisationerna hava den fullständiga kännedomen om de förutsättningar, med hänsyn till vilka ett kollektivavtals giltighet eller innebörd böra bedömas, talar för, att även på svarandesidan organisation, som slutit avtalet, skall hava möjlighet att göra sig hörd. Därför har föreskrivits, att talan alltid skall väckas mot sådan organisation. Men gäller den väckta talan enskilda organisationsmedlemmars förpliktelser, böra dessa icke lämnas ohörda, varför talan alltid måste väckas mot dem, d. v. s. ansökningen i fråga måste alltid delgivas dem. Då sålunda talan en gång blivit väckt mot både organisationen och vissa dess medlemmar, bör organisationen, på sätt redan nu vanligen sker vid skiljedomsförfaranden, kunna under själva handläggningen företräda medlemmarna utan särskilt bemyndigande.

I det till grund för 1910 års proposition liggande förslag, som remitterades till lagrådet, gävos inga bestämmelser om begränsning av rätten att föra fastställsetalan. Lagrådets samtliga ledamöter anmärkte, att en utsträckning av rätten att föra sådan talan till en var, som vore bunden av kollektivavtal, ej syntes vara påkallad. Det avsedda ändamålet att förhindra öppen strid syntes kunna bli på tillfyllestgörande sätt tillgodosett, om rätt till talan av ifrågavarande art förbehölls kontrahenterna. Uppkomme mellan andra tvist, som erfordrade tolkning av kollektivavtalet, kunde sådan tolkning, där den ej vore av mera allmänt intresse, förbehållas en rättegång, som hade till föremål att realisera ett rättsanspråk. Skulle åter tolkningen vara av mera vittomfattande betydelse, skulle kontrahenterna ej underlåta att ingripa. Medgäves rätt till dylik talan i den omfattning förslaget innebure, vore fara värt, att arbetsdomstolen bleve onödigtvis betungad. Två ledamöter hemställde med hänsyn till av dem föreslagna ändringar i fråga om arbetsdomstolens sakliga behörighet, att även den, som utan att hava ingått kollektivavtal vore bunden därav, borde äga att vid arbetsdomstolen föra talan om avtalets innehåll, så framt han av allmän domstol hänvisats att anhängiggöra sådan talan.

Med anledning av dessa anmärkningar vidtogs i det för riksdagen framlagda förslaget den ändringen, att fastställsetalan i fråga om kollektivavtal finge föras allenast av den, som slutit avtalet.

Särskilda utskottet, som hemställde, att tvist rörande kollektivavtal, som i mål om arbetsavtal yppades vid allmän domstol, skulle hänvisas till arbetsdomstolen, fann sig med anledning därav böra föreslå ett tillägg av innehåll, att part, som erhållit dylik hänvisning, skulle äga att vid arbetsdomstolen föra fastställsetalan.

Den av särskilda utskottet tillstyrkta bestämmelsen upptogs i 1911 års förslag, och samma föreskrift återfanns i socialstyrelsens förslag år 1916.

Enligt de sakkunnigas utkast må medlem av förening, som slutit kollektivavtal, icke på grund av avtalet väcka talan om fastställsetala.

Härom anför de sakkunniga:

»Även om sålunda de enskilda medlemmarna av en organisation icke ansetts böra förmenas rätt att själva utföra talan på grund av kollektivavtalet, torde

Rätt att föra fastställsetalan.

1910 års förslag.

1911 och 1916 års förslag.

De sakkunniga.

likväl en viss begränsning härutinnan vara erforderlig. Risken för överbelastning av arbetsdomstolarna kan i viss mån minskas genom att man förbjuder enskild organisationsmedlem att vid arbetsdomstol väcka talan om fastställelse i enlighet med vad i 4 § sägs. Om hans rätt icke har så stor aktualitet, att han är i tillfälle framställa ett yrkande om motpartens förpliktande att något fullgöra eller underlåta, synes det vara en rimlig begäran, att han skall utverka sin organisations stöd för att få draga tvistefrågan under domstolens prövning. Härför kan dessutom åberopas ett annat skäl. Det är nämligen i och för sig mindre lämpligt, att frågor om kollektivavtals tolkning göras till föremål för rättsligt bedömande utan att de organisationer, vilka stå såsom avtalsslutande, hava tillfälle att inverka på frågans avgörande genom framförande av sina synpunkter.»

Yttrande. *Socialstyrelsen* har framhållit, att den här stadgade inskränkningen av enskilda föreningsmedlemmars rätt att föra talan under vissa förhållanden, såsom då en större minoritet inom en förening funne sina intressen påkalla dylik åtgärd, kunde framstå såsom en orättvisa.

Departementschefen. Med den ytterligare begränsning jag föreslagit i fråga om möjligheten för medlem av organisation att väcka talan vid arbetsdomstolen, har jag icke ansett nödigt vidhålla de sakkunnigas förslag, att medlem i varje fall icke skulle kunna väcka fastställsetalan. Erforderlig trygghet mot obefogad sådan talan torde förefinnas på grund av bestämmelsen i 12 § andra stycket.

Rätt att föra talan om kollektivavtals hävande. De sakkunniga. Som redan berörts vid 8 § i förslaget till lag om kollektivavtal föreskrevs i de sakkunnigas utkast, att i vissa fall arbetsdomstol kunde förklara kollektivtalt icke vidare vara gällande. I fråga om rätten att väcka talan om avtalets hävande i det fall, då detsamma slutits av förening, stadgades i andra stycket av 5 § i de sakkunnigas utkast till domstolslag, att allenast föreningen ägde föra sådan talan. Talan skulle föras mot den, som å andra sidan slutit avtalet.

I motiveringen hava de sakkunniga anført:

»En sådan talan om ett helt kollektivavtals hävande, som enligt 9 § i utkastet till lag om kollektivavtal kan äga rum på grund av förfarande, som strider mot kollektivavtalet eller mot kollektivavtalslagen, bör uppenbarligen icke få väckas av annan än den, som slutit avtalet, likasom sådan talan naturligen bör föras mot den, som å andra sidan slutit avtalet. Erinran härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf. Har avtalet å någondera eller båda sidorna slutits av flera, torde den grundsats, som kommit till uttryck i 8 § av utkastet till lag om kollektivavtal, böra medföra, att talan, varom här är fråga, kan väckas även av eller mot allenast en av dem, som slutit avtalet.»

Yttrande. Även beträffande dessa bestämmelser har *socialstyrelsen* gjort gällande, att förbudet för enskild föreningsmedlem att föra talan kunde medföra orättvisa.

Departementschefen. Omförmälda bestämmelse i de sakkunnigas utkast har jag ansett kunna utgå. Enligt mitt förmenande ligger det i sakens natur, att talan, som där avses, endast kan föras av och mot den, som slutit kollektivavtalet.

14 §.

I de sakkunnigas utkast har i 6 § stadgats, att om i kollektivavtal föreskrevs, att för biläggande av tvist rörande avtalet förhandling skulle äga rum mellan parterna eller mellan de föreningar parterna tillhörde, arbetsdomstol icke finge förrän dylik förhandling ägt rum, till prövning upptaga sådan tvist, med mindre av omständigheterna framginge, att för förhandlingen mött hinder, vilket icke berott på den, som väckt talan.

*Verkan av överenskom-
melse om förhand-
lingsord-
ning.*

Motiveringen innehåller i denna del:

»Beträffande processhinderande invändningar bör, såvitt angår rättegången vid arbetsdomstolarna, gälla samma regler som för de allmänna domstolarna. Emellertid synes en särskild föreskrift böra meddelas för det fall, att i kollektivavtal, varom är fråga, finnes bestämmelse, att för biläggande av tvist rörande avtalet förhandling skall äga rum mellan parterna eller deras organisationer. I sådant fall torde arbetsdomstol böra vägra att upptaga dylik tvist till prövning, där det ej visas, att föreskriven förhandling kommit till stånd eller att sådan förhandling ej kunnat äga rum på grund av omständighet, som icke berott på sökanden. Om i avtalet stadgas, att förhandling skall ske så att säga i olika instanser, bör för tvistens upptagande vid domstol krävas, att denna förhandlingsordning iakttagits eller, om så ej skett, att dess följande omöjliggjorts genom omständighet, som nu berörs.»

I denna del ansluter jag mig helt till vad de sakkunniga föreslagit.

15 §.

I det till grund för 1910 års proposition liggande förslag, som remitterades till lagrådet, medgavs rätt för part att mot arbetsdomstols beslut fullfölja talan till högsta domstolen.

*Rätt att fullfölja talan mot arbetsdomstolens beslut.
1910 års förslag.*

Två ledamöter av lagrådet hemställde om sådan ändring av förslaget, att talan finge föras mot arbetsdomstols beslut allenast då arbetsdomstol ogillat invändning mot domstolens behörighet eller förklarat sig obehörig. Till stöd därför anfördes i huvudsak. De spörsmål, som kunde komma att hänskjutas till arbetsdomstolen, syntes i många fall påkalla den allra största skyndsamhet i avgörandet. En lag, vars huvudsyfte vore att göra slut på den hos såväl arbetsgivare som arbetare inrotade seden att för rättstvisters slitande anlita egna maktmedel, måste sörja för, att det avgörande lagen erbjöde och krävde lämnades med all den snabbhet förhållandena möjliggjorde. Skedde ej detta, kunde lagens helgd och effektivitet lätt sättas i fara. En tvist om kollektivavtals tolkning kunde mången gång medföra så stark spänning mellan de i frågan intresserade, att det vore gott, om det definitiva avgörandet icke läte vänta på sig. Medgäves klagan över arbetsdomstolens utslag, kunde det befaras, att i varje fråga av någon betydelse sådan klagan komme att föras, och det uppskov, som därav föranleddes, syntes, vilka anordningar man än vidtog för frågans skyndsamma behandling i överinstansen, dock ur antydda synpunkter mången gång kunna bli av betydelse, i synnerhet därför, att de intresserade

redan från tvistens början komme att räkna med sannolikheten av att två instanser måste genomlöpas. I nära sammanhang med det anförda stode en annan måhända lika allvarlig betänklighet mot tillåtande av klagan. Ett huvudvillkor för att den tillämnade lagstiftningen skulle kunna med framgång fylla sin viktiga uppgift vore tydligen, att de domar, som komme att meddelas i konflikter mellan arbetsgivare och arbetare, å ömse håll vunne erforderlig auktoritet. Skulle det i viktigare och mera uppseendeväckande fall inträffa, att arbetsdomstolens utslag ändrades i högre instans, kunde det befaras, att icke allenast arbetsdomstolens utan hela den nya lagstiftningens auktoritet komme att lida. Om det således vore förenat med stora olägenheter att tillåta klagan över arbetsdomstolens utslag, kunde å andra sidan några avgörande invändningar ej framställas mot tanken att göra arbetsdomstolen till enda instans i de frågor den hade att pröva. De omständigheter, som i allmänhet ledde till anordnande av ett appellförfarande, syntes äga jämförelsevis ringa tillämpning på förevarande område. En fackdomstol, sammansatt så som förslaget avsett, syntes inom sitt fält erbjuda mer än vanligt starka garantier för ett riktigt och skäligt avgörande av dit hänskjutna frågor. Den roll appellen på andra områden spelade genom att öppna möjlighet för part att avhjälpa brister eller misstag i den på honom ankommande utredningen vore i de rättstvister, om vilka vore fråga, av mindre betydelse, då det stora flertalet av de till arbetsdomstolen hörande mål antagligen komme att utföras av vederbörande organisationer och i de få fall, där detta ej skedde, sakkunnig rättshjälp syntes komma att anlitas. Då arbetsdomstolen inom sitt fack skulle utgöra en domstol för hela riket, vore det ej heller såsom på andra områden av nöden att för vinnande av enhetlighet i rättstillämpningen medgiva fullföljd till en högsta centralinstans. Tvärtom skulle det kunna påstås, att, då omständigheterna gjorde det omöjligt att till någon viss avdelning inom högsta domstolen förlägga de från arbetsdomstolen fullföljda målen, rättstillämpningens enhetlighet i viss mån bättre tillgodosåges genom uteslutande av fullföljd än genom dess tillåtande. Att emellertid ur rättsenhetens synpunkt invändningar kunde med en viss grad av fog riktas mot fullföljdens uteslutande, skulle ej förnekas. Tydligt vore nämligen, att rättsskipningen vid arbetsdomstolen icke uteslutande kunde byggas på de speciallagar arbetsdomstolen skulle få att tillämpa utan måste vila även på lagar och rättsgrundsatser av allmän karaktär. Berörda invändning förlorade emellertid till ej oväsentlig del sin vikt, om arbetsdomstolens kompetensområde begränsades på sådant sätt, att det med övriga delar av rättsystemet tämligen nära sammanhängande arbetsavtalsförhållandet skulle komma att skiljas från arbetsdomstolen och dit höra allenast spörsmål rörande det alldeles egenartade kollektivavtalet. I ett hänseende syntes emellertid klagan över arbetsdomstolens beslut eller utslag böra medgivas. Hade arbetsdomstolen ogillat invändning emot domstolens behörighet, eller hade den förklarat sig obehörig, syntes det vara av nöden, att frågan kunde dragas under högsta instansens prövning. Dylik klagan, vilken, i händelse invändning ogillats, skulle föras genast och ej behövde uppehålla målets behandling, syntes ej medföra de olägenheter, som vore förenade med fullföljd i andra hänseenden.

Departementschefen ansåg emellertid försiktigheten bjuda att icke åtminstone för det dåvarande frånhända parterna möjligheten att vinna ändring i arbetsdomstolens beslut.

I en inom andra kammaren väckt motion förordades den inom lagrådet föreslagna begränsningen av fullföljdsrätten, under det att en annan motionär ansåg, att klagan i intet fall borde vara tillåten.

Särskilda utskottet anslöt sig till den inom lagrådet uttalade meningen och hemställde om sådan ändring av förslaget, att talan mot arbetsdomstols beslut finge föras allenast i behörighetsfrågor. Nämnade undantag syntes utskottet nödvändigt, på det ej, därest arbetsdomstolen och allmän domstol skulle stanna vid olika slut i fråga om behörighet att upptaga mål, möjlighet skulle saknas att genom frågans dragande under en gemensam högsta instans få kompetensspörsmålet avgjort.

Med hänsyn till den inom riksdagen uttalade uppfattningen och då genom domstolens sammansättning rättssäkerheten syntes vara i möjligaste mån be tryggad, fann sig departementschefen vid framläggandet av 1911 års förslag böra acceptera den av särskilda utskottet intagna ståndpunkten, dock under förutsättning, att genom sättet för bestämmande av domstolens kompetensområde vissa garantier kunde ernås för rättsenhetens säkerställande.

1911 års
förslag.

Inom lagrådet uttalade två ledamöter allvarliga betänkligheter mot appellrättens borttagande. Främst med hänsyn till den stora vikt, som låge därpå, att tvister av ifrågavarande art bleve skyndsamt avgjorda, ansågo emellertid nämnda ledamöter sig icke böra hemställa om ändring i förslaget i berörda ämne, under den bestämda förutsättning likväl att arbetsdomstolens kompetensområde begränsades i huvudsaklig överensstämmelse med vad förslaget innehöll. Två ledamöter av lagrådet framhöllo, att då de tillstyrkte förbudet mot klagan över arbetsdomstolens beslut i annat än behörighetsfrågor, detta skedde allenast under förutsättning, att domstolens kompetensområde icke komme att vidgas utöver de gränser det remitterade förslaget uppdroge.

Jämväl i socialstyrelsens förslag år 1916 var fullföljdsrätten begränsad till behörighetsfrågor.

1916 års
förslag.

De sakkunniga hava föreslagit, att talan mot centrala arbetsdomstolens beslut icke skulle få föras.

De
sakkunniga.

Till stöd härför anföres i motiveringen:

»Att centrala arbetsdomstolens beslut icke böra få på sakliga skäl överklagas hos till exempel högsta domstolen, torde vara ställt utom tvivel. Denna ståndpunkt har också intagits av de flesta äldre lagförslagen. Dessa förslag upptogo emellertid stadgande om rätt att under högsta domstolen draga fråga, huruvida en föreliggande tvist överhuvud hörde under arbetsdomstol, i det att klagan finge föras, om den enligt dessa förslag anordnade arbetsdomstolen förklarar sig ej vara behörig eller ogillat invändning mot domstolens behörighet. Det kan göras gällande, att utan en sådan möjlighet fara föreligger för oenhetlig rättstillämpning, i det att dylik behörighetsfråga kan komma att bedömas på olika sätt av centrala arbetsdomstolen och av de allmänna domstolarna. Av praktiska skäl torde det emellertid vara synnerligen önskvärt

att undvika en överprövning i behörighetsfrågan. Det torde icke heller möta större sakliga betänkligheter att låta vid centrala arbetsdomstolens prövning i dylik fråga bero. I de ojämförligt flesta fallen torde någon meningskiljaktighet icke kunna uppkomma rörande spörsmålet vad som är att hänföra till mål om kollektivavtal.»

Departementschefen.

I likhet med de sakkunniga finner jag uppenbart, att talan mot arbetsdomstolens beslut icke bör få föras på materiella skäl. Mycket tveksamt synes mig däremot, huruvida fullföljd bör vara utesluten även i nyssnämnda behörighetsfrågor. Emellertid har jag jämväl i denna del anslutit mig till de sakkunnigas uppfattning. Jag förbiser härvid icke, att ett generellt förbud att fullfölja talan mot arbetsdomstolens beslut kan medföra, att frågor rörande arbetsdomstolens sakliga behörighet kunna komma att bedömas olika av nämnda domstol och de allmänna domstolarna. Såsom jag i annat sammanhang påpekat, torde emellertid risken för uppkomsten av behörighetstvister vara jämförelsevis ringa. Dessutom synas andra praktiska skäl tala för ett uteslutande av fullföljdsrätten. Såsom jag redan påpekat är det av synnerlig vikt, att tvister vid arbetsdomstolen hastigt bringas till avgörande. Därest klagan medgäves, skulle — även om fullföljdsrätten vore begränsad till behörighetsfrågor — målens avgörande försenas, och möjligheten att genom överklagande fördröja avgörandet komme säkerligen att utnyttjas av parter, som önskade vinna tid.

16 och 17 §§.

Anhängiggörande av talan vid arbetsdomstolen.

I 21 § av de sakkunnigas utkast föreskrives, att den som vill anhängiggöra talan vid arbetsdomstol har att till domstolens ordförande ingiva eller i betalt brev med posten insända ansökan om målets upptagande. Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de yrkanden sökanden vill framställa ävensom å grunderna för samma yrkanden. Sökanden har tillika att ingiva avskrift av ansökningen och av de vid densamma fogade handlingar i lika många exemplar som antalet motparter. Befrielse från denna skyldighet må medgivas av domstolens ordförande.

Utkastet stadgar i 22 §, att avskrift av ansökningen skall tillställas sökandens motpart samt föreläggande i god tid givas parterna att å tid och ort, som blivit bestämd för målets handläggning, komma tillstådes inför domstolen. Där det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga sökandens motpart att inom viss tid före målets handläggning inkomma med förklaring i anledning av ansökningen samt att vid förklaringen foga avskrift av denna ävensom av de vid förklaringen fogade handlingar i lika många exemplar som antalet sökande. Har förklaring inkommit, skall avskrift av förklaringen i god tid före målets handläggning tillställas sökanden. När handling skall tillställas part eller under rättelse givas part om föreläggande, skall domstolens ordförande eller den tjänsteman vid domstolen, som ordföranden bemyndigat därtill, med posten översända handlingen eller meddelande om föreläggandet eller draga försorg om att handlingen eller meddelandet på annat sätt tillställas parten. Om det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga part att, på sätt om stämning är stadgat, delgiva motpart handling eller meddelande, varom nu är sagt.

Motiveringen till 21 § innehåller:

»Anhängiggörandet av talan vid arbetsdomstol bör ske genom skriftlig ansökan till domstolens ordförande. Rätt synes böra medgivas part att med posten insända ansökan om målets upptagande. En dylik rätt är ägnad att underlätta anhängiggörandet och minska partens kostnader. För vinnande av en koncentrerad förhandling synes lämpligt, att redan i ansökningen lämnas såväl uppgift å de yrkanden sökanden vill göra som en såvitt möjligt fullständig framställning av de faktiska omständigheter, på vilka yrkandena grundas. Då i många fall före tvistens anhängiggörande förhandlingar ägt rum mellan parterna och tvistefrågan därvid klarlagts, torde i regel uppsättandet av en dylik fullständig ansökan icke bereda svårigheter.

Det är icke nödvändigt att beträffande tvister vid arbetsdomstolar föreskriva iakttagande av ett stämningsförfarande. Lämpligare synes vara att på sätt framgår av 22 § såsom regel föreskriva, att ansökan genom domstolens försorg skall delgivas motparten. För underlättande av detta förfarande bör part ingiva avskrifter av ansökningen och därvid fogade handlingar i lika många exemplar som antalet motparter. När på grund av särskilda skäl ett dylikt ingivande av avskrifter icke är nödvändigt, må domstolens ordförande medgiva befrielse därifrån.»

Beträffande 22 § anföra de sakkunniga:

»I första punkten av förevarande paragraf angives såsom allmän regel, att avskrift av ansökningen skall tillställas motparten samt att föreläggande skall meddelas parterna att inställa sig å tid och ort, som bestämts för handläggningen. Någon viss tid för delgivning torde ej böra föreskrivas. Tiden bör bliva beroende på omständigheterna i varje särskilt fall. Tillses bör endast, att meddelande om handläggningen kommer parterna tillhanda i så god tid, att de kunna komma tillstädes försedda med erforderlig utredning. Givetvis vore det önskvärt, att före huvudförhandlingens början sökandens motpart avgivit förklaring över ansökningen. Emellertid torde det ej vara lämpligt att föreskriva, att motparten alltid skall anmodas att förklara sig i denna ordning. Stundom kan en dylik förklaringskyldighet vara betungande för parten. I vissa fall är den icke heller erforderlig. Ej sällan torde nämligen före talans anhängiggörande vid förhandlingar mellan parterna deras ståndpunkter antecknas i ett förhandlingsprotokoll. Då, såsom man har anledning antaga, sökanden i dylika fall kommer att i ansökningen åberopa protokollet, framgår redan av denna, hur motparten ställer sig till de framställda yrkandena. Det torde vara tillräckligt att befogenhet tillerkännes ordföranden att, då han finner lämpligt, förelägga motparten att förklara sig. Tydligt torde vara, att då förklaring avgives, densamma bör åtföljas av avskrifter till erforderligt antal samt att avskrift skall tillställas sökanden.

Under det att i första stycket av denna paragraf stadgas, att vissa handlingar och förelägganden skola delgivas parterna, föreskrives i andra stycket, hur delgivningen skall tillgå. Densamma synes i regel böra äga rum genom posten. Handlingen eller föreläggandet bör i vanligt lösbrev kunna tillsändas parten. Om så finnes lämpligt, kan översändandet ske i rekommenderad för-

sändelse mot mottagningsbevis. Även andra sätt för delgivning böra kunna användas. I allmänhet torde, åtminstone vid de lokala arbetsdomstolarna, dessa åtgärder ombesörjas av domstolens ordförande. Desamma böra emellertid kunna av ordföranden anförtros åt någon tjänsteman vid domstolen. Naturligen medför ett bemyndigande för tjänsteman att vidtaga omförmälda åtgärder befogenhet för honom att ej blott översända utan även utfärda sådana meddelanden, varom är fråga.

I vissa fall, såsom då part underlåter att efterkomma en i lösbrev försänd kallelse eller vägrar att utlösa rekommenderad försändelse, kan det finnas lämpligt, att delgivning sker på sätt om stämning är stadgat. För dylika fall bör ordföranden kunna förelägga den andra parten att verkställa sådan delgivning.»

De sakkunnigas utkast har i denna del upptagits i det omarbetade förslaget utan annan ändring än att det uttryckligen angivits, att delgivning ej skall ske, om på grund av bristande behörighet för domstolen eller annan liknande orsak anledning finnes till vägran att upptaga målet till prövning.

18 §.

Förfarandet vid arbetsdomstol. Förlikningsförsök. I 25 § i de sakkunnigas utkast föreskrives, att parterna vid arbetsdomstol äga att fritt utföra sin talan och förebringa den bevisning, som de vilja åberopa. Det åligger domstolen att vaka över att mål slutföres utan onödigt uppskov och om möjligt vid allenast ett rättegångstillfälle.

De sakkunniga. Såsom grund för dessa bestämmelser anföra de sakkunniga:

»Önskvärt är, att förfarandet vid arbetsdomstolarna så anordnas, att det möjliggör en koncentrerad, muntlig förhandling. Hämmande formföreskrifter böra undvikas och huvudsyftet vara att snabbt erhålla en så vitt möjligt fullständig utredning. I första stycket av denna paragraf har intagits en erinran, att parterna äga fritt utföra sin talan och förebringa den bevisning de vilja åberopa.

Med hänsyn till behovet av snabbhet i avgörandet av de till arbetsdomstol hänskjutna målen är det önskvärt, att uppskov med förhandlingarna undvikas. Handläggningen bör om möjligt avslutas redan vid första rättegångstillfället. Ett påpekande härav innehålles i andra stycket av förevarande paragraf.»

I samband med behandlingen av denna paragraf bör även upptagas frågan om skyldighet för arbetsdomstolen att söka åstadkomma förlikning i de mål, som hänskjutas till densamma.

Socialstyrelsen framhöll i sitt år 1916 avgivna förslag, att uti de tvister, som komme att instämmas till arbetsdomstolen, ofta nog, kanske oftast, icke funnits anledning eller tillfälle till medlingsförsök från vederbörande förlikningsman. Emellertid vore det för varje god domare angeläget att, hellre än att döma mellan parterna, söka förlika dem; och särskilt borde detta framstå som ett önskemål vid arbetsdomstolen. Med anledning därav hade socialstyrelsen ansett böra föreskrivas, att handläggningen där alltid skulle inledas med förlikningsförsök. Berörda del av handläggningen syntes kunna försiggå inför någon av de s. k. opartiska ledamöterna, även utan tillkallande av bisittare.

De sakkunniga hava i sitt utkast icke upptagit någon bestämmelse i detta ämne.

I sitt yttrande över utkastet har *socialstyrelsen* anmärkt, att det till följd av bestämmelsen i 35 § i utkastet, jämförd med 20 kap. 2 § rättegångsbalken, syntes åligga arbetsdomstol att söka åvägabringa förlikning. Vikten av att få sådan till stånd i de tvister, varom här vore fråga, syntes emellertid vara så stor, att det i lagen borde intagas en uttrycklig bestämmelse om skyldighet för domstolen i berörda avseende.

Yttrande.

På sätt socialstyrelsen anmärkt, följer av bestämmelsen i 35 § i utkastet, att arbetsdomstol enligt 20 kap. 2 § rättegångsbalken är skyldig att söka åstadkomma förlikning mellan parterna. Jag kan emellertid icke dela den uppfattningen, att arbetsdomstolens möjlighet att verka för åvägabringande av förlikning mellan parterna bör starkare betonas än som skett genom den allmänna hänvisningen till rättegångsbalken. Enligt min mening bör arbetsdomstolen med viss försiktighet utnyttja denna möjlighet. För att ett initiativ från domstolens sida till åstadkommande av förlikning skall hava utsikt till framgång, måste domstolen framlägga ett positivt medlingsförslag. Men förlikning kan i regel icke åstadkommas annat än i form av en kompromiss. Ett domslut däremot innebär ofta ett fullt godtagande av endera partens ståndpunkt. Ett av domstolen framlagt förlikningsförslag kommer därför endast sällan att överensstämma med den ståndpunkt domstolen slutligen intar, om saken går till dom. Vid ett misslyckat förlikningsförsök torde en dylik motsättning i ståndpunktstagande från domstolens sida vara ägnad att hos parterna eller endera av dem ingiva misstro mot domstolen, särskilt med hänsyn till det tillspetsade konfliktläge, varmed man på här ifrågavarande område har att räkna. Oftast torde, innan ett mål hänskjutes till arbetsdomstolen, förhandlingar hava ägt rum mellan parterna och mellan dessas organisationer utan att förhandlingarna lett till resultat. Vid dylikt förhållande är ett försök att vid domstolen åstadkomma förlikning i regel dömt att misslyckas. Ett starkare tvång att verka för åstadkommande av förlikning skulle under sådana omständigheter kunna medföra, att domstolens förlikningsförsök komme att nedsjunka till en formalitet.

Departementschefen.

Ej heller i övrigt har jag funnit anledning till ändring i de sakkunnigas utkast i denna del.

19 §.

Enligt 26 § i de sakkunnigas utkast äger arbetsdomstol, om den finner det lämpligt, själv inkalla vittnen och i övrigt sörja för fullständig utredning. Den som inkallas såsom vittne eller för att upplysningsvis höras, skall erhålla ersättning för inställelsen av allmänna medel. Om sådan ersättning och om dess återgåldande skall i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i avseende å brottmål.

Utredning
genom ar-
betsdomsto-
lens försorg.

I motiveringen hava de sakkunniga anført:

»Avgörandet av mål, som anhängiggjorts vid arbetsdomstol, är såsom redan berörts i många fall av betydelse för andra än parterna, i det att domen kan bli prejudicerande beträffande arbetsvillkoren för ett stort antal anställda.

Med hänsyn härtill och då parterna understundom sakna förmåga att förebringa erforderligt processmaterial, har det syntts lämpligt medgiva domstolen att själv inkalla vittnen och i övrigt sörja för fullständig utredning. Härigenom har domstolen också möjlighet att, i den mån för måls avgörande erfordras speciell sakkunskap, som icke är representerad i domstolen, utfylla denna brist genom inkallande och hörande av sakkunniga personer.

Den som av domstolen inkallas såsom vittne eller för att höras upplysningsvis bör erhålla ersättning för inställelsen av allmänna medel. Detta gäller även den, som av domstolen inkallas såsom sakkunnig.»

I det nu utarbetade förslaget återfinnes denna bestämmelse med en mindre redaktionell jämkning.

20 §.

Hörande av
jäviga
vittnen.
1910 års
förslag.

Särskilda utskottet vid 1910 års riksdag framhöll, att enär svårighet ej sällan skulle kunna yppas att i mål vid arbetsdomstolen vinna behörig utredning, om de vanliga reglerna beträffande jäv mot vittnen upprätthölles, den som enligt vad i rättegångsbalken stadgades vore jävig att vittna borde kunna, då jävet vore av beskaffenhet att kunna eftergivas, höras av arbetsdomstolen dock utan ed, oaktat sådant eftergivande ej skett. Verkan av hans utsago borde bedömas fritt av domstolen. I detta syfte infogades i förslaget bestämmelse, att i tvist vid arbetsdomstol den, som efter lag vore jävig att vittna, kunde höras utan ed. Detta kunde dock ej ske med den, som vore yngre än femton år eller saknade förståndets bruk eller vore förlustig medborgerligt förtroende. Domstolen skulle i varje fall pröva, vilket värde kunde tilläggas den avhördes utsago.

Förlikningsmännen framhöll, att då fall kunde förekomma, där de vid arbetsdomstolen anhängiga målen rörde minderårigas arbetsförhållanden, domstolen borde hava rätt att upplysningsvis höra personer yngre än femton år. Kommerskollegium förklarade sin tillslutning till detta förslag.

1911 års
förslag.

I det till grund för 1911 års proposition liggande förslag, som remitterades till lagrådet, upptogs de av särskilda utskottet förordade bestämmelserna. Där emot fann departementschefen ej skäl att biträda det av förlikningsmännen väckta förslaget. Något verkligt behov därav syntes ej föreligga.

Lagrådet anmärkte, att då bestämmelsen, att domstolen skulle pröva, vilken verkan såsom bevis kunde tilläggas den avhördes utsaga, innefattade en regel, som enligt rådande uppfattning gällde även i fråga om vittnesmål, bestämmelsen såsom ägnad att grumla berörda uppfattning borde utgå. Med anledning därav uteslöts föreskriften i det för riksdagen framlagda förslaget.

1916 års
förslag.

Den i 1911 års förslag givna bestämmelsen upptogs i socialstyrelsens förslag av år 1916.

De
sakkunniga.

I de sakkunnigas utkast föreskrives, att i tvist vid arbetsdomstol den, som efter lag är jävig att vittna, må höras utan ed. Dock får ej den höras, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, varom förmäles i 2 kap. 19 § strafflagen.

Såsom grund härför framhålla de sakkunniga:

»Att i fråga om mål vid arbetsdomstol bibehålla den legala bevisteorien torde icke vara lämpligt. Särskilt i dessa mål framstår behovet av fri bevisprövning. Möjlighet bör sålunda finnas att höra personer, som enligt lag äro jäviga att vittna. Dessa böra höras utan ed. Domstolen äger att fritt pröva värdet av de avgivna berättelserna. Den inskränkningen torde böra stadgas, att vid domstolen ej kunna höras minderåriga eller personer, som sakna förståndets fulla bruk eller dömts till påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen.»

Något skäl att frånträda de sakkunnigas uppfattning i denna del synes ej föreligga.

Departementschefen.

21 §.

Enligt socialstyrelsens år 1916 avgivna förslag ägde arbetsdomstolen rätt att i de fall, då den funne lämpligt, förelägga vite ävensom besluta kvarstad, skingringsförbud eller därmed jämförlig åtgärd. I motiveringen framhöll styrelsen, att det vore klart, att arbetsdomstolen ägde behörighet att vidtaga dylika åtgärder. Då det emellertid vore ovisst, huruvida de tvistande parterna ägde kännedom om domstolens berörda befogenheter och de hjälpmedel, som därvid stode till buds, syntes det lämpligt, att föreskrift lämnades i ämnet.

Förelägganden av vite m. m.
1916 års förslag.

De sakkunniga hava i sitt utkast upptagit omförmälda bestämmelser, vilka fullständigats med föreskrift, att arbetsdomstol jämväl äger fälla till vite samt att utdömt vite skall tillfalla kronan.

De sakkunniga.

Till stöd för nu berörda stadganden hava de sakkunniga anført, att det syntes vara nödvändigt, att arbetsdomstol erhöles befogenhet att stadga vite för tredskande part eller annan, som vägrade att efterkomma domstolens beslut, ävensom att fälla till sådant vite. Likaså syntes lämpligt, att domstolen berättigades att besluta kvarstad, skingringsförbud eller annan därmed jämförlig åtgärd.

Landssekreterariatet har anmärkt, att av ordalydelsen ej framginge huruvida arbetsdomstolens rätt att förelägga och utdöma vite inskränkte sig till fall, då det gällde åtgärder för målets handläggning eller om vite skulle kunna föreläggas part, som ej fullgjorde avkunnad dom.

Yttrande.

Enligt min mening äger arbetsdomstolen redan på grund av allmänna rättsregler att vidtaga de åtgärder, som avses i förevarande bestämmelser. Härav följer jämväl, att arbetsdomstolen är berättigad att förelägga och ådöma vite såväl för framtvingande av processhandlingar som för genomförande av domstolens dom. Då det emellertid ej finnes någon i lag given allmän regel i detta ämne, har jag ansett stadgandena böra bibehållas. Dessutom har, likaledes i förtydligande syfte, tillagts, att i fråga om beslutande av kvarstad, skingringsförbud och därmed jämförlig åtgärd skola gälla de i utsökningslagen angivna grunderna.

Departementschefen.

22 §.

Särskilda utskottet vid 1910 års riksdag föreslog, att i lagen borde intagas bestämmelse, att så snart del av ett mål kommit i sådant skick, att avgörande

Deldom.

därom kunde ske, arbetsdomstolen skulle äga att meddela utslag i berörda del. Samma bestämmelse återfanns i 1911 och 1916 års förslag.

De sakkunniga hava i sitt utkast upptagit en bestämmelse av enahanda innehåll. Till stöd härför anföra de sakkunniga, att vissa frågor, som kunde uppkomma i mål vid arbetsdomstol, kunde vara av den beskaffenhet, att de krävde vidlyftig utredning. Då det ofta kunde vara önskligt, att målet i övrigt icke uppehöles till dess en sådan utredning blivit färdig, hade det synts lämpligt föreskriva, att domstolen, så snart en del av målet kommit i sådant skick, att den kunde avgöras, finge upptaga denna del till slutligt avgörande.

I det omarbetade förslaget har de sakkunnigas utkast i denna del oförändrat upptagits.

23 §.

*Parts ute-
var.*

Enligt de sakkunnigas utkast må i mål vid arbetsdomstol meddelas dom utan hinder av parts utevar, om parten minst sju dagar före sammanträdet på sätt i 22 § i utkastet sägs erhållit del av föreläggande att komma tillstädes vid domstolen och icke visat laga förfall.

Härom yttra de sakkunniga i motiveringen:

»Möjlighet måste finnas att meddela dom i ett vid arbetsdomstol anhängiggjort mål utan hinder av parts utevar. Härför synes böra krävas, att parten viss tid — i utkastet minst sju dagar — före det ifrågavarande sammanträdet erhållit föreläggande att komma tillstädes. Sådan underrättelse måste bevisligen hava kommit parten till handa. Har delgivning skett med posten på sätt i 22 § (17 §) sägs, läser bevis från postverket om försändelsens mottagande av adressaten i vissa fall kunna utgöra tillfyllestgörande grundval för meddelande av dom trots utevar. Paragrafens bestämmelser äga tillämpning å såväl sökande som svarande.»

Någon avvikelse från de sakkunnigas utkast har jag ej ansett böra ifrågakomma.

24 §.

*Ingivande
av skrifter.*

I 31 § av de sakkunnigas utkast stadgas, att om part till arbetsdomstol ingiver andra handlingar än i 21—23 §§ i utkastet avses, är han pliktig att tillika ingiva avskrifter därav i erforderligt antal exemplar för att tillställas motparten. Befrielse från denna skyldighet må medgivnas av domstolens ordförande.

Samma bestämmelse återfinnes i det nu utarbetade förslaget.

25 §.

*Arbetsdom-
stolens
protokoll
m. m.*

Beträffande protokollföring vid arbetsdomstol m. m. föreslå de sakkunniga, att ingivna skrifter och handlingar för varje mål skola sammanföras i en akt. Protokoll föres för varje mål särskilt och biläggas akten. I protokollet skola antecknas, vilka hava säte i domstolen, närvarande parter och ombud, yrkanden och medgivanden, som icke finnas antecknade i ingivna skrifter, skiljak-

tiga meningar, som yppas vid omröstning, samt domstolens beslut, som ej meddelas genom dom. Vid lokal arbetsdomstol skola tillika i protokollet antecknas vittnens och upplysningsvis hörda personers berättelser, om någon av parterna det påfordrar. I övrigt upptages i protokollet vad domstolen anser erforderligt att anteckna däri.

I motiveringen anföras de sakkunniga:

»Vid arbetsdomstol bör tillämpas aktbildningssystem. Samtliga rättegångsskrifter och andra handlingar skola sålunda för varje mål sammanföras i en akt. Nödvändigt torde vara, att dessutom föres protokoll. Detta bör emellertid vara synnerligen kortfattat. Däri skola antecknas de närvarande domstolsledamöternas namn, parternas och deras ombuds namn samt yrkanden och medgivanden, vilka icke angivas i de ingivna skrifterna. Såsom framgår av 33 § (26 §) skall domstolens dom icke intagas i protokollet utan avfattas skild från detta. Däremot skola i protokollet antecknas skiljaktiga meningar rörande domen samt införas andra av domstolen meddelade beslut. Med hänsyn därtill, att mål från lokal arbetsdomstol kan komma att fullföljas till centrala arbetsdomstolen och parterna därför hava intresse av att bevismaterialet bevaras, bör möjlighet finnas att i protokollet upptaga vittnesmål och upplysningsvis hörda personers berättelser. Detta bör ske endast då part påkallar vittnesmålen eller berättelsernas skriftliga avfattande. Domstolen bör i övrigt hava frihet att i protokollet anteckna vad den finner nödigt. I regel torde, åtminstone vid de lokala arbetsdomstolarna, protokollet föras av ordföranden. Där- est han ej själv fört protokollet, bör han genom påskrift bestyrka, att detsamma är riktigt avfattat.»

Enligt de sakkunnigas utkast skulle domstolens protokoll biläggas akten i varje särskilt mål. Denna anordning synes mig mindre ändamålsenlig. Det torde vara mera praktiskt, att protokollen sammanföras och på lämpligt sätt inbindas. Föreskriften att protokollet skulle fogas vid akten har därför utslutits. Tillika har den särskilda bestämmelsen om protokollet vid lokal arbetsdomstol kunnat utgå.

Särskilda utskottet vid 1910 års riksdag föreslog, att i lagen borde föreskrivas, att då någon domstolens ledamot varit av skiljaktig mening beträffande något beslut, sådant ej finge angivas i domboken eller göras kunnigt för vare sig part eller annan. Ett sådant stadgande syntes vara lämpligt på det att ej genom uttalade skiljaktiga meningars offentliggörande arbetsdomstolens utslag måtte lida någon minskning i auktoritet, samt tillika innebära ett stundom måhända behövt stöd för de efter förslag förordnade ledamöterna i deras strävan att fullt opartiskt och självständigt utöva sin befattning. För att skiljaktig ledamot måtte kunna i fall av behov frigöra sig från ansvarighet för utslaget, borde han äga att av domstolen undfå intyg rörande förhållandet, vilket intyg naturligen ej finge användas till annat ändamål än det nämnda. Föreskrifter härutinnan infogades av utskottet.

Förlikningsmännen och kommerskollegium biträdde i huvudsak utskottets förslag.

Hemlig omröstning.
1910 års
förslag.

1911 års
förslag.

Samma bestämmelser upptogs i det till grund för 1911 års proposition lig-
gande förslag, som remitterades till lagrådet.

Tre av lagrådets ledamöter anmärkte, att vad man velat vinna med omför-
mällda bestämmelser, nämligen att från offentligheten undandraga arbetsdom-
stolens omröstningar, lämpligast skulle uppnås genom att i tryckfrihetsför-
ordningen införa förbud mot utlämnande av arbetsdomstolens protokoll i vi-
dare mån än som kunde föranledas av åtal mot någon domstolens ledamot.
En ledamot av lagrådet framhöll, att bestämmelsen, att skiljaktig mening,
som vid omröstning till dom i arbetsdomstolen uttalades, ej finge intagas i
domboken eller meddelas part eller annan, syntes vila på en farhåga, att de
efter förslag utsedda ledamöterna kunde, om det bleve känt, att deras me-
ning gått den sida emot, på vars förslag de blivit förordnade, utsättas för
obehag och att i följd därav deras opartiskhet skulle äventyras, i det de ställ-
des inför frestelsen att mot sin övertygelse giva den sida rätt, från vilken de
utgått. Men att befara, att ledamöter i en domstol skulle låta sig bestäm-
mas av dylika inflytelser — sammanhängande med den oriktiga föreställningen.
att deras uppgift vore, icke den opartiska domarens utan den för bevakande
av ena partens intressen utsedde fullmäktigens — syntes innebära en miss-
tro, som finge antagas vara ogrundad. För dem åter, som ansåge en sådan
misstro berättigad, borde densamma framkalla den slutföljd, att domsrätt —
och därtill domsrätt i enda instans — icke borde anförtros dem, om vilka man
måste på förhand betvivla, att de ägde förmåga att inse sin domarställning
och självständighet nog att stå för den åsikt, de ansåge vara den rätta. Att
anordna en sådan domstol vore att uppgiva samhällets krav på rättsordningens
upprätthållande för att vinna i jämförelse därmed vida underordnade syften.
Nämnda ledamot tillstyrkte därför, att bestämmelsen måtte uteslutas.

Med anledning av dessa anmärkningar infördes i det för riksdagen fram-
lagda lagförslaget bestämmelse, att skiljaktig mening ej finge i domboken in-
tagas eller omförmälas utan skulle rörande sådan skiljaktighet föras särskilt
omröstningsprotokoll. Tillika föreslogs i särskild proposition erforderlig änd-
ring i tryckfrihetsförordningen.

1916 års
förslag.

Samma bestämmelse om förbud mot offentliggörande av skiljaktig mening
och om förande av särskilt omröstningsprotokoll upptogs i socialstyrelsens för-
slag år 1916.

De
sakkunniga.

De sakkunniga anföra i denna fråga, att det icke ansetts lämpligt att upp-
taga bestämmelse om hemlig omröstning. En sådan bestämmelse, som för övrigt
skulle nödvändig göra ändring i tryckfrihetsförordningen, syntes närmast vara
ägnad att försvaga domstolens auktoritet.

Departe-
mentschefen.

I denna del ansluter jag mig helt till de sakkunnigas uppfattning.

26 §.

Arbetsdom-
stolens dom.

Beträffande 33 § i utkastet, vilken innehåller närmare föreskrifter om ar-
betsdomstolens dom, anföra de sakkunniga:

»Arbetsdomstols dom skall givetvis avfattas skriftligen. Det synes lämpligt,

att densamma icke intages i protokollet utan uppsättes skild från detta. Originaldomarna böra, försedda med ordningsnummer i löpande följd, förvaras särskilt. Domen bör underskrivas av samtliga ledamöter, som deltagit i avgörandet. I domen synes böra intagas en redogörelse för själva saken och parternas yrkanden samt fullständiga domskäl. Lokal arbetsdomstols dom bör tillika innehålla anvisning om sättet för fullföljd av talan mot domen.

Utgående exemplar av domen böra undertecknas av ordföranden.»

I det omarbetade förslaget har de sakkunnigas utkast upptagits oförändrat, allenast med den avvikelse, som betingats av att bestämmelserna om lokala arbetsdomstolar utesluts.

27 §.

De sakkunniga hava ansett lämpligt att i lagen intaga bestämmelse, att utskrifter av arbetsdomstols domar och protokoll samt andra expeditioner, som utgå från arbetsdomstol, skola vara fria från såväl lösen som stämpel.

Denna bestämmelse har oförändrad ingått i det nu omarbetade förslaget.

Argiftsfrihet för arbetsdomstolens expeditioner.

28 §.

I 35 § av de sakkunnigas utkast stadgas, att i fråga om arbetsdomstolar och rättegången därstädes skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i rättegångsbalken stadgas.

Hänvisning till rättegångsbalken.

Härom anföra de sakkunniga:

»Tydligt torde vara, att det icke är möjligt att i förevarande lag uttömmande reglera rättegången vid arbetsdomstolarna. En sådan reglering skulle förutsätta utarbetande av en fullständig rättegångsordning. Det är därför nödvändigt att vid sidan av förevarande lag tillämpa de bestämmelser, som gälla för rättegången vid de allmänna domstolarna. Med hänsyn härtill har i denna paragraf intagits en hänvisning till rättegångsbalkens stadganden, i den mån de icke strida mot omförmälda lag.»

I förslaget har gjorts ett tillägg, varigenom utmärkes, att beträffande arbetsdomstolen och rättegången därstädes skola gälla icke blott rättegångsbalken utan även andra författningar, som komplettera denna, t. ex. lagen den 14 juni 1917 innefattande tillägg till gällande stadganden om jäv, så ock till 1 kap. 6 § rättegångsbalken. Däremot torde lagen om fri rättegång icke böra tillämpas i fråga om arbetsdomstolen. Något behov av fri rättegång därstädes lär icke föreligga, då talan i allmänhet torde komma att föras av arbetsgivar- eller arbetarorganisation.

Av den gjorda hänvisningen till rättegångsbalken följer bland annat, att reglerna om domarjäv bliva tillämpliga å arbetsdomstolens ledamöter.

Domarjäv.

Svenska arbetsgivareföreningen har erinrat om de sakkunnigas uttalande, att på grund av nämnda bestämmelser personer, som tillhörde organisationernas ledning, i regel vore förhindrade, att delta i behandlingen av tvist, däri organisationen hade del, samt framhållit, att det syntes riktigt, att den som å en organisations vägnar deltagit i uppgörandet av ett kollektivavtal vore jävig att

Yttrande.

döma i tvist om dess tolkning och tillämpning. Däremot kunde uppfattningen, att en person skulle vara jävig, därför att han vore ledamot av organisationens styrelse, i praktiken leda till olägenheter utan att den verkliga ojävigheten bleve bättre tillgodosedd.

Departementschefen.

Den av arbetsgivarföreningen uttalade meningen kan jag icke biträda. Såsom jag tidigare påpekat, har jag, ehuru med viss tvekan, anslutit mig till den uppfattningen, att personer, som innehava avlönad anställning hos arbetsgivar- eller arbetarorganisation, icke på grund därav skola vara obehöriga att hava säte i arbetsdomstolen. Emellertid synes det mig uppenbart, att person, som tillhör organisations styrelse, skall vara jävig att deltaga i handläggningen av tvist, däri organisationen har del. Att på detta område giva några särskilda regler synes mig icke lämpligt.

29 §.

Forum för tjänstefel.

Enligt 37 § i de sakkunnigas utkast skall åtal mot ordförande eller ledamot i arbetsdomstol för fel eller försummelse i domarämbetet upptagas av hovrätt.

Härom anföra de sakkunniga i motiveringen, att av bestämmelserna i 25 kap. strafflagen syntes följa, att arbetsdomstols ordförande och ledamöter vid utförande av sitt domarvärv handlade under ansvar i likhet med ämbetsmän. Det syntes lämpligt, att de för fel och försummelser vid fullgörandet av sitt uppdrag svarade inför hovrätt.

Med hänsyn därtill att enligt det omarbetade förslaget skall finnas endast en arbetsdomstol, vilken skall hava sitt säte i Stockholm, har vidtagits den ändringen, att åtal för tjänstefel skall upptagas av Svea hovrätt.

30 §.

Bestämmelserna om förening skola äga motsvarande tillämpning å förbund m. m.

De sakkunniga hava ansett, att likasom i lagen om kollektivavtal borde i förevarande lag stadgas, att föreskrifterna om förening av arbetsgivare eller arbetare i tillämpliga delar skulle gälla om förening eller förbund av flera sådana föreningar samt att, då fråga vore om sådan sammanslutning, bestämmelserna om medlem i förening skulle gälla såväl om de anslutna föreningarna som om deras medlemmar.

I bestämmelsen har vidtagits en mindre jämkning, varigenom lydelsen i det omarbetade förslaget bringats i överensstämmelse med motsvarande föreskrift i kollektivavtalslagen.

31 §.

Ytterligare föreskrifter rörande lagens tillämpning.

Enligt de sakkunnigas utkast, som i denna del oförändrat upptagits i det omarbetade förslaget, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att, därest ytterligare föreskrifter skulle erfordras för tillämpning av den föreslagna lagen, meddela bestämmelser i ämnet.

Övergångsbestämmelserna.

De sakkunniga.

Rörande tiden för lagens ikraftträdande och vad därmed äger samband hava de sakkunniga anfört:

»Förevarande lag bör i likhet med lagen om kollektivavtal träda i kraft den 1 januari 1928.

Då de föreslagna arbetsdomstolarna skola träda i verksamhet från och med nämnda dag, måste förslag å ledamöter i domstolarna första gången avgivas under år 1927.

Lämpligt synes vara, att lagen erhåller tillämpning jämväl å tvister grundade å avtal, som slutits före lagens ikraftträdande. Tvist, som före nämnda dag anhängiggjorts vid allmän domstol, bör emellertid fortfarande behandlas efter äldre lag.

Det är avsett, att de nya domstolarna skola träda i stället för de nu förefintliga organen för avgörande av tvister på grund av kollektivavtal, de särskilda skiljedomarna i vissa arbetstvister och centrala skiljenämnden. Med hänsyn härtill böra de gällande lagarna om särskilda skiljedomare och om central skiljenämnd upphöra att gälla från och med den 1 januari 1928. Tydligen böra dock tvister, i fråga om vilka före lagens ikraftträdande påkallats avgörande av särskild skiljedomare eller centrala skiljenämnden, handläggas och avgöras av dem.

Vissa svårigheter uppstå vid behandling av sådana före lagens ikraftträdande slutna skiljeavtal — vare sig dessa ingå i kollektivavtal eller trädfats särskilt — som anknyta till den nu bestående organisationen med särskilda skiljedomare och central skiljenämnd. Lämpligt är, att de uppgifter, som enligt skiljeavtalen skulle tillkomma nämnda organ, överflyttas på de nya domstolarna. Skyldighet bör sålunda i lagen åläggas domstolarna att upptaga sådan tvist, som avses i skiljeavtalen. Härvid bör lokal arbetsdomstol träda i stället för särskild domare i vissa arbetstvister och centrala arbetsdomstolen ersätta centrala skiljenämnden. Tvister, som sålunda upptagas av arbetsdomstol, böra behandlas enligt den i förevarande lag stadgade ordningen. Dock bör i tvist, som på angiven grund hänskjutes till lokal arbetsdomstol, parterna icke hava rätt att överklaga domstolens beslut. Genom bestämmelser sådana som de nu ifrågasatta skänkes åt ingångna skiljeavtal ett i viss mån annat innehåll än mellan parterna avtalats. Möjlighet synes därför böra beredas part att, om han så önskar, frigöra sig från avtalet. Det har därför föreslagits, att han, därest han icke vill godkänna den genom lagen gjorda ändringen, kan inom viss tid göra anmälan därom hos den, som på andra sidan slutit avtalet. Sådan anmälan medför, att skiljeavtalet förfaller.»

I enlighet med dessa synpunkter hava övergångsbestämmelserna i de sakkunnigas utkast avfattats.

Centralförbundet för socialt arbete har ifrågasatt, huruvida det vore önskvärt, att samtidigt med införandet av den nya ordningen de särskilda organ indroges, som staten hittills under en följd av år ställt till parternas förfogande, då de genom frivillig överenskommelse velat få sina rättstvister avgjorda genom skiljedom. Förslaget, att lagarna om särskilda skiljedomare och om central skiljenämnd skulle upphöra att gälla samma dag som lagen om arbetsdomstolar skulle träda i kraft, motiverades av de sakkunniga därmed, att »de nya domstolarna skola *träda i stället för* de nu förefintliga organen för avgö-

Yttranden.

rande av tvister på grund av kollektivavtal, de särskilda skiljedomarna i vissa arbetstvister och centrala skiljenämnden». Det kunde dock enligt förbundets förmenande ifrågasättas, om berörda förutsättning vore alldeles riktig. Arbetsdomstolarna skulle icke avkunna skiljedom och kunde sålunda därutinnan icke ersätta de dittillsvarande statliga organen för nämnda uppgift. Lagförslaget innebure icke heller, att skiljedom i rättstvister på grund av kollektivavtal hädanefter icke skulle förekomma utan förutsatte tvärtom, att sagda form för tvisternas avgörande fortfarande skulle kunna fritt anlitas, vare sig enligt 1887 års skiljemannalag eller i annan överenskommen ordning. Frågan bleve då, om staten under sådana förhållanden icke längre skulle hava något intresse av att tillhandahålla särskilda organ för den frivilligt överenskomna skiljedomens av den anledning, att staten inrättade nya organ för en annan uppgift. Detta syntes åtminstone icke ligga i sakens natur.

Landssekreterariatet har uttalat, att lagen ej borde gälla beträffande avtal, som slutits före lagens ikraftträdande.

Departement-
schefen.

Förslaget att vid sidan av den nya domstolen bibehålla centrala skiljenämnden kan jag icke biträda. Nämnden har att till avgörande upptaga allenast frågor, som falla inom ramen för arbetsdomstolens behörighet, och det synes icke lämpligt, att staten, då en särskild domstol upprättas för prövning av vissa tvister, därjämte tillhandahåller andra organ för samma ändamål. Därest parterna önska anlita skiljemän för avgörande av uppkomna tvister, äga de full frihet att anordna skiljenämnds förfarandet på det sätt de anse lämpligast. Påfordra de för detta ändamål statens medverkan, torde de däremot böra hänvisas till den därför upprättade specialdomstolen. Den i de sakkunnigas utkast upptagna regeln, att tvister, som enligt förut upprättat skiljeavtal skulle avgöras av centrala skiljenämnden, i stället skulle upptagas av centrala arbetsdomstolen, var tydligen betingad av den i utkastet föreslagna anordningen med dubbla instanser. När nu endast en arbetsdomstol upprättas, lärers ifrågavarande regel vara överflödig. Har tillämpning av dylikt skiljeavtal icke påkallats före den nya lagens ikraftträdande, synes skiljeavtalet böra vara förfallet. Parterna hava därefter att i vanlig ordning vända sig till den nya arbetsdomstolen, såframt de ej kunna enas om ett nytt skiljeavtal, varigenom tvist hänvisas till särskild skiljenämnd.

Enligt det nu omarbetade förslaget skall upprättas allenast en central arbetsdomstol. Lokala arbetsdomstolar skola icke förekomma. Vid sådant förhållande torde det vara lämpligt att bibehålla de särskilda skiljedomarna i arbetstvister. Visserligen hava dessa, såsom framgår av de siffror jag förut lämnat, hittills icke tagits i anspråk i någon större utsträckning, men det är att hoppas, att i den mån skiljedomsväsendet utvecklas parterna skola oftare anlita nämnda skiljedomare. Bibehållandet av desamma torde vara ägnat att främja det privata skiljedomsväsendet.

Enligt gällande rättsgrundsatser skall en processlagstiftning tillämpas från tiden för dess ikraftträdande, ändå att det privaträttsliga förhållande, som utgör föremål för bedömning, tillkommit under äldre lags giltighetstid. Något

skäl att frånträda denna vid tidigare tillfällen godtagna princip synes ej föreligga.

Föredraganden uppläser härafter berörda inom socialdepartementet omarbetade förslag till *lag om kollektivavtal* och till *lag om arbetsdomstol*, av den lydelse bilagor till detta protokoll (bilagor C och D) utvisa, samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslagen måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.

De sakkunnigas

U t k a s t

till

Lag om kollektivavtal.

1 §.

Om arbetsgivare eller förening av arbetsgivare med fackförening eller annan dylik förening av arbetare sluter avtal om villkor, som skola lända till efterrättelse beträffande arbetsanställning, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare, skall i avseende å sådant kollektivavtal och verkningsgarna därav gälla vad i denna lag stadgas.

Vad i denna lag stadgas om förening av arbetsgivare eller arbetare skall äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar, och skall, då fråga är om dylik sammanslutning, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna föreningarna, så ock om deras medlemmar.

2 §.

Kollektivavtal skall i fråga om arbetsområde, som avses i avtalet, vara bindande, förutom för dem som slutit avtalet, jämväl för medlem i förening, som slutit avtalet, vare sig han inträtt i föreningen före eller efter det avtalet slöts. Vad sålunda stadgats om medlem i förening skall ej gälla, i den mån medlem är bunden av tidigare kollektivavtal.

Skyldighet att iakttaga kollektivavtal åligger medlem i förening jämväl mot föreningen samt, där å någander sidan flera slutit avtalet, dessa mot varandra.

3 §.

Har mellan arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, träffats överenskommelse, som strider mot vad enligt kollektivavtalet skall gälla, vare överenskommelsen i denna del utan verkan.

Om arbetsgivare, som är bunden av kollektivavtal, hos sig anställt arbetare, för vilken avtalet icke är bindande, skall kollektivavtalet dock lända till efterrättelse mellan dem, såframt överenskommelse icke träffats om andra villkor.

4 §.

Under den tid kollektivavtal är gällande må ej arbetsgivare eller arbetare, som äro bundna av avtalet, vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk),

blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd vare sig på grund av tvist om avtalets fullgörande eller om dess giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller för att åstadkomma ändring i avtalet eller för att genomföra bestämmelse, avsedd att träda i tillämpning efter det avtalet utlupit. Har i avtalet stadgats förbud att även i annat fall vidtaga åtgärd, varom ovan sägs, lände det till efterrättelse.

Den som är bunden av kollektivavtal må ej heller vidtaga åtgärd, som avses i första stycket, för att därmed bispringa annan i fall, då denne själv, enligt vad i denna paragraf sägs, är förbjuden vidtaga dylik åtgärd.

5 §.

Förening, som är bunden av kollektivavtal, må ej medverka till eller föranleda åtgärd, som enligt 4 § är förbjuden för dess medlemmar, eller genom gåva eller försträckning eller på annat dylikt sätt lämna understöd åt medlem, som handlat i strid med förbudet. Sådan förening vare jämväl pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga dylik åtgärd eller, om åtgärden redan vidtagits, söka förmå dem att häva denna.

6 §.

Är ej tiden för kollektivavtals giltighet bestämd och är ej heller avtalet avsett att gälla till dess visst arbete blivit slutfört, skall avtalet anses slutet för ett år.

Varder kollektivavtal, som gäller för bestämd tid, ej uppsagt till upphörande vid giltighetstidens utgång, skall avtalet anses förlängt på ett år för varje gång, såframt annan tid ej finnes bestämd i avtalet. Är viss uppsägningstid icke stadgad, skall uppsägning ske senast tre kalendermånader före giltighetstidens utgång.

Har kollektivavtal blivit slutet för längre tid än fem år, och vill någon frånträda avtalet före avtalstidens utgång, äge han att med iakttagande av stadgad uppsägningstid uppsäga avtalet till kalenderdag, som svarar mot dag, då avtalet var avsett att upphöra, och må uppsägningen gälla avtalets upphörande tidigast under femte året från den dag avtalet trädde i tillämpning.

7 §.

Är kollektivavtal å någondera eller båda sidorna slutet av flera, äge part å ena sidan att för egen del uppsäga avtalet hos en eller flera av parterna å andra sidan. Har avtal sålunda uppsagts endast i vad angår vissa parter och vill i anledning därav annan part å den sida, från vilken uppsägning skett, eller part å andra sidan frånträda avtalet, äge han verkställa uppsägning inom tre veckor efter den dag, då uppsägning eljest skolat senast verkställas.

8 §.

Uppsägning av kollektivavtal skall ske skriftligen eller genom telegram.

Har meddelande om uppsägning, som inlämnats för befordran med post eller telegraf, icke kommit mottagaren tillhanda före uppsägningstidens utgång,

skall uppsägning likväl anses hava skett i behörig tid, såframt det visas, att försändelsen under mottagarens sista kända adress inlämnats för befordran i så god tid, att den bort komma honom tillhanda före nämnda tidpunkt.

9 §.

Har arbetsgivare, arbetare eller förening av arbetsgivare eller arbetare, som är bunden av kollektivavtal, gjort sig skyldig till förfarande, som i synnerlig mån strider mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas, och finnes förfarandet vara av väsentlig betydelse för avtalsförhållandet i dess helhet, må på yrkande från andra sidan avtalet kunna av arbetsdomstol förklaras icke vidare vara gällande.

Är avtalet å någondera eller båda sidorna slutet av flera, och har i tvist mellan allenast vissa parter i avtalet detta förklarats icke skola gälla i avseende å dem, äge annan part å den sida, från vilken talan väckts, eller part å andra sidan inom tre veckor från det domen vunnit laga kraft uppsäga avtalet att omedelbart upphöra att gälla i vad honom angår.

10 §.

Har arbetsgivare eller arbetare eller förening av arbetsgivare eller arbetare, som är bunden av kollektivavtal, gjort sig skyldig till förfarande, som strider mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas, vare sådan arbetsgivare, arbetare eller förening pliktig att till arbetare, arbetsgivare eller förening, som härigenom lidit skada, utgiva skadestånd.

Skadestånd skall utgå efter vad som finnes skäligt med hänsyn till skadans storlek, den skadevållandes skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst samt omständigheterna i övrigt. Skadeståndsskyldighet må jämväl kunna förklaras skola helt bortfalla.

11 §.

Äro flera ansvariga för skada, skall skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter den större eller mindre skuld, som provas ligga envar av dem till last. Förening av arbetsgivare eller arbetare, som jämte andra är skadeståndsskyldig, må dock förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda skadeståndets hela belopp, men äge föreningen i sådant fall att, efter ovan angivna grund för skadeståndsskyldighetens fördelning, av andra skadeståndsskyldiga söka åter vad föreningen utgivit utöver vad på föreningen belöper.

12 §.

Vid tolkning av kollektivavtal skall hänsyn tagas icke blott till avtalets innehåll utan även till vad som förekommit vid förhandlingar rörande avtalets tillkomst och till övriga omständigheter, som kunna tjäna till ledning vid bedömande av avtalets innebörd.

13 §.

Det åligger arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, som slutit skriftligt kollektivavtal, att inom en månad därefter till socialstyrelsen insända avskrift av avtalet. Därest bestämmelser angående arbetslön, som beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet, i enlighet med kollektivavtalet upptagas i särskild handling, vare insändande av dylik ackordsprislsta ej erforderligt.

14 §.

I kollektivavtal må ej i andra avseenden än särskilt är angivet upptagas bestämmelse, som strider mot vad i 1 §, 3—6 §§, 8 § första stycket, 9 § första stycket samt 10 och 13 §§ är stadgat. Sker det, vare sådan bestämmelse utan verkan.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1928 och skall med undantag för bestämmelserna i 6 § tredje stycket samt 7 och 13 §§ äga tillämpning jämväl beträffande kollektivavtal, som slutits före nämnda dag.

De sakkunnigas

U t k a s t

till

Lag om arbetsdomstolar.

Om arbetsdomstolar i allmänhet, så ock om mål, som få där upptagas.

1 §.

För upptagande och avgörande av mål om kollektivavtal skola finnas dels lokala arbetsdomstolar och dels en central arbetsdomstol.

2 §.

Till mål om kollektivavtal hänföras särskilt mål om kollektivavtals fullgörande, giltighet, bestånd eller rätta innebörd, mål om förfarande, som strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas, samt mål om skadestånd för dylikt förfarande eller om förklaring, att kollektivavtal skall på grund av sådant förfarande icke vidare vara gällande.

Till mål om kollektivavtal skall ock räknas mål angående förhållandet mellan arbetsgivare och enskild arbetare, såframt tvisten rör den rätt, som på grund av kollektivavtal eller lagen om kollektivavtal skall tillkomma någon av dem.

Twist, varom ovan sägs, må utan hinder av vad där stadgas hänskjutas till avgörande av skiljemän.

3 §.

Lokal arbetsdomstol är första domstol i mål om kollektivavtal. Dock skall centrala arbetsdomstolen, om någon av parterna det begär, såsom första domstol upptaga mål, däri fråga är, huruvida arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas, eller däri fråga är om skadestånd för dylik åtgärd eller däri yrkande framställes, att kollektivavtal skall på grund av förfarande, som strider mot avtalet eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas, förklaras icke vidare vara gällande.

Centrala arbetsdomstolen skall, utöver vad i första stycket sägs, vara överdomstol i mål om kollektivavtal, som dit fullföljas från lokal arbetsdomstol.

Mot centrala arbetsdomstolens beslut må talan ej fullföljas.

4 §.

Vid arbetsdomstol må talan väckas även i syfte att allenast få genom dom fastställt vad kollektivavtal i visst avseende innebär eller huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas eller huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, och således utan att yrkande framställles, att motparten skall förpliktas något fullgöra eller underlåta.

Finnes den, som väckt talan om fastställelse, varom sägs i första stycket, icke hava skälighet intresse av att fastställelse meddelas, äge domstolen vägra att till prövning upptaga hans talan.

5 §.

Förening av arbetsgivare eller arbetare, som slutit kollektivavtal, må i fråga om avtalet vid arbetsdomstol tala och svara för medlem, såframt denne icke själv utför talan. Medlem av föreningen äge icke väcka talan om fastställelse, varom sägs i 4 §.

Har kollektivavtal å ena sidan slutits av förening, må å den sidan allenast föreningen framställa yrkande, att avtalet skall förklaras icke vara gällande på grund av sådant förfarande å andra sidan, som strider mot avtalet eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas. Talan skall föras mot den, som å andra sidan slutit avtalet.

6 §.

Är i kollektivavtal stadgat, att för biläggande av tvist rörande avtalet förhandling skall äga rum mellan parterna eller mellan de föreningar parterna tillhöra, må arbetsdomstol icke, förrän dylik förhandling ägt rum, till prövning upptaga sådan tvist, med mindre av omständigheterna framgår, att för förhandlingen mött hinder, vilket icke berott på den, som väckt talan.

Om lokala arbetsdomstolar.

7 §.

Antalet lokala arbetsdomstolar och deras domsområden bestämmas av Konungen.

8 §.

Är uppkommen tvist hänförlig till viss arbetsplats, skall målet upptagas av den arbetsdomstol, inom vars domsområde arbetsplatsen är belägen. Är tvisten hänförlig till arbetsplatser inom olika domsområden eller är den icke hänförlig till särskild arbetsplats, höre målet under den arbetsdomstol, inom vars område förening av arbetsgivare eller arbetare, mot vilken talan föres, har sin expedition eller, när talan föres mot enskild person, denne har sitt hemvist.

9 §.

Lokal arbetsdomstol skall bestå av ordförande och två ledamöter.

10 §.

Såsom ordförande i lokal arbetsdomstol förordnas av Konungen för viss tid en lagkunnig och i domarvärv erfaren man. Han skall utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. För ordföranden förordnas av Konungen en ersättare. Vad om ordföranden är stadgat skall äga motsvarande tillämpning å ersättaren.

11 §.

Till ledamöter i lokal arbetsdomstol utses av Konungen för två år i sänder två i arbetsförhållanden erfarna och kunniga personer, den ene efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och den andre efter förslag av landsorganisationen i Sverige. För var och en av ledamöterna utses på samma sätt två ersättare. Vad om ledamöterna är stadgat skall hava motsvarande tillämpning å ersättarna.

Förslag, varom i första stycket sägs, skall för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola förordnas för den sidan. Har å någondera sidan vederbörligt förslag icke avgivits, utser Konungen ändå ledamöter och ersättare för den sidan.

12 §.

Ledamot eller ersättare för ledamot skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den, som är omyndigförklarad eller försatt i konkurstillstånd, ej heller av den, som på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, som ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till påföljd, som nu är sagd, eller är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

13 §.

Har ledamot eller ersättare för ledamot åtagit sig uppdraget, äge han ej bliva entledigad därifrån, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller ersättare för ledamot, utser Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit utsedd, annan ledamot eller ersättare bland de förut föreslagna eller bland dem, som uppföras å nytt förslag.

14 §.

Skulle vid något rättegångstillfälle ledamot utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej ersättare tillkallas, äge arbetsdomstolens ordförande utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

Om centrala arbetsdomstolen.**15 §.**

Centrala arbetsdomstolen skall hava sitt säte i Stockholm och bestå av ordförande och sex ledamöter.

16 §.

Ordföranden och två av ledamöterna förordnas av Konungen för viss tid bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna män. Den andre ledamoten skall äga särskild insikt och erfarenhet i fråga om arbets- och avtalsförhållanden.

För ledamöterna förordnas av Konungen två ersättare. Vad i första stycket är stadgat om ledamöterna skall hava motsvarande tillämpning å ersättarna.

Äro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att tjänstgöra, skall ordet föras av den lagkunnige ersättaren.

17 §.

Fyra ledamöter i centrala arbetsdomstolen, vilka skola vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga personer, utses av Konungen för två år i sänder, två efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och två efter förslag av landsorganisationen i Sverige. För vardera sidan utses på motsvarande sätt fyra ersättare. Vad om ledamöterna är stadgat skall hava motsvarande tillämpning å ersättarna.

Förslag, varom i första stycket sägs, skall för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola förordnas för den sidan. Har å någondera sidan vederbörligt förslag icke avgivits, förordnar Konungen ändå ledamöter och ersättare för den sidan.

18 §.

Vad i 12—14 §§ stadgas i fråga om hinder att vara ledamot i lokal arbetsdomstol eller ersättare för ledamot, avsägelse av dylikt uppdrag samt förordnande av tillfällig ersättare för ledamot skall äga motsvarande tillämpning i fråga om de ledamöter i centrala arbetsdomstolen, varom sägs i 17 §, och om ersättarna för dem.

19 §.

Centrala arbetsdomstolen vare domför med ordförande och fyra ledamöter. Vid besluts fattande skola närvara lika antal ledamöter, utsedda för arbetsgivarsidan och för arbetarsidan.

Erfordras, att centrala arbetsdomstolen förrättar syn på stället, må sådan förrättning kunna verkställas av ordföranden jämte två ledamöter, en för arbetsgivarsidan och en för arbetarsidan.

Om rättegången vid arbetsdomstol.

20 §.

Arbetsdomstol sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta detta erfordras för måls handläggning. Domstolen må, där det prövas nödigt, sammanträda jämväl å annan ort än den, där domstolen har sitt säte.

21 §.

Den som vill anhängiggöra talan vid arbetsdomstol har att till domstolens ordförande ingiva eller i betalt brev med posten insända ansökan om målets upptagande. Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de yrkanden sökanden vill framställa ävensom å grunderna för samma yrkanden.

Sökanden har tillika att ingiva avskrift av ansökningen och av de vid densamma fogade handlingar i lika många exemplar som antalet motparter. Befrielse från denna skyldighet må medgivas av domstolens ordförande.

22 §.

Avskrift av ansökningen skall tillställas sökandens motpart samt föreläggande i god tid givas parterna att å tid och ort, som blivit bestämd för målets handläggning, komma tillstädes inför domstolen. Där det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga sökandens motpart att inom viss tid före målets handläggning inkomma med förklaring i anledning av ansökningen samt att vid förklaringen foga avskrift av denna ävensom av de vid ansökningen fogade handlingar i lika många exemplar som antalet sökande. Har förklaring inkommit, skall avskrift av förklaringen i god tid före målets handläggning tillställas sökanden.

När enligt vad i första stycket sägs handling skall tillställas part eller underrättelse givas part om föreläggande, skall domstolens ordförande eller den tjänsteman vid domstolen, som ordföranden därtill bemyndigat, med posten översända handlingen eller meddelande om föreläggandet eller draga försorg om att handlingen eller meddelandet på annat sätt tillställas parten. Om det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga part att, på sätt om stämning är stadgat, delgiva motpart handling eller meddelande, varom nu är sagt.

23 §.

Vill någon till centrala arbetsdomstolen fullfölja talan mot lokal arbetsdomstols beslut, har han att inom tjugu dagar från det han erhöll del av beslutet till centrala arbetsdomstolens ordförande ingiva besvärslaga eller ock på eget äventyr med posten översända inlagan så tidigt, att denna må vara ordföranden tillhanda före utgången av den tid, som ovan sägs.

Vad i 21 och 22 §§ stadgas om ansökan och om förklaring däröver, så ock om föreläggande att i ansökningsmål komma tillstädes inför domstolen, skall hava motsvarande tillämpning i fråga om besvärslaga och förklaring där-

över, så ock om föreläggande att komma tillstådes i mål, som inkommit genom besvär.

24 §.

Har lokal arbetsdomstol ogillat invändning, att målet ej hör under arbetsdomstol, må talan mot beslutet fullföljas endast i sammanhang med klagan i huvudsaken. Mot beslut, varigenom lokal arbetsdomstol ogillat invändning, att målet hör under annan sådan domstol, må talan ej fullföljas.

25 §.

Vid arbetsdomstol äga parterna fritt utföra sin talan och förebringa den bevisning, som de vilja åberopa.

Det åligger domstolen att vaka över att mål slutföres utan onödigt uppskov och om möjligt vid allenast ett rättegångstillfälle.

26 §.

Arbetsdomstol äger, om den finner det lämpligt, själv inkalla vittnen och i övrigt sörja för fullständig utredning.

Varder någon av domstolen inkallad såsom vittne eller för att upplysningsvis höras, skall beträffande ersättning av allmänna medel för inställelsen och sådan ersättnings återgäldande i tillämpliga delar gälla vad i avseende å brottmål är stadgat.

27 §.

I tvist vid arbetsdomstol må den, som efter lag är jävig att vittna, höras utan ed, dock ej den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, varom förmäles i 2 kap. 19 § strafflagen.

28 §.

Arbetsdomstol äge, där den finner det påkallat, förelägga och utdöma vite ävensom besluta kvarstad eller skingringsförbud eller därmed jämförlig åtgärd. Utdömt vite tillfaller kronan.

29 §.

Så snart en del av ett mål kommit i sådant skick, att slutligt avgörande i denna del kan äga rum, må arbetsdomstol däri meddela dom.

30 §.

Uteblir part från arbetsdomstols sammanträde, må utan hinder därav dom meddelas i målet, om parten minst sju dagar före sammanträdet på sätt i 22 § sägs erhållit del av föreläggande att komma tillstådes vid domstolen och icke heller visat laga förfall.

31 §.

Ingiver part till arbetsdomstol andra handlingar än i 21—23 §§ avses, vare han pliktig att tillika ingiva avskrifter därav i erforderligt antal exemplar för att tillställas motparten. Befrielse från denna skyldighet må medgivas av domstolens ordförande.

32 §.

Ingivna skrifter och handlingar skola för varje mål sammanföras i en akt.

Protokoll föres för varje mål särskilt och bilägges akten. I protokollet skola antecknas, vilka hava säte i domstolen, närvarande parter och ombud, yrkanden och medgivanden, som icke finnas antecknade i ingivna skrifter, skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning, samt domstolens beslut, som ej meddelas genom dom. Vid lokal arbetsdomstol skola tillika i protokollet antecknas vittnens och upplysningsvis hörda personers berättelser, om någon av parterna det påfordrar. I övrigt upptages i protokollet vad domstolen anser erforderligt att däri anteckna.

33 §.

Arbetsdomstols dom skall avfattas skriftligen utan samband med protokollet och undertecknas av dem, som deltagit i avgörandet. Domen skall innehålla en kortfattad redogörelse för tvisten i den del domen omfattar. Skälen för domslutet skola angivas.

I lokal arbetsdomstols dom skall angivas vad den, som vill fullfölja talan mot domen, har att iakttaga i avseende därå.

Utskrifter av domen, å domstolens vägnar underskrivna av ordföranden, skola utgivas till parterna. Äro flera parter å en sida, må för dem gemensam utskrift utgivas.

34 §.

Utskrift av arbetsdomstols dom eller protokoll, så ock annan expedition från arbetsdomstol vare fri från avgift.

Särskilda bestämmelser.

35 §.

Med iakttagande av vad ovan föreskrives skall i fråga om arbetsdomstolar och rättegången därstädes i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i rättegångsbalken stadgas.

36 §.

Har ledamot i arbetsdomstol ej förut avlagt domared, skall han före inträde i tjänstgöring avlägga sådan ed inför allmän underrätt. Inkallas för ledamot ersättare, som ej avlagt domared, må denne avlägga eden inför arbetsdomstolens ordförande. Vad sist stadgats skall ock gälla om den, som blivit utsedd att träda i utebliven eller jävig ledamots ställe.

37 §.

Åtal mot ordförande eller ledamot i arbetsdomstol för fel eller försummelse i domarämbetet skall upptagas av hovrätt.

38 §.

Vad i denna lag stadgas om förening av arbetsgivare eller arbetare skall äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar, och skall, då fråga är om dylik sammanslutning, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna föreningarna, så ock om deras medlemmar.

39 §.

Erfordras närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag, meddelas sådana föreskrifter av Konungen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1928.

Förslag å ledamöter i arbetsdomstolarna skola dock första gången avgivas under 1927.

Mål om kollektivavtal, som anhängiggjorts vid allmän domstol före denna lags ikraftträdande, skola behandlas enligt äldre lag.

Genom denna lag upphävas lagarna den 28 maj 1920 om central skiljenämnd för vissa arbetstvister och om särskilda skiljedomare i arbetstvister.

Utan hinder av vad i föregående stycke stadgas skola tvister, i fråga om vilka före lagens ikraftträdande påkallats avgörande av centrala skiljenämnden eller särskild skiljedomare, av dem behandlas och avgöras.

Har genom skiljeavtal, som upptagits i kollektivavtal eller slutits särskilt, överenskommits, att tvist skall avgöras av centrala skiljenämnden, skall sådan tvist, där dess avgörande icke påkallats före lagens ikraftträdande, i stället hänskjutas till centrala arbetsdomstolen att behandlas enligt bestämmelserna i denna lag. Om genom skiljeavtal överenskommits, att särskild skiljedomare i arbetstvister skall avgöra tvist, som avses i avtalet, eller deltaga i avgörandet därav, skall sådan tvist, där dess avgörande icke påkallats före lagens ikraftträdande, i stället hänskjutas till avgörande av lokal arbetsdomstol att behandlas enligt bestämmelserna i denna lag, dock utan rätt för part att fullfölja talan mot arbetsdomstolens dom.

Vad i föregående stycke stadgas skall ej gälla, om någon, som slutit skiljeavtalet, inom två månader efter det lagen trätt i kraft hos den eller dem, som å andra sidan slutit avtalet, anmäler, att han icke vill vara bunden av stadgandet. Har sådan anmälan skett, vare skiljeavtalet förfallet.

Förslag
till
Lag om kollektivavtal.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Om arbetsgivare eller förening av arbetsgivare med fackförening eller annan liknande förening av arbetare sluter avtal om villkor, som skola lända till efterrättelse för anställning av arbetare, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare, skall i avseende å sådant kollektivavtal och verkningarna därav gälla vad i denna lag stadgas.

Bestämmelser i denna lag, som hava avseende å förening av arbetsgivare eller arbetare, skola äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar, och skall, då fråga är om dylik sammanslutning, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna föreningarna, så ock om deras medlemmar.

2 §.

Kollektivavtal skall i fråga om arbetsområde, som avses i avtalet, vara bindande, förutom för dem som slutit avtalet, jämväl för den, som vid dess ingående var medlem i förening, vilken slutit avtalet, eller sedermera inträtt i denna. Vad sålunda stadgats om medlem i förening skall ej gälla, i den mån medlem förut är bunden av annat kollektivavtal.

3 §.

Har mellan arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, träffats överenskommelse om andra villkor än dem, som finnas upptagna i kollektivavtalet, vare överenskommelsen ej gällande, med mindre det enligt kollektivavtalet må anses medgivet att träffa sådan överenskommelse.

4 §.

Arbetsgivare eller arbetare, som äro bundna av kollektivavtal, må ej under den tid avtalet är gällande vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd:

1. på grund av tvist om förfarande, som förmenas strida mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas, eller på grund av tvist om avtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd, ändå att tvist ej är om förfarande som ovan sägs;

2. för att åstadkomma ändring i avtalet;
3. för att genomföra bestämmelse, avsedd att efter det avtalet utlupit ersätta föreskrift i detta;
4. för att därigenom bispringa annan, då denne själv är förbjuden vidtaga stridsåtgärd.

Förening av arbetsgivare eller arbetare, som själv är bunden av kollektivavtal eller vilkens medlemmar äro bundna av sådant avtal, må ej av anledning, varom sägs i första stycket, anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd för det arbetsområde, som avses i avtalet, ej heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid stridsåtgärd, som medlem vidtagit i strid med stadgandet i första stycket. Där föreningen själv är bunden av avtalet, vare den jämväl pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga olovlig stridsåtgärd eller, om åtgärden redan vidtagits, söka förmå dem att häva denna.

Vad i denna paragraf stadgas skall gälla, ändå att avtalet innehåller bestämmelse, som strider häremot. Har i kollektivavtal upptagits föreskrift om längre gående förpliktelse, lände den till efterrättelse.

5 §.

Kollektivavtal vare ej bindande utöver fem år från den dag avtalet trädde i tillämpning. Har avtal slutits för längre tid, och vill part frånträda avtalet vid utgången av femte året eller senare, skall uppsägning ske senast tre månader innan avtalet avses skola upphöra att gälla. Finnes i avtalet viss uppsägningstid angiven, skall den i stället tillämpas.

6 §.

Är kollektivavtal, som skall upphöra efter uppsägning, å någöndera eller båda sidorna slutet av flera, äge part å ena sidan att för egen del uppsäga avtalet hos en eller flera av parterna å andra sidan. Har avtal sålunda uppsagts endast vad angår vissa parter, och vill i anledning därav annan part å den sida, från vilken uppsägning skett, eller part å andra sidan frånträda avtalet, äge han verkställa uppsägning inom tre veckor efter den dag, då uppsägning eljest skolat senast verkställas.

7 §.

Har meddelande om uppsägning av kollektivavtal inlämnats för befordran med post eller telegraf, och kommer meddelandet icke mottagaren tillhanda före uppsägningstidens utgång, skall uppsägning likväl anses hava skett i behörig tid, såframt det visas, att försändelsen under mottagarens senaste kända adress inlämnats för befordran i så god tid, att den bort komma honom tillhanda före nämnda tidpunkt.

8 §.

Gör sig någon, som är bunden av kollektivavtal, skyldig till förfarande, som i synnerlig mån strider mot avtalet eller mot vad i denna lag stadgas, och finnes förfarandet vara av väsentlig betydelse för avtalsförhållandet i dess helhet,

må på yrkande från andra sidan avtalet kunna av arbetsdomstolen förklaras icke vidare vara gällande.

Är avtalet å någondera eller båda sidorna slutet av flera, och har i tvist mellan allenast vissa parter i avtalet detta förklarats icke skola gälla i avseende å dem, äge annan part å den sida, från vilken talan väckts, eller part å andra sidan inom tre veckor från det domen gavs uppsäga avtalet att omedelbart upphöra att gälla i vad honom angår.

Därest i anledning av väckt talan visst förfarande förklarats strida mot kollektivavtal eller mot bestämmelserna i denna lag, men rättelse det oaktat ej sker, må arbetsdomstolen, ändå att fall som avses i första stycket ej föreligger, på yrkande förklara, att å motsidan arbetsgivare eller arbetare eller förening av arbetsgivare eller arbetare skall, så länge rättelse ej skett, vara befriad från sådan förpliktelse enligt avtalet eller denna lag, vars fullgörande med hänsyn till det otillåtna förfarandet finnes icke skäligen kunna påfordras.

9 §.

Har arbetsgivare eller arbetare eller förening av arbetsgivare eller arbetare åsidosatt sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller enligt denna lag, vare sådan arbetsgivare, arbetare eller förening pliktig att till arbetare, arbetsgivare eller förening, som härigenom lidit skada, utgiva skadestånd.

Vid bedömning av huruvida och i vilken mån någon lidit skada skall hänsyn tagas icke blott till liden förlust utan även till intresset i avtalets upprätthållande och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadestånd kunna bestämmas till lägre belopp än den verkliga skadan, så ock skadeståndsskyldighet kunna förklaras skola helt bortfalla.

10 §.

Äro flera ansvariga för skada, skall skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter den större eller mindre skuld, som provas ligga envar av dem till last. Förening av arbetsgivare eller arbetare, som jämte medlemmar i föreningen är skadeståndsskyldig, må dock förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda även vad av skadeståndet belöper på medlemmarna, men äge föreningen i sådant fall att av medlemmarna söka åter vad föreningen utgivit utöver vad på föreningen belöper.

11 §.

Det åligger arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, som slutit kollektivavtal, att inom en månad därefter till socialstyrelsen insända avskrift av handling, som upprättats rörande avtalet. Finnes ej sådan handling eller är avtalets innehåll ej fullständigt återgivet däri, vare arbetsgivaren eller föreningen plik-

tig att låta i skrift uppsätta avtalets innehåll och inom tid, som ovan sägs, insända denna redogörelse till socialstyrelsen samt därvid förete bekräftelse från arbetarsidan, att avtalet blivit rätt återgivet, eller ock visa, att hinder mött mot erhållande av dylik bekräftelse. Anstånd med fullgörande av skyldighet, varom i föregående punkt förmäles, må givas av socialstyrelsen.

Vad i första stycket stadgas skall ej gälla om avtalsbestämmelser angående arbetslön, som beräknas efter arbetets myckenhet eller beskaffenhet.

Försummelse att fullgöra anmälningsskyldighet enligt denna paragraf bestraffas med böter från och med fem till och med femhundra kronor. Sådan förseelse åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där dylik ej finnes, vid allmän domstol. Böter tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1929 och skall med undantag för bestämmelserna i 5, 6 och 11 §§ äga tillämpning jämväl beträffande kollektivavtal, som slutits före nämnda dag.

F ö r s l a g
till
Lag om arbetsdomstol.

Härigenom förordnas som följer:

Om arbetsdomstolens sammansättning.

1 §.

För upptagande och avgörande av mål rörande kollektivavtal skall finnas en arbetsdomstol med säte i Stockholm.

2 §.

Arbetsdomstolen skall bestå av ordförande och sex ledamöter.

3 §.

Ordföranden och två ledamöter förordnas av Konungen för viss tid bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna män. Den andre ledamoten skall äga särskild insikt och erfarenhet i fråga om arbets- och avtalsförhållanden.

För ledamöterna förordnas av Konungen två ersättare. Vad i första stycket är stadgat om ledamöterna skall hava motsvarande tillämpning å ersättarna.

Äro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att tjänstgöra, skall ordet föras av den lagkunnige ersättaren.

4 §.

Fyra ledamöter, vilka skola vara i arbetsförhållanden erfarna och kunniga personer, utses av Konungen för två år i sänder, två efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och två efter förslag av landsorganisationen i Sverige. För vardera sidan utses på motsvarande sätt fyra ersättare. Vad om ledamöterna är stadgat skall hava motsvarande tillämpning å ersättarna.

Förslag, varom sägs i första stycket, skall för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola förordnas för den sidan.

Har å någondera sidan vederbörligt förslag icke avgivits, förordnar Konungen ändå ledamöter och ersättare för den sidan.

5 §.

Ledamot eller ersättare, som avses i 4 §, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den, som är omyndigförklarad eller försatt i konkurstillstånd, ej heller av den, som på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, som ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till påföljd, som nu är sagd, eller är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

6 §.

Har ledamot eller ersättare, som avses i 4 §, åtagit sig uppdraget, äge han ej bliva entledigad därifrån, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår sådan ledamot eller ersättare, utser Konungen annan för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit utsedd. Härvid skall vad i 4 § stadgas om förslag äga motsvarande tillämpning.

7 §.

Skulle vid något rättegångstillfälle ledamot utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej ersättare tillkallas, äge arbetsdomstolens ordförande utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

8 §.

Innan någon, som ej förut avlagt domared, inträder i tjänstgöring såsom ledamot i arbetsdomstolen, skall han avlägga sådan ed inför allmän underrätt eller ock inför arbetsdomstolens ordförande.

9 §.

Arbetsdomstolen sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta detta erfordras för måls handläggning. Domstolen må, där det prövas nödigt, sammanträda jämväl utom Stockholm.

10 §.

Arbetsdomstolen vare domför med ordförande och fyra ledamöter. Vid besluts fattande skola närvara lika antal ledamöter, utsedda för arbetsgivarsidan och för arbetarsidan.

Besiktning å arbetsplats eller annan dylik förrättning må kunna verkställas av ordföranden jämte två ledamöter, en för arbetsgivarsidan och en för arbetarsidan.

Om mål rörande kollektivavtal och om rätt till talan i sådana mål.

11 §.

Till mål rörande kollektivavtal hänföras mål, däri tvist är om förfarande, som förmenas strida mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas, eller om påföljd för sådant förfarande eller ock om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd, ändå att tvist ej är om förfarande, som ovan sägs.

Tvist, som eljest skulle höra under arbetsdomstolen, må i stället enligt avtal hänskjutas till avgörande av skiljemän, där fråga ej är om förklaring, som avses i 8 § av lagen om kollektivavtal.

12 §.

Vid arbetsdomstolen må talan väckas även i syfte att allenast få genom dom fastställt, huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas eller huruvida visst rättsförhållande består eller icke består eller vad kollektivavtal i visst avseende innebär, och således utan att yrkande framställles, att motparten skall förpliktas något fullgöra eller underlåta.

Finnes den, som väckt talan om fastställelse, varom sägs i första stycket, icke hava skäligt intresse av att fastställelse meddelas, äge domstolen vägra att till prövning upptaga hans talan.

13 §.

Är fråga om den rätt, som tillkommer medlem av förening av arbetsgivare eller arbetare, vilken slutit kollektivavtal, må å hans vägnar talan väckas och utföras allenast av föreningen, med mindre han visar, att föreningen beslutit att ej väcka talan.

Vill någon föra talan om förpliktelse, som åvilar medlem av förening, vilken slutit kollektivavtal, skall talan väckas såväl mot denne som mot föreningen. Har talan blivit väckt mot medlem, äge föreningen svara för honom.

14 §.

Är i kollektivavtal stadgat, att för biläggande av tvist rörande avtalet förhandling skall äga rum mellan parterna eller mellan de föreningar parterna tillhöra, må arbetsdomstolen icke, förrän dylik förhandling ägt rum, till prövning upptaga sådan tvist, med mindre av omständigheterna framgår, att för förhandlingen mött hinder, vilket icke berott på den, som väckt talan.

15 §.

Mot arbetsdomstolens beslut må talan ej fullföljas.

Om förfarandet vid arbetsdomstolen.**16 §.**

Den som vill anhängiggöra talan vid arbetsdomstolen har att till ordföranden ingiva eller i betalt brev med posten insända ansökan om målets upptagande. Sådan ansökan skall innehålla uppgift å de yrkanden sökanden vill framställa ävensom å grunderna för samma yrkanden.

Sökanden har tillika att ingiva avskrift av ansökningen och av de vid densamma fogade handlingar i lika många exemplar som antalet motparter. Befrielse från denna skyldighet må medgivnas av ordföranden.

17 §.

Har ansökan inkommit, och föreligger ej anledning till vägran att upptaga målet till prövning, skall avskrift av ansökningen tillställas sökandens motpart samt föreläggande i god tid givas parterna att å tid och ort, som blivit bestämd för målets handläggning, komma tillstädes inför domstolen. Där det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga sökandens motpart att inom viss tid före målets handläggning inkomma med förklaring i anledning av ansökningen samt att vid förklaringen foga avskrift av denna ävensom av de vid förklaringen fogade handlingar i lika många exemplar som antalet sökande. Har förklaring inkommit, skall avskrift av förklaringen i god tid före målets handläggning tillställas sökanden.

När enligt vad i första stycket sägs handling skall tillställas part eller underrättelse givas part om föreläggande, skall ordföranden eller den tjänsteman vid domstolen, som ordföranden därtill bemyndigat, med posten översända handlingen eller meddelande om föreläggandet eller draga försorg om att handlingen eller meddelandet på annat sätt tillställas parten. Om det finnes lämpligt, må ordföranden förelägga part att, på sätt om stämning är stadgat, delgiva motpart handling eller meddelande, varom nu är sagt.

18 §.

Vid arbetsdomstolen äga parterna fritt utföra sin talan och förebringa den bevisning, som de vilja åberopa.

Det åligger domstolen att vaka över att mål slutföres utan onödigt uppskov och om möjligt vid allenast ett rättegångstillfälle.

19 §.

Arbetsdomstolen äger, om den finner det lämpligt, själv inkalla vittnen och i övrigt inskaffa erforderlig utredning.

Varder någon av domstolen inkallad såsom vittne eller för att upplysningsvis höras, skall beträffande ersättning av allmänna medel för inställelsen och sådan ersättnings återgåldande i tillämpliga delar gälla vad i avseende å brottmål är stadgat.

20 §.

I tvist vid arbetsdomstolen må den, som efter lag är jävig att vittna, höras utan ed, dock ej den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, varom förmåles i 2 kap. 19 § strafflagen.

21 §.

Arbetsdomstolen äge, där den finner det påkallat, förelägga och utdöma vite, så ock enligt de i utsökningslagen stadgade grunder besluta kvarstad eller skingringsförbud eller därmed jämförlig åtgärd. Utdömt vite tillfaller kronan.

22 §.

Så snart del av ett mål kommit i sådant skick, att slutligt avgörande i denna del kan äga rum, må arbetsdomstolen däri meddela dom.

23 §.

Uteblir part från arbetsdomstolens sammanträde, må utan hinder därav dom meddelas i målet, om parten minst sju dagar före sammanträdet på sätt i 17 § sägs erhållit del av föreläggande att komma tillstådes vid domstolen och icke visat laga förfall.

24 §.

Ingiver part till arbetsdomstolen andra handlingar än i 16 och 17 §§ avses, vare han pliktig att tillika ingiva avskrifter därav i erforderligt antal exemplar för att tillställas motparten. Befrielse från denna skyldighet må medgivas av ordföranden.

25 §.

Ingivna skrifter och handlingar skola för varje mål sammanföras i en akt. Protokoll föres för varje mål särskilt. I protokollet skola antecknas, vilka hava säte i domstolen, närvarande parter och ombud, yrkanden och medgivan- den, som icke finnas antecknade i ingivna skrifter, skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning, samt domstolens beslut, som ej meddelas genom dom. I övrigt upptages i protokollet vad domstolen anser erforderligt att däri anteckna.

26 §.

Arbetsdomstolens dom skall avfattas skriftligen utan samband med protokollet och undertecknas av dem, som deltagit i avgörandet. Domen skall innehålla en kortfattad redogörelse för tvisten i den del domen omfattar. Skälen för domslutet skola angivas.

Utskrifter av domen, å domstolens vägnar underskrivna av ordföranden, skola utgivas till parterna. Äro flera parter å en sida, må för dem gemensam utskrift utgivas.

27 §.

Utskrift av arbetsdomstolens dom eller protokoll, så ock annan expedition från arbetsdomstolen vare fri från avgift.

Särskilda bestämmelser.

28 §.

Med iakttagande av vad ovan föreskrives skall i fråga om arbetsdomstolen och rättegången därstädes i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i rättegångsbalken eller eljest i lag stadgas beträffande rådstuvurätt.

29 §.

Åtal mot ordförande eller ledamot i arbetsdomstolen för fel eller försummelse i domarämbetet skall upptagas av Svea hovrätt.

30 §.

Bestämmelser i denna lag, som hava avseende å förening av arbetsgivare eller arbetare, skola äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar, och skall, då fråga är om dylik sammanslutning, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna föreningarna, så ock om deras medlemmar.

31 §.

Erfordras närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag, meddelas sådana föreskrifter av Konungen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1929.

Förslag å ledamöter i arbetsdomstolen skola dock första gången avgivas under år 1928.

Mål rörande kollektivavtal, som anhängiggjorts vid allmän domstol före denna lags ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag.

Genom denna lag upphäves lagen den 28 maj 1920 (nr 246) om central skiljenämnd för vissa arbetstvister. Har före nya lagens ikraftträdande påkallats tillämpning av skiljeavtal, enligt vilket tvist må hänskjutas till den centrala skiljenämnden, skall skiljenämnden dock i enlighet med nämnda lag den 28 maj 1920 behandla och avgöra tvist, som avses med påkallandet. I den mån tillämpning av dylikt skiljeavtal ej sålunda påkallats, vare det förfallet.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 2 januari 1928.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet	VON SETH,
justitierådet	WEDBERG,
regeringsrådet	PLANTING-GYLLENBÅGA,
justitierådet	ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 november 1927, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag till *lag om kollektivavtal* och till *lag om arbetsdomstol*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av t. f. byråchefen för lagärenden i socialdepartementet Per Santesson.

Förslagen föranledde följande yttranden av *lagrådet* och *dess särskilda ledamöter*.

Förslaget till lag om kollektivavtal.

1 §.

Justitierådet Wedberg:

Det framgår visserligen av sista stycket i 4 § att lagens bestämmelser i allmänhet äga blott deklaratorisk karaktär. Men uttalandet i slutet av första punkten i nu förevarande paragraf, att vad i lagen stadgas skall gälla, synes dock ägnat att alstra missförstånd och lärer därför böra undvikas.

Första punktens avfattning erkänner tillvaron av även andra kollektivavtal än sådana som i lagen avses. Härav blir en följd att den föreslagna domstolslagen, sådan den är redigerad, får en större räckvidd än kollektivavtalslagen: arbetsdomstolen blir kompetent forum även för tvister rörande alla de avtal mellan enskilda eller mer eller mindre fasta sammanslutningar, vilka väl icke äro normerade genom kollektivavtalslagen men enligt oskriven lag må vara att betrakta såsom kollektivavtal. En så svävande och obestämd kompetensregel synes icke vara tillräddlig, helst när, såsom domstolsförslaget innebär, arbetsdomstolens avgöranden i behörighetsfrågor ej må överklagas. Det hemställes förty att arbetsdomstolens behörighet måtte inskränkas till mål rörande de avtal som avses i kollektivavtalslagen. Denna inskränkning kan ju ske antingen genom att nu förevarande paragraf ändras så att under benämningen

kollektivavtal inbegripas blott de avtal kollektivavtalslagen avser eller ock så att på lämpligt ställe — i endera av dessa lagar eller i båda — utsäges att arbetsdomstolens kompetens sträcker sig endast till sådana avtal. Vilken av dessa utvägar väljes torde vara skäligen likgiltigt.

Justitierådet von Seth:

Jag är ense med justitierådet Wedberg, dock att jag anser den sista av honom föreslagna utvägen vara att föredraga.

2 §.

Lagrådet:

Första punkten synes ej medgiva annan tolkning än att kollektivavtal, slutet av förening, ovillkorligen förblir bindande för dess medlemmar även om de utträda ur föreningen. Detta är emellertid ej åsyftat. En redaktionell jämkning lärer alltså böra vidtagas för tydligt angivande av verkliga meningen. Härvid torde förbehållet »i fråga om arbetsområde, som avses i avtalet», lämpligen böra uteslutas såsom både dunkelt och överflödigt.

3 §.

Justitierådet von Seth, regeringsrådet Planting-Gyllenbåga och justitierådet Alexanderson:

Vad man i paragrafen velat stadga torde komma till tydligare uttryck, om det finge heta att om arbetsgivare och arbetare överenskommit om villkor, som innebära avvikelse från dem emellan gällande kollektivavtal, avvikelsern ej är giltig i vidare mån än den må anses tillåten enligt kollektivavtalet.

Justitierådet Wedberg:

Det torde böra tydligare än som skett uttryckas att sådan överenskommelse som här avses är ogiltig utom i vad den kan anses förenlig med avtalet.

4 §.

Justitierådet von Seth, med vilken justitierådet Wedberg och regeringsrådet Planting-Gyllenbåga instämde:

Enligt de sakkunnigas utkast skulle under den tid kollektivavtalet vore gällande stridsåtgärd ej få vidtagas för att genomföra bestämmelse, avsedd att träda i tillämpning efter det avtalet utlupit. Häri har förslaget infört den ändring, att sådan åtgärd förbjudits endast för att genomföra bestämmelse, avsedd att efter det avtalet utlupit ersätta föreskrift i detta. Begränsningen har föranletts därav att, då man ansett sig icke kunna förbjuda stridsåtgärd avseende att framtvunga en önskad lösning av en till ett löpande kollektivavtal sig hänförande intressetvist i ämne, varom icke blivit avgjort genom avtalet, man funnit följdriktigheten kräva, att motsvarande frihet medgäves i fråga om dylik tvist avseende innehållet i ett kollektivavtal, som tänkes skola avlösa det för tillfället gällande.

Frånsett att medgivandet sådant det framgår av första stycket under 3. i viss mån går längre, än som betingas av den sålunda angivna grunden för det-

samma — det kan ju t. ex. tänkas att frånvaron av en bestämmelse i visst ämne i det gällande avtalet beror på att man ej kunnat enas om införandet av en sådan och att förty kravet på en bestämmelse i ämnet under avtalets giltighetstid skulle innebära en fordran på ändring i detsamma — kan det ifrågasättas om det anförda skälet verkligen är bärkraftigt. Det får ej förbises, att om under tiden för ett kollektivavtals giltighet, t. ex. på grund av ändrade förhållanden, fråga uppstår om en reglering av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare i visst hänseende, som ej berörts vid avtalets ingående, omständigheterna kunna och kanske oftast torde vara sådana, att en lösning av frågan omedelbart måste åstadkommas. Kunna ej parterna enas om lösningen och kunna de ej heller förmå sig att överlämna den åt skiljemän, bör det vara tillåtet att tillgripa stridsåtgärd. Annorlunda ställer sig saken då det gäller innehållet i ett blivande avtal. En tvist härom är ej lika aktuell.

Det hemställes därför att förslaget i denna del måtte ändras till överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit.

Vinner denna hemställan ej beaktande, kan det ifrågasättas om ej bestämmelsen i första stycket under 3. borde få helt utgå. Det finnes nämligen, så vitt angår blivande avtal, icke någon saklig anledning till skillnad mellan de olika avtalsvillkoren i det hänseende, varom nu är fråga. En tvist om det ena kan ej gärna under det bestående avtalets giltighetstid vara mer aktuell än en tvist om det andra.

Skulle ej heller denna hemställan föranleda till åtgärd, torde föredragande departementschefens mening böra få komma till mera nöjaktigt uttryck, t. ex. så att orden »avsedd — — i detta» utbytas mot »avsedd att sedan avtalet utlupit gälla rörande ämne, som är reglerat genom avtalet».

Andra stycket skulle kunna läsas så, att förening, som ej själv är bunden av kollektivavtalet och vars medlemmar icke heller alla äro bundna av detsamma, skulle vara fri från den fredsförpliktelse, varom stycket handlar. Då det emellertid uppenbarligen är meningen att, så snart antingen föreningen själv eller någon dess medlem är bunden av kollektivavtalet, fredsförpliktelsen skall inträda, torde någon jämkning i lydelsen vara önskvärd.

Även i vissa andra hänseenden torde paragrafen böra underkastas formella jämkningar.

Justitierådet Alexanderson:

Jag instämmer i de redaktionella erinringar lagrådets övriga ledamöter vid paragrafen framställt.

6 §.

Lagrådet:

Uttrycket att avtal »skall upphöra efter uppsägning» synes ej täcka alla de fall om vilka här är fråga.

Den kortare uppsägningstid som i andra punkten medgives bör icke få gälla i annan händelse än att den uppsägande vill frånträda avtalet vid samma tid, vartill den förut verkställda uppsägningen hänför sig.

Måhända bör i lagtexten den möjlighet beaktas att uppsägningstiden är avtalsvis bestämd så kort att den ej väl tål en minskning med hela tre veckor: det kunde exempelvis tilläggas i andra punkten att den vanliga uppsägningstiden förkortas till hälften om den understiger sex veckor.

Justitierådet Wedberg, med vilken *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Enligt min mening bör för den kortare uppsägningstiden även den förutsättning gälla att den nya uppsägningen blott angår förhållandet mellan den uppsägande och de parter å andra sidan som den tidigare uppsägningen avser.

7 §.

Lagrådet:

I denna paragraf förekommer ett redaktionsfel (uppsägningstidens *utgång* i st. f. dess *början*) som bör avhjälpas, i samband varmed åt paragrafen torde lämpligen kunna givas en något förenklad avfattning.

8 §.

Justitierådet Alexanderson:

Måhända borde i tydlighetens intresse i andra stycket tillfogas, att angående omfattning och verkan av sådan uppsägning av avtalet att omedelbart upphöra att gälla, som där medgives, gäller vad i 6 § om uppsägning stadgas.

Justitierådet Wedberg, med vilken *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Första förutsättningen i första stycket synes mig uttryckas bättre därmed att någon grovt åsidosatt sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller denna lag (jfr 9 § och dess motsvarighet i 1911 års proposition). Orden »i dess helhet» i samma stycke torde såsom vilseledande böra utgå.

Stadgandet i andra stycket innebär att om en känd genom dom befriats från sin bundenhet mot någon eller några men ej alla kontrahenterna å andra sidan, så kan varje part i avtalet, med undantag av kändan, helt frånträda detsamma. Härigenom kan uppenbarligen tillskapas en för kändan obillig situation. Mig synes stadgandet böra innehålla vad som — med undvikande även av det vilseledande uttrycket »uppsäga» och med vissa andra jämkningar — kan formuleras exempelvis sålunda: Har sådant förklarande, där avtalet är å ena sidan eller båda slutet av flera, givits beträffande allenast vissa parter i avtalet, må annan part än den, som kärat, inom tre veckor från det domen gavs omedelbart frånträda avtalet såvitt angår förhållandet mellan honom och de parter å andra sidan vilka förklarandet avser.

Justitierådet von Seth:

Om i det fall, som avhandlas i andra stycket, å båda sidor finnas ett flertal kontrahenter och avtalet i tvist mellan t. ex. en part å vardera sidan förklarats ej skola gälla i avseende å dem samt avtalet därefter med den rätt paragrafen medger uppsäges av dens medkontrahenter, som fört talan, ej blott hos hans

motpart utan även hos dennes medkontrahenter, skulle det kunna inträffa, att avtalet komme att kvarstå mellan den ursprungligen kärande och hans motparts medkontrahenter utan möjlighet för honom att bliva fri, såvida icke även dessa gjort sig skyldiga till förfarande eller förhållandena eljest äro sådana, som kunna berättiga honom att föra talan om avtalets hävande jämväl mot dem. Det kan ifrågasättas om icke åtminstone i många fall en sådan situation skulle för honom kunna innebära sådana olägenheter, att även han bör kunna få frigöra sig från avtalet i dess helhet. Det är att märka, att enligt ordalagen även den part å andra sidan, mot vilken talan förts, har en generell uppsägningsrätt gentemot parterna å den sida, från vilken talan väckts, och det oaktat det ju är han, som genom sitt förfarande givit upphov till tvisten.

Det hemställles därför om ett tillägg till stadgandet uti ifrågavarande stycke av innebörd att, om med begagnande av den rätt, som däri medgivits, avtalet uppsagts av samtliga medparter till den, som väckt talan, hos samtliga parter å andra sidan, han i sin ordning må äga uppsäga det jämväl hos de parter å andra sidan, mot vilka avtalet icke hävts redan i domen, såvitt det sker inom tre veckor från utgången av den för övriga parter medgivna tiden för uppsägning eller således inom sex veckor från det domen gavs.

Justitierådet Wedberg:

Under hänvisning till vad som kommer att yttras beträffande lag om arbetsdomstol hemställles att »arbetsdomstolen» utbytes mot »rätten» och att i slutet av lagen tillägges en ny paragraf av innehåll att för upptagande och avgörande av mål varom i 8 § sägs eller som eljest röra kollektivavtal — eventuellt: sådant kollektivavtal lagen avser — skall finnas en särskild domstol, benämnd arbetsdomstolen, och att om arbetsdomstolen är särskilt stadgat.

Justitierådet von Seth:

Jag är i nu berörda hänseenden ense med justitierådet Wedberg, dock under erinran om vad jag anfört vid 1 §.

9 §.

Justitierådet Alexanderson, med vilken *justitierådet von Seth* och *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

Då i tredje stycket stadgas att skadestånd kan bestämmas till lägre belopp än den verkliga skadan, men enligt andra stycket det vid bedömande av i vilken mån någon lidit skada skall tagas hänsyn jämväl till andra omständigheter än dem, som äga rent ekonomisk betydelse, kan härvid erinras att något bestämmande av en skadas verkliga belopp icke är möjligt i fråga om annan än ekonomisk skada. Bibehålles andra stycket, torde således en jämkning i tredje styckets lydelse böra vidtagas. Exempelvis kunde stadgas att under de i stycket angivna förhållanden skadeståndets belopp må nedsättas eller skadeståndsskyldighet förklaras skola bortfalla.

Huruvida och i vilken utsträckning lagen bör stadga gottgörelse för s. k.

ideell skada, är ett spörsmål som kan föranleda åtskillig tvekan. Såvitt enskilda arbetsgivares eller arbetares rätt till skadestånd angår, är måhända den skada förslaget har i sikte knappast annan än sådan som med riktig uppfattning om vad som faller under den ekonomiska skadans begrepp är att hänföra till dylik skada. En antydan härom kan spåras, då det talas om omständigheter av annan än »rent» ekonomisk betydelse. Det kan då ifrågasättas, huruvida med den frihet i prövningen angående förhandenvaro av skada och i bestämmandet av dess belopp, som de allmänna domstolarna med kraftigt stöd i rättsuppfattningen numera tillägga sig och vilken frihet arbetsdomstolen säkerligen ock skall finna tillkomma sig, någon särskild bestämmelse i vad angår nu nämnda skadelidande är påkallad och lämplig. Vad åter beträffar sådana sammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som i förslaget avses, ligger väl saken annorlunda. Men den försiktighet, vartill den svenska skadeståndsrättens allmänna läge bör mana, synes bjuda att begränsa sig till en bestämmelse att gottgörelse kan tillerkännas dylik sammanslutning för den kränkning den lidit i sitt intresse av kollektivavtalets helgd, ändå att ekonomisk skada ej drabbat sammanslutningen.

Uttrycket i andra stycket »liden förlust» är ägnat att framkalla den naturligen ej avsedda tolkning, att skada genom utebliven vinst icke skulle grunda ersättningsanspråk.

Justitierådet Wedberg:

Jag instämmer i vad justitierådet Alexanderson anført i första och tredje styckena av sitt yttrande. I övrigt vill jag här hava anmärkt att denna paragraf utgör en av de flera vilka, i huvudsakligen redaktionellt hänseende, avvika från 1911 års proposition på ett sätt som enligt min uppfattning icke innebär någon förbättring. Andra dylika avvikelser förekomma exempelvis i början av 4 § och i slutet av arbetsdomstolslagens 6 §.

11 §.

Justitierådet Alexanderson, med vilken justitieråden von Seth och Wedberg instämde:

Huruvida bestämmelser om skyldighet att till offentlig myndighet redovisa ingångna kollektivavtal böra upptagas i lagen, synes tvivelsamt. Det saknas ju icke andra utvägar att trygga det allmännas intresse av kännedom om sådana avtal; och de föreslagna stadgandena skapa icke säkerhet för någon fullständig materialsamling, då det icke föreskrivits och, med hänsyn till vad i remissprotokollet vid 1 § anföres, väl ej heller lämpligen kan föreskrivas att varje avtalad ändring i ett löpande avtal skall anmälas.

I allt fall synas starka skäl tala för att, i enlighet med vad de sakkunniga föreslagit, begränsa skyldigheten till att gälla skriftligen upprättade avtal. Det torde icke vara utan sina betänkligheter att uppställa krav, som måhända i en ömtålig situation, strax efter ett med stora svårigheter åvägabragt fredsslut, framtinga konstaterandet av att parterna icke på varje punkt äro ense om uppgörelsens innebörd. I vissa fall lärer en dylik omedelbart framträdande oenighet rörande innehållet av ett avtal, som ännu knappast börjat efterlevas,

kunna medföra att bindande överenskommelse får anses icke hava kommit till stånd; i andra fall inför den åtminstone ett irritationsmoment, som kanske aldrig behövt få aktualitet.

Uteslutes 11 § helt ur förslaget, inverkar det på övergångsbestämmelsens innehåll.

Regeringsrådet Planting-Gyllenbåga:

Den i förevarande paragraf stadgade skyldigheten för arbetsgivare att, då skriftlig handling ej upprättats rörande avtalet eller avtalets innehåll ej fullständigt återgivits däri, likväl låta till socialstyrelsen insända skriftlig redogörelse för avtalets innehåll blir av ringa praktisk betydelse för det fall att olika meningar skulle yppa sig mellan kontrahenterna rörande detta innehåll och fördenskull den avsedda bekräftelsen från arbetarsidan icke kan erhållas. Då sålunda värdet av denna anmälningsskyldighet måste anses osäkert, synes den icke böra upptagas i lagen.

Jag hemställer alltså att bestämmelserna i denna del måtte få utgå samt i anslutning därtill paragrafens avfattning i övrigt jämkas.

Förslaget till lag om arbetsdomstol.

Rubriken samt 1 och 2 §§.

Justitierådet Wedberg, med vilken *justitierådet von Seth* instämde:

Det förefaller mindre tillfredsställande att medan lagens rubrik lämnar oavgjort huru många arbetsdomstolar skola finnas och det i 1 § finnes nödigt att härom meddela ett stadgande, så förutsätter likväl den första underrubriken såsom något redan fastslaget att blott en arbetsdomstol skall inrättas. Bättre synes vara att arbetsdomstolens tillvaro avgöres redan i kollektivavtalslagen (jfr vad vid dess 8 § yttrats), att nu förevarande lags rubrik blir lag om arbetsdomstolen och att i stället för dess två första paragrafer träder en, av innehåll att den arbetsdomstol, som enligt lagen om kollektivavtal har att upptaga och avgöra mål rörande sådana avtal, skall bestå av ordförande och sex ledamöter samt hava sitt säte i Stockholm.

3 §.

Lagrådet:

Det lär böra angivas vilka avtalsförhållanden åsyftas i slutet av första stycket. Reglerna i andra stycket torde lämpligen böra utbytas mot ett stadgande att för vardera ledamoten förordnar Konungen en ersättare som uppfyller de för ledamoten stadgade behörighetsvillkor. Innehållet i tredje stycket synes bäst hava sin plats i de närmare föreskrifter om lagens tillämpning, vilka Konungen skall åga utfärda.

Justitierådet von Seth:

Förslaget avviker så till vida från tidigare förslag som enligt dessa ordföranden och de två ledamöter, som jämte honom skola utgöra kärnan i arbets-

domstolen, skulle med möjlighet för en viss övergångstid vara fast anställda i sina befattningar inom domstolen, medan de enligt förslaget skola förordnas av Konungen för viss tid, vars längd Konungen äger fastställa. Även om man förstår att vissa praktiska hänsyn föranlett denna förändring, kan det ifrågasättas, om den verkligen är tillräddig. De avgöranden arbetsdomstolen skulle få att träffa äro av synnerligen ömtålig natur, och det är att förvänta, att domstolen icke skall kunna undgå angrepp från håll, där man anser att dess avgörande i visst fall ej är tillräckligt gynnsamt för den ena eller andra sidan i den tvist, som avgjorts. Det är vid sådant förhållande av utomordentlig vikt, att domstolens ledamöter erhålla en sådan ställning, att de kunna känna sig helt oberoende av de stämningar, som kunna uppstå som en följd av dess avgöranden. Även om det är att förvänta, att till ifrågavarande befattningar ej skola komma att utses andra än personer av sådan ställning och karaktär, som för den, som känner dem, innebär en garanti för att de ej skola låta påverka sig av obehöriga synpunkter, är det ej säkert, att den stora allmänheten fattar saken så. Man får ej glömma, att det här icke är fråga om en skiljedomstol, som parterna ej behöva anlita, annat än i den mån de hava förtroende för densamma, utan om en verklig domstol, vars domsrätt de äro ovillkorligen underkastade. Att beröva en sådan domstol den styrka, som ligger i dess domares inamovibilitet, kan icke vara riktigt.

Det hemställes därför om en återgång i förevarande hänseende till de tidigare förslagens ståndpunkt.

Skulle denna hemställan ej vinna beaktande, synes i varje händelse böra iakttagas, att i lagen bestämmes viss minsta tid, exempelvis fem år, för vilken förordnandet skall gälla.

I vilketdera fallet som helst torde det ej möta oöfvervinneliga svårigheter att så ordna arvodesfrågan, att statsverket icke betungas med kostnader för arbetsdomstolen, vilka icke motsvaras av de arbetsprestationer den får att utföra.

4 §.

Lagrådet:

De båda sista punkterna i första stycket torde böra sammanslås till en, av innehåll att för vardera sidan förordnas enligt motsvarande regler fyra ersättare.

8 §.

Lagrådet:

Vad här åsyftas torde lämpligare uttryckas så: Ej må någon taga säte i arbetsdomstolen innan han svurit domared. Eden må avläggas inför ordföranden.

10 §.

Lagrådet:

Principen att arbetsgivarsidan och arbetarsidan skola vara lika starkt företrädna i domstolen torde böra upprätthållas icke blott när det gäller att om-

rösta till beslut utan även vid målens handläggning i övrigt. Till klargörande härav och för att tillika tydligare angiva principens innebörd kunde andra punkten i första stycket lämpligen avfattas sålunda: Av ledamöter som avses i 4 § — eller, om 1 och 2 §§ sammanslås, 3 § — skola lika många närvara från vardera sidan.

Justitierådet von Seth:

På grund av stadgandet i 25 § kommer arbetsdomstolens protokoll att i de flesta fall bliva och bör också bliva mycket kortfattat. Det kan alltså endast i ringa mån bilda underlag för avgörandet. Detta förhållande, som överensstämmer med de principer, vilka ligga till grund för den moderna uppfattningen om vikten av de s. k. muntlighets- och omedelbarhetsgrundsatsernas genomförande inom processrätten, ger visserligen ej anledning till anmärkning, men det får icke förbises, att det drager med sig vissa konsekvenser.

Uppenbarligen böra sålunda ej andra domstolsledamöter få deltaga i avgörandet av en tvist, än som övervarit själva handläggningen.

Har tvisten ej kunnat slutföras vid det första tillfälle den förevarit inför domstolen, är det vidare av vikt, att den även i fortsättningen kommer att handläggas inför samma ledamöter i domstolen som första gången.

Skulle av någon anledning, t. ex. oväntat sjukdoms- eller dödsfall, detta sista krav ej kunna tillgodoses, bör, åtminstone i den mån fullständigt protokoll från föregående rättegångstillfälle ej föreligger, förhandlingen upprepas vid det senare tillfället.

Förslaget innefattar icke några bestämmelser i dessa hänseenden. Det är ju också möjligt, att saken bäst löses genom praxis, men då är det likvisst av vikt, att domstolens ledamöter och särskilt dess ordförande hava klart medvetande om de krav en process, byggd på ovannämnda grundsatser, ställer på domstolen och parterna. Förslagets ståndpunkt uti ifrågavarande hänseenden förutsätter också att ombyten i domstolens sammansättning i största möjliga mån undvikas.

Rubrikerna till 11—27 §§.

Lagrådet:

Att skilja bestämmelser som angå rätt till talan i mål rörande kollektivavtal från sådana som hänföra sig till själva förfarandet vid arbetsdomstolen, synes varken äga något egentligt värde eller låta sig rätt väl göra. Det hemställs att nu ifrågavarande två rubriker måtte sammanslås till en, lydande: Om de mål, som höra till arbetsdomstolen, och om rättegången. Sker så, vinnes jämväl den fördel att förbudet mot fullföljd av talan (15 §) kan, såsom sig bör, få sin plats närmast efter den paragraf som handlar om domens utfärdande (26 §).

11 och 12 §§.

Lagrådet:

Det är tydligen av största vikt att arbetsdomstolens behörighet blir klart och otvetydigt bestämd. Förslaget torde härutinnan kunna i någon mån för-

bättras. Det synes sålunda böra utmärkas att huruvida ett mål hör till arbetsdomstolen eller ej ankommer å beskaffenheten av själva tvisten, det varom med rättskraft skall dömas. Första stycket i 11 § kunde, enligt lagrådets mening, lämpligen få innehålla att till arbetsdomstolen hör: tvist om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd; tvist huruvida visst förfarande strider mot kollektivavtal eller mot vad i lagen om kollektivavtal stadgas; tvist om påföljd av förfarande som förmenas strida mot kollektivavtal eller nämnda lag.

En formulering sådan som den nu förordade skulle ställa det utom allt tvivel att fastställelsetalan kan vara tillåten, och hela 12 § kunde ersättas med en bestämmelse att om någon väckt talan, som ej innefattar yrkande att motparten skall förpliktas att något fullgöra eller underlåta, och om det finnes ej äga avsevärd betydelse för honom att sådan fastställelsetalan vinner prövning, så skall den av domstolen avvisas.

Justitieråden von Seth och Wedberg:

Det kan även ifrågasättas huruvida det icke, för tydlighetens skull, borde i 11 § utsägas att tvist mellan parter, som alla tillhöra arbetsgivarsidan eller alla arbetarsidan, upptages av allmän domstol, kanske också att detsamma gäller tvist där å endera sidan part ej är bunden av kollektivavtalet.

Justitierådet Alexanderson:

Enligt stadgandet i 11 § andra stycket kan förklaring att på grund av avtalsbrott kollektivavtal ej vidare är gällande eller att förfördelad part skall vara befriad från viss honom enligt lag eller avtal åliggande förpliktelse icke med bindande verkan meddelas genom skiljedom, utan endast av arbetsdomstolen. Såsom skäl för denna förslagens ståndpunkt åberopas i statsrådsprotokollet frågornas ömtåliga natur och arbetsdomstolens större auktoritet och vidare överblick för deras bedömande. I och för sig torde knappast dessa skäl äga tillräcklig bärkraft att motivera avsteg från den eljest obrutna allmänna regeln att frågor av tvistemåls beskaffenhet, om vilka förlikning kan träffas, kunna av parterna skjutas under skiljemäns avgörande. Men jämväl andra synpunkter än de angivna lära böra komma under övervägande. Sålunda synes det vara angeläget att förekomma att part skriker till handling i enlighet med en efter 8 § kollektivavtalslagen meddelad förklaring, med mindre denna står orubbligt fast. Med hänsyn härtill torde det ock i de sakkunnigas utkast till sådan lag hava förutsatts, så vitt gällde förklaring av lokal arbetsdomstol, att dess dom vunnit laga kraft (jfr andra stycket i utkastets 9 §). I analogi härmed torde, därest förklaringen skall få meddelas genom skiljedom, erfordras en bestämmelse att laga klandertid skall hava obegagnad utgått eller ock anställd klandertalan ogillats, innan förklaringen må av part tagas till rättesnöre för hans handlingssätt. Detta skulle å andra sidan innebära, att bundenhet av skiljeavtal komme att i många fall för en förfördelad part alltför länge uppskjuta ernåendet av den rörelsefrihet, som är det av lagen avsedda reaktionsmedlet mot svårare avtalsbrott. Och ändock hade förklarings-

gen icke vunnit samma orubblighet som en domstols dom, enär talan alltjämt kunde väckas om skiljedomens förklarande för ogill på någon av de i 15 § skiljemannalagen angivna grunder.

En sådan ogiltighetsgrund är exempelvis förhanden, om vid skiljenämndens sammansättning fått medverka allenast vissa, men icke alla av dem, vilkas rätt är i fråga. Är kollektivavtal å endera eller bägge sidor slutet av flera kontrahenter, och vinnes förklaring att två av kontrahenterna emellan avtalet icke vidare är gällande, har detta ej blott faktiskt, utan, såsom andra stycket i 8 § förslaget till kollektivavtalslag utvisar, även rättsligt inflytande jämväl på övriga kontrahenters ställning. Med fog kan då ifrågasättas huruvida en skiljenämnd, tillsatt allenast av de två förstnämnda kontrahenterna, kan giltigen döma dem emellan i sådan fråga eller om ej i denna ordning tillkommen skiljedom är en ren nullitet. Saken ligger annorlunda i fråga om partsställningen vid arbetsdomstolen, helst som denna enligt 19 § förslaget till lag om arbetsdomstol har befogenhet — och därmed ock skyldighet — att även oberoende av parternas processföring införskaffa nödig utredning för sakens fullständiga bedömande.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, synes förslagets ståndpunkt i förevarande del ej böra föranleda anmärkning.

13 §.

Lagrådet:

Av remissprotokollet att döma vilar förevarande paragraf på den tanke att förening, som slutit kollektivavtal, bör äga att vid arbetsdomstolen uppträda såsom part i varje mål som rör dess intresse i avtalet. Om denna tanke är riktig, vilket även lagrådet håller före, torde paragrafen böra något ändras. Sådan den nu är avfattad ställes föreningen utom processen, när den närmast berättigade eller förpliktade ej längre är medlem i föreningen men dock är bunden av kollektivavtalet på grund av tidigare medlemskap (jfr 2 § lagen om kollektivavtal). Ökad klarhet om bestämmelsernas verkliga syfte vinnes också, om de anknytas omedelbart till medlems eller förutvarande medlems ställning som kärande eller svarande, icke till den rätt eller förpliktelse som är i fråga.

Förutsättningen för medlems rätt att kära synes vara allt för sträng, i det att sådan rätt ej inträder om föreningen väl undandrager sig att väcka talan, men dock ej kan visas hava fattat beslut i frågan. Ordalagen i slutet av första stycket äro även så till vida mindre tillfredsställande som de icke göra det möjligt för medlem att självständigt utföra en talan, som föreningen väl väckt men sedermera nedlägger.

I övrigt hänvisas till vad lagrådet yttrar vid 30 §.

14 §.

Lagrådet:

Måhända borde åt denna paragraf givas en avfattning som tar hänsyn även till det fall, att föreskriften i kollektivavtal om förhandling gäller blott vissa

tvister rörande avtalet och ej sådan tvist som den om vars upptagande vid arbetsdomstolen är fråga.

En ytterligare redaktionell jämkning av paragrafen ifrågasättes i det följande (30 §).

16 och 17 §§.

Lagrådet:

De mål, arbetsdomstolen har att handlägga, äro verkliga tvistemål, och kärandens talan skall redan vid anhängiggörandet riktas mot en eller flera bestämt angivna motparter. Detta förhållande synes böra komma till uttryck genom att det förfarande, varigenom rättegången grundlägges, betecknas såsom ett stämning förfarande. Härmed torde även redaktionen av förevarande paragrafer kunna vinna i enkelhet och korthet, och något hinder att bibehålla förslagens avvikelser från rättegångsbalkens stämningsregler kan det icke medföra.

Det i första stycket av 17 § brukade uttrycket »och föreligger ej anledning till vägran att upptaga målet till prövning» åsyftar säkerligen att angiva att arbetsdomstolen, där den redan utan svarandens hörande finner uppenbart, att målet skall avvisas utan sakprövning, äger omedelbart besluta härom och att förty ordföranden, om han finner sannolikt att beslutet skall utfalla i denna riktning, bör bereda domstolen tillfälle att pröva frågan och i avvaktan på utgången uppskjuta alla delgivningsåtgärder. Med någon omredigering torde denna innebörd framstå tydligare.

18 §.

Lagrådet:

Första stycket synes böra såsom alldeles överflödigt utgå. Uttrycket att parterna äga fritt utföra sin talan torde dessutom vara ägnat att framkalla missförstånd. Det lär exempelvis ej vara avsett, att — i olikhet med vad i andra tvistemål gäller — svarande skall äga att även senare än vid det första rättegångstillfälle, då han är tillstädes, invända att tvisten jämlikt skiljeavtal hör under skiljemäns prövning; men av styckets avfattning kan part lätt förledas till en annan tolkning.

Andra stycket torde lämpligen kunna sammanföras med 22 §.

20 §.

Justitierådet von Seth:

I 17 kap. 7 § rättegångsbalken nämnes främst bland de absoluta vittnesjäven, att den, som åberopas som vittne, är menedare eller för sådant brott anklagad, då vittnesförhöret påkallas. Vilken åsikt man än har om lämpligheten av det sätt, varpå i nämnda lagrum denna jävsanledning är behandlad, synes det knappast riktigt att i en speciallag sådan som den förevarande göra avvikelser från vad uti ifrågasvarande hänseende eljest i allmänhet gäller.

21 §.

Lagrådet:

Uttrycket »enligt de i utsökningslagen stadgade grunder» synes ej fullt lyckligt, då den befogenhet att meddela handräkningsåtgärd, varom i nämnda lag stadgas, avser annan myndighet och sådan åtgärd enligt lagens 182 § kan företagas även i fall, varom här ej kan bliva fråga. Vad man i förslaget velat uttrycka är i själva verket något så självfallet, att de citerade orden torde utan vidare kunna utgå. Däremot bör måhända såsom förutsättning för beviljande av kvarstad eller skingringsförbud uttryckligen fordras, att den som äskat åtgärden ställt pant eller borgen för skada som kan därav tillskyndas vederparten.

Någon med kvarstad eller skingringsförbud jämförlig åtgärd, som kan tänkas erforderlig, torde knappast kunna angivas.

22 §.

Lagrådet:

Då i denna paragraf talas om »slutligt avgörande» genom »dom» i viss del av målet, föranledes man att tolka stadgandet såsom åsyftande allenast det fall, att två eller flera självständiga yrkanden hava framställts i målet vid sidan av varandra, såsom då beträffande flera olika förfaranden yrkats förklaring att de äro lag- eller avtalsstridiga, eller då på grund av ett motpartens förfarande yrkats dels skadestånd, dels förklaring att avtalet ej längre är gällande. Av särskilda utskottets uttalande år 1910, vilket givit första anledningen till stadgandet, liksom ock i viss mån av remissprotokollet får man emellertid det intrycket att därjämte och måhända i främsta rummet det varit avsett att till särskilt avgörande må utbrytas en fråga, vars besvarande, åtminstone om det utfaller i en viss riktning, icke bringar någon del av målet till slut, men utgör en grundval för målets fortsatta handläggning och prövning. Det praktiska fallet är framför allt att i skadeståndsmål genom särskilt beslut fastslås att svaranden gjort sig skyldig till avtalsbrott eller annat lagstridigt förfarande, och processen därefter fortgår, inriktad på frågan huruvida och i vilken omfattning skada tillskyndats motparten.

Ett förtydligande synes böra vidtagas.

23 §.

Lagrådet:

Även om andra stycket av 17 § bibehålles oförändrat, torde hänvisningen till 17 § böra ur nu förevarande paragraf uteslutas, enär ju 17 § lämnar skäligen obestämt på vad sätt föreläggande skall part tillställas.

24 §.

Lagrådet:

Bestämmelser i det ämne paragrafen avhandlar torde lämpligast givas i anslutning till stadgandet i 16 § andra stycket.

26 §.

Lagrådet:

Innebörden av stadgandet i andra styckets första punkt att utskrifter av domen, underskrivna av ordföranden, skola utgivas till parterna synes ej klar. Är det avsett att här blott giva en expeditionell föreskrift om att parterna å ömse sidor skola utan särskild begäran få domen åt sig utskriven och om det skick, vari denna utskrift skall lämnas, så innehåller förslaget intet särskilt stadgande angående den ordning, i vilken arbetsdomstolens dom skall »givas», göras parterna kunnig. Härav följer att enligt 28 § bliva allmänna lagens bestämmelser om rådstuvurätt tillämpliga i detta hänseende; arbetsdomstolen har i så fall att alltid avkunna sin dom muntligen, antingen strax efter sista rättegångsförhandlingen eller ock å senare, vid nämnda förhandling utsatt tid. En sådan ordning synes dock mindre lämplig; kan ej domen strax avkunnas, lär anordnande av en särskild session för dess meddelande icke böra komma i fråga. Skulle åter bestämmelsen i den avhandlade punkten avse att innefatta en regel om huru arbetsdomstolens beslutade dom skall givas, synes mot densamma kunna anmärkas dels att muntligt avsägarande torde vara lämplig form i de fall då domen kunnat avfattas omedelbart efter förhandlingens slut, och dels att för de fall, där domen skall givas skriftligen ut, det torde böra föreskrivas att detta sker efter anslag.

27 §.

Lagrådet:

Här givna bestämmelse synes hava sin rätta plats i förordningen om expeditionslösen, där vissa arbetsdomstolen angående föreskrifter väl ändock måste införas. Med hänsyn till att expedition enligt beteckningssättet i nämnda förordning jämväl omfattar avskrift åt vem det vara må som äskar sådan, synes i allt fall stadgandet om avgiftsfrihet hava fått en alltför vid avfattning.

30 §.

Lagrådet:

Detta stadgande, som ej har betydelse för annat än tillämpningen av 13 och 14 §§, blir överflödigt, om i 14 § orden »mellan de föreningar parterna tillhöra» utbytas mot »dem överordnade föreningar» samt — vad 13 § angår — orden »av arbetsgivare eller arbetare» strykas och ett tredje stycke tillägges med en lydelse sådan som denna: Utgör förening, som ingått kollektivavtal, en sammanslutning (förening eller förbund) av flera arbetsgivar- eller arbetarföreningar, skall vad nu om medlem är sagt gälla såväl de sammanslutna föreningarna som deras medlemmar.

Ur protokollet:

Oskar Adelson.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl.
Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stock-
holms slott den 17 februari 1928.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med t. f. chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson, lagrådets den 2 januari 1928 avgivna utlåtande över de den 25 november 1927 till lagrådet remitterade förslagen till *lag om kollektivavtal* och till *lag om arbetsdomstol*.

Efter redogörelse för utlåtandets innehåll anför föredraganden:

Innan jag ingår på behandling av de i lagrådets yttrande framställda anmärkningarna, vill jag till fullständiggande av mina i statsrådsprotokollet den 25 november 1927 lämnade uppgifter rörande den utländska lagstiftningen på förevarande område meddela, att det av mig omförmälda nederländska förslaget till *lag om kollektivavtal*, vilket antagits av generalstaternas andra kammare, numera godkänts även av första kammaren, samt att lag i ämnet utfärdats den 24 december 1927.

Beträffande de inom lagrådet framställda erinringarna och de förändringar, som på grund därav vidtagits i de till lagrådet remitterade förslagen, får jag anföra följande.

Förslaget till lag om kollektivavtal.

Vad två ledamöter av lagrådet anført vid 1 § har jag ansett icke böra föranleda ändring i förslaget. Att lagens bestämmelser i allmänhet äga blott deklatorisk karaktär torde framgå med erforderlig tydlighet. Enligt förslaget till domstolslag omfattar arbetsdomstolens kompetens även sådana avtal, vilka visserligen icke äro normerade genom den föreslagna kollektivavtalslagen, exempelvis därför att de å arbetarsidan slutits av en icke organiserad krets av arbetare, men likväl äro att betrakta såsom kollektivavtal. Tydligt är, att avtal av denna typ endast sällan torde bliva föremål för domstols prövning, men om detta fall inträffar, synes det vara fördelaktigt, att avtalet bedömes av samma myndighet, som har att avgöra frågor om kollektivavtal i allmänhet.

Med anledning av lagrådets erinran vid 2 § har detta stadgande underkastats en redaktionell omarbetning. Härvid har utsagts, att om medlem utträder ur förening, han icke på den grund upphör att vara bunden av avtalet. Utträdet

kan emellertid i förening med andra omständigheter föranleda, att han blir fri från avtalet tidigare än organisationen. Angående de förhållanden, som här kunna inverka, har jag uttalat mig i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 25 november 1927. I motsats mot lagrådet anser jag det lämpligt, att lagtexten innehåller en uttrycklig erinran om att avtalet ofta avser endast en begränsad del av de avtalsslutande parternas verksamhetsområde. För att tydligare utmärka, att denna begränsning kan vara av såväl facklig som lokal karaktär, har jag upptagit ett i tidigare förslag använt uttryckssätt.

I 3 § har i anslutning till vad lagrådets flesta ledamöter anfört vidtagits en ändring av redaktionell art.

Bestämmelserna i 4 § hava i olika avseenden underkastats jämkning. *Punkt 1* av första stycket har erhållit en redaktionellt något förändrad avfattning i anslutning till den lydelse, som jag föreslår skola givas åt 11 § i förslaget till lag om arbetsdomstol. Med avseende å *punkt 3* har jag på grund av anmärkning från lagrådets flesta ledamöter ansett mig böra återupptaga de sakkunnigas förslag, enligt vilket under kollektivavtals bestånd stridsåtgärd alltid är förbjuden beträffande innehållet i blivande avtal. Det kan visserligen sägas vara mindre följdriktigt, att parterna icke äga vidtaga stridsåtgärd för att i ett blivande avtal erhålla lösning av en i gällande avtal ej behandlad fråga, då de äro oförhindrade att tillgripa dylik åtgärd för att åstadkomma lösning av frågan såvitt angår tiden medan sistnämnda avtal ännu består. Häremot torde dock icke utan fog kunna göras gällande, att om saken icke är så aktuell, att parterna önska, även med tillgripande av stridsåtgärd, åstadkomma en lösning genast, frågan bör kunna anstå att lösas i samband med övriga spörsmål rörande det blivande avtalet. Stridsåtgärd synes sålunda icke böra få tillgripas förrän det gällande avtalet utlupit. I *punkt 4* har vidtagits en mindre redaktionell jämkning. Detsamma gäller om paragrafens andra stycke, i avseende å vilket stycke lagrådets anmärkning beaktats.

Stadgandena i 6 och 7 §§ hava undergått redaktionella omarbetningar i de av lagrådet angivna riktningarna.

Vid såväl 6 § som 8 § andra stycket hava två ledamöter av lagrådet uttalat, att den rätt till uppsägning, som enligt förslaget inträder för andra parter, då avtalet på grund av uppsägning (6 §) eller domstols förklaring om dess hävande (8 §) upphör att gälla endast i fråga om vissa parter, borde inskränkas att gälla allenast de parter, som beröras av den tidigare uppsägningen eller meddelade förklaringen. Denna uppfattning kan jag icke biträda. Genom uppsägningen eller förklaringen kunna förutsättningarna för avtalet hava så väsentligen rubbats, att de därav icke direkt berörda parterna böra hava möjlighet att frånträda avtalet även gent emot varandra. Det har vidare i fråga om 8 § andra stycket inom lagrådet gjorts gällande, att om avtalet på talan av viss part förklarats icke skola gälla mellan honom och viss annan part, samt därefter avtalet enligt ifrågavarande stadgande uppsäges av medparterna till den, som väckt talan, åt denne bör uttryckligen inrymmas en rätt till uppsägning mot de parter å andra sidan, vilka icke redan genom domen ställts utanför avtalet. Ett stadgande i detta syfte finner jag icke erforderligt. Bestäm-

melsen om avtals hävande genom domstolens beslut kommer säkerligen att endast sällan tillämpas. Tydligt blir det än ovanligare, att avtalet häves endast i vad angår vissa parter å motsidan, samt att uppsägning därefter sker på sådant sätt, att den ursprunglige käranden kommer att kvarstå bunden i förhållande till någon eller några parter å andra sidan. Det har syns mig mindre lämpligt att belasta lagtexten med ett uttryckligt stadgande för detta sällsynta fall. Skulle en dylik situation inträda, torde det icke vara uteslutet att, på sätt en ledamot av lagrådet antytt, arbetsdomstolen med tillämpning av grunderna för 6 § kan komma till ett materiellt tillfredsställande resultat.

Jämväl 9 § har undergått en redaktionell omarbetning i anledning av vad lagrådets särskilda ledamöter erinrat mot stadgandets avfattning. Däremot har jag ej kunnat biträda det av tre ledamöter av lagrådet framställda förslaget, att ersättning ej bör utgå för s. k. ideell skada i andra fall, än då fråga är om gottgörelse till organisation för kränkning, som den lidit i sitt intresse av att kollektivavtalet hålles i helgd. Visserligen är det på denna punkt behovet av ett stadgande i ämnet starkast gör sig gällande. Med organisation borde tydligen under alla förhållanden jämsställas sådan enskild arbetsgivare, som självständigt slutit kollektivavtal. För mig framstår det emellertid såsom otvivelaktigt, att det för ett behörigt upprätthållande av den föreslagna lagstiftningens auktoritet i många fall är värdefullt för domstolen att kunna utdöma gottgörelse också till enskilda organisationsmedlemmar i sådana fall, då ekonomisk skada, även med riktig tillämpning av allmänna skadestandsregler, icke kan påvisas, eller med högre belopp än som svarar mot den ekonomiska skadan. Särskilt gäller detta i händelse av trakasseri eller andra fall av illojalt förfarande.

På grund av vad inom lagrådet anmärkts har 11 § i förslaget uteslutits. Därest det föreliggande förslaget blir upphöjt till lag, torde i annan form böra meddelas föreskrifter, varigenom åt lämpligt statsorgan beredes möjlighet att erhålla kännedom om ingångna kollektivavtal.

Utöver de ändringar, för vilka jag nu redogjort, hava smärre redaktionella jämkningar vidtagits i 1, 8, 9 och 10 §§ samt i övergångsbestämmelsen.

Förslaget till lag om arbetsdomstol.

Två ledamöter av lagrådet hava beträffande lagens rubrik samt 1 och 2 §§ framhållit såsom lämpligt, att arbetsdomstolens tillvaro avgjordes redan i kollektivavtalslagen, att nu förevarande lags rubrik bleve lag om arbetsdomstolen samt att i stället för dess två första paragrafer trädde en med visst närmare angivet innehåll. Under hänvisning härtill hava nämnda ledamöter vid 8 § i kollektivavtalslagen hemställt, att i slutet av sistnämnda lag måtte intagas bestämmelse, att för avgörande av mål rörande kollektivavtal skall finnas en särskild domstol. Detta förslag kan jag icke biträda. Genom en dylik anordning skulle arbetsdomstolens behörighetsområde komma att begränsas till sådana kollektivavtal, som avses i kollektivavtalslagen, och en dylik inskränkning i domstolens kompetens är såsom jag redan berört icke lämplig. Den

skiljaktighet, som förefinnes mellan å ena sidan lagens rubrik och 1 § samt å andra sidan den första underrubriken, synes mig vara av jämförelsevis ringa betydelse.

Med anledning av lagrådets erinran mot 3 § första stycket har däri vidtagits den ändringen, att såsom kompetensvillkor för den där omnämnde andre ledamoten uppställts särskild insikt i arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. Jämväl den mot andra stycket i samma paragraf framställda anmärkningen har beaktats. Däremot har jag icke biträtt förslaget att ur lagen utesluta paragrafens tredje stycke, upptagande bestämmelse om utövan- det av ordförandeskapet, när såväl ordföranden som vice ordföranden äro hindrade att tjänstgöra. Det synes mig vara lämpligt, att de viktigare bestämmelserna rörande arbetsdomstolens organisation och arbetssätt finnas sammanförda i *en* författning. Emellertid har jag ansett mig böra vidtaga den jämkningen i stadgandet, att därest den andre ledamoten är lagkunnig, han i nu avsett fall skall föra ordet i domstolen.

Vad lagrådet anmärkt vid 4 § har iakttagits.

Med anledning av lagrådets anmärkning vid 8 § har nämnda paragraf erhållit ändrad lydelse.

Den av lagrådet föreslagna avfattningen av 10 § första stycket andra punkten har upptagits i förslaget.

Vid *rubrikerna till 11—27 §§* har lagrådet hemställt, att nämnda rubriker måtte sammanslås till en med viss angiven lydelse. Ett sådant sammanförande synes mig emellertid mindre lämpligt. Lagens uppställning blir överskådligare, därest bestämmelserna om domstolens behörighet och förutsättningarna för rätt att föra talan upptagas i en särskild avdelning. Någon fördel synes ej stå att vinna genom att det i 15 § intagna förbudet mot fullföljd av talan erhåller sin plats efter bestämmelserna om domen. Det synes mig mindre tilltalande att insätta detta synnerligen betydelsefulla stadgande efter ett flertal bestämmelser av huvudsakligen formell natur.

De av lagrådet framställda erinringarna vid 11 och 12 §§ hava beaktats. Med hänsyn bland annat till den lydelse 11 § sålunda erhållit har jag ansett onödigt att upptaga det av två ledamöter av lagrådet ifrågasatta tillägget till nämnda paragraf. Av 11 § i dess jämkade lydelse torde nämligen tydligt framgå, att tvister av det slag nämnda ledamöter berört icke höra till arbetsdomstolens kompetensområde.

Lagrådets anmärkningar vid 13 § har jag funnit böra beaktas. Ehuru jag icke förbiser, att en bestämmelse om förenings rätt att väcka talan för förutvarande medlem, som fortfarande är bunden av det för föreningen gällande kollektivavtalet, i vissa fall kan leda till icke önskvärda resultat, har jag ansett mig böra omarbета paragrafen i enlighet med lagrådets anvisningar. Härvid har även iakttagits den av lagrådet vid 30 § framställda erinran.

Vid 14 § har lagrådet uttalat, att åt paragrafen måhända borde givas en avfattning, som toge hänsyn till det fall, att föreskriften i kollektivavtal om förhandling gällde blott vissa tvister rörande avtalet och ej sådan tvist som den, om vars upptagande vid arbetsdomstolen vore fråga. Emellertid synes

mig en ändring av paragrafen i detta syfte knappast erforderlig. Av stadgandets formulering torde framgå, att bestämmelsen om förhandling såsom förutsättning för måls upptagande vid arbetsdomstolen gäller endast då den tvistefråga, som hänskjutes till domstolens avgörande, omfattas av den i avtalet ingående föreskriften om förhandling. Däremot har i paragrafen vidtagits den jämkning, som betingas av bifall till lagrådets vid 30 § gjorda hemställan.

På de skäl, som av lagrådet anförts vid 16 och 17 §§, har jag ansett mig böra vidtaga sådan ändring i förslaget, att det förfarande, varigenom rättsgången vid arbetsdomstolen grundlägges, betecknas såsom ett stämningsförfarande. Med hänsyn härtill hava nämnda paragrafer omarbetats. Stämningen kan av ordföranden utfärdas antingen i särskild handling eller genom anteckning på stämningsansökningen. Vid omarbetningen har även tydligare utmärkts att, därest det utan svarandens hörande är tydligt, att en anhängiggjord talan icke skall upptagas till prövning, det tillkommer arbetsdomstolen att fatta beslut härom. Därjämte har till 17 § fogats ett tillägg av innehåll, att åtgärd, som enligt nämnda paragraf ankommer på ordföranden, efter dennes uppdrag kan utföras av tjänsteman vid domstolen.

Såsom lagrådet hemställt har första stycket i 18 § av det remitterade förslaget uteslutits samt andra stycket sammanförts med 22 §. I stället har i 18 § intagits ett stadgande, som i anslutning till bestämmelserna i förutvarande 24 § ger vissa regler rörande andra handlingar än sådana, som avses i 16 och 17 §§.

Enligt lagrådets hemställan har ur 21 § uteslutits den där förekommande hänvisningen till utsökningslagen, varjämte arbetsdomstolens befogenhet att besluta handräckningsåtgärd begränsats till beviljande av kvarstad och skingringsförbud. Däremot har jag icke kunnat biträda förslaget om införande i lagen av bestämmelse, att såsom förutsättning för beviljande av dylik åtgärd skall fordras, att den som äskat åtgärden ställt pant eller borgen för skada, som därav kan tillskyndas motparten. Lämpligare torde vara, att det lägges i domstolens hand att besluta, huruvida dylik säkerhet bör ställas. Ett reglerande i lagen av denna fråga skulle nödvändiggöra upptagande däri av ganska detaljerade bestämmelser, vilket synes vara onödigt, särskilt med hänsyn därtill att kvarstad och skingringsförbud endast sällan torde komma att beslutas av arbetsdomstolen.

I likhet med lagrådet anser jag, att den arbetsdomstolen genom 22 § tillerkända befogenheten att meddela dom rörande del av ett vid domstolen anhängigt mål bör innefatta möjlighet för domstolen att utlåta sig särskilt såväl rörande ett av flera sidoordnade yrkanden som beträffande fråga, vilken utan att i någon del bringa målet till slut utgör grundval för dess fortsatta handläggning och slutliga avgörande. På grund härav har paragrafen omarbetats. Såsom redan berörts, har med viss jämkning i lydelsen tillika däri infogats föreskriften i 18 § andra stycket av det remitterade förslaget.

Vad lagrådet anmärkt vid 23 § har iakttagits. Därjämte har stadgandet med anledning av de vidtagna ändringarna i 16 och 17 §§ undergått en mindre jämkning.

Med hänsyn till det förändrade innehållet i 18 § har bestämmelsen i 24 § uteslutits.

Föreskriften i 26 § (numera 25 §) andra stycket första punkten avsåg att reglera, hur arbetsdomstolens dom skall »givas». Då det endast undantagsvis torde förekomma, att domen kan avfattas omedelbart efter förhandlingens slut, ansågs det ej erforderligt att meddela föreskrift om ett muntligt avkunnande därav. Med hänsyn till lagrådets anmärkning har vid nu företagen omarbetning av paragrafen angivits, att domen kan avsägas muntligen. Däremot kan jag ej biträda förslaget, att domen, där den ej avkunnats på dylikt sätt, skall givas efter anslag. Att föreskriva ett anslagsförfarande synes vara att utan skäl binda domstolen vid vissa former och torde vara onödigt, då utskriffter av domen alltid böra med posten sändas till parterna. Behovet att erhålla en bestämd dag, då domen gives och densamma sålunda blir tillgänglig för allmänheten, synes kunna tillgodoses genom föreskrift, att domen skall anses given den dag utskrifterna undertecknas av ordföranden. Stadgande härom har upptagits i ett nytt tredje stycke till paragrafen.

Lagrådet har ansett, att bestämmelsen i 27 § (numera 26 §) bör hava sin plats i förordningen om expeditionslösen. Emellertid synes det mig vara för de intresserade parterna fördelaktigt, att alla stadganden rörande arbetsdomstolen sammanföras i en författning. Bestämmelse i lag, att expeditioner skola tillhandahållas kostnadsfritt, förekommer exempelvis beträffande centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister i den därom utfärdade lagen samt i fråga om arbetsrådet i lagen om arbetstidens begränsning. Jag har därför ansett, att föreskrift i ämnet bör upptagas i det föreliggande förslaget. Emellertid har med anledning av lagrådets påpekande avgiftsfriheten begränsats till utskriffter, som utgivas till parterna.

I enlighet med lagrådets hemställan vid 30 § i det remitterade förslaget hava föreskrifter i det ämne, som beröres i nämnda paragraf, infogats i 13 och 14 §§. Till följd härav har 30 § kunnat uteslutas.

Utöver vad nu anförts hava smärre jämkningar av redaktionell art vidtagits i 3—7, 9, 14, 19, 25, 28 och 29 §§. Därjämte har med hänsyn till borttagandet av 24 och 30 §§ erforderlig omnumrering av efterföljande paragrafer verkställts.

Föredraganden uppläser härefter de sålunda överarbetade förslagen och hemställer, att desamma måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.